UČITEĽSKÉ NOVINY

28/2013, 19. september 2013 | Dvojtýždenník o školstve a vzdelávaní | Rozširované bezplatne, Ročník LX

Málotriedky musia žiť

Dedinské málotriedne školy sú zvláštnym typom základnej školy. Tá v našej obci je, podobne ako mnohé iné, rodinného typu. Pani riaditeľka Janka s pani učiteľkou Silvikou nás každé ráno vítajú už pri dverách s milým úsmevom. Prehodím s nimi pár viet, dozviem sa, čo moju dcéru v daný deň v škole čaká, a spokojná odchádzam do práce, zhodou okolností tiež do školy, ale strednej, v susednom meste.

Keď moja dcéra nastupovala do prvého ročníka, škola mala desať žiakov, z toho päť prváčikov a päť druháčikov. Žiakov tretieho a štvrtého ročníka škola nemala. V predchádzajúcich dvoch školských rokoch sem rodičia nezapísali ani jedno dieťa. Zamyslela som sa, prečo asi... Prišla však nová pani riaditeľka a nastala zmena k lepšiemu. Dnes už školu navštevuje dvadsať detí. Je málotriedna škola pre deti výhodou či nevýhodou?

Úlohy a obsah vzdelávania sú pre málotriednu i plnoorganizovanú školu rovnaké a kladú sa na ne i rovnaké požiadavky. Špecifickosť málotriedky je však v tom, že učiteľ pracuje s viacerými ročníkmi v jednej triede. V tej našej sú pospájané ročníky 1. s 2. a 3. so 4. Keď bola dcéra prváčkou, vždy mi doma porozprávala aj to, čo preberali druháci. V druhom ročníku sa učili spolu s prvákmi a tretiakmi, čo bolo pre ňu ešte zaujímavejšie.

Niektorí rodičia tvrdia, že deti si pri prechode na plnoorganizovanú školu ťažšie zvykajú na nové prostredie. Dovolím si však tvrdiť, že skúsení a zanietení učitelia dokážu deti dokonale pripraviť na prechod na druhý stupeň základnej školy.

Málotriedna škola na dedine nie je len vzdelávacou inštitúciou, ale zohráva dôležitú úlohu i v živote obce. Učitelia na dedinách plnia ešte i dnes vo väčšej miere mnoho mimoškolských funkcií, ako je tomu v mestách v plnoorganizovaných školách. Od učiteľa v málotriednej škole sa ďalej očakáva, že bude k dispozícii na rozmanité mimoškolské aktivity. S deťmi sa pripravuje na rôzne kultúrne vystúpenia (Deň matiek, Mesiac úcty k starším, Vianočná akadémia, Dni obce, atď.) nielen pre rodičov a starých rodičov detí, ale i ostatných obyvateľov obce. Málotriedna škola sa teda stáva aj významným kultúrnym činiteľom.

Zanietení a kvalifikovaní pedagógovia, vyučovanie anglického jazyka a informatickej výchovy už od 1. ročníka, množstvo mimoškolských aktivít, úspechy v projektoch a súťažiach sú ďalším dôkazom, že aj málotriedna škola dokáže obstáť v konkurencii plnoorganizovaných škôl. Jej prípadné zrušenie by prinieslo deťom problémy (dochádzka do školy autobusom, zvýšenie nárokov na čas a pod.). Škola je jednoducho súčasťou každodenného života obce. Každá vzdelávacia inštitúcia, aj tá najmenšia, pre obec znamená život. Z obce bez školy odchádzajú mladí ľudia.

My za našu školu vďačíme aj vedeniu obce, ktoré sa snaží udržať ju aj vtedy, keď by na ňu obec doplácala, pretože deti začali odchádzať za vzdelávaním do susedného mesta.

Aj „dedinská“ škola však môže mať kvalitný školský vzdelávací program a kvalifikovaných pedagógov, ktorí svoju prácu milujú a dosahujú očakávané ciele moderného vzdelávania.

Ing. Lívia SZABÓOVÁ,
predsedníčka Rodičovského združenia
pri ZŠ Kráľová nad Váhom

Predseda Nitrianskeho samosprávneho kraja doc. Ing. Milan Belica, PhD., a riaditeľka školy Ing. Oľga Hodálová pri otvorení nového centra odborného vzdelávania a prípravy v Nitre. **Foto Ľubomír PAJTINKA**

S odborným školstvom to myslia vážne

Pri Strednej odbornej škole (SOŠ) polytechnickej v Nitre začiatkom minulého týždňa slávnostne otvorili Centrum odborného vzdelávania a prípravy v oblasti CNC technológií. Jeho cieľom je zvýšiť kvalitu vyučovania a zároveň čo najviac prepojiť vzdelávanie s reálnou praxou. Centrum je vybavené modernými technologickými zariadeniami, ktoré doteraz neboli súčasťou bežnej vybavenosti školy. Okrem toho sa v ňom koncentrujú špecializovaní pedagogickí zamestnanci, ktorí budú schopní poskytovať vysoko odborné vzdelávanie a prípravu na výkon povolania a odborných činností.

Súčasťou projektu je aj prepojenie vyučovacieho procesu s praxou a s požiadavkami príslušných stavovských komôr a profesijných organizácií. SOŠ polytechnická v Nitre získala od svojho zriaďovateľa – Nitrianskeho samosprávneho kraja (NSK) – licenciu centra.

Predseda NSK doc. Ing. Milan Belica, PhD., na otvorení zdôraznil, že projekt centra odborného vzdelávania a prípravy (COVP) v tejto škole sa pripravoval dlhšie. Do kraja prichádzajú aj investície z kľúčového strojárskeho odvetvia, a to si vyžaduje špecificky reagovať na nové požiadavky na trhu práce.

Ako uviedol predseda nitrianskej regionálnej komory Slovenskej obchodnej a priemyselnej komory Viliam Ondrejka, spoločne s vedením školy a Úradom NSK pracovali na projekte COVP od roku 2011. „Cítili sme tlak strojárskych firiem, ktoré sú členmi obchodnej komory, že takéto centrum v tomto regióne chýba. Aj pod tlakom týchto firiem teda vznikla potreba jeho vzniku. Vďaka nemu sa, samozrejme, skvalitní úroveň štúdia i odbornosť absolventov centra. Technika a technológie postupujú výrazným tempom dopredu, preto si myslím, že aj to je jeden z krokov, ako zachytiť tento trend,“ skonštatoval.

Podľa Ondrejku je okrem dobrého technologického vybavenia centra a kvalitnej výučby dôležité aj jeho prepojenie s praxou a so zamestnávateľmi. „Systém bude fungovať tak, že firmy si v prvom rade mapujú trh a podľa toho určia, koho potrebujú, a túto požiadavku zadajú centru. Je preto dôležité, že centrum vzdelávania a prípravy ponúkne lepšie podmienky a vo väčšej kvalite, ako tomu bolo v tejto oblasti doteraz. Samozrejme, že firmy môžu využívať centrum aj na zákazky či vývojové programy, ale to už záleží na spolupráci školy a samotných spoločností,“ dodal Ondrejka.

Riaditeľka školy Ing. Oľga Hodálová pripomenula výrok Senecu o úspechu, ktorý príde, keď sa príprava stretne s príležitosťou: „Miestom, kde sa príprava žiakov školy stretáva s prvými príležitosťami, je pôda partnerov školy a ich organizácií.“

Nitriansky samosprávny kraj pripravuje rozsiahly projekt odborných špecializovaných COVP. Krajská rada pre odborné vzdelávanie a prípravu v Nitrianskom samosprávnom kraji už schválila budovanie COVP aj v ďalších stredných školách v zriaďovateľskej pôsobnosti samosprávneho kraja. Okrem centra pre CNC tech-

(pokračovanie na strane 2)

DVD s problematikou pre kozmetikov a vizážistov je už v školách

(II. časť)

Multimediálne vzdelávacie DVD pre odbory stredných odborných škôl (SOŠ) zamerané na kozmetiku a vizáž, ktoré bolo natočené v SOŠ na Svätoplukovej ulici v Bratislave, ponúka ukážkovú hodinu na tému základné ošetrenie pleti a vizáž. S majsterkou odbornej výchovy Emíliou Motyčkovou, ktorá vedie ukážkovú hodinu zaznamenanú na DVD nosiči, pokračujeme v rozhovore, tentoraz na tému líčenie.

Pani Motyčková, v rámci národného projektu *Vzdelávanie učiteľov v súvislosti s tvorbou školských vzdelávacích programov* vzniklo ďalšie multimediálne vzdelávacie DVD pre SOŠ. Hovorili sme už o základnej starostlivosti o pleť, dnes nás zaujíma, ako konkrétne pomôže majsterkám odbornej výchovy v odboroch zameraných na kozmetiku a vizáž praktická ukážka vyučovacej hodiny na tému líčenie.

Tak, ako je povrchové ošetrenie pleti, ktorému sme sa už venovali, základom kvalitného líčenia, aj ďalšia naša ukážková hodina je inšpiráciou pre majsterky odbornej výchovy v odboroch zameraných na kozmetiku a vizáž. Ale nielen pre ne, pomôže aj žiačkam, lebo pri pozeraní DVD samy zistia, nakoľko sú zručné, ako pracujú s daným materiálom, napríklad s pestrou paletou farieb, s množstvom štetcov či rôznymi druhmi mejkapu. Každý pedagóg bude môcť pri téme porovnať manuálnu zručnosť a vedomostnú úroveň svojich žiakov s našimi študentkami, ktoré sa zúčastnili nakrúcania DVD.

V čom spočíva náročnosť ukážkovej hodiny v jej druhej časti, kde sa so svojimi žiakmi venujete základom líčenia? Ponúka aj táto téma nespočetne veľa možností, ako sa žiakom venovať, ako ich zaujať, ako s nimi pracovať a ako zabezpečiť, aby bol každý vyučovací deň atraktívny, zaujímavý?

I keď sa to na prvý pohľad nemusí zdať, aj pri téme líčenia, rovnako ako pri predchádzajúcej, ktorá sa týkala základného ošetrenia pleti, je veľa možností, ako žiakov zaujať. Vo všeobecnosti platí, že v úvode vyučovacej hodiny poskytne každý pedagóg množstvo teoretických informácií o rôznych typoch pleti vo všetkých vekových kategóriách v súvislosti s líčením. Preto sme sa v rámci nakrúcania DVD nosiča pre študijný odbor kozmetička a vizážistka venovali rôznym typom pleti a ich stanoveniu, každá žiačka vykonala diagnostiku a sama aj prezentovala, s akým typom pleti pracuje, aké kozmetické prípravky použije, aké

(pokračovanie rozhovoru na strane 3)

Operačný program VZDELÁVANIE

Európska únia
Európsky sociálny fond

Moderné vzdelávanie pre vedomostnú spoločnosť / Projekt je spolufinancovaný zo zdrojov EÚ.
Kód ITMS: 26110130085

Žiaci s poruchami správania

Problémy a riešenia **Strany 4 a 5**

Prihláste sa do projektu Šach na školách!

Strany 6 a 7

Strach, ktorý treba liečiť

Školská fóbia **Strana 8**

Kam chodí Slniečko...

Rozhovor s Ondrejom Sliackym, šéfredaktorom časopisu Slniečko

Strany 9 a 10

Prognóza vývoja ukazovateľov materských a základných škôl do roku 2025

Strany 25 – 32

PROJEKT

NÚCEM podpíše takmer 300 zmlúv

Národný ústav certifikovaných meraní vzdelávania (NÚCEM) pripravil pracovné zmluvy pre 300 zaškolených autorov úloh a testov v rámci národného projektu *Zvyšovanie kvality vzdelávania na základných a stredných školách s využitím elektronického testovania*. Medzi autormi prevažujú pedagógovia základných a stredných škôl. NÚCEM začína v septembri podpisovať s autormi úloh a autormi testov pracovné zmluvy o telepráci, ktorá umožní tvorcom väčšiu časovú flexibilitu pri tvorbe odborných materiálov. Mesačný plat autorov úloh a autorov testov sa bude odvíjať od dohodnutého úväzku a kvality práce.

Mária GREBEŇOVÁ-LACZOVÁ

KRÁTKO

Vzdelávacie poukazy

Minulý týždeň základné a stredné školy vydali svojim žiakom vzdelávacie poukazy na mimoškolskú činnosť. Do 25. septembra si žiak spolu s rodičmi vyberie konkrétne záujmové vzdelávanie a poukaz odovzdá škole alebo školskému zariadeniu, ktoré poskytuje vzdelávanie. V aktuálnom školskom roku má vzdelávací poukaz hodnotu 29 eur.

Škola nemôže brániť svojim žiakom, aby poukaz použili v inej škole alebo školskom zariadení. Žiak nie je povinný poukaz odovzdať žiadnemu poskytovateľovi záujmového vzdelávania. V takomto prípade sa nevyčerpané finančné prostriedky presúvajú na iný účel v rozpočte rezortu školstva, napríklad na dohodovacie konanie.

V minulom školskom roku bolo využitých 597 867 poukazov, za ktoré Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR vyplatilo zriaďovateľom viac ako 17 mil. eur. **(mk)**

Spolupráca so Slovinskom

Na základe pozvania slovinského ministra vzdelávania, vedy, kultúry a športu Jerneja Pikala absolvoval minister školstva, vedy, výskumu a športu SR Dušan Čaplovič minulý štvrtok a piatok viaceré rokovania o školstve a výskume. Súčasťou pracovného programu v Ľubľane bolo rokovanie so slovinským rezortným kolegom o aktuálnej bilaterálnej spolupráci so Slovinskom v oblasti vzdelávania, vedy a športu a možnosti prehĺbenia spolupráce v budúcnosti. Ďalšou témou spoločného rokovania bol program EÚ na financovanie výskumu a inovácií Horizont 2020. S prof. Jože Gričarom z Univerzity v Maribore minister školstva rokoval o Dunajskej stratégii a koordinácii vzájomných aktivít. **(mk)**

Spolupráca s Vietnamom

Minister školstva, vedy, výskumu a športu SR Dušan Čaplovič a veľvyslanec Vietnamskej socialistickej republiky na Slovensku Nguyen Xuan Luu sa 9. septembra stretli na pôde ministerstva. Témou rokovania bola okrem aktuálneho stavu spolupráce v oblasti školstva medzi oboma krajinami aj pripravovaná *Dohoda medzi MŠVVaŠ SR a Ministerstvom školstva a výcviku Vietnamskej socialistickej republiky o spolupráci v oblasti vzdelávania na roky 2013 – 2016*. **(mk)**

Internacionalizácia vzdelávania je trend

KOMUNIKÁCIA

Globalizácia stále významnejšie ovplyvňuje vzdelávanie, mobilitu študentov a učiteľov, výmenu informácií a poznatkov a zdieľanie politík a dobrej praxe. Do vzdelávania vnáša medzinárodné a medzikultúrne aspekty, cudzie jazyky, prispieva k zvyšovaniu kvality a vzájomnému prepájaniu aktérov pôsobiacich vo vzdelávaní. Anglický jazyk sa stal jedným z hlavných nástrojov komunikácie a dominuje takmer vo všetkých prostrediach ako spoločný jazyk. Štatistiky ukazujú, že v súčasnosti ovláda angličtinu viac ako 3,5 miliardy ľudí.

Dvadsiateho druhého októbra 2013 sa v Bratislave uskutoční konferencia *Internacionalizácia vzdelávania*, ktorú organizuje British Council s podporou medzinárodnej skúšky IELTS – *International English Language Testing System*. Cieľom konferencie je prispieť k debate o vplyve globalizácie na komunikáciu, vzdelávanie a prácu v súčasnom svete. Renomovaní domáci a zahraniční spíkri predstavia svoj pohľad na jazyk ako nástroj globalizácie, moderné technológie, sociálne médiá a internacionalizáciu vzdelávania a práce. Konferencia je určená lídrom v oblasti vzdelávania, riaditeľom škôl a učiteľom anglického jazyka. Registrácia účastníkov prebieha na webovom sídle bc-conference-2013.

(do)

Málotriedna olympiáda v Kráľovej nad Váhom

ŠPORTOVANIE

Po veľkom úspechu 1. ročníka málotriednej olympiády medzi ZŠ Kráľová nad Váhom, reprezentujúcou Nitriansky samosprávny kraj, a ZŠ Topoľnica, reprezentujúcou Trnavský samosprávny kraj, sa 6. septembra 2013 uskutočnil jej 2. ročník.

Už slávnostný sľub mladých športovcov reprezentujúcich obe školy bol tým, čo symbolizuje olympijské hnutie, najmä ducha fair play, hľadanie nových priateľstiev i prehĺbenie už existujúcej úspešnej spolupráce.

Štyrmi disciplínami, v ktorých mladí športovci súťažili a zároveň reprezentovali farby svojej školy a obce, boli beh na 40 m, skok do diaľky, hod kriketovou loptičkou a preskok cez švihadlo. Každý mladý športový reprezentant za svoje výkony dostal medailu, diplom a balíček s hodnotnými vecnými cenami. Zúčastnené školy do svojich zbierok priložili víťazné poháre z tohto podujatia. Podujatie poctili svojou prítomnosťou starostovia obidvoch obcí.

Každá olympiáda je zároveň príležitosťou aj na prezentáciu zaujímavých nešportových podnetov pre všetkých zúčastnených a inak tomu nebolo ani na olympiáde v Kráľovej nad Váhom. Do ďalších netradičných a veselých súťaží sa zapojili aj deti zo ZŠ s VJM v Kráľovej nad Váhom.

ZŠ Kráľová nad Váhom

On-line spolupráca žiakov

INÉ KULTÚRY

Minister školstva, vedy, výskumu a športu SR Dušan Čaplovič v stredu 11. septembra prijal zástupcov Nadácie Tonyho Blaira. S jej programovým riaditeľom Matthewom Lawrenceom a jej ďalšími predstaviteľmi diskutoval o spolupráci na projekte výučby mladých ľudí v internetovom priestore.

Nadácia Tonyho Blaira v ostatných rokoch spustila vzdelávací projekt, v rámci ktorého sa spájajú žiaci škôl z rôznych kútov sveta. Ide o zámer, ktorý sleduje nielen zdokonaľovanie sa žiakov v cudzích jazykoch, ale napríklad aj podporu rozvoja tolerancie a spoznávanie iných kultúr.

„Internet musí šíriť porozumenie a cenné informácie. Na tento účel by sme ho mali spoločne využívať aj prostredníctvom takéhoto projektu. Som priateľom myšlienky dialógu kultúr, a preto budem rád, ak po tomto rokovaní budú nasledovať ďalšie, po ktorých sa projekt udomácni aj v našich školách," konštatoval minister Dušan Čaplovič.

Rezort školstva v najbližšom období zadefinuje školy, ktoré by sa mohli zapojiť do projektu, a s predstaviteľmi nadácie bude komunikovať o detailoch jeho spustenia na Slovensku a príprave memoranda o porozumení. **(mk)**

S odborným školstvom to myslia...

(dokončenie zo strany 1)

nológie v Nitre predseda NSK slávnostne uviedol do činnosti aj COVP pre hotelierstvo a cestovný ruch pri SOŠ na Zdravotníckej ul. v Nových Zámkoch (o akcii bližšie informujeme na s. 23 tohto čísla UN) a COVP pre pekárstvo a cukrárstvo pri SOŠ na Cabajskej ul. v Nitre. Odborná príprava s využitím moderného vybavenia a s prepojením na prax v oblasti stavebníctva sa pripravuje budovaním COVP pri Strednej priemyselnej škole (SPŠ) stavebnej v Nitre, COVP v oblasti strojárstva bude na svoju činnosť pripravené v krátkom čase pri SOŠ technickej v Šuranoch. Pri SOŠ poľnohospodárstva v Leviciach má vyrásť COVP v poľnohospodárstve. V Topoľčanoch sa pripravujú podmienky na vznik centra pre nábytkárstvo a drevárstvo pri SOŠ drevárskej. V štádiu prípravy je COVP pre zváranie a nedeštruktívne technológie pri SOŠ technickej v Tlmačoch, pre technické odbory a chémiu v Spojenej škole v Šali, pre veterinárne vedy pri SOŠ veterinárnej v Nitre a pre robotizáciu kybernetických systémov vo výrobe pri SPŠ v Nitre.

Projekt centier odborného vzdelávania a prípravy sa prvý raz overoval v rokoch 2004 – 2006 v šiestich stredných odborných školách v Bratislavskom samosprávnom kraji. Následne sa možnosť ich zriaďovania dostala aj do novej reformnej legislatívy. Stávajú sa novým nástrojom školskej vzdelávacej politiky v odbornom školstve, kde sa vytvára priestor nielen na lepšiu kvalitu prípravy žiakov, ale aj na preškoľovanie zamestnancov firiem, nezamestnaných a všetkých, ktorí potrebujú rekvalifikáciu či zlepšenie svojej odbornej výbavy v príslušných odboroch.

(lupa)

ZDRAVIE

Záujem o školské stravovanie rastie

Ministerstvo školstva sa aktívne venuje aj otázkam stravovania v školských jedálňach. Nejde pritom iba o odporúčania či usmernenia. Venuje sa aj trendom v zdravej výžive a zatraktívňovaniu školského stravovania.

Na základe štatistík možno konštatovať, že v materských školách sa stravuje 99,5 % detí. V prípade školských jedální v základných školách ide o 67 % žiakov, na stredných školách o 37 %. Do určitej miery to odráža nielen naviazanosť na školu, ale napríklad aj rozvrh vyučovacích hodín, prípadne vykonávanie odbornej praxe mimo školy.

V medziročnom porovnaní, napríklad medzi rokmi 2000 a 2011, je možné konštatovať trend nárastu záujmu žiakov o stravovanie v školských jedálňach. Napríklad v prípade základných škôl bol roku 2000 záujem školákov o obedy iba na úrovni mierne prevyšujúcej 50 %, dnes sa v nich stravuje takmer 70 % žiakov. Na stredných školách ide oproti roku 2000 o nárast o viac ako 20 %.

Rezort momentálne rieši aj otázku školských bufetov, ktorých sortiment často nie je v súlade s výživovými trendmi pre deti. V priebehu augusta organizoval v regiónoch stretnutia so zamestnancami školských jedální, ktorí boli informovaní a usmernení ohľadom verejných obstarávaní a nových receptúr.

(mi), ilustračné foto stock.xchng

UČITEĽSKÉ NOVINY

Dvojtýždenník o školstve a vzdelávaní

Vydáva Štátny inštitút odborného vzdelávania.
Adresa vydavateľa: Bellova 54/a,
833 63 Bratislava, IČO: 17314852

Učiteľské noviny vychádzajú ako súčasť národného projektu *Vzdelávanie učiteľov v súvislosti s tvorbou školských vzdelávacích programov*.

Adresa na doručovanie pošty:
Vydavateľstvo Parentes
P. O. Box 17, 902 01 Pezinok
e-mail: uciteliazneba@gmail.com

Šéfredaktor:
PhDr. Ľubomír Pajtinka, PhD.,
tel.: + 421 904 700 570,
e-mail: uciteliazneba@gmail.com

Redakčný tím:
Prof. PhDr. Miron Zelina, DrSc.,
e-mail: zelina@fedu.uniba.sk
Dušan Mikolaj,
e-mail: dusanmikolaj@gmail.com
Mgr. Milan Soukup,
e-mail: mgr.milan.soukup@gmail.com
Ľudovít Pomichal,
e-mail: ludo.pomichal@chello.sk
Mgr. Tomáš Mikolaj,
e-mail: mykolight@gmail.com

Fotoreportér: PhDr. Ján Súkup,
e-mail: sukup@stonline.sk

Design: Branislav Malík, ARTWORK

Nevyžiadané rukopisy nevraciame.

Redakcia si vyhradzuje právo upraviť titulok príspevku a vykonať v rukopise potrebné štylistické, jazykové a ďalšie úpravy, ako aj rozhodnúť o jeho nezaradení. Redakcia sa nemusí stotožňovať s obsahom príspevkov.

Tlač: Versus, a. s., Moskovská 4, 811 08 Bratislava, prevádzka Pribinova 21, 819 46 Bratislava

Vydávanie Učiteľských novín finančne podporuje Európsky sociálny fond.

Učiteľské noviny sa distribuujú zadarmo.
Zadané do tlače 19. 9. 2013.

EV 2461/08

Europrojekty pripravujú stredoškolákov do praxe

ASFEU

Agentúra Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR pre štrukturálne fondy EÚ

Operačný program VZDELÁVANIE

Európska únia
Európsky sociálny fond

Moderné vzdelávanie pre vedomostnú spoločnosť / Projekt je spolufinancovaný zo zdrojov EÚ.

Znalostná spoločnosť a trh práce potrebujú vzdelaných a kvalifikovaných ľudí. Na naplnenie ich požiadaviek je preto nevyhnutné, aby absolventi, ktorí opúšťajú brány stredných škôl a nepokračujú vo vysokoškolskom štúdiu, boli pre prax prínosom už v prvom zamestnaní. Kombinácia inovovaných a moderných študijných odborov spolu so zručnosťami absolventov je predpokladom ich ľahšieho uplatnenia sa v danom odbore. Takýmto príkladom sú stredné školy, ktoré prostredníctvom projektov zvyšujú vzdelanostnú úroveň žiakov a zavádzajú nové formy vyučovania tak, že sa stávajú predprípravou na budúce povolanie. Nenávratné finančné príspevky na realizované projekty získali školy v rámci podpory z Európskeho sociálneho fondu cez operačný program Vzdelávanie.

Učíme inovatívne, kreatívne a hravo – učíme pre život a prax

Obchodná akadémia na Radlinského ulici v Dolnom Kubíne získala nenávratný finančný príspevok vo výške 261-tisíc eur. Projekt realizovala v rokoch 2010 – 2012. Jeho cieľom bola modernizácia vzdelávacieho procesu s dôrazom na využívanie informačno-komunikačných technológií (IKT) a zároveň príprava absolventov pre potreby trhu práce vo vedomostnej spoločnosti. Projekt spočíval v implementácii 4 aktivít: prvá bola zameraná na inováciu školského vzdelávacieho programu s dôrazom na informatizáciu; druhá aktivita sa zameriavala na tvorbu a modernizáciu učebných materiálov a inováciu didaktických pomôcok v 10 predmetoch (účtovníctvo, ekonomické cvičenia, hospodárska geografia, náuka o tovare, administratíva a korešpondencia pre obchodné akadémie, cestovný ruch, atď.). V rámci tretej aktivity vznikol elearningový portál pre inovované a ostatné predmety. Jeho využívanie prinieslo zefektívnenie vyučovacieho procesu, informatizáciu vzdelávacieho procesu v škole, čím sa zvýšila jeho kvalita. Súčasne sa vytvárali interaktívne cvičenia a DVD, ktoré sa využívajú v súvislosti s vytvoreným elearningovým portálom. V štvrtej aktivite sa uskutočnili štyri školenia pedagogických zamestnancov, v rámci ktorých bolo vyškolených 26 pedagógov, čo prispelo k zvýšeniu ich digitálnej gramotnosti.

Exkurzia v rádiu počas predmetu audiovízia a mediálna komunikácia.

Vzdelávame pre život

Tvorbu a implementáciu školského vzdelávacieho procesu zahrnula do projektu aj Hotelová akadémia Ľ. Wintera v Piešťanoch. Projekt, ktorý realizovala v rokoch 2009 – 2011, zamerala na rozvoj a kvalitu kľúčových kompetencií žiakov na uplatnenie sa na trhu práce v hotelierstve. Nenávratný finančný príspevok získala vo výške 186-tisíc eur. Škola mala nedostatok moderných učebných pomôcok vrátane IKT a ich inovácia bola nevyhnutná. Zakúpenie nových didaktických prostriedkov (počítače s príslušenstvom, dataprojektory, interaktívne tabule) prispelo k rozvoju kľúčových

Práca žiakov v počítačovej miestnosti.

kompetencií žiakov, ako aj pedagógov. Po viacerých odborných školeniach absolvovali učitelia aj odborné praxe v školách podobného zamerania v Rakúsku a Českej republike, kde sa uplatňuje moderné vyučovanie s dôrazom na informačno-komunikačné technológie a zážitkové učenie. Poznatky z exkurzií využili pri tvorbe školského vzdelávacieho programu. Nové učebné osnovy a využívanie moderných pomôcok priblížili profil absolventov reálnym potrebám a požiadavkám pracovného trhu.

Odbor informovania a publicity Agentúry Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR pre štrukturálne fondy EÚ (ASFEU)

DVD s problematikou pre kozmetikov...

(dokončenie rozhovoru zo strany 1)

pomôcky potrebuje. Súčasne tiež, ako si bezpečne pripraví pracovisko, čo je rovnako dôležité ako samotná príprava klienta či klientky v salóne či v škole. Aj tu platia všeobecné zákonitosti, či už robíme povrchové čistenie pleti, *peeling*, alebo aplikujeme *peelingovú* masku a používame rôzne prístroje. Aj pri líčení nám šlo o to, aby sme poukázali na základné postupy v súvislosti s typom pleti, a dúfame, že majsterky odbornej výchovy ukážkovou hodinou aj inšpirujeme k ďalším metodickým postupom. Multimediálne vzdelávacie DVD je veľmi dobrou pomôckou nielen pre začínajúce majsterky praktického vyučovania, ale aj pre skúsené pedagogičky s dlhoročnou praxou, tie totiž môžu meniť svoje rokmi zaužívané postupy. Každý vyučovací deň v škole môže byť o to zaujímavejší, čo prispeje nielen k lepšej vzdelanostnej úrovni, ale aj k zvýšeniu záujmu o štúdium študijného odboru kozmetička a vizážistka v SOŠ.

Vieme, že DVD s ukážkovou vyučovacou hodinou o základoch ošetrenia pleti a líčenia je určené všetkým SOŠ, ktoré sa zaoberajú vzdelávaním v oblasti kozmetiky a vizáže. Povedzme si však, v ktorom ročníku sa vyučuje téma, o ktorej hovoríme.

Témam, ktoré sú predmetom ukážkovej hodiny, sa venujeme v treťom ročníku. Témy spolu súvisia, nadväzujú na seba, vizážistka musí mať v súvislosti so starostlivosťou o pleť v podstate tie isté vedomosti ako kozmetička, musí ovládať základné povrchové čistenie pleti, pričom ani v jednej profesii nemožno pracovať len rutinne. A to sa týka tak študentiek, ako aj majsteriek odbornej výchovy. Musia brať do úvahy vzdelanostnú úroveň študijnej skupiny ako takej, ale aj každého žiaka osobitne. Musia vedieť, akými vedomosťami žiaci disponujú, nielen to, čo vedia, ale aj to, aké témy a učebnú látku dôkladne neovládajú. Každý pedagóg vychádza z faktu, že niekomu idú viac praktické úlohy, a naopak, niekto sa viac naučí v školských laviciach. Treba preto pracovať individuálne, čo možno vidieť aj na našom DVD. Každý sa tak môže dostať teoreticky aj prakticky do sveta krásy, a to v rámci vyučovania.

Povedzme si, že podklady na DVD sa vo vašej SOŠ nahrávali celý vyučovací deň, výsledkom je 45-minútová ukážková hodina.

Áno, za 45 minút povieme všetko podstatné k dvom témam: základné ošetrenie pleti a následné líčenie. A čo je ešte podstatné? Naozaj sme vyučovali tak, ako bežne vyučujeme u nás v škole. Na DVD nosiči sme zachytili celý vyučovací deň. Ukážková hodina však nie je filmom, ktorý vznikol na základe presne stanoveného scenára. V našom prípade bola zadaná iba téma, a síce základné ošetrenie pleti a líčenie, a úlohy korešpondovali s realitou. Žiačky sa venovali vyučovaniu v rámci teórie aj praktického vyučovania a ukážková hodina korešpondovala s tými, ktoré bežne vediem v rámci každodenného odborného výcviku v našej SOŠ. Platí teda to, čo ste povedali, že 45-minútová ukážková hodina je zostavená z celého vyučovacieho dňa.

Keby ste mali možnosť spracovať na DVD ešte jednu ukážkovú hodinu, akej téme by ste sa venovali?

Naše povolanie je dosť náročné tým, že neustále pribúdajú nové prípravky, nové postupy, pomôcky, prístroje či už vlasovej, pleťovej, alebo telovej kozmetiky. Žiadna téma z tejto oblasti sa nedá úplne obsiahnuť v rámci 45 minút. Ale ak by sme mali možnosť vidieť, ako pracujú v našom študijnom odbore v iných SOŠ, bolo by to pre nás prínosom, či už by sme sa venovali témam, ktoré sú obsiahnuté v učebnom pláne v 1. ročníku, alebo v záverečnom, 4. ročníku. Aj teraz možno vidieť, s akou kozmetickou značkou pracujeme, a kolegyne ju tak môžu porovnať s tou svojou. My pracujeme s prípravkami z Mŕtveho mora, v praxi je to však tak, že v ponuke sú prípravky, ktoré uprednostňujú klientky, klienti. Kozmetičky a vizážistky by však mali vedieť použiť akýkoľvek prístroj, akýkoľvek súbor štetcov, paletu farieb, mejkap, atď.

Zamerali ste sa na líčenie, teda na vizáž, pretože ponúka alternatívy, ako je denné líčenie, dymové líčenie, extravagantné líčenie a večerné líčenie, a vďaka tejto pestrosti je aj ukážková hodina zaujímavejšia?

Vychádzali sme z prvej zadanej témy, a to zo základného ošetrenia pleti. Pleť sme si teda pripravili nielen na bežné líčenie. Pripomeňme, že v rámci prvej časti dňa sme sa učili nanášať masku, robiť *peeling*, atď. Po dôkladnej príprave pleti na líčenie sa úlohy ujme vizážistka. Pri líčení je rovnako dôležité vychádzať z diagnostiky pleti, brať do úvahy vek klientky, dodržať správny technologický postup prakticky od nanesenia podkladového krému, podkladovej bázy, mejkapu, pudrovania, tieňovania, tónovania pleti. To všetko možno vidieť na našom DVD v rámci ukážkovej hodiny.

Aké prípravky ste používali? Sú dostupné pre všetky SOŠ, ktoré sa výučbou tejto problematiky zaoberajú?

Myslím si, že áno, aj my sme používali to, čo je štandardom, a síce rôzne súbory štetcov, rôzne tiene v paletách farieb individuálne podľa typu líčenia. Platí totiž, že ak robíte dymové líčenie, potrebujete biely a čierny tieň a k tomu základný mejkap a podkladový mejkap. Ak pristúpime k extravagantnému líčeniu, potrebujeme viac farieb a odtieňov. Tieto jednoduché zásady už ovládajú aj naše klientky. Samozrejme, pred líčením musíme mať na povrchové čistenie pleti k dispozícii pleťové mlieko, pleťovú vodu, atď.

Každý majster, ale aj žiak má svoj charakteristický rukopis, každý pedagóg však vie, že najdôležitejšia je motivácia žiakov. Stáva sa totiž, že mnohí žiaci prichádzajú do školy ešte nerozhodnutí pre danú profesiu. Šikovný majster, majsterka ich však dokáže získať pre daný študijný odbor najmä na praktickom vyučovaní v rámci bežného vyučovacieho dňa.

Ukážková hodina so zameraním na kozmetiku a vizáž môže byť pomôckou aj pre žiakov iných SOŠ. Rozviňme túto tému.

Je to tak. DVD nosičom sme inšpirovali žiakov informatiky, sami nám povedali, že aj oni skúsia urobiť obdobnú prezentáciu iných vyučovacích predmetov, prípadne prezentovať vlastné aktivity. Kaderníčky by možno zaujala ukážková hodina v súvislosti s novými postupmi pri farbení vlasov. V podstate každý sa môže pokojne usadiť a pustiť si DVD s našou ukážkovou hodinou, každý majster sa tak dostane do centra diania a sám má pritom pocit, že je žiakom na vyučovacej hodine v SOŠ na Svätoplukovej ulici v Bratislave, kde sa práve preberá učebná látka na tému ošetrovanie pleti a následné líčenie.

Ako vyzerá váš vyučovací deň, aká je bežná realita u vás v škole v porovnaní s ukážkovou hodinou, kde pracujete s malou skupinou, so štyrmi dvojicami?

Žiaci prichádzajú do školy o siedmej na prvú rannú inštruktáž. Následne sa presúvame do učební, kde sa venujeme teórii, každý majster má jednu skupinu žiakov s počtom 8 až 12 ľudí. Naši tretiaci v rámci súborných prác už pracujú aj v kaderníckom salóne.

A ako učia majsterky odbornej výchovy svoje žiačky-kozmetičky a vizážistky v zahraničí? Majú tiež k dispozícii ukážkové hodiny na DVD nosiči?

Na to sme sa nepýtali, ale môžeme povedať, že keď sme boli napríklad v Rakúsku, porovnávali sme podmienky, v akých pracujú a vzdelávajú sa kozmetičky a vizážistky. A aj keď potrebujeme viac financií do našich škôl, spokojne môžeme povedať, že naše žiačky v ničom nezaostávajú, sú úspešné v škole i na medzinárodných súťažiach a sú dobre pripravené do praxe i do života. Veríme, že národný projekt *Vzdelávanie učiteľov v súvislosti s tvorbou školských vzdelávacích programov*, v rámci ktorého vznikla naša ukážková hodina, prispeje k tomu, aby vzdelanie žiakov získané v SOŠ bolo na vysokej úrovni.

Mgr. Beáta REPÍKOVÁ, manažérka publicity národného projektu

IT FITNES TEST

Vyše 12 000 Slovákov si preverilo schopnosti

Až 45 % stredoškolákov chce študovať informačné technológie (IT), ich zručnosti však tomu nezodpovedajú.

Tohtoročná celková úspešnosť riešenia IT Fitnes testu na Slovensku bola 51,75 %. Testovania sa zúčastnilo 8 381 respondentov a ďalších 3 782 vyplnilo len informačnú časť testu. Výsledky testu ukázali, že najlepšie sa vieme orientovať v oblasti základných informácií o počítačoch a v čítaní grafov a tabuliek. Preto bolo prekvapivé zistenie, že najväčšie problémy nám robí kopírovanie vzorcov v tabuľkovom kalkulátore. Grafy a tabuľky síce čítať vieme, ale nevieme s nimi pracovať. Dohnať vedomosti musíme aj v oblasti textových editorov, konkrétne vo formátovaní textu. Počítač využívame v prvom rade na zábavu a získavanie informácií z rôznych oblastí záujmov, až potom na študijné a pracovné účely. IT Fitnes test 2013, ktorý trval od 20. mája do 30. júna, sa uskutočnil na základe dopytu štátnych inštitúcií a zamestnávateľov.

„Test odhalil niekoľko významných fenoménov,“ povedal na vyhlásení výsledkov celonárodného on-line testovania IT znalostí a zručností obyvateľov Slovenskej republiky Juraj Sabaka z IT Asociácie Slovenska. *„Napriek tomu, že celkové výsledky IT Fitnes testu 2013 sú približne o 5 % horšie ako minulý rok, vo viacerých oblastiach sme zaznamenali nárast povedomia, a to je dôležitý znak. Oproti roku 2012 sa zmenšil rozdiel medzi využívaním počítača v škole, resp. v zamestnaní a využívaním doma.“* Tento ročník testovania sa uskutočnil pod záštitou Digitálneho lídra SR Petra Pellegriniho, ktorý povedal: *„Výsledky testovania sú odkazom pre nás, predstaviteľov štátu, aby sme v spolupráci s odborníkmi zo súkromného sektora, z neziskových organizácií, profesijných združení a asociácií hľadali mechanizmy na skvalitnenie prípravy mladých ľudí v oblasti informačno-komunikačných technológií, aby boli schopní konkurovať na trhu práce.“*

Tiež dodal, že je nevyhnutné inovovať spôsob vzdelávania v školách, či už prostredníctvom zapájania informačno-komunikačných technológií do vyučovacieho procesu, alebo aj vytvorením IT profilu absolventa školy.

Zaujímavosti z vyhodnotenia IT Fitnes testu

- Najmladší účastníci testovania mali iba 10 rokov, päť dievčat a jeden chlapec skončili s úspešnosťou od 21 do 63 %.
- Najstarší účastník testovania mal 75 rokov a test urobil s úspešnosťou 92 %.
- Stopercentnú úspešnosť dosiahli šiesti respondenti, muži vo veku 26 až 53 rokov.
- Najúspešnejšie medzi ženami boli 3 respondentky vo veku 25 až 55 rokov s úspešnosťou 96 %.
- Školy s najväčším počtom zapojených študentov:
  - základné školy: Základná škola SNP Sučany (54 respondentov),
  - stredné školy: Obchodná akadémia Trnava (230 respondentov),
  - vysoké školy: Slovenská technická univerzita v Bratislave (78 respondentov).

(do), ilustračné foto stock.xchng

Žiaci s poruchami správania

PROBLÉMY A RIEŠENIA

Za posledné desaťročia počet žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami integrovaných do bežných škôl a tried výrazne narastá. Okrem objektívnych príčin je zvyšujúci sa počet integrácií spôsobený aj tým, že školy na takýchto žiakov dostávajú viac peňazí a rodičia pre svoje dieťa získavajú (niekedy aj neoprávnene) značné výhody. Popri pozitívnych momentoch začleňovanie žiakov prináša aj veľa problémov.

Azda najviac problémov je spojených s výchovou a so vzdelávaním žiakov s poruchami aktivity a pozornosti a s poruchami správania. Štátna školská inšpekcia (ŠŠI) eviduje značné množstvo sťažností týkajúcich sa problémov so žiakmi s uvedenými diagnózami, keďže samostatné špeciálne triedy sa pre nich v základných školách zriaďujú pomerne zriedkavo. Sťažujú sa rodičia začlenených žiakov, ktorí sa domnievajú, že škola nerobí pre ich deti všetko, čo by mala, a sťažujú sa aj rodičia ostatných žiakov, pretože žiaci s poruchami správania sú v mnohých prípadoch nezvládnuteľní, narúšajú výchovno-vzdelávací proces, oplzlo nadávajú spolužiakom i učiteľom, ohrozujú zdravie spolužiakov, ba dokonca dochádza aj k ublíženiu na zdraví. Hádzanie kružidiel či nožničiek po spolužiakoch a učiteľoch už vôbec nie sú ojedinelé prípady. Rodičia bežných žiakov, ktorí sa snažia vec riešiť, dostávajú od triednych učiteľov a riaditeľov škôl väčšinou odpoveď, že oni s tým nemôžu nič robiť. Niektorí rodičia obetí v zúfalstve zoberú vec do vlastných rúk, prídu za problémovým žiakom a vyfackajú ho priamo na mieste činu. Tým sa, samozrejme, sami dostávajú do rozporu so zákonom.

Podľa vzdelávacieho programu pre žiakov s poruchami správania, ktorý je súčasťou štátneho vzdelávacieho programu schváleného MŠ SR pod č. CD-2008-18550/39582-1:914 dňa 26. mája 2009, **pod poruchami správania rozumieme skupinu porúch premietajúcich sa najmä do sociálnych vzťahov jednotlivca a spoločnosti, kde dochádza opakovane a trvalo k aktívnemu a závažnému porušovaniu spoločensky akceptovaných morálnych alebo aj právnych noriem**, pričom jedinec ešte nie je, resp. nie v plnom rozsahu, právne zodpovedný. Vznik a vývin porúch správania je komplexne podmienený mnohými faktormi, vo väčšine prípadov majú primárny význam činitele sociálneho charakteru. V prípade, že je porucha správania kombinovaná s poruchou aktivity a pozornosti, ide o poruchu správania hyperkinetickú (MKCH-10 = Medzinárodná klasifikácia chorôb, 10. verzia).

Kde sa môže vzdelávať žiak s poruchami správania

Žiak s poruchami správania sa môže vzdelávať:

- v základnej alebo strednej škole pri reedukačnom centre,
- v diagnostickej triede pri diagnostickom centre,
- v základnej škole alebo strednej škole formou individuálnej integrácie.

Status žiaka so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami môže byť aktuálny najmä v prípade, keď žiak s poruchami správania:

- výrazne zaostáva vo vzdelávaní,
- poruchy správania sú kombinované s poruchou aktivity a pozornosti,
- poruchy správania sú dôsledkom narušeného duševného zdravia alebo telesných chronických ochorení.

Podľa **vzdelávacieho programu pre žiakov s poruchami aktivity a pozornosti**, ktorý je súčasťou štátneho vzdelávacieho programu schváleného MŠ SR pod č. CD-2008-18550/39582-1:914 dňa 26. mája 2009, **poruchu aktivity a pozornosti definujeme** ako skupinu porúch správania so začiatočnými prejavmi pred siedmym rokom veku života dieťaťa. Je to kombinácia hyperaktivity, poruchy pozornosti a neschopnosti primerane sa dlhší čas sústrediť na danú úlohu, pričom toto správanie je typické pre všetky situácie a je relatívne trvalé. Pri dlhodobejšom nevhodnom výchovnom prístupe sa môžu sekundárne vyvinúť až asociálne formy správania. Ako pridružená porucha sa môžu vyskytnúť aj špecifické poruchy učenia. Vzdelávací program je určený pre žiakov s poruchou aktivity a pozornosti, ktorí **sa vzdelávajú**:

- v základnej škole pri liečebno-výchovnom sanatóriu,
- v špeciálnej triede pre žiakov s poruchou aktivity a pozornosti,
- formou individuálnej integrácie v bežnej základnej škole.

(Poznámka: Termíny individuálna integrácia, školská integrácia, začlenenie žiaka je potrebné chápať ako synonymá.)

Vo výnimočnom prípade môže byť žiak so závažnou formou poruchy aktivity a pozornosti na základe lekárskeho odporúčania na určitý čas podľa § 24 zákona č. 245/2008 Z. z. oslobodený od povinnosti dochádzať do školy, pričom sa mu v súlade s týmto zákonom poskytuje individuálne vzdelávanie.

Vzdelávanie formou individuálnej integrácie

Ak sa poruchy správania, resp. porucha aktivity a pozornosti, prípadne ich kombinácia (ďalej len poruchy správania), premietajú do vzdelávacieho procesu tak, že žiakovi je potrebné vytvoriť špeciálne podmienky na vzdelávanie, takýto žiak má špeciálne výchovno-vzdelávacie potreby a musí byť v škole evidovaný ako žiak so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami. **Podmienkou je súhlas jeho zákonného zástupcu.**

Žiak so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami, ktorý sa vzdeláva v bežnej triede základnej školy, musí mať zabezpečené odborné personálne, materiálne, priestorové a organizačné podmienky v rozsahu a kvalite zodpovedajúcej jeho individuálnym potrebám. **Riaditeľ školy je povinný pri výchove a vzdelávaní takéhoto žiaka zabezpečiť systematickú spoluprácu školy so školským zariadením výchovného poradenstva a prevencie.** Podľa potreby škola môže spolupracovať aj so špeciálnou školou.

Podmienky na zaistenie bezpečnosti a ochrany zdravia v škole

Podmienky na zaistenie bezpečnosti a ochrany zdravia v škole sú definované v štátnom vzdelávacom programe pre I. stupeň základnej školy ISCED 1 a v štátnom vzdelávacom programe pre II. stupeň základnej školy ISCED 2.

Najmä u žiakov so závažnejšími formami poruchy aktivity a pozornosti je potrebné **zabezpečiť zvýšenie ochrany fyzickej bezpečnosti samotného žiaka a jeho spolužiakov. Žiak by mal byť pod stálym pedagogickým dozorom.**

Na druhej strane je však potrebné zdôrazniť, že **práva a povinnosti má každý žiak**, ktorý sa v škole a školskom zariadení zúčastňuje edukačného procesu. Určuje ich ustanovenie § 144 ods. 4 zákona č. 245/2008 Z. z. (školský zákon):

(4) Dieťa alebo žiak je povinný
- a) neobmedzovať svojím konaním práva ostatných osôb zúčastňujúcich sa výchovy a vzdelávania,
- b) dodržiavať školský poriadok školy a ďalšie vnútorné predpisy školy alebo školského zariadenia,

(...)
- e) pravidelne sa zúčastňovať na výchove a vzdelávaní a riadne sa vzdelávať, ak tento zákon neustanovuje inak,
- f) konať tak, aby neohrozoval svoje zdravie a bezpečnosť, ako ani zdravie a bezpečnosť ďalších osôb zúčastňujúcich sa na výchove a vzdelávaní,
- g) ctiť si ľudskú dôstojnosť svojich spolužiakov a zamestnancov školy alebo školského zariadenia,
- h) rešpektovať pokyny zamestnancov školy alebo školského zariadenia, ktoré sú v súlade so všeobecne záväznými právnymi predpismi, vnútornými predpismi školy a dobrými mravmi.

Riešenie problému zo strany rodičov a zo strany školy

Možnosti rodičov

Rodičia majú možnosť požiadať o riešenie:

- riaditeľa školy,
- rodičov žiaka s poruchou správania,
- zriaďovateľa školy,
- radu školy,
- poradenské zariadenie, ktoré žiaka eviduje.

V prípadoch ohrozovania zdravia alebo priamo ublíženia na zdraví odporúčame obrátiť sa na políciu, a to aj v prípade, že agresívny žiak ešte nie je trestne zodpovedný. Polícia takéto činy eviduje a rodičia ostatných žiakov môžu vo vážnych prípadoch podať návrh priamo na súd, aby rozhodol aj bez súhlasu zákonných zástupcov agresívneho žiaka o jeho umiestnení do niektorého zo špeciálnych výchovných zariadení.

Možnosti školy

Podstatne viac možností má riaditeľ školy a ďalší zamestnanci, ktorí môžu napr.:

- primerane zamestnávať žiaka počas vyučovania (zaujímavé činnosti, pomôcky, atď.),
- poveriť žiaka činnosťami na zaujatie jeho pozornosti (pomoc učiteľovi, atď.),
- zabezpečiť primeraný a individuálny prístup k žiakovi,
- pozitívne žiaka motivovať a vyzdvihovať jeho kladné stránky,
- uskutočniť rozhovor s rodičmi, navrhnúť psychologickú starostlivosť,
- uplatniť postup podľa § 58 ods. 3 zákona č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov, t. j. ak žiak svojím správaním a agresivitou ohrozuje bezpečnosť a zdravie ostatných žiakov alebo iných účastníkov vzdelávania, môže použiť ochranné opatrenie, ktorým je okamžité vylúčenie žiaka z výchovy a vzdelávania umiestnením žiaka do samostatnej miestnosti za prítomnosti pedagogického zamestnanca, a privolať zákonného zástupcu, zdravotnú pomoc a príslušníkov Policajného zboru,
- pri individuálnej integrácii zabezpečiť pomoc asistenta učiteľa, ktorý počas vyučovacej hodiny pracuje len s týmto žiakom, pracovné miesto žiaka oddeliť od ostatných lavíc,
- zriadiť pracovné miesto školského psychológa,
- zriadiť pracovné miesto školského špeciálneho pedagóga, ktorý môže pracovať v triede aj mimo nej; žiaka možno podľa potreby vyňať z triedy aj počas vyučovania s cieľom upokojenia, relaxácie, ale aj individuálneho vyučovania na niektorých vyučovacích hodinách,
- pozvať do školy psychológa z centra pedagogicko-psychologického poradenstva a prevencie (CPPPaP), aby sa zúčastnil na vyučovaní a odporučil postupy,
- požiadať CPPPaP o prednášku o poruchách správania a o odbornú psychologickú pomoc žiakom, rodičom, učiteľom,
- požiadať Výskumný ústav detskej psychológie a patopsychológie o prednášku o poruchách správania a o odbornú psychologickú pomoc,
- navrhnúť rodičom pomoc detského psychiatra, prípadne možnosť hospitalizácie (napr. v Centre mentálneho zdravia Matka v Bratislave),
- detského psychiatra informovať o účinnosti liečby,
- pri poruchách aktivity a pozornosti upozorniť rodiča na možnosť dobrovoľného pobytu žiaka v liečebno-výchovnom sanatóriu,
- pri poruchách správania:

- upozorniť rodiča na možnosť pobytu dieťaťa v diagnostickom centre,
- upozorniť rodiča na možnosť pobytu dieťaťa v reedukačnom centre,
- spolupracovať s políciou, ak sa žiak dopustí činu ohrozujúceho zdravie iných osôb, prípadne spôsobí ublíženie na zdraví,
- požiadať zamestnanca oddelenia sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately o preskúmanie rodinnej situácie,
- požiadať o pomoc sociálneho kurátora, ak rodič odmieta spoluprácu.

Ak riaditeľ zistí, že vzdelávanie nie je na prospech začlenenému žiakovi alebo ostatným žiakom, ktorí sú účastníkmi výchovy a vzdelávania, navrhne po písomnom súhlase orgánu miestnej štátnej správy v školstve a príslušného zariadenia výchovného poradenstva a prevencie zákonnému zástupcovi iný spôsob vzdelávania dieťaťa. Ak zákonný zástupca nesúhlasí so zmenou spôsobu vzdelávania svojho dieťaťa, o jeho ďalšom vzdelávaní rozhodne súd.

Nevyčleňovanie žiakov zo vzdelávania v bežných základných a stredných školách do systému špeciálneho školstva je trend, ktorému sa prispôsobujeme aj na základe vplyvu zo zahraničia. K preferovaniu začleňovania žiakov so zdravotným znevýhodnením do vzdelávania v hlavnom prúde školstva je Slovenská republika viazaná medzinárodnou zmluvou (Dohovor o právach osôb so zdravotným postihnutím č. 317/2010 Z. z. a Opčný protokol č. 318/2010 Z. z.), ktorej je nevyhnutné prispôsobovať právne predpisy i prax.

Ani odborníci sa však jednoznačne nezhodujú v tom, kedy a za akých okolností je žiaka lepšie integrovať a kedy žiaka vyčleneného z bežnej triedy ponechať v špeciálnej škole, ktorá má spravidla na jeho vzdelávanie lepšie personálne i ostatné podmienky. Keďže žiak s narušeným sociálnym a emocionálnym vývinom a s ADHD (poruchy aktivity spojené s hyperaktivitou) sa v špeciálnej škole, zriadenej pre týchto žiakov v špeciálnom výchovnom zariadení, môže vzdelávať iba krátky čas, základný problém pri absolvovaní povinnej školskej dochádzky týchto žiakov musia zvládať školy bežného typu.

Aj keď riešenie tohto problému nepatrí do kompetencie ŠŠI, v snahe pomôcť pedagógom či rodičom získať aspoň rámcovú orientáciu pri riešení problému sme načrtli niektoré možnosti, ktoré má rodič a škola pri riešení úskalí vzdelávania žiakov s poruchami správania začlenených v bežnej škole.

Na záver pripomíname, že zásady neobmedzovať svojím konaním práva ostatných osôb zúčastňujúcich sa výchovy a vzdelávania a dodržiavať školský poriadok sú platné pre každého žiaka školy a podľa ustanovení antidiskriminačného zákona a školského zákona výkonom práv začleneného žiaka so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami nemôžu byť obmedzené práva ostatných žiakov, ktorí sú účastníkmi výchovy a vzdelávania.

PaedDr. Ľuboš TUŽINSKÝ, PhD.
Odborná spolupráca:
PaedDr. Jarmila ŽAŠKOVSKÁ, ŠŠI
Recenzovala:
PaedDr. Mária TEKELOVÁ, MŠVVaŠ SR
Ilustračné foto Lenka PAJTINKOVÁ

Poznámky:

1. Dňa 10. apríla 2013 schválilo Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu (MŠVVaŠ) Slovenskej republiky pod č. 2013-3982/16490:4-914 metodicko-informatívny materiál Štátneho pedagogického ústavu *Žiak s poruchami správania v základnej a strednej škole* s účinnosťou od 1. septembra 2013.
2. Podľa informácie, ktorú sme získali z MŠVVaŠ SR, na riešení uvedeného problému v súčasnosti pracuje aj Výskumný ústav detskej psychológie a patopsychológie Bratislava. Predpokladáme, že po ukončení úlohy bude informovaná pedagogická obec i rodičovská verejnosť.

Deväť otázok na premýšľanie pre učiteľov

POHĽADY Z INEJ STRANY

Zabudnite na to, že viete na všetko správne odpovedať a postupovať v práci so žiakmi či s vlastnými deťmi správnym smerom. Tieto otázky nastavia zrkadlo svetu vzdelávania a výchovy vašich detí i žiakov a možno vám pomôžu širšie sa zamýšľať nad vašimi vzťahmi i ďalšími cieľmi.

Otázka: Ako si majú vyberať deti odbor štúdia, aby mali istotu dobrej práce a úspešnej kariéry? Čo by ste im a ich rodičom poradili?

Odpoveď: Deti, ktoré sa vo svojej vzdelávacej ceste zaseknú, zatnú, prestanú pracovať, školu a vzdelávanie začnú absolútne ignorovať, majú, samozrejme, problémy s vedomosťami, novými informáciami a tým aj s výberom ďalšej vzdelávacej cesty. Je pre nich málo dôležitá alebo nie je dôležitá vôbec. Ak deťom chýba motivácia alebo sú vzdorovité, nedá sa s nimi v škole takmer vôbec pracovať. Je veľmi ťažké prelomiť bariéru, ktorou sa obrnia voči snaženiu všetkých učiteľov i rodičov. Blok, ktorý si vytvorili, sa musí „rozpustiť" až zásluhou ich samotných. Spýtajte sa, či aj ostatní žiaci v triede majú rovnaký problém, ktorý môže naznačovať slabú prácu učiteľov alebo veľké rozptyľovanie záujmu žiakov. Učiteľovi sa pri dobrom vedení žiaka a intenzívnej komunikácii môže podariť zmeniť postoje žiaka alebo ich významne upraviť. V tomto však musí pomôcť aj rodina.

Otázka: Ako podporovať pozitívne správanie žiakov?

Odpoveď: Dôležité je, aby žiaci nemali pred svojimi rovesníkmi rozpaky z toho, že sú snaživí a pracujú pozitívne. Žiaci, ktorí majú motiváciu a vnútornú silu ísť za svojimi cieľmi, majú možnosť sa stále zlepšovať. Podporu musia nájsť u rodičov aj u učiteľov. Učiteľ by mal dokázať odhadnúť, ktorí žiaci sú na dobrej ceste za vyššími cieľmi, a permanentne sa usilovať o podporu takéhoto snaženia.

Otázka: Žiak má problém nájsť partnerov pre skupinovú prácu v triede.

Odpoveď: Problém vylúčenia žiaka z triedneho kolektívu, keď ho ostatní nemajú radi či neakceptujú pre niektoré povahové alebo charakterové vlastnosti, je všeobecným problémom v školách na celom svete. Dieťa má byť integrálnou súčasťou kolektívu aj so svojimi špecifikami. Je úlohou učiteľa, ale aj rodičov učiť deti akceptovať aj odlišné typy detí.

Žiak, ktorý nedokáže dobre komunikovať s ostatnými, môže byť v kolektíve vnímaný ako podivín, vydedenec triedy. Pritom nemusí ísť o nič viac ako o nesmelosť dieťaťa. Rodičia by sa mali u učiteľov informovať, ako sa prejavuje ich dieťa

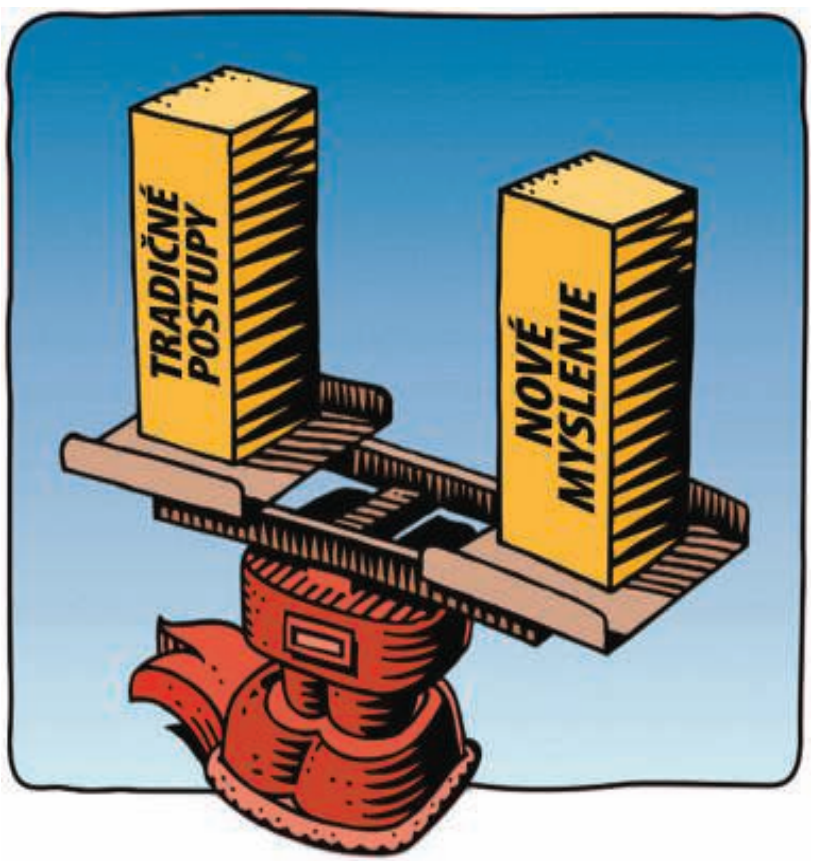

v triede, či nie je panovačné, lenivé, drzé, násilnícke a podobne. Komunikácia medzi rodičmi a učiteľmi je v tomto smere veľmi dôležitá. Ak učitelia rodiča informujú o tom, že kolektív málo akceptuje jeho dieťa, mali by sa vzájomne poradiť ako spolupracovať na zmene situácie. Rodičia i učitelia by mali pozorne sledovať, čo sa deje, ak u žiaka dôjde k zásadnej, prekvapivej zmene v správaní. Môže ísť o prejav nejakého problému, medziiným aj šikanovania.

Otázka: Môže učiteľ prispôsobovať svoj štýl vyučovania jednotlivým triedam či žiakom?

Odpoveď: Trieda je ihrisko, na ktorom podáva učiteľ každodenne svoj výkon. Tomu, ako sa menia jeho partneri, teda žiaci, musí aj on prispôsobovať svoj štýl práce s nimi. Vzdelávanie si vyžaduje diferencovaný prístup k jednotlivcovi i triede a úlohou učiteľa je nájsť najprijateľnejšie a najefektívnejšie metódy, aby dosahoval v tejto práci dobré výsledky.

Otázka: Má byť dieťa hrdé na svoju prácu a výsledky?

Odpoveď: Ak by bola odpoveď nie, dieťa by nemalo dôvod sa zlepšovať. Rodič chce, samozrejme, vedieť, ako jeho dieťa v škole pracuje, ako vníma vyučovanie, ako sa zlepšuje a čo k tomu prispieva, poprípade prečo a kedy zlyháva. Dieťa potrebuje pochvalu za svoje výsledky a svoje snaženie. Je to benzín pre motor jeho ďalšieho snaženia.

Otázka: Ako si utvoriť dobrý vzťah so svojimi študentmi?

Odpoveď: Na túto otázku nejestvuje žiadna jednoznačná rada a odpoveď. Niektorí to robia cez humor, iní cez otvorenú diskusiu a dobrú komunikáciu. Dôležité je, aby žiaci svojim učiteľom dôverovali, cítili, že im pomôžu, kedykoľvek to budú potrebovať.

Otázka: Ako by ste opísali vlastnosti dieťaťa?

Odpoveď: Učitelia majú často inú verziu ako rodičia, na dieťa nazerajú z iného uhla pohľadu. Zaujímavosťou je, že učiteľ má niekedy presnejší a úplnejší pohľad ako rodič, lebo je s ním v škole v rôznych situáciách a pri odlišných činnostiach.

Otázka: Máte svoje skryté ciele?

Odpoveď: Skutočne dobrí učitelia si môžu vytvoriť svoje „skryté" osnovy hodnôt, ktoré chcú dostať k svojim žiakom. Môže k nim patriť napríklad úcta k vzdelaniu, škole, vedomostiam či záujem o nové poznatky. Skryté kurikulum môže žiakov posúvať dopredu. Sú veci, ktoré učiteľ nemusí žiakom priamo hovoriť, ale usilovať sa o ne môže aj bez ich vedomia. Vlastné „skryté" výchovné ciele môže mať, samozrejme, aj rodič.

Otázka: Má dieťa radosť z prítomnosti v škole?

Odpoveď: Je to jedna z najdôležitejších otázok, a to napriek tomu, že o nej skoro vôbec nehovoríme. Radosť zo vzdelávania a motivácia učiť sa je základom toho, aby sa dieťa cítilo v škole dobre, aby sa napĺňali jeho predstavy o dobrej škole. Z tohto pohľadu je veľmi dôležitá klíma školy, vzťahy medzi učiteľmi a žiakmi, žiakmi navzájom, ale aj atmosféra, v ktorej sa pracuje. Ak dieťa pociťuje školské prostredie ako prajné, zvyčajne prenáša pozitívne naladenie aj domov a do vzťahov so svojimi rodičmi. Radosť z učenia je pre motiváciu k školskej práci prvoradá.

Antónia BELANOVÁ
Ilustrácia stock.xchng

DIGIPEDIA

Portál s digitálnym vzdelávacím obsahom Planéta vedomostí ožíva

DIGIPEDIA ako program digitalizácie školstva zaznamenáva svoje prvé úspechy. Digitálny vzdelávací obsah Planéta vedomostí je k dispozícii pedagógom na celom území Slovenska. Na portáli Planéta vedomostí je zverejnených množstvo nových údajov, akými sú informácie o školeniach a školiacich centrách, detailný postup registrácie na školenia a materiály určené pre pedagógov vo forme vzorových modelov hodín z predmetov biológia, prírodoveda, fyzika, chémia a matematika. Pedagógom, ktorí ešte nie sú registrovaní na portáli Planéta vedomostí, odporúčame kontaktovať riaditeľa svojej školy alebo Dátové centrum rezortu školstva.

Aktuality

- **Počet registrovaných pedagógov na portáli Planéta vedomostí každým dňom rastie.**
- **Prvé termíny školení sú už zverejnené!**
- V prípade problémov pri registrácii učiteľov na portál bude školám k dispozícii Centrum podpory používateľov Dátového centra rezortu školstva. Kontakt: **0800 138 033**.

Téma

Portál s digitálnym vzdelávacím obsahom Planéta vedomostí ožíva:

Nový školský rok sa rozbehol v plnom prúde, rovnako ako aj registrácia učiteľov na portál Planéta vedomostí. Za necelé dva týždne sa na portál registrovalo **viac ako 3 600 užívateľov** z celého Slovenska.

Niekoľko presných čísel na ilustráciu:

- celkový počet škôl, ktoré sa už registrovali na portál, je **593** (základné a stredné školy),
- z celkového počtu škôl sa najviac registrovalo **základných škôl v počte 455** a s celkovým počtom **prihlásených učiteľov 2 901**,
- najviac registrovaných škôl je z Prešovského kraja, presne 101,
- najviac registrovaných učiteľov pochádza z Košického kraja, presne 571 učiteľov.

Všetkým registrovaným učiteľom ďakujeme a budeme veľmi radi, ak sa ich počet bude neustále zvyšovať.

Na zvýšenie efektívnosti práce učiteľov s portálom Planéta vedomostí je vhodné, aby učitelia absolvovali školenie v školiacom centre podľa ich vlastného výberu. Informácie potrebné na školenia sú uvedené v časti *Školenia* na samotnom portáli. **(mš)**

Prvé školenia sa konajú:

17. 9. 2013	Základná škola, Kláštorná 995/4, Šamorín
20. 9. 2013	Gymnázium, Kukučínova 4239/1, Poprad
23. 9. 2013	Stredná odborná škola, Školská 5, Banská Bystrica
24. 9. 2013	Základná škola, A. Bernoláka 20, Detva
	Základná škola, Benkova 34, Nitra
	Základná škola, Dolné lúky 357/1, Brezová pod Bradlom
	Základná škola, Mládežnícka 1434/16, Púchov
	Základná škola, Hviezdoslavova 822/8, Trstená
	Základná škola, Hradná 22, Nové Zámky
25. 9. 2013	Gymnázium, Okružná 2469, Zvolen
	Základná škola, Bernolákova 1061, Vranov nad Topľou
	Základná škola, Na dolinách 27, Trenčín
	Základná škola, P. J. Šafárika 3, Prievidza
	Stredná priemyselná škola stavebná, Veľká okružná 25, Žilina
26. 9. 2013	Gymnázium, Haličská cesta 9, Lučenec
	Gymnázium, Ladislava Sáru 1, Bratislava
	Spojená škola, J. Fabiniho 3, Spišská Nová Ves
	Súkromné gymnázium FUTURUM, Na dolinách 27, Trenčín
30. 9. 2013	Súkromné gymnázium, Školská 311, Spišská Teplica

Prihláste sa do projektu Šach na školách!

HRA, KTORÚ MILUJEME

Slovenský šachový zväz (SŠZ) za podpory Medzinárodnej šachovej federácie (FIDE) začal v školskom roku 2011/2012 celonárodný projekt Šach na školách – Chess in Schools (CiS). Cieľom SŠZ je v priebehu troch rokov systematicky podporiť vyučovanie šachu v rámci krúžkov, prípadne ako voliteľného predmetu v 300 základných školách a centrách voľného času na Slovensku. V školskom roku 2012/2013 bol projekt určený pre 100 škôl, ktoré sa mohli uchádzať o podporu kontaktovaním regionálnych manažérov projektu.

Podľa prieskumu renomovaných svetových agentúr vie hrať šach približne 600 miliónov ľudí na zemeguli. Snom súčasného prezidenta FIDE Kirsana Iljumžinova je zvýšiť toto číslo na jednu miliardu. Na splnenie tejto výzvy FIDE vytvorila špeciálnu komisiu pre projekt Šach na školách a vyčlenila naň značné finančné prostriedky.

Projekt CiS je iniciovaný školskou komisiou FIDE, ktorej predsedom je Ali Nihat Yazici, prezident Tureckej šachovej federácie a súčasne viceprezident FIDE. V školskom roku 2011/2012 sa projekt pilotne spustil v dvoch európskych krajinách, v Slovinsku a na Slovensku. V priebehu roku 2012 sa k iniciatíve rozvoja šachu v školách postupne pripojili ďalšie krajiny, či už s finančnou podporou FIDE, alebo vlastnými investíciami. V lete 2012 oznámil ruský ťažobný gigant Rosneft, že do rozvoja šachu v školách investuje 1 milión USD. Patrónom projektu sa stal Michail Sergejevič Gorbačov, bývalý prvý muž Sovietskeho zväzu a držiteľ Nobelovej ceny za mier (1990).

V marci 2012 vďaka aktivite Garriho Kasparova, 13. majstra sveta v šachu, a Silvia Danajlova, manažéra exmajstra sveta FIDE Veselina Topalova, **schválil Európsky parlament pod číslom 50/2011 Písomné vyhlásenie o zavedení programu Šach na školách do systémov vzdelávania Európskej únie**. V uznesení sa okrem iného uvádza:

(...)

B. keďže šach je hrou prístupnou pre deti každej sociálnej skupiny a môže podporiť sociálnu súdržnosť a prispieť k politickým cieľom, ako sociálna integrácia, boj proti diskriminácii, znižovanie miery kriminality, a dokonca k boju proti rozličným závislostiam;

C. keďže šach môže nezávisle od veku dieťaťa zlepšiť jeho koncentráciu, trpezlivosť a vytrvalosť a môže rozvinúť zmysel pre kreativitu, intuíciu, pamäť a analytické, ako aj rozhodovacie schopnosti; keďže šach taktiež učí odhodlaniu, motivácii a športovému správaniu;

Európsky parlament

1. vyzýva Komisiu a členské štáty, aby podporovali zavedenie programu Šach na školách do systémov vzdelávania členských štátov;
2. vyzýva Komisiu, aby vo svojom pripravovanom oznámení o športe venovala náležitú pozornosť programu Šach na školách a aby naň počnúc rokom 2012 zabezpečila dostatočné finančné prostriedky;
3. vyzýva Komisiu, aby zohľadnila výsledky všetkých uskutočnených štúdií o vplyvoch tohto programu na vývoj detí.

Realizátorom projektu Šach na školách na Slovensku je SŠZ. S počtom takmer 7 000 členov je jedným z najväčších športových zväzov na Slovensku. Organizuje národné ligové súťaže 8-členných družstiev na troch najvyšších úrovniach a prostredníctvom ôsmich krajských šachových zväzov riadi súťaže aj na ďalších troch nižších úrovniach. Každoročne organizuje majstrovstvá Slovenska jednotlivcov a žien v praktickom, zrýchlenom a bleskovom šachu. Podieľa sa aj na organizácii majstrovstiev Slovenska mládeže v chlapčenských a dievčenských kategóriách do 8, 10, 12, 14, 16, 18 a 20 rokov a majstrovstiev Slovenska seniorov nad 60 rokov. Na základe výsledkov týchto turnajov sa formuje štátna reprezentácia mládeže, dospelých aj seniorov. Slovenskí reprezentanti sa pravidelne zúčastňujú vrcholných kontinentálnych a svetových súťaží. V detských a seniorských kategóriách dosiahli v posledných rokoch významné úspechy, roku 2010 sa stal Viktor Gažík majstrom Európy do 10 rokov.

Cieľom projektu Šach na školách, do ktorého sa zapojilo už viac ako 150 škôl (zoznam škôl je na chess.sk/index.php?str=sach_na_skolach&detail=11), však nie je výchova kvalifikovaných šachistov. Projekt má najmä spoločensko-vzdelávací charakter. Dva jeho najdôležitejšie ciele sú:

1. naučiť čo možno najviac detí hrať šach a využiť šach ako nástroj výučby na zlepšenie schopnosti detí učiť sa a rozmýšľať,
2. motivovať deti k zmysluplnému využitiu voľného času, čo je súčasne prevenciou proti pestovaniu škodlivých závislostí.

Šach je unikátnym nástrojom pri realizácii premeny klasickej školy na modernú, čo je častým obsahom výziev Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR. Hra, čo je pre deti najprirodzenejšia forma učenia, cibrí ich charakterové a vôľové vlastnosti, ktoré je obťažné získať klasickými spôsobmi výučby. Rýchlo a výrazne sa zlepšuje predovšetkým pozornosť a sústredenosť žiakov, čo sú rozhodujúce psychické procesy pri učení sa a tvorení. Dôvodom tejto rýchlej zmeny je, že strata pozornosti v šachovej partii je okamžite potrestaná stratou materiálu alebo dokonca prehrou. To sa týka predovšetkým partií začiatočníkov, ktoré sú svojím spôsobom súbojmi pozornosti, pretože hĺbka hry ešte nebýva na dostatočnej úrovni. V súčasnosti má veľa detí problémy s poruchou pozornosti spojenou s hyperaktivitou. Pravidelným hraním šachu ustupuje u detí impulzívnosť a roztržitosť, tlmí sa nepokoj či agresivita. Správanie sa upokojí, zlepší sa sebaovládanie, posilní sa vôľa, zvýši sa odolnosť voči stresu. Zlepšia sa aj medziľudské vzťahy v detskom kolektíve. Zlepšenie schopnosti a výkonnosti tiež zvýši dieťaťu jeho sebadôveru a sebaúctu, ktoré bývajú pri rôznych disfunkciách, pochopiteľne, znížené. Nie div, že jednou z prvých škôl, ktoré sa do projektu Šach na školách prihlásili, bola Škola pre mimoriadne nadané deti a Gymnázium v Bratislave. Riaditeľkou školy je RNDr. Jolana Laznibatová, CSc., detská psychologička a priekopníčka v oblasti výskumu výučby mimoriadne nadaných detí, u ktorých sú časté poruchy pozornosti a prejavy hyperaktivity. No šach dáva šancu aj iným ako mimoriadne nadaným deťom, čoho dôkazom je existencia šachových krúžkov napr. v ZŠ internátnej pre žiakov s narušenou komunikačnou schopnosťou v liptovskom Jamníku či v škole pre zrakovo postihnutých v Bratislave na Svrčej ulici. Slabozraké a nevidomé deti majú pre svoj zrakový hendikep mimoriadne rozvinuté a trénované ostatné zmysly, dokážu sa dobre koncentrovať a väčšinou majú lepšiu priestorovú predstavivosť a pamäť, a tak sú zdravým deťom viac ako rovnocennými súpermi. Mnohonásobným majstrom Bratislavského kraja je slabozraký majster FIDE Ivan Novák. Šach dáva priestor na realizáciu a plnohodnotný športový výkon aj deťom a dospelým s telesným postihnutím, pričom ich netreba separovať od ostatných hráčov umelo vytváranými špeciálnymi súťažami a kategóriami. Na nedávno skončenej 40. Šachovej olympiáde v Istanbule súťažili aj družstvá šachistov a šachistiek s telesným, so zrakovým a sluchovým hendikepom v jednej súťaži s ostatnými družstvami. V ženskom družstve telesne postihnutých hrala po prvý raz aj 15-ročná Slovenka Nikola Konkoľová, viacnásobná juniorská majsterka sveta medzi telesne postihnutými deťmi.

Aj to je dôkazom pravdivosti **hesla FIDE – Gens una sumus – Sme jedna rodina!**

Zbierku štúdií zaoberajúcich sa problematikou výskumu zmyslu zavedenia šachu do školských osnov zverejnila FIDE na stránke cis.fide.com/en/reports/92-resource-and-information-centre. Závery mnohých výskumov možno zhrnúť do zoznamu, ktorý najlepšie odpovedá na otázku:

Prečo hrať šach?

Pretože rozvíja:

- **Pamäť.** Pričom sa sústavne trénujú všetky 3 fázy pamäťového cyklu: zapamätávanie, uchovávanie a vybavovanie informácie. Nejde len o mechanické učenie sa sekvencií ťahov, ale najmä o vybavovanie si vzorov a aplikovanie postupov v situáciách, ktoré sa podobajú naučeným schémam.
- **Koncentráciu.** Jej udržanie, resp. strata má rozhodujúci vplyv na výsledok partií začiatočníkov, ale aj v partiách silných hráčov môže vyšší stupeň sústredenia vyrovnať menšie teoretické znalosti.
- **Cieľavedomosť, trpezlivosť.** Hlavným cieľom hráča v partii je dať mat súpe-

PROJEKT

Šach na školách (CiS) pomôže školám a centrám voľného času materiálne a metodicky

Škola, centrum voľného času zapojené do projektu CiS dostanú zadarmo zapožičaný materiál:

- maximálne 15 kusov šachových súprav,
- 1 kus magnetickej demonštračnej šachovnice,
- 1 kus učebnice *Škola šachu 1* (Paleček, Muríň),
- propagačný plagát projektu CiS,
- úvodné jednodňové školenie k projektu,
- DVD s ďalšími informáciami.

Materiál je pôžičkou, škola ho môže využívať, dokiaľ bude predmet/krúžok v škole fungovať. Po zániku predmetu/krúžku škola zapožičaný materiál musí vrátiť.

Požiadavky na školy, CVČ zaradené do projektu:

- fungujúci predmet/krúžok šachu,
- prihlásiť deti do krúžku aspoň za základných členov (bezplatne) a motivovať ich ku kúpe balíčka prémiového člena CiS (10 eur),
- samostatná nástenka s informáciami o šachu v škole, projekte CiS, s propagačným plagátom CiS,
- na konci každého školského polroku hlásiť regionálnemu manažérovi projektu CiS stav predmetu/krúžku: e-mail, telefónne číslo na vedúceho krúžku, čas, kedy predmet/krúžok pracuje, počet, mená, dátumy narodenia členov, informáciu, kto si zakúpil 10-eurový balíček CiS.

Bonus pre učiteľov, ktorí rozbehnú šachový krúžok, prípadne budú šach učiť vo vybranej škole – okrem bezplatného školenia, osvedčenia a vydania prvej trénerskej kvalifikácie Rozvojový inštruktor SŠZ dostanú navyše knihu *Prvé kroky na šachovnici* od Ivana Pauličku.

Čo projekt CiS neposkytuje – odmenu pre vedúceho predmetu/krúžku.

Prejaviť záujem stačí mailom, kde uvediete okrem kontaktných údajov školy a učiteľa/trénera údaje:

- O škole. Či sa už vo vašej škole šach učil, a ak áno, odkedy ako krúžok a odkedy ako nepovinný predmet, koľko času týždenne a koľko detí sa zúčastňovalo výučby (ak neviete presné čísla, stačí približne). Dôležité je jednou vetou uviesť, prečo vaša škola chce ponúknuť šach svojim deťom.
- O učiteľovi/trénerovi. Či už šach učil/trénoval, ak áno, odkedy, kde a približne v akom rozsahu. Či má trénerskú kvalifikáciu SŠZ. Dôležité je jednou vetou uviesť, prečo chce deti učiť šach.

Kontakty na regionálnych manažérov:
Juraj Ivan (kraje ZA, TN a BB): juraj.ivan@stonline.sk
Marianna Aľušíková (kraje PO a KE): alusikova@reinter.sk
Stanislav Vlček (kraje BA, TT a NR): wlk1977@yahoo.com

Dôležité webové stránky:
www.cis.fide.com – oficiálna stránka FIDE pre projekt Chess in Schools – v angličtine,
www.chess.sk/index.php?str=sach_na_skolach – podstránka SŠZ k projektu Šach na školách,
gpx.jogo.sk – stránka celoslovenskej súťaže GPX mládeže s priebežným poradím detí, kalendárom turnajov, históriou minulých ročníkov, fotografiami a ďalšími informáciami,
www.sm.fide.com – stránka FIDE pre základných členov projektu CiS,
www.psm.fide.com – stránka FIDE pre základných členov projektu CiS.

rovmu kráľovi. Avšak spôsobov, ako to dosiahnuť, je nespočetne mnoho a treba postupovať pomaly a krok za krokom plniť menšie úlohy.

- **Predvídavosť, abstraktné myslenie, plánovanie, porovnávanie rôznych možností.** Deti sa učia najprv myslieť, potom konať. Musia vopred zvážiť dôsledky svojich ťahov, ktoré už nemožno vziať späť, a následne vyhodnotiť výhodnosť každého postupu.
- **Logické myslenie.** Pravidlá šachu sú postavené na princípoch matematiky a logiky. Úspech v hre nie je možné dosiahnuť bez ich dodržiavania.
- **Predstavivosť, tvorivosť, fantáziu.** Šachová hra povzbudzuje vynaliezavosť a snahu zaskočiť protihráča nečakaným taktickým obratom alebo prekvapiť hlbokou strategickou myšlienkou.
- **Samostatnosť, nezávislosť, rozhodnosť, zodpovednosť.** Pri partii je hráč odkázaný len na svoje vedomosti a schopnosti a v každom ťahu sa musí podľa nich čo najlepšie rozhodnúť. Súčasťou hry je aj faktor času, čo motivuje hráčov pristupovať k riešeniu problémov aj z praktického hľadiska. Optimálnym riešením situácie nemusí byť vždy dlhé hľadanie najsilnejšieho ťahu na šachovnici, ale treba zvážiť, či čas stratený na jeho nájdenie nebude chýbať pri ďalších krokoch.
- **Sebadôveru, hrdosť,** ktorú si hráč posilňuje každým správnym krokom a víťazstvom.
- **Pokoru a úctu k súperom,** ktorí ho porazia alebo silným odporom vo vzájomnej partii potrápia. Prehra slúži zároveň ako nástroj proti prehnanému perfekcionizmu a tým zlepšuje reakcie dieťaťa na oprávnenú kritiku.

Šach **kladie dôraz na dodržiavanie pravidiel fair-play, čestnosť, spravodlivosť**.
Šach **odmeňuje usilovnú prácu a motivuje k poučeniu z vlastných chýb** každého hráča skorým zlepšením jeho výsledkov a rýchlym rastom úrovne hry.
Šach **je hrou pre ľudí každého veku**, na rozdiel od ostatných športov ho možno s úspechom hrať až do pokročilého veku. Hra je zároveň mostom ponad medzigeneračnú priepasť. Starší ľudia hraním alebo vyučovaním šachu môžu nájsť spoločnú reč s dospelými či deťmi. U seniorov pomôže hranie šachu aj ako prevencia proti Alzheimerovej chorobe.
Šach **je lacný a finančne dostupný** pre všetkých. Nežiada si rozsiahle investície na výstavbu, prevádzku a údržbu športovísk.
Šach **má súvis s vedou a výskumom**. Samotná hra je na úrovni svetovej špičky vedou, kde prebieha neustály horúčkovitý výskum s cieľom predstihnutia konkurentov v množstve, v kvalite a v správnom použití informácií. No šach slúži ako predmet záujmu aj iným vedám, napríklad matematike, logike, informatike, ale aj psychológii, kognitívnej vede, pedagogike či dokonca histórii.
Šach **využíva moderné informačné technológie**. Vďaka dostupnému internetu, rozmachu herných serverov a sociálnych sietí možno šach hrať v reálnom čase s ľuďmi na hociktorom mieste na Zemi. Ba dokonca aj s kozmonautmi na vesmírnej stanici, čo sa už niekoľko ráz uskutočnilo.
Šach **vytvára viaceré väzby s umením**. Prehrávanie si partií špičkových hráčov vytvára v znalom človeku podobné pocity, aké vznikajú pri počúvaní kvalitnej hudby alebo pozeraní filmu. Človek, ktorý hre dobre rozumie, pociťuje silný estetický zážitok. Výroba šachových súprav rôznych tvarov z rôznych materiálov je už dlhé stáročia nevyčerpateľným zdrojom inšpirácie pre umelcov. Figúry v dobových kostýmoch môžu byť dokonca živé, ako nám každé leto pod patronátom PaedDr. Milana Maroša, PhD., prezentuje akcia Živý šach na námestí v Banskej Štiavnici, kde si na svoje prídu aj milovníci divadla a historického šermu. Šachové motívy boli neraz využité aj v heraldike a filatelii. Z významných šachových podujatí, ako sú šachové olympiády a zápasy o titul majstra sveta, sú takmer vždy vydávané poštové známky, obálky a pečiatky, ktoré sú vďačným suvenírom, ale aj cenným zberateľským skvostom.
Šach **umožňuje stretnúť veľa zaujímavých ľudí a otvára dvere do sveta**. Nemusíte byť prvotriednym hráčom, aby ste sa mohli zúčastniť turnajov, ktoré sa organizujú po celom svete. Šach láka ľudí cestovať a spoznávať nové krajiny a nových ľudí a zároveň je univerzálnym jazykom v tejto komunite. Vytvára tak priestor na celoživotné priateľstvá.
No najmä, **šach je predovšetkým ZÁBAVA**. Nie je to len jedna z množstva stolových hier, ale skutočne **kráľovská hra**. Každá partia je niečím novým, a tak sa hráč nikdy nenudí.

Význam šachu pre mladého človeka pekne vystihol Armén Tigran Vartanovič Petrosjan, 9. majster sveta v šachu (1963 – 1969), vetou, ktorá sa stala mottom projektu Šach na školách: *„Nie všetci sa stanete šachistami, ale nikto z vás nebude ľutovať čas, ktorý venoval šachu, lebo šach vám pomôže v ktoromkoľvek zamestnaní.“*

Ako zaradiť šach do školských osnov?

Šach je však v prvom rade chápaný ako voľnočasová aktivita, a preto patrí najmä do školských klubov detí, školských stredísk záujmovej činnosti a centier voľného času. Na financovanie tejto činnosti možno využiť aj vzdelávacie poukazy. Zvýšený záujem detí o túto voľnočasovú aktivitu by mal byť pre školu impulzom, aby začala uvažovať o zavedení šachu do svojho školského vzdelávacieho programu a zabezpečení si vhodného vyučujúceho.
Podľa zákona č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) má každá škola možnosť v rámci vlastného školského vzdelávacieho programu (§ 7) zaradiť šach do riadneho vyučovania, či už ako predmet voliteľný, alebo dokonca povinný. Na Slovensku už existujú školy, ktoré túto možnosť využili. Šach sa už niekoľko rokov vyučuje v ZŠ na Sládkovičovej ul. v Ružomberku. Riaditeľom tejto školy je Mgr. Bohuslav Muríň, ktorý spolu s Petrom Palečkom, dlhoročným trénerom slovenskej mládežníckej reprezentácie, a kolektívom pedagógov školy je autorom knihy *Škola šachu 1* a metodických listov pre učiteľov k nej. Kniha je učebnicou a cvičebnicou pre deti, ktoré sa chcú zoznámiť so šachom, a pre školy a deti zapojené do projektu ju distribuuje Slovenský šachový zväz.
Cieľovou skupinou projektu sú deti 1. – 3. ročníka základnej školy. Na vyučovanie šachu nemusí byť učiteľ zdatným šachistom. Tak ako v ZŠ na Sládkovičovej v Ružomberku, aj v ďalšej škole, Súkromnej ZŠ pre žiakov s intelektovým nadaním CENADA na Majerníkovej ulici v Bratislave, kde sa šach už dostal do riadneho vyučovania, učia šach pedagógovia, ktorí ovládajú len základy hry. Náplňou práce prvého ročníka výučby šachu je naučiť deti ťahy jednotlivých figúr tak, aby na konci školského roku vedeli odohrať celú partiu bez ťahov proti pravidlám hry.
V mnohých prípadoch môžeme počítať s aktívnou pomocou a domácim tréningom zo strany hry znalých rodičov a starých rodičov, ktorí sa tak aktívne zapájajú do vyučovacieho procesu a súčasne si skvalitňujú vzťah so svojimi deťmi alebo vnúčatami. Posilňuje sa aj vzťah a aktivita rodičov smerom k škole, v SZŠ CENADA za výdatnej pomoci rodičov vznikol v rámci celoslovenského seriálu detských šachových turnajov GPX mládeže Slovenského šachového zväzu v sezóne 2012/2013 nový šachový turnaj pre deti.

(pa), ilustračné foto stock.xchng

Moderná škola naučí správnym ťahom na šachovnici aj v živote

ROZHOVOR

Hovoríme s Ing. Martinom Hubom, prezidentom Slovenského šachového zväzu.

Stretli sme sa ešte v minulom školskom roku na pôde Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR. Práve šiel na dohodnuté stretnutie s ministrom školstva. Cieľom bolo získať podporu na projekt, do ktorého sa Slovenský šachový zväz zapojil.

Čo je cieľom projektu *Šach na školách*?
Najskôr poviem, čo prvoradým cieľom nie je – naším prvoradým cieľom nie je vychovávať veľmajstrov a profesionálnych šachistov. Samozrejme, ak by sa nám niečo také podarilo, bola by to čerešnička na torte, bolo by to vítané.
A cieľom nášho projektu je predovšetkým spopularizovať šach ako nástroj na zvyšovanie inteligencie našich detí. Dnes, keď je všade vysoká konkurencia a mladí ľudia musia reagovať na rôzne výzvy trhu, šach výrazne pomáha orientovať sa, rozhodovať sa v strese, v kritických situáciách, analyzovať, objektívne hodnotiť svoju pozíciu, rozvíjať predvídavosť a rad iných prvkov.

Ako sú vybudované vaše štruktúry po Slovensku?
V jednotlivých regiónoch máme svojich regionálnych manažérov. Urobili sme systém regionálnych šachových akadémií, ktorých by sme chceli mať až desať. Tie chceme podporovať aj finančne. Mali by sa metodicky starať o rozvoj šachu vo svojom okolí, budú robiť dni šachu pre verejnosť a v školách, tréningy, komunikovať so záujemcami o šach. Z centra sa zabezpečujú takéto aktivity ťažko. Okrem toho každý rok vydáme jednu učebnicu šachu a bezplatne dodáme zhruba na sto škôl v balíku rôzny šachový materiál.

Čo obsahuje tento šachový balík?
Predovšetkým sú v ňom stolové šachovnice pre deti a jedna magnetická šachovnica na stenu.

Ako je to s prípravou učiteľov na prácu so „šachovými“ deťmi?
Učiteľov na túto prácu školíme bezplatne. Niektorí chcú vyučovať šach ako samostatný predmet, iní sa chcú venovať šachu ako záujmovej činnosti. Máme záujem akreditovať aj kurz na vzdelávanie učiteľov v rámci kreditného systému.

Na koľko škôl sa už váš projekt *Šach na školách* rozšíril?
Vlani sme s ním boli na viac ako 150 školách a v tomto roku by sme chceli osloviť najmenej tristo základných a stredných škôl. Ročne organizujeme približne sto detských šachových turnajov, a intenzívne tak vťahujeme do tohto športu aj najmenších. Samozrejme, že sa nemôžeme porovnávať so šachovo najvyspelejšími krajinami, kde má táto aktivita naozaj silnú štátnu podporu. Turci napríklad investujú ročne do podpory šachu v krajine vôbec a v školách obzvlášť až okolo desať miliónov eur. Šach je veľmi silným fenoménom v školách napríklad v Izraeli či USA a v poslednom čase zažíva renesanciu v Škandinávii, najmä vo Švédsku.

Aký „silný“ je šach u nás a vo svete?
Slovenský šachový zväz má približne šesťtisíc členov, čo nie je málo. Svetová federácia šachu združuje 170 členských krajín. Po futbale je to druhá najsilnejšia športová asociácia na svete. Štyridsiatej Svetovej šachovej olympiády sa napríklad zúčastnilo 155 krajín a súťažilo na nej viac ako tritisíc súťažiacich.

Máte už aj školské kluby?
Áno, máme, ale v školách sú pre nás najdôležitejšie šachové krúžky. Organizujeme školské súťaže – majstrovstvá Slovenska detí do šesť, osem, desať, dvanásť, štrnásť, šestnásť, osemnásť a dvadsať rokov. Po celom Slovensku máme okolo 250 klubov. Kluby majú zasa svoje krúžky. Vytvorili sme si vlastnú matriku členov a máme pomerne presný prehľad o našej základni.

S akou odozvou sa stretávajú vaše aktivity v školstve?
Vždy to stojí a padá na aktivite vedenia škôl a učiteľov. Z ministrov školstva bol k našim aktivitám ústretový pán minister Mikolaj, pán minister Jurzyca nemal záujem stretnúť sa s nami a priaznivého prijatia sa nám dostalo aj od terajšieho ministra Dušana Čaploviča.

S akou odozvou sa stretáva projekt Šach na školách?
Najmä od učiteľov a žiakov máme fantastické odozvy. Možno je to aj tým, že šach je v podstate veľmi jednoduchá hra, ktorú sa možno naučiť hrať za päť minút. Samozrejme, otázka je, ako človek dokáže „ťahať“, časom sa však každý šachista dokáže veľmi zdokonaliť.

Z ktorej spolupráce so školami máte radosť?
Teší nás, že jedným z autorov našich učebníc šachu je riaditeľ základnej školy v Ružomberku. U neho sa šach vyučuje ako nepovinný predmet. Uvažujeme, že by bolo hádam zaujímavé urobiť v našich školách výskum, aký vplyv má šach na myslenie žiakov. Tiež by stálo za to urobiť učebné osnovy šachu ako nepovinného predmetu. V minulosti u nás už také pokusy boli.

Kde je šach v školách najrozšírenejší?
Pokiaľ vieme, tak v Arménsku. Možno je to aj preto, že o šachistoch sa hovorí, že je to najinteligentnejšia organizovaná skupina ľudí, a v tejto krajine majú ambiciózneho prezidenta, ktorý tento šport mimoriadne podporuje.

Čo vás v poslednom čase najviac potešilo?
Azda to, že sa nám podarilo oživiť vydávanie šachovej literatúry, čo u nás dosť chýbalo. Verím, že čoskoro bude bohato zastúpená v žiackych i učiteľských knižniciach našich škôl a školských zariadení.

Za rozhovor ďakuje Ľubomír PAJTINKA
Foto autor

Strach, ktorý treba liečiť

ŠKOLSKÁ FÓBIA

Niektoré deti obchádzajú mdloby už len pri pomyslení, že by mali prekročiť bránu školy... Trpia úzkosťou, nevoľnosťou, napína ich na vracanie a nešťastní rodičia nevedia, kam z konopí... Ako vyviaznuť zo slepej uličky?

Fóbia sa dá všeobecne definovať ako *bezdôvodný chorobný strach sprevádzaný úzkosťou z určitej osoby* (zo žien = *gynofóbia*; z mužov = *androfóbia*; zo zlodejov = *harpaxofóbia*), zo živočícha (z mačiek = *gatofóbia*; z myší = *musofóbia*; zo včiel = *apifóbia*), z predmetu (zo zrkadiel = *eisotrofóbia*; z ihiel = *belenofóbia*; zo skla = *hyalofóbia*), z prirodzeného javu (z času = *chronofóbia*; z vetra = *anemofóbia*; z hmly = *homichlofóbia*), z nadprirodzeného javu (z prízrakov = *fantomofóbia*; z pekla = *hadefóbia*; z duchov = *démonofóbia*) či zo situácie (zo samoty = *monofóbia*; z trestu = *homilofóbia*; z veselosti = *cherofóbia*).

Pestrá škála

Z behaviorálneho hľadiska ide o reakciu, ktorou sa jednotlivec vyhýba určitým okolnostiam, o rezultát vlastného chybného postoja alebo prevzatú reakciu od iných osôb. K špecifickej fóbii sa nezriedka pridávajú ďalšie symptómy, napr. vnútorné napätie a pocity úzkosti ako podmienená reakcia na strach. Z psychoanalytického hľadiska sa postihnutý nevedome usiluje zvládnuť úzkosť jej presunom na konkrétny objekt alebo situáciu, pred ktorou sa dá uniknúť. Aspoň jednou jednoduchou fóbiou trpí celá tretina ľudstva, pravda, rozhodujúcu úlohu zohráva jej druh a štádium; v obmedzenej miere postihuje prakticky každého človeka.

Albert Bandura, kanadský psychológ ukrajinsko-poľského pôvodu, emeritný profesor na Stanfordovej univerzite a predstaviteľ teórie sociálneho učenia, dospel v štúdii *O princípoch zmien v správaní* k záveru, že fóbie sa prenášajú prostredníctvom sociálneho učenia, možno si ich vysvetliť imitovaným modelom správania, schopnosťou detí odpozorovať od rodičov jeho prejavy, lebo zistil, že matky drvivej väčšiny asi päťročných detí postihnutých fóbiou zo psov trpia rovnakou fóbiou.

Martin Seligman, profesor psychológie na Pensylvánskej univerzite, predpokladá, že evolúcia v ľuďoch vytvorila biologickú reakciu, na základe ktorej sa správajú zdesene zoči-voči nebezpečným podnetom, čo v nich evokujú hady a pavúky, preto nie je také jednoduché prekonať strach.

Americký prírodovedec a entomológ Edward Osborne Wilson, zakladateľ sociobiológie, emeritný profesor na Harvardovej univerzite, nádherne vystihol podstatu fóbie, keď podčiarkol, že ľudia trpia fóbiami z nebezpečných javov a prírodných živlov (z výšok, uzavretého alebo otvoreného priestoru, prudkej vody, búrky, vlkov a hadov), zato im však málokedy naháňajú chorobný strach moderné vynálezy, ktoré sú omnoho nebezpečnejšie z hľadiska ohrozenia života (strelné zbrane, nože, automobily, elektrické zásuvky).

Nedotknuteľné tabu

„Školská fóbia sa prejavuje intenzívnym strachom zo školy a z učenia sa, čo núti dieťa systematicky sa jej vyhýbať,“ uvádza francúzska psychologička Béatrice Copper-Royer, autorka knižky *Strach z vlka*. Ťažko si predstaviť, že škola plná rovesníkov, živná pôda potenciálnych kamarátov, zaujímavých vedomostí a zdravej súťaživosti, môže privádzať nejaké dieťa do zúfalstva. *„A jednako ide o fakt, ktorému sa nešťastní rodičia musia pozrieť do očí a seriózne ho riešiť,“* dodáva. V prvom rade si treba uvedomiť, že školská pôda sa musela nepriaznivou zhodou okolností stať podnetom na fóbickú reakciu žiaka alebo na ňu nevedome preniesol ťaživý strach zo situácie, ktorá ho kedysi vydesila, čo je aj prípad ľudí obávajúcich sa vody, výšok, bleskov, psov, pavúkov a podobne.

Nedá sa presne vyčísliť, koľkých školákov sa týka spomínaný problém; v zahraničných štúdiách pertraktujúcich danú tematiku figurujú určité štatistické údaje, ktoré sa pohybujú medzi štyrmi až piatimi percentami školopovinných žiakov, teda od šiestich do šestnástich rokov. Vo všeobecnosti ide o obete úzkostných stavov, ktoré im zabraňujú v bezproblémovej dochádzke do školy; jedno percento trpí vážnou formou školskej fóbie.

„Psychológovia dosiaľ nevypracovali jednotnú definíciu tohto fóbického druhu,“ upozorňuje francúzska psychiatrička Marie-France Le Heuzey z parížskej Univerzitnej nemocnice Roberta Debrého, kde sa venuje maloletým a mladistvým fobikom, resp. fóbickým neurotikom s neprekonateľnými ťažkosťami v škole. *„Školská fóbia predstavuje omnoho vážnejší problém než povedzme hypsofóbia* (chorobný strach z výšok) *či klaustrofóbia* (z uzatvorených priestorov)*, keďže povinná školská dochádzka vyplýva zo zákona. Mimochodom, anglosaský odborný termín* school refusal *vonkoncom nevystihuje podstatu problému. Mladí fóbickí neurotici neodmietajú chodiť do školy, prosto nie sú schopní do nej chodiť z dôvodu nepotlačiteľnej úzkosti, a to je poriadny rozdiel. Verejnosť si ich často zamieňa s lenivcami, lajdákmi a záškolákmi, ktorí zavesili školu na klinec, skrátka, tento fenomén je tabu... a ani odborníci mu nevenujú patričnú pozornosť,“* zdôrazňuje Marie-France Le Heuzey.

Mnohotvárny syndróm

Školská fóbia hraničí s chorobným stavom, ktorý sa prejavuje typickými príznakmi. Z vonkajších symptómov je očividný predovšetkým panický strach pred odchodom do školy, úzkostné záchvaty, akútna bolesť hlavy či žalúdka, čo zvyčajne sprevádza krik, plač, prosby (Nechaj ma doma! Neposielaj ma tam!), hrozby (Radšej utečiem! Radšej zomriem!) a vysvetlenia (Učitelia ma nenávidia! Spolužiaci sa mi posmievajú!). Spomínané príznaky miznú ako švihom čarovného prútika cez víkend, sviatky alebo školské prázdniny.

Klinická psychiatrička Marie-France Le Heuzey poukazuje na dva základné typy obetí školskej fóbie. V prvom rade na primárne úzkostné deti, ktorým naháňa strach viacero situácií a trpia tzv. separačnou úzkosťou (strachom z odlúčenia od matky), prináležiacou k úzkostným poruchám a prelínajúcou sa so sociálnou fóbiou (strachom z kontaktu s inými ľuďmi), ktorá sa prejavuje panikou, len čo vyjdú na ulicu, červeňou v tvári, roztrasenými nohami, rozochveným hlasom, nehovoriac o údese zo skúmavých pohľadov učiteľa a obávanej možnosti, že ich vyvolá pred tabuľu. Prejavy úzkosti spôsobuje a zhoršuje posttraumatický stres z ponižujúcich situácií, z posmeškov, neskrývanej agresivity cestou do školy, z vyhrážok, ktorým musia čeliť. Druhý typ tvoria sekundárne úzkostné a deprimované deti, vyznačujúce sa hlbokým nezáujmom o školu, od ktorej nič dobré nečakajú, buď pre neslávny prospech, alebo pre celkový pocit, že ich nik nechápe, čo je prípad najmä dyslektických a hyperaktívnych detí. Často presúvajú svoj záujem do inej oblasti, kde sa cítia sebaistejšie (počítačové hry, šport). *„Úzkosť sa môže zrodiť aj zo snahy, ktorú žiaci vynakladajú na vyučovacích hodinách,“* pripomína psychologička Béatrice Copper-Royer. To znamená, že nepriamo vyplýva zo stresu, z prehnaných požiadaviek učiteľov či rodičov a z nutnosti predčasne sa rozhodovať o budúcom povolaní. Adolescenti sa ocitajú na dôležitej križovatke už vo veku štrnásť či pätnásť rokov, musia si jednoznačne vybrať životnú dráhu a vytyčovať seriózne plány do budúcnosti.

Fóbické prejavy dieťaťa vyvolávajú v rodičoch zmätok, ktorý vyúsťuje až do výčitiek svedomia, lebo im uniká ich logika. *„Nie je jednoduché ocitnúť sa zoči-voči panickému strachu potomka a reagovať na jeho nevyspytateľné správanie. Každá fóbia nadobúda z dôvodu reálnej neopodstatnenosti absurdné črty v očiach rodiča, ktorý nepozná podobnú úzkosť; prinajmenej ho privádza do pomykova, najmä ak vystrašené dieťa nevníma žiadnu výzvu k tomu, aby bolo rozumné,“* dopĺňa Béatrice Copper-Royer. Mnohí rodičia nedokážu rozoznať rozdiel medzi tvrdošijnou negáciou školy ako zdroja úzkosti a záškoláctvom, čo sa klasifikuje ako vrtoch, resp. rebelantský postoj voči rodičovskej a učiteľskej autorite. Nie div, keď nesú zodpovednosť za absentérstvo svojho potomka. V tejto súvislosti treba poznamenať, že aspoň sčasti sa im právom prehadzuje na plecia, zvlášť keď si potrpia na ukážkový prospech a ustavične ženú dieťa do špičkových výkonov alebo zhadzujú pred ním školu a znevažujú učiteľov.

„Moja fóbia sa prejavila už v prvej triede, ale vyhrotila až po prestupe na lýceum, keď mi zomrela stará mama,“ spomína dvadsaťročná Ophélie. *„Len čo som po prázdninách vošla do novej triedy, prepukli vo mne úzkostné stavy. Bolievala ma hlava a brucho, niekoľkokrát som dokonca zamdlela. Okamžite som pochopila, že nezvládnem normálnu školskú dochádzku. K mojim problémom sa pridružila mentálna anorexia. Naivne som si myslela, že ma nik nebude nútiť chodiť do školy, keď poriadne zoslabnem. Čoho som sa bála? Odjakživa som bola zakríknutá a mala sklony k pedantnosti. Naháňala som sa za známkami a študovala do neskorého večera. Pravdu povediac, nikdy som sa nezačlenila do kolektívu... Cítila som sa v ňom ako piate koleso na voze... Zrejme preto sa mi spolužiaci posmievali. Sčista-jasna mi zomrela stará mama, a to bola posledná kvapka, ktorá pretiekla z pohára. Akoby som náhle vyrástla a dospela, nemala som sa s kým pozhovárať. Presedlala som na korešpondenčný kurz... Ale márna sláva! Štúdium ma znechucovalo, mala som strach zo skúšok a najmä z maturít. Tak som ho ‚nechala plávať‘ a začala som písať. Vydala som dva celkom slušné romány a zbierku poézie. Netuším, či budem pokračovať v literárnej tvorbe, ale s istotou viem, že do školy sa viac nevrátim.“*

Ustráchaní záškoláci

Diagnóza *školská fóbia* nefiguruje na zozname chorôb a ministerstvo školstva ju *a priori* neberie do úvahy. Združenie rodičov fóbických detí vyvíja iniciatívu, aby sa touto problematikou začalo seriózne zaoberať v zmysle Medzinárodnej klasifikácie chorôb. Keď totiž dieťa kategoricky odmieta chodiť do školy, rodičia sú nútení mlčky trpieť jeho „záškoláctvo“ a uchyľovať sa k dočasnému a neveľmi spoľahlivému riešeniu, k tzv. korešpondenčným kurzom, čo odborníci považujú za vážne nebezpečenstvo. Zhodujú sa v názore, že s predlžujúcim sa absentérstvom klesá nádej na uzdravenie dieťaťa a následné obnovenie školskej dochádzky, zvlášť, keď strach vyvolaný úzkosťou sa dá potlačiť jediným spôsobom – pevným odhodlaním postaviť sa mu na odpor a aj mu čeliť. Odbornými slovami, presunom nevedomého konfliktu do vedomia, čím fobik získava nadhľad nad strachom a konečne nad ním víťazí.

„Len čo rodič zistí, že jeho potomok nechce chodiť do školy a pokúša sa uniknúť pred školskými povinnosťami, mal by nastoliť dialóg a snažiť sa prísť celej veci na koreň,“ radí Marie-France Le Heuzey. Zároveň by mal zájsť za (triednym) učiteľom i školským lekárom a požiadať o odbornú pomoc; rozhodne sa nevypláca problém podceňovať, lebo vyzerá neškodne iba navonok. Ošetrujúci lekár potom v prípade potreby odporučí návštevu psychológa, resp. lekársko-psychologicko-pedagogického centra. *„Rodičia za mnou zvyčajne prichádzajú až päť minút po dvanástej, keď ich dieťa už celé mesiace, ak nie rok, nevkročilo do triedy. Vtedy sa liečba predĺži na niekoľko mesiacov, lebo musíme podchytiť jeho úzkostné stavy, nasadiť liečbu a v záverečnej etape odporučiť rodinnú terapiu zameranú na opätovnú integráciu do školského prostredia. Na klinike máme školské centrum, ktoré pripravuje maloletých a mladistvých fobikov na okamih, keď sa budú môcť bez problémov začleniť do pôvodného kolektívu.“* Všetky deti, našťastie, netrpia ťažkou formou fóbie a ich asimilácia sa uskutočňuje bezbolestnejšie. Niekedy stačia tvrdšie presvedčovacie metódy rodičov, aby sa vyriešili ťažkosti. Vo všeobecnosti však bez ohľadu na štádium poruchy platí, že empatia a psychická opora sú najlepším postojom, aký môžu zachovať voči ustráchanému potomkovi.

Účinná pomoc rodičov

Žiaľ, rodičia spravidla oscilujú medzi dvoma extrémami. Buď ponechávajú dieťa napospas svojmu osudu a ledva sa zaujímajú o jeho výsledky, alebo ho stoj čo stoj tlačia do väčších výkonov v záujme sľubnej kariéry. Pochopiteľne, je prirodzené, že odmalička rozvíjajú jeho prirodzenú zvedavosť, že mu čítajú, učia ho počítať na prstoch, vkladajú mu do ručičky pastelku, aby niečo nakreslilo... ale nejeden sa štylizuje do pózy mentorského učiteľa, ktorý vydáva príkazy a zákazy dovtedy, kým dieťa nadobro neznechutí a nevzbudí v ňom strach zo školy. Na dôvažok sa neraz dopúšťa vážnej chyby; prenáša na syna či na dcéru vlastné ambície a sústavne mu (jej) vešia na nos svoje školské úspechy, alebo naopak, pochované sny, ktoré by mal(a) ako jeho nasledovník(čka) vzkriesiť a zrealizovať. Ratolesť rastie a pozvoľna zisťuje, že kontakt s rodičmi sa obmedzuje na žiacku knižku a domáce úlohy, že ich nezaujímajú prípadné ťažkosti, jej vysnívané povolanie, že vlastne nemajú ani potuchy o jej silných stránkach či nedostatkoch, pred ktorými akoby strkali hlavu do piesku, a radšej nečinne vysedávajú pred televízorom.

A pritom by stačil úprimný záujem o preberané učivo, o záľuby, ktoré možno rozvíjať v rámci mimoškolskej činnosti (výtvarný krúžok, turistický krúžok, hudobná škola); dieťa jednoducho potrebuje pomocnú ruku pri organizácii popoludňajších povinností, aby zbytočne neplytvalo časom a kultivovalo motiváciu, ktorá ho poháňa do lepších výsledkov. *„Čomu nerozumieš? Čo potrebuješ doriešiť?“* S účinnou pomocou by venovalo dostatočnú pozornosť úlohám, okamžite by vyšlo na povrch, čo mu nejde do hlavy, čo sa treba doučiť, a v nejednom prípade by si vyslúžilo konkrétny príklad a najmä pochvalu, ktorá zohráva nezastupiteľný význam vo výchovno-vzdelávacom procese. Z pravidelných rozhovorov by vycítilo zmysel štúdia, vyrozumelo, že sa učí pre seba, vo vlastnom záujme. *„Chceš sa stať veterinárom? Musíš pridať v chémii aj biológii. Chceš byť reportérom? Musíš sa zamerať na jazyk a jeho pravopis, obohacovať si slovnú zásobu a neúnavne slohovať, aby si zvládol štylistiku...“* Skrátka, získalo by vzor na ceste za vzdelaním... Nedá sa, prirodzene, tvrdiť, že žiak, ktorému sa rodičia starostlivo venujú, nemôže prepadnúť neodôvodnenej (sociálnej či školskej) fóbii, v každom prípade mu však rodičovská opora dodáva väčšiu sebadôveru, vďaka ktorej sa ľahšie potláčajú jej prejavy, najmä ak sa podchytia včas...

Z *Psychologies* spracovala
Vladimíra KOMOROVSKÁ
Ilustračné foto Lenka PAJTINKOVÁ

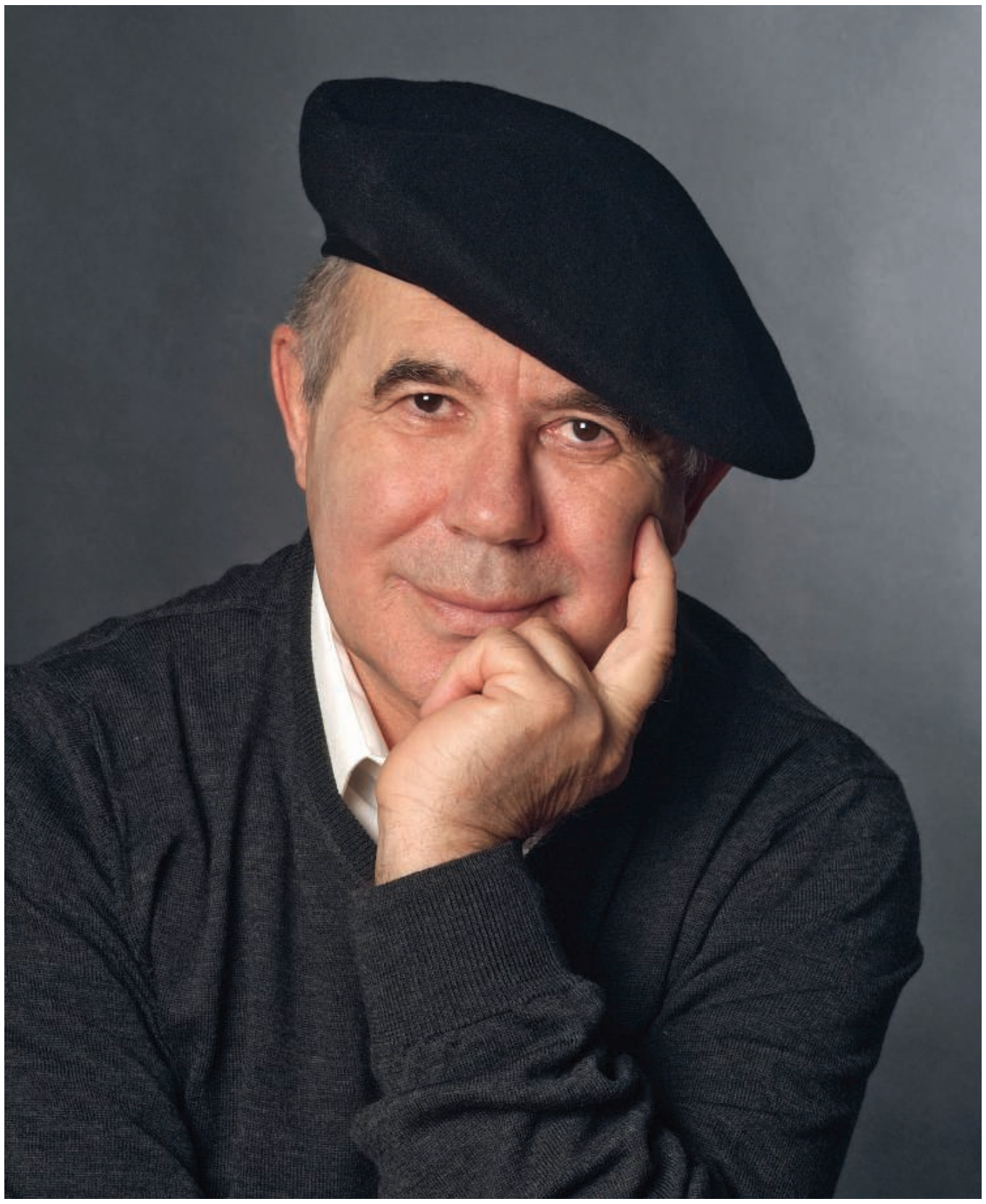

ONDREJ SLIACKY

Rozhovor s osobnosťou

Kam chodí Slniečko...

Študoval na Pedagogickej škole v Lučenci na vzdelávanie učiteľov národných škôl, slovenčinu a dejepis na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského (UK) v Bratislave. Pôsobil ako redaktor obrodného týždenníka Kultúrny život, po jeho zlikvidovaní bol redaktorom vo vydavateľstve Mladé letá. Redigoval časopis Slniečko, od roku 1991 je jeho šéfredaktorom. Roku 1993 inicioval vznik odbornej revue o umení pre deti a mládež Bibiana. Je profesorom na Pedagogickej fakulte UK v Bratislave. Roku 1996 získal najvýznamnejšie ocenenie pre slovenského tvorcu detskej knihy – Cenu Trojruža. Tohto roku ocenil Ondreja Sliackeho za jeho celoživotnú aktivitu pri tvorbe detskej literatúry a jej vedeckej reflexii minister kultúry Cenou ministra kultúry SR.

Pán profesor, Slniečko je najstarší slovenský umelecký mesačník pre deti. I keď veríme, že v mnohých školách časopis Slniečko poznajú, môžete ho bližšie predstaviť čitateľom Učiteľských novín?

Veľmi rád, aj keď si myslím, že je to nosenie dreva do lesa. Slniečko od svojho vzniku pred osemdesiatimi šiestimi rokmi je nielen časopisom detí, ale aj učiteľov. Už Jozef Cíger-Hronský, jeho legendárny šéfredaktor, ho v medzivojnovom období koncipoval tak, aby bolo súčasťou školy. Na tento koncept neskôr nadviazala ďalšia osobnosť, Mária Ďuríčková, takže pochybujem, že by sa medzi pedagógmi našiel niekto, kto by Slniečko nepoznal. Napokon, boli to učitelia, či presnejšie, učiteľky, ktoré Slniečko zachránili v čase, keď sa nad ním na začiatku 70. rokov opäť raz začali zaťahovať chmáry. Normalizačné ministerstvo školstva by ho bolo najradšej zakázalo, tak ako sa to stalo v pofebruárovom období, oficiálne to však už nebolo možné. A tak začalo pracovať zákulisie. Zo dňa na deň bolo Slniečko vyňaté zo zoznamu odporúčaných školských časopisov, čo, pochopiteľne, bol jednoznačne likvidačný akt. Súdruhovia na ministerstve rátali s tým, že sa nenájde žiaden učiteľ, ktorý by namiesto odporúčaných pionierskych časopisov Zorničky, Ohníka a Kamaráta, garantujúcich tú „správnu“ výchovu, uprednostnil časopis, ktorý vzišiel z demokraticko-národných tradícií a ktorý sa k nim v čase svojho dubčekovského obnovenia roku 1969 aj otvorene prihlásil. Ale súdruhovia sa prerátali. Vďaka národne kultivovaným učiteľkám 40 000 (!) detí mohlo mať v totalitnom nečase mesiac čo mesiac svoj obľúbený časopis. Ale ak už mám „predstavovať“, potom mi nedá, aby som nezdôraznil to, na čo ste v otázke upozornili, že Slniečko je naším najstarším detským časopisom. Tí, čo toto adjektívum pripísali inému časopisu, dokonca to zdôraznili v jeho podtitule, zavádzajú buď zámerne, alebo z nevedomosti. Štúrovská Zornička nebola detským časopisom. Bol to zborníček poviedok, „zábavník pre dietky“, ktorý v dvoch zväzkoch vyšiel roku 1846 a 1847. Ak niekto má problém zájsť si do Univerzitnej knižnice a presvedčiť sa o tom na vlastné oči, rád mu to vysvetlí ktorýkoľvek môj študent.

> „Takže, akí sú naši študenti? Ako ktorí. Časť z nich, žiaľ, menšia, prichádza na fakultu už rozhodnutá stať sa učiteľom. Tí napríklad, aby som neodbočoval od témy, už v orientačných rozhovoroch vedia, že existuje i Slniečko. No a potom sa nájdu takí, pre ktorých je problém vymenovať päť slovenských ľudových rozprávok. A akí sú, keď z fakulty odchádzajú? To je už iný príbeh...“

Na Pedagogickej fakulte UK pripravujete aj učiteľov slovenčiny pre základné školy. Aká je ich úroveň pred príchodom a odchodom z fakulty?

Skôr než vám odpoviem, chcel by som sa ešte na skok vrátiť k učiteľkám, ktoré v 3. a 4. ročníku základných škôl pracujú so Slniečkom. A to v tom zmysle, že tak ako ich predchodkyne v 70. rokoch, aj ony teraz Slniečko vlastne udržujú pri živote. Sú to učiteľky, ktoré odmietajú pseudohodnoty, čo sa na nás valia z každej strany. Tieto učiteľky dobre vedia, že sa proti nim dá brániť len tak, že vo svojich žiakoch vypestujú rezistenciu voči nevkusu a primitivizmu. Preto okrem iného rodičom a žiakom odporúčajú čítať časopis, ktorý po zmene spoločenského systému na začiatku 90. rokov odmietol ísť cestou komercie a literárneho infantilizmu. Nebyť týchto učiteliek, Slniečko by dnes nejestvovalo. A tak i touto cestou im chcem zložiť poklonu. No a kým odpoviem na vašu otázku, odcitujem ešte z listu pani učiteľky Stanislavy Gabovičovej zo IV. A triedy Základnej školy Milana Rastislava Štefánika v Ivanke pri Dunaji: *Sme vášnivými čitateľmi časopisu Slniečko. Slniečko nám dokáže spríjemniť náladu. Keď sa objaví, v našej triede sa začína čitateľské dobrodružstvo. Listujeme, čítame, spoznávame Slovensko. Máme radi rubriku Deti v zelenom* a tak ďalej...

A teraz k otázke. Takže, akí sú naši študenti? Ako ktorí. Časť z nich, žiaľ, menšia, prichádza na fakultu už rozhodnutá stať sa učiteľom. Tí napríklad, aby som neodbočoval od témy, už v orientačných rozhovoroch vedia, že existuje i Slniečko. No a potom sa nájdu takí, pre ktorých je problém vymenovať päť slovenských ľudových rozprávok. A akí sú, keď z fakulty odchádzajú? To je už iný príbeh... Jeho pointou je, že značná časť z nich, napriek všetkému, čo na dnešného mladého učiteľa číha, nielen so cťou absolvuje náročné štúdium, ale v školstve aj zostáva. Vždy, keď sa s takým svojím študentom stretnem, cítim sa, akoby bol sviatočný deň...

V súčasnosti sa hodne diskutuje o slabej čitateľskej gramotnosti našich žiakov. Čo by bolo treba urobiť na jej zlepšenie?

Nič... Čo už s rozliatym mliekom? Najmä ak to mlieko nerozliali deti, ale my dospelí. Ale vážne, nie deti, dospelí vymysleli internet, tablety, smartfóny a iné vecičky, ktoré sú v mnohom ohľade príjemné, užitočné. Vďaka nim sa zvyšuje vzdelanostná úroveň nás všetkých, ale i detí. Ibaže internet nie je len o vzdelanostnej informovanosti. Je i o sofistikovanej závislosti, masovej manipulácii, šírení nevkusu, surovosti, pornografie, zabíjania, smrti... Dejiny ľudskej civilizácie poskytujú množstvo dôkazov o tom, že keď sa diabol rozhodne zlikvidovať nejaké spoločenstvo, najprv siahne na krk dieťaťa... Pýtam sa, nedeje sa tak i teraz? A ak áno, čo s tým? Čo urobiť, aby žiaci nie z povinnosti, ale spontánne pred počítačovými hrami uprednostnili knihu, ktorá cez emotívny ľudský príbeh posilní ich jazykovú kultúru, ale i emočnú inteligenciu, naučí ich súcitu s bezbrannými a zaseje v nich semienko vzbury voči tým, ktorí každým dňom deštruujú ľudskú civilizáciu? Popravde, neviem.

Takže fatálny pesimista?

Ale nie, aj keď som skalopevne presvedčený, že detskú čitateľskú gramotnosť nezvýši žiadna vedecká konferencia, žiaden projekt podporovaný ministerstvom školstva či samotnou Európskou úniou, čo by ho hneď garantoval môj priateľ profesor Miron Zelina. Východisko však predsa len je. Nespočíva však v nás, ale v samotných deťoch. Ony samy sa musia vyhrabať z marazmu, do ktorého sme ich my dospelí dostali. Pravda, to si musia ešte odžiť poriadne veľa prehier až katastrof, a až keď sa dostanú na samé existenčné dno, zafunguje civilizačný akt sebazáchovy... Až vtedy nás aj s našimi zvrátenými hodnotovými prioritami pošlú do čerta! Ale kedy to bude? Zajtra isto nie!

Toto hovoríte svojim študentom?

Aj toto. Pravdaže, ako literárny historik im rozprávam príbeh o zložitej ceste našej detskej knihy z literárneho suterénu na umelec-

(pokračovanie rozhovoru na strane 10)

Kam chodí...

(dokončenie rozhovoru zo strany 9)

ké výslnie, učím ich rozpoznávať umenie od braku, čin od literárnych piruet, exhibície, ktorá je dnes, v postmodernej literatúre, v takej móde, ale usilujem sa v nich provokovať i názor, postoj k všetkému, čo sa ich týka i netýka. Robím to pomerne často, ale vždy, keď ma psychicky nalomí nejaké svinstvo, ktoré mocní tohto sveta, nielen nášho, spáchajú zas a znova na slušných ľuďoch. Vtedy práve takýto rozhovor, vlastne poznanie, že dnešní mladí ľudia vnímajú aroganciu politikov, zbohatlíkov, mediálnych magnátov, plytkosť celebrít, mi pomáha polapiť dych... A že iba vnímajú? Všetko má, musí mať svoj začiatok!

Ste za povinné čítanie v školách?

Pf! To je otázka, a práve od vás, ktorý ste známy tým, že ste odporcom akýchkoľvek pedagogických donucovacích metód. Ale dobre... I ja, tak ako vy, viem, že z povinného nikdy nevzíde nič dobré. A tak, samozrejme, nie som zástancom niečoho, čo by deťom ešte viac čítanie znechutilo. Obdivujem však všetkých učiteľov, ktorí na rozdiel od expertov v takých a onakých centrách, autorov teoreticky perfektných koncepcií dokážu vzbudiť u žiakov skutočný záujem o čítanie. Z osobného stretnutia s takýmito učiteľmi viem, že majú literárny vkus, no predovšetkým, že bez knihy sami nedokážu byť čo len jeden jediný deň. A vcíťte sa do chúďaťa žiaka, ktorému učiteľka hovorí o tom, aké sú výborné knihy Márie Ďuríčkovej, a pritom ten žiak svojimi vnútornými senzormi vycíti, že pani učiteľka žiadnu z týchto kníh nečítala. Takejto učiteľke môže sám Mojžiš priniesť kamenné dosky s najefektívnejšou bruselskou koncepciou čítania s porozumením, nedosiahne nič...

A čo tie rôzne združenia na podporu čítania detí?

Zas ktoré ako... Niektoré sú len konjunktúrnym cirkusom, vhodným tak na vlastné predvádzanie sa a najmä na získanie finančných grantov, no sú i také, ktoré s dieťaťom a knihou pracujú systémovo. Tým prvým sa náramne hodia katastrofické zistenia európskych expertov, ktoré na základe tzv. exaktných meraní pravidelne zisťujú, že v čítaní s porozumením sú naše deti chvostom sveta, a so slasťou to do sveta i roztrubujú. Pritom metódy, ktoré pri svojom „odbornom" výskume používajú, ak už nie sú humbugom, tak rozhodne nič nevypovedajú o tom najdôležitejšom – čo deti čítajú. A naše deti keď už čítajú, tak predsa sú to len knihy, ktoré za niečo stoja a o niečom vypovedajú. Slovenská detská literatúra mala a má svoj kredit, ktorý je merateľný s najvýznamnejšími európskymi hodnotami... Tým, ktorí sa teraz ako vždy pri odkaze na čokoľvek slovenské uškierajú, rád osviežim pamäť takými menami, akými sú Klára Jarunková, Mária Ďuríčková, Jaroslava Blažková, Vincent Šikula, Miroslav Válek, Ľubo Feldek, Tomáš Janovic, Milan Rúfus, Dušan Dušek, Daniel Hevier, Ján Milčák, Ján Uličiansky, Daniel Pastirčák, Erik Jakub Groch, Slávka Liptáková, Juraj Šebesta... a mohol by som menovať ďalších a ďalších. O výtvarnej úrovni našich detských kníh už ani nehovoriac. Všetky knihy týchto autorov sú excelentné, naše deti, ale aj deti v zahraničí ich poznajú, takže rád by som vedel, čo vlastne sledujú tí „merajúci experti", keď ich vyhlasujú div že nie za analfabetov?!

Priam ste mi nahrali na otázku, ktorú vám chcem položiť. Aké sú dnešné slovenské knihy pre deti?

Výborné, priemerné i nanič. Dôležité sú však tie prvé, ktoré kontinuitne udržujú vysokú umeleckú úroveň našej detskej literatúry. Čo je však veľmi dôležité, dnešné knihy sú žánrovo i tematicky rozmanité. Horšie je to už s ich nákladmi. Tie sú na počty detí alarmujúco nízke, takže nie každý detský čitateľ sa k nim dostane. A práve tu zohráva Slniečko, ktoré je programovo literárnym časopisom, nezastupiteľnú úlohu. Mesačne je to vlastne malá detská knižka, ktorá sa dostáva k tisícom detí. Medzi nimi i k tým, ktorým zbedačení rodičia nemôžu kupovať drahé detské knihy. Pravdaže, najdôležitejšie je, že túto malú detskú knihu písali a píšu autori, ktorí sú onou čerešničkou na torte našej detskej literatúry. Zo stretnutí s deťmi a ich učiteľkami, z listov, ktoré píšu do redakcie, vieme, že táto čerešnička deťom chutí, to znamená, že Slniečko čítajú. Neviem, nemeral som, ale dúfam, že aj s porozumením!

A čo čítanky? Môžu to nejako ovplyvniť? Mimochodom, sám ste dve zostavili – Studničku pre 2. ročník základných škôl a Čítanku Slniečka pre 3. a 4. ročník...

Čítanky v našej literárnej kultúre zohrali najmä v jej počiatkoch významnú úlohu. Na Kollárovej *Čítanke* z roku 1825 napríklad odrastali budúci štúrovci. Generáciu realistov, Kukučína a spol., zas bytostne ovplyvnila matičná *Slovenská čítanka* Emila Černého. Táto čítanka mala takú vecnú a estetickú úroveň, že by sme jej mali z vďačnosti postaviť sochu. Dobrú úroveň, literárnu i metodickú, mali i čítanky v medzivojnovom období. Žiaľ, o pofebruárových čítankách to už povedať nemožno. Tie už boli plne v réžii totalitného režimu. Najdôležitejšia v nich bola ideológia. Zostavovatelia ich napchávali textami, ktoré deti nemohli zaujať, nuž nie div, že ich brali do rúk len z donútenia. Po roku 1990 sa to trochu zmenilo, ale nie až tak, aby čítanky boli medzi deťmi obľúbené. Dôvod je tentoraz v tom, že tí, čo ich zostavovali, kládli viac dôraz na literárno-didaktické zásady ako na samotnú hodnotovú úroveň jednotlivých literárnych príspevkov. Zjednodušene povedané, dnešné čítanky sú na učenie, nie na čítanie. Osobne si myslím, že čítanky by mali vytvárať, a nie zostavovať, tí najlepší slovenskí spisovatelia pre deti. Nech ministerstvo školstva obíde rôzne záujmové „čítankové klany" a požiada o vytvorenie takejto učebnice napríklad Daniela Heviera a ja vám garantujem, že vznikne knižka, ktorú budú tisíce slovenských detí nielen čítať, ale budú ju vedieť naspamäť ešte aj v starobe.

Ste nielen literárnym vedcom, ale i tvorcom detských kníh. Po psychologických sondách do detského sveta v 70. a 80. rokoch ste v ostatnom desaťročí v Matici slovenskej vydali sériu kníh slovenských rozprávok. Prečo ste sa zamerali práve na rozprávku?

Zas je v tom Slniečko. Už Jozef Cíger-Hronský a po ňom Mária Ďuríčková ľudovú rozprávku povýšili na základný slniečkovský žáner. Obaja to urobili s vedomím, že rozprávka je našou kultúrnou genetickou výbavou, identitou a súčasne akýmsi univerzálnym prostriedkom humanizácie človeka. A keďže všetko sa začína u detí, stala sa trvalou súčasťou ich Slniečok. Ibaže i rozprávka, napriek tomu, že odoláva hrdze, nie je úplne imúnna voči času. Jeho patina sa nanesie najmä na jej jazyk, vytvorí na ňom medenku, a tak z času na čas je potrebné tú medenku odstrániť. Taká potreba vznikla v 90. rokoch. A tak som v Slniečku začal publikovať rozprávky, ktoré nepopierali, nekorigovali, neparafrázovali pôvodné Dobšinského varianty, ale ich zhodnocovali. Vďaka Slniečku mohla sa tak rozprávka stretnúť s novou generáciou slovenských detí.

Všimol som si, že Slniečko niekoľko rokov uverejňuje seriál *Divy Slovenska*. Prečo a s akou odozvou?

O Slovensku Slniečko píše od svojho vzniku roku 1927. Je to jeho obľúbená téma. Paradoxne, generálnou sa stala v čase, keď z ideologických dôvodov sa nenosilo národné, ale internacionálne. Prezrite si ročníky detských časopisov zo 70. a 80. rokov a s prekvapením zistíte, že v tom čase Slniečko publikovalo seriály profesora Matúša Kučeru a vlastivedné seriály vynikajúceho publicistu a autora literatúry faktu Vladimíra Ferka, ktoré v rozpore s vtedajšou politickou orientáciou školy a vlastne celej spoločnosti hovorili deťom o krajine ich predkov, o jej a ich osudoch. A dôležité nebolo len to, čo im hovorili, ale najmä, že im to hovorili pútavejšie ako vtedajšie učebnice vlastivedy. Dnes je už situácia iná, internacionalizmus vystriedala globalizácia, čím chcem povedať, že učebnice vlastivedy majú ešte väčšie opodstatnenie než kedysi. Nie že by som bol antiglobalista, som proti unifikácii kultúr, proti niečomu, čo by som nazval „macdonaldizáciou" sveta. V tomto zmysle sa aktivizuje i Slniečko. Jeho *Divy Slovenska* nie sú tradičný vlastivedný cyklus, je to kombinácia náučnej i zábavnej zložky, medzi inými napríklad fabulácie, mystifikácie, reality i výmyslu, ktorá má emočne zainteresovať dieťa na poznávaní svojich koreňov. Je to vlastne čítanka, ale vlastivedná. Časť z toho, čo som napísal dosiaľ, či presnejšie výber z toho, vyjde vo Vydavateľstve Matice slovenskej ešte tohto roku. V písaní seriálu by som však rád pokračoval, i keď je to oveľa namáhavejšie než písať beletriu. Predovšetkým s každým „divom" sa osobne stretávam, cestujem za ním, vyhľadávam ľudí, ktorí niečo o dotyčnom fenoméne vedia, potom nasleduje štúdium odbornej literatúry, overovanie faktov a informácií, písanie a nakoniec jeho redukcia. Obyčajne sa totiž nechám uniesť témou, napíšem viac, než môže Slniečko i jeho čitateľ uniesť, takže pôvodný text vlastne nanovo prepisujem...

A čo odborná literatúra?

Práve v týchto dňoch pripravujem pre Literárne informačné centrum druhé vydanie *Dejín slovenskej literatúry pre deti a mládež do roku 1960* a s tímom spolupracovníkov, prevažne mladých, rozbieham grantový projekt *Dejiny slovenskej literárnovednej reflexie literatúry pre deti a mládež*. Na rozdiel od literatúry pre dospelých detská literatúra takúto publikáciu nemá, hoci bola to kritika, ktorá neraz produktívne zasahovala do jej vývinu.

Teda redigujete, šéfujete detskému i odbornému časopisu, píšete pre deti i pre dospelých, učíte... Čo vás vedie k tomu, že ste ešte „nevyhoreli"?

Môj krajan Tajovský napísal kedysi poviedku *Do konca*, v ktorej vystihol životnú filozofiu nielen svojho starého otca, ale ľudí celej tajovskej doliny, v ktorej sú i moje rodné Podlavice. Milujem tú poviedku.

Za rozhovor ďakuje Miron ZELINA
Foto Soňa SADLOŇOVÁ a archív O. S.

„Prezrite si ročníky detských časopisov zo 70. a 80. rokov a s prekvapením zistíte, že v tom čase Slniečko publikovalo seriály profesora Matúša Kučeru a vlastivedné seriály vynikajúceho publicistu a autora literatúry faktu Vladimíra Ferka, ktoré v rozpore s vtedajšou politickou orientáciou školy a vlastne celej spoločnosti hovorili deťom o krajine ich predkov, o jej a ich osudoch. A dôležité nebolo len to, čo im hovorili, ale najmä, že im to hovorili pútavejšie ako vtedajšie učebnice vlastivedy. Dnes je už situácia iná, internacionalizmus vystriedala globalizácia, čím chcem povedať, že učebnice vlastivedy majú ešte väčšie opodstatnenie než kedysi. Nie že by som bol antiglobalista, som proti unifikácii kultúr, proti niečomu, čo by som nazval „macdonaldizáciou" sveta. "

Ilustrácie šťavnatého jablka potešia, poučia i pohladia

BIENÁLE ILUSTRÁCIÍ BRATISLAVA

Dve podlažia veľkorysého priestoru v bratislavskom Dome umenia na Námestí SNP. Dvere a okná dokorán pre deti, žiakov, ale i ich učiteľov, vôbec všetkých dospelákov. Okamihy na tichú radosť individuálnych vnuknutí, plesanie oka, fantazírovanie predstavivosti, čarohry farieb, odtieňov a tieňov, tajuplnosti definitívnych i nedotiahnutých príbehov... A ešte viac. Vizuálny i emotívny estetický, poznávací a zajedno i vzdelávací pôžitok, ktorý je neodmysliteľnou rozprávkovou niťou z obrovského klbka autorských nápadov ilustrátorov naprieč mnohofarebným svetom prepojený na všetky zmysly diváka. Týmito a mnohými ďalšími výzvami krásna a ľudskosti s potrebou rozpoznávať všetko, čo nás obklopuje na oscilácii dobra a zla, sa až do 25. októbra prihovára návštevníkom 24. ročník medzinárodnej súťažnej prehliadky originálov ilustrácií kníh pre deti Bienále ilustrácií Bratislava (BIB) nielen v Dome umenia, ale aj na viacerých sprievodných výstavách a podujatiach na rôznych miestach Bratislavy, ba dokonca i v kaštieli v Mojmírovciach.

Keď minister kultúry SR Marek Maďarič v historickej budove Slovenského národného divadla slávnostne otváral tento ročník BIB, v prívete účastníkom a hosťom prehliadky skvostov súčasného ilustračného umenia v knihách pre detských čitateľov nešetril epitetami, zvýrazňujúcimi jedinečnosť i kvalitu vždy odbornou i laickou verejnosťou mimoriadne očakávaného podujatia: *„Po dvoch rokoch máme opäť možnosť vidieť to najlepšie, čo vo svete vzniklo v oblasti knižnej ilustrácie pre deti. BIB je už kultúrny fenomén a prestížne podujatie, ktoré Slovensku robí dobré meno v zahraničí. Dobre je zvolená aj téma tohtoročného sympózia* Identita dnes *s podtitulom* Národná kultúrna identita ilustrácie v čase globalizácie,*“* predoslal okrem iného Marek Maďarič a zároveň poďakoval a zablahoželal Dušanovi Rollovi – jubilujúcemu zakladateľovi BIB (martinský rodák sa v januári tohto roku dožil 85 rokov).

Fantáziu tvorcov podporuje technika

Bol to práve Dušan Roll, dnes čestný predseda Medzinárodného komitétu BIB, ktorý pred viac ako štyrmi desaťročiami stál pri zrode projektu bratislavského bienále. Odvtedy košatie, oslovuje stále viac tvorcov doma i v širokom zahraničí, koncepciou hlavnej výstavnej prezentácie i vytváraním kvalitného zázemia sprievodných podujatí nadobúda stále znamenitejší ohlas svetovosti. Imidž BIB je i preto oceňovaný a uznávaný. Prehliadka sa totiž permanentne vyvíja, prináša nám novinky zo sveta ilustrácie pre deti. Vďaka jej pestrému, farbistému, veselému aj poučnému zážitku i posolstvu môžeme sledovať vývoj nielen v oblasti ilustrácie, ale aj techniky jej stvárnenia. Veď dnes sa už mnohí umelci, tí, čo zhmotňujú nekonečnú detskú fantáziu, nezaobídu bez modernej technológie. Napokon, potvrdila to aj Viera Anoškinová, vedúca sekretariátu BIB a zároveň kurátorka dvoch sprievodných výstav: *„Digitálne ilustrácie pribúdajú, je ich stále viac. Autori celkom prirodzene siahajú po možnostiach, ktoré im poskytuje technika. Počítačová grafika preto neodmysliteľne zasahuje do ich tvorby. Niektoré ilustrácie sú vytvorené čisto digitálnou technikou, iné sú zasa kombinované. Nová technológia umožňuje úplne nové postupy, čím sa samotná ilustrácia obohacuje. Napokon, výstava tohto ročníka to najlepšie dokumentuje,“* vyjadrila sa k dôležitému aspektu procesu tvorby, zrkadliacemu sa aj na vystavených ilustráciách, kresbách, kolážach a serigrafiách.

Je len viac ako pochopiteľné, že napriek dosahu a možnostiam súčasných elektronických a počítačových technológií zostáva ľudský faktor tvorby primárny, nezastupiteľný. A tak aj v oblasti ilustrácií detskej knihy vari aj viacnásobne ako v iných výtvarných žánroch platí, že kto neovládol do bodky abecedu techniky kreslenia a láskavú zručnosť v prstoch, vysielanú tvorivou mysľou, tomu nepomôže ani najprecíznejší počítačový program. Skôr tu platí obrátené garde: najmä u tých tvorcov, ktorí sú kresliarskymi majstrami, môže technika posunúť úroveň ich výtvorov k ešte vyšším horizontom.

Stella Dreiss, Nemecko - Rozprávky bratov Grimmovcov.

Fenomén BIB je vo svete jedinečný

Pod značkou BIB sa skrýva jediný a jedinečný výstavný projekt. Je rýdzo slovenský a silne medzinárodný. Všetko odštartoval prvý ročník roku 1967. Odvtedy sa koná každé dva roky. Dnes je jeho organizátorom Bibiana - Medzinárodný dom umenia pre deti.

BIB predstavuje najväčšiu nekomerčnú medzinárodnú prehliadku originálov ilustrácií detských kníh. Jeho súčasťou je aj medzinárodné sympózium a workshop pre mladých ilustrátorov, nevraviac o mnohých ďalších výstavách a podujatiach pre verejnosť.

Do prebiehajúceho 24. ročníka BIB sa zapojilo 362 ilustrátorov zo 49 krajín sveta. V bratislavskom Dome umenia, ktorý je denne okrem pondelka otvorený pre verejnosť od 9.00 do 20.00 hod., zo dňa na deň pribúdajú obdivovatelia viac ako 2 300 ilustrácií, ktoré obohatili 457 kníh. Všetky diela vyberala odborná porota, ktorá už tradične pred otvorením výstavy ocenila tradičnými jedenástimi cenami – vrátane udelenia najprestížnejšej Grand Prix a povestného Zlatého jablka BIB – najlepšie práce.

„Vo svete nie je podobná súťaž, ktorá by v takej širokej panoráme prezentovala a hodnotila ilustrácie pre deti,“ hodnotila Zuzana Jarošová, generálna komisárka BIB. *„A práve aj tých jedenásť cien, ktoré na BIB odovzdávame, sú posolstvom vysielaným do celého sveta o tom, kam kráča ilustrácia ďalej,“* dodala Z. Jarošová, ktorá zvýraznila aj obsah motívu tohtoročnej súťaže. Stala sa ňou téma národnej kultúrnej identity počas globalizácie. Podľa jej slov vonkoncom nešlo o náhodný výber, ale o kľúčovú tému, ktorá výrazne zasahuje aj do tvorby. Pre médiá sa dokonca vyjadrila aj akýmsi apelom, keď zdôraznila, že **aj na prehliadke BIB jej organizátori i zúčastnení tvorcovia a ilustrátori cítia, ako sa strácajú kultúrne tradície a vzniká takzvaný internacionálny štýl. A tak aj práve z tohto dôvodu sa organizátori rozhodli dať priestor jedinečnosti, ktorú v rámci umenia ponúkajú dané krajiny a regióny.**

Napokon, stačí si pozorne pozrieť expozície jednotlivých zúčastnených krajín – a naozaj sa ocitnete v atmosfére príbehov i kolorite farieb a prístupe k výtvarnému stvárneniu, prislúchajúcemu či už tematickým, alebo sociálno-kultúrnym vnímaním a videním k špecifikám (prírodným spoločenským, sociologickým...) daného konkrétneho regiónu či krajiny, v ktorej autor tvorí, ku ktorým sa viaže dej rozprávok a detských príbehov.

Päť zlatých jabĺk, Grand Prix pre Švajčiarsko

Porotu 24. ročníka BIB tvorilo osemnásť osobností z celého sveta a jej predsedníčkou bola Murti Bunanta z Indonézie.

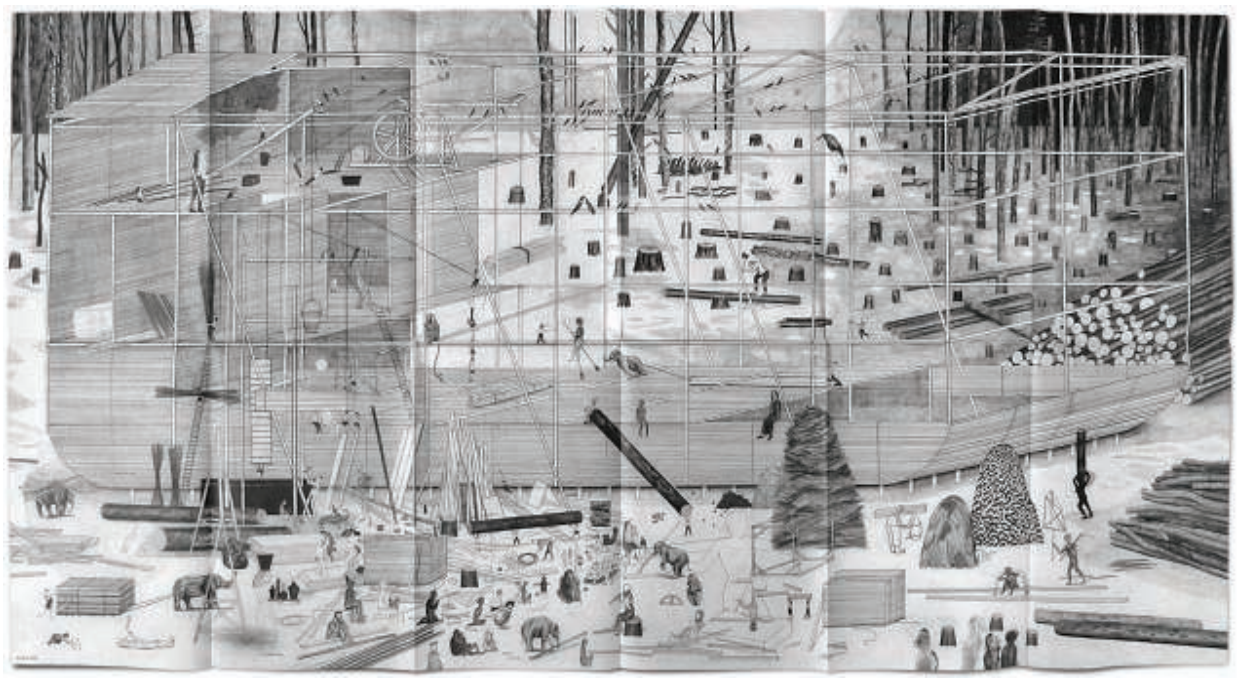

Evelyn Laube a Nina Wehrle, Švajčiarsko - Veľka potopa. Ocenenie Grand Prix BIB 2013.

V Bratislave bola už ôsmy raz, z toho šiestykrát ako členka poroty. Tentoraz si ju jej kolegovia už druhý raz vybrali, aby ich viedla. Na margo neľahkého rozhodovania povedala, že vonkoncom nejde o jednoduchú prácu, pretože kvalitou si bola väčšina diel veľmi príbuzná. **Na zasadnutí medzinárodného zoskupenia sa napriek ťažkému rozhodovaniu zhodli na víťazoch. Grand Prix získala autorská dvojica Evelyn Laube a Nina Wehrle zo Švajčiarska.** Podľa slov Murti Bunantaovej inovatívnym spôsobom poukázali na biblický príbeh, pričom používaním ceruzky a kombinácie bielej a čiernej ho pretvorili. Veľkoformátové čiernobiele kresby rozprávajú iba zdanlivo známy dej, čo divák zistí, hneď ako sa prizrie na množstvo postavičiek a zvierat trochu bližšie. *„Fascinovala nás archaická sila a absurdita biblického textu, ktorý nám dal vydavateľ. Nová interpretácia a výskum obrázkov, ktoré sa s ním zvykli používať, nás veľmi bavili,“* napísali na margo svojho výtvoru okrem iného autorky na svojej webovej stránke.

V kategórii Zlaté jablko cenu získali piati súťažiaci: Rong Yu (Čína), Nobuhiko Haijima (Japonsko), Chiki Kikuchi (Japonsko), In-Kyung Noh (Južná Kórea) a Irma Bastida Herrera (Mexiko). Plaketu BIB získala spolu s ďalšími štyrmi ilustrátorkami Stellou Dreisovou (Nemecko), Renate Habingerovou (Rakúsko), Angelou Cabrerovou Molinovou (Španielsko), Irakiou Okinovou (Španielsko) aj Slovenka Daniela Olejníková. Ocenenie jej zabezpečili ilustrácie ku knihám *V melónovom cukre* a *Trinásť*. Odovzdávali sa aj čestné uznania vydavateľstvám za inováciu a mimoriadny vydavateľský počin. Novinkou tohto ročníka bola Cena primátora mesta Bratislavy, ktorá má slúžiť na podporu mladých ilustrátorov. Získal ju domáci výtvarník Peter Uchnár.

Svojho víťaza si určili aj deti. V spolupráci s detským časopisom *Fifík* hlasovali za ilustráciu, ktorá ich najviac oslovila, a výhercom sa stal Gi-hun Lee z Južnej Kórey so svojím dielom *Plechový medveď*.

Na BIB aj osobnosti slovenskej ilustrácie

Ako na každom ročníku, ani tentoraz nechýba v programe podujatí výstava **držiteľa ceny Grand Prix BIB z predchádzajúceho ročníka a držiteľov Ceny Hansa Christiana Andersena za ilustráciu a literatúru roku 2012.** V Čestnej sále Domu umenia je vystavená kolekcia ilustrácií juhokórejskej ilustrátorky **Eunyoung Choovej**, ktorá za svoju ilustračnú tvorbu získala cenu Grand Prix na predchádzajúcom ročníku BIB roku 2011. Rovnako tu prezentuje svoju tvorbu aj **Petr Sís** z Českej republiky, ktorý získal Cenu H. Ch. Andersena 2012 za ilustrácie. Spolu s originálmi ocenených autorov sú v sále vystavené aj knižné publikácie a text o držiteľke ceny H. Ch. Andersena 2012 za literatúru **Marii Terese Andruettovej z Argentíny**.

Stalo sa už tradíciou, že na BIB je uvedená aj tvorba jedného z významných slovenských ilustrátorov. Po Albínovi Brunovskom, spoluzakladateľovi BIB, Vincentovi Hložníkovi, kolekcii originálov ilustrácií, kresieb a grafík Ľudovíta Fullu, ilustračnej tvorbe Štefana Cpina, diele Ľubomíra Kellenbergera, ilustrátorky Viery Gergeľovej, Ladislava Nesselmana a Karola Ondreičku **v tomto roku dostala veľkorysý priestor tvorba významného ilustrátora Jaroslava Vodrážku, ktorý ovplyvnil slovenskú ilustrátorskú tvorbu nemalou mierou.** Najmä detskí čitatelia, ktorí si obľúbili príbehy smelého zajka Jozefa Cígera-Hronského, sa majú na čo tešiť... Súčasťou expozície v tomto priestore je aj kolekcia originálov ilustrácií slovenských výtvarníkov, ocenených počas celej existencie BIB.

Súčasťou bienále sú aj sprievodné výstavy v jednotlivých zahraničných kultúrnych inštitútoch – napríklad v poľskom či bulharskom, ako aj vo viacerých bratislavských galériách. V Bibiane si môžu záujemcovia pozrieť prezentáciu výberu z tvorby držiteľa Zlatého jablka BIB 2011 **Tomáša Klepocha**. Neodmysliteľnou súčasťou BIB bol aj týždňový medzinárodný pracovný seminár BIB UNESCO *Workshop Albína Brunovského*, ktorý sa uskutočnil v kaštieli v Mojmírovciach pri Nitre. Vedenia workshopu sa ujal významný slovenský ilustrátor Juraj Martiška. Témou workshopu je *Život na strome a v strome*. Originály, ktoré sa tu vytvoria, budú súčasťou propagačného katalógu a neskôr prezentované na výstavách doma i v zahraničí.

Podrobné informácie o dianí na tohtoročnom BIB nájdete na webovej stránke Bibiany - Medzinárodného domu umenia pre deti.

K priebehu, významu i štatistike tohtoročného BIB je hodné dopovedať, že do súťaže prišlo až okolo dva a pol tisíca ilustrácií a rozšíril sa aj počet zúčastnených štátov. Po niekoľkých rokoch svojím výberom prispela aj Čína, Luxembursko a viacero štátov Južnej Ameriky. Bratislava tak znovu – ako každý nepárny rok – iba potvrdila, že jej právom patrí prívlastok centra výtvarného umenia pre deti na medzinárodnej, ba svetovej úrovni.

Pripravil Ľudo POMICHAL
Reprofoto autor

Intertextualita v literatúre

LITERÁRNE PREMENY

Intertextualita, alebo nadväzovanie medzi dvomi či viacerými textami, je často kľúčom k pochopeniu premien literárneho vývoja, ku korektnej literárnohistorickej interpretácii. Náš príspevok má za úlohu poukázať na spojivo nielen medzi antickou poéziou a poéziou literárneho klasicizmu, ale aj na väzby medzi textami básnikov, ktorí tvorili od počiatku 19. storočia po druhé decénium 20. storočia.

Ján Hollý študoval starorímsku latinskú poéziu už ako študent bohoslovectva. Do mysle sa mu vryli verše mnohých básnikov – Vergília, Ovídia, Propertia, najviac však verše Horatia. Odkazovali na úsilie básnika zapísať sa do kultúrnej pamäti ľudstva:

Exegi monumentum aere perenius
regalique situ pyramidum altius,
quod non imber edax,
non aliquilo inpotens
possit diruere aut innumerabilis
annorum series et fuga temporum.

(Horatius, 1986, s. 7)

Hollý tridsiatu ódu tretej knihy Horatiovej zbierky *Carmina* aj sám preložil:

Stálejší dokonal sem si hrob od meďe,
Višší od vetrních králov Egipta vež:
Čo príval ňesití, čo vsťekaví skaziť
Ňevládal bi fuják, buď ňeprečítané
Míňáňí, a obeh rozďaľekích časov.

(Hollý, 1950a, s. 148)

Ján Hollý.

Svedectvo o svojej stálej inšpirácii Horatiom vydal Hollý aj v óde *Na Imricha Štvrteckého*. Prostredníctvom jej subjektu predostiera predstavu o veľkom básnikovi:

Roznášať sa buďem po krajanských
pestovan ustách,
Kďe Váh, kďe ostrí bubľe Hron,
I Kďe preohromné do ňebeskéj
víški hrdími
Ťemenmi Tatri vbíhajú;
Též kaďe nad Moravú a hučícú
prúdami Lábú
Ľudné sa mesta pišňajú.
Ba všem, keď vatšá vzájemnosť
príjďe ke Slávom,
Jak už prichádzá vítaná,
Aj Visla, aj široká v toku Volga,
i Dráva, i Sáva
Mňa z mími znať budú speví.

(Hollý, 1950b, s. 78)

Hollý sa tu prejavil ako autor, ktorého zámerom je vytvoriť text, ktorým nasmeruje svoju tvorbu do sfér básnickej nesmrteľnosti. Nie je dôvod, aby sme ho za to odsudzovali. Zaujať postoj vyjadrený Horatiom bolo tradičným spôsobom, ktorým sa autori snažili prihlásiť k literárnej tradícii antiky.

Ako sa priblížiť Horatiovi

Horatiovský postoj môžeme nájsť aj v tvorbe P. O. Hviezdoslava. Spomeňme si na verše jeho ódy *Mecenášovi* s podtitulom *Jozefovi Ščasnému*, adorujúce Hollého priateľa a borskomikulášskeho rodáka Jozefa Ščasného:

Ó, Horácom byť, vládnuť jeho lýrou
s Camoen priazeň získať všestrannú;
jak on sa napiť môcť
z kastalských vírov
i podumať si v tieni brečtanu:
jak zajasal bych vlasťou Tatier šírou,
do rytmu ódy, Tebe k priznaniu,
vlial, čím len cit sa chlúbi a čo vie um:
„O et praesidium et dulce
deus meum!“

(Hviezdoslav, 1948, s. 59)

Hviezdoslav revitalizuje spojenie medzi Horatiom a Maecenatom, odkazuje na Horatiovu ódu, aby oslavou Jozefa Ščasného skryto vyjadril aj úctu Jánovi Hollému.
Svojmu mecenášovi Ščasnému venoval Hollý báseň, ktorá obsahuje horatiovský postoj. Jeho óda *Na Jozefa Ščasného* sa však od horatiovskej tradície súčasne odpája, aktualizuje svoj význam. Je pozvánkou do osobitého sveta Hollého obrazotvornosti. Využíva obe súčasti hollovského básnického sveta: dub, pod ktorým Hollý tvoril, aj háj Mlíč, ktorému bol dub stredobodom. V háji, prihovára sa nám prostredníctvom subjektu svojej básne Hollý, *slavská ťeba aj rozpálí Umka a prudším / Ke spevu zažňe duchem* (Hollý, 1950b, s. 73).

Pavol Országh Hviezdoslav.

Byť Horatiom, zaujať jeho pózu, neznačilo u Hollého ani u Hviezdoslava stať sa jeho kópiou, ale bolo to gesto vôle prostredníctvom nápodoby jeho umenia osláviť tých, ktorí si to svojou prácou zaslúžia. Pavol Országh-Hviezdoslav veril, že jednou z takýchto osobností je práve Ján Hollý.
Hviezdoslav venoval Hollého odkazu pozornosť čitateľsky aj autorsky. Pri stom výročí Hollého narodenia napísal ódu s jednoduchým názvom – *Ján Hollý*. V jej texte čítame apoteózu, ktorej zmysel je skrytý pod vrstvou konvenčných apostrof:

Ó, otče, vodca, veštče, vajdelote,
syn malý Teba obra spomínam
dnes, napäv chvály nástroj
vo prostote,
keď sto liet mrak znad lôžka
odpínam,
zkiaď vzletels´ orlom vzduchu
do chobote,
bys' šíro obhnal umien
našich chrám;
na tebou zbudovanom na oltári
vem z tvojej sejby ábelovské
naše dary!

(Hviezdoslav, 1948, s. 57)

Slovenskí poeti na Parnase

Hollý sa stal pre Hviezdoslava otcom, vodcom (*vajdelotom*) a veštcom. Čítame túto báseň správne? Sú tieto pojmy pôvodným vyjadrením Hviezdoslavovho obdivu?
Označenia otec, vodca a veštec nie sú pôvodným vyjadrením Hviezdoslavovej úcty k Hollému. Sú tradičnými označeniami, ktoré sa s Hollého menom spájajú od čias jeho života. Hviezdoslav ich len prevzal.
Prirovnanie k orlovi nie je, ak sa na nami citovanú ódu pozrieme z nadhľadu, tiež výlučne Hviezdoslavovo. Básnik si tu vypomohol ľudovou povesťou o vtáčati, ktoré sa v túžbe po lietaní primkne ku kráľovi vtáctva a spolu s ním vzlietne do výšav. To, že z ódy *Ján Hollý* táto súvislosť nie je celkom zrejmá, nech nás neklame. Orol je vo Hviezdoslavovej lyrike metaforou kľúčovou, je obrazom kráľa básnikov (*poeta laureatus*).
P. O. Hviezdoslav sa zoči-voči obrazu orla štylizuje do pozície jeho učňa, drobného vtáčika. V sonete *Prekladajúc Hamleta* (*Stesky I*, 1903) čítame: *Jak striežik ukryl som sa pod orličie krielo...* (Hviezdoslav, 2006, s. 209) Hviezdoslavov básnický subjekt je tým, kto sa skrýva pod krídla orla, tvorcu drámy *Hamlet*. Ním je, ako dobre vieme, anglický dramatik William Shakespeare. Odkrýva sa pred nami paralela dvoch poetov, slovenského a anglického. Prečo chce Hviezdoslavov subjekt vzlietnuť s orlom do výšin? Aby pod jeho ochranou navštívil Parnas, horu, na ktorej podľa gréckej mytológie sídlia básnici. Čo nové nám tento postreh prináša pri pohľade na tému básnickej veľkosti v poézii slovenských básnikov?
Ak vnímame vyššie nami načrtnutú analógiu, je prirodzené, že okrem Horatia, Goetheho, Shakespeara, Danteho a iných Hviezdoslavom uznávaných básnikov sa po Parnase prechádza aj náš rodák Ján Hollý.
Ivan Krasko k tejto predstave pripojil aj predstavu ďalšiu: po Parnase sa spolu s Jánom Hollým prechádza aj jeho veľký obdivovateľ Hviezdoslav.
Je azda zákonitosťou umenia, že aj táto predstava, vyjadrená Kraskom v óde *Hviezdoslavovi*, je vyslovená nepriamo, že situovanie jej adresáta na Parnas vyplýva len z logiky básnického obrazu:

A preds' tak rád by som, ach rád
ta s Tebou v blízkosť svetla,
hore do nebies,
orieškom aspoň vrepiť sa ti v krídlo.

(Krasko, 2005, s. 14)

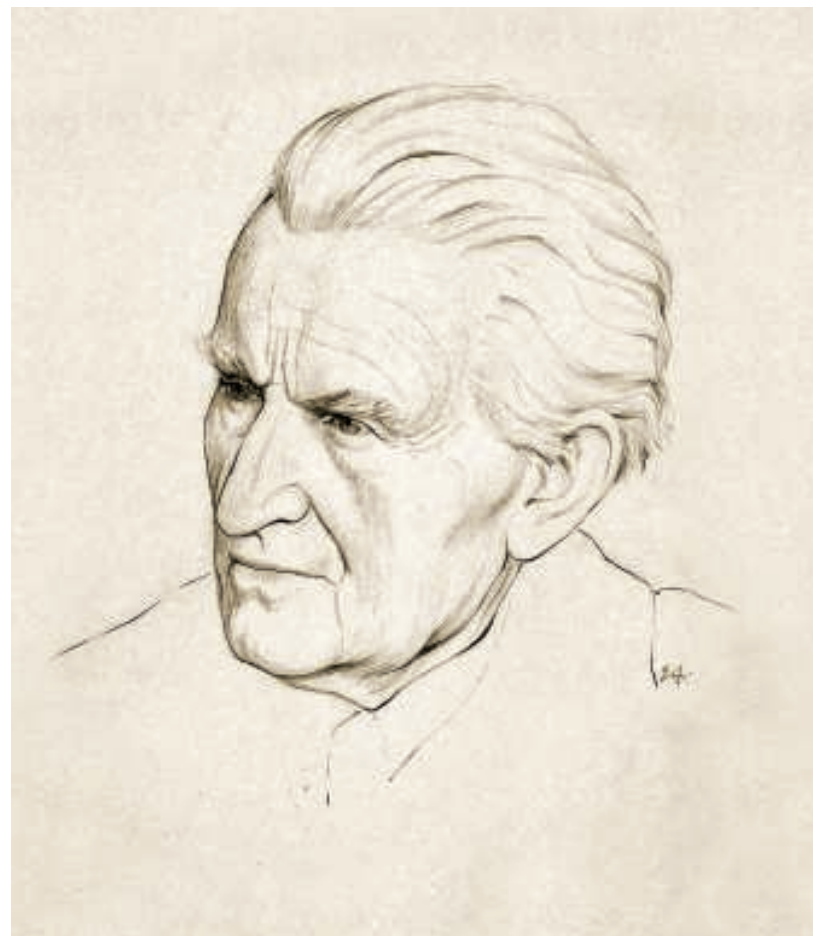

Ivan Krasko.

Vzťah nami recipovaných básnikov sa týmto oblúkom prepojil. Akoby si tu dejiny literatúry podávali ruky s dejinami ideí. Horatiovský postoj sebavedomého básnika tvoriaceho texty stálejšie ako kov je ideou nadčasovou, stále inšpirujúcou. Ak úlohou učiteľa je pútavým spôsobom priblížiť žiakom pojem intertextovosti, náš článok preň môže byť inšpiráciou.

Použitá literatúra:
HOLLÝ, Ján: *Dielo Jána Hollého I. Prozodia. Básňe preložené.* Ed. Jozef Ambruš. Trnava: Spolok Svätého Vojtecha 1950a.
HOLLÝ, Ján: *Dielo Jána Hollého VIII. Pesňe. Rozľičné básňe.* Ed. Jozef Ambruš. Trnava: Spolok Svätého Vojtecha 1950b.
HORATIUS: *O umení básnickom. Satiry a listy.* Bratislava: Tatran 1986.
HVIEZDOSLAV, Pavol Országh: *Básne príležitostné.* Ed. Dušan Šulc. Martin: Matica slovenská 1948.
HVIEZDOSLAV, Pavol Országh: *Básnické dielo.* Ed. Ján Gbúr. Bratislava: Kalligram – Ústav slovenskej literatúry SAV 2006.
KRASKO, Ivan: *Básnické dielo.* Ed. Dana Kršáková. Bratislava: Kalligram – Ústav slovenskej literatúry SAV 2005.

PaedDr. et PhDr. Peter MRÁZ, PhD.,
Základná škola Šaštín-Stráže
Foto archív

Tvorivými hrami k hudobnému cíteniu žiakov

AKO ROZOSPIEVAŤ DETI

Rada sa s vami podelím o hry, aktivity a návody na hry, ktoré využívam na hodinách hudobnej výchovy a hudobnej náuky. Tieto rozmanité aktivity sa mi veľmi osvedčili a moji žiaci si ich aj náležite obľúbili. O to viac ma mrzí, že deti súčasnej generácie strácajú záujem o hudbu a takmer vôbec nepoznajú ľudové piesne. Didaktické hry sú zamerané predovšetkým na cvičenie dychu, sluchu, pamäti, hudobnej predstavivosti, poznanie a nácvik ľudových a umelých piesní.

1. Noty, noty, notičky

(hra pre prípravku, 1. – 4.)

Každý žiak si nakreslí na kartičky (najlepšie z výkresu), resp. si vyrobí noty – celú, polovú, štvrťovú, osminovú, celú s bodkou, atď. Hru môžeme hrať na koberci alebo za spojenými lavicami. Všetky kartičky dáme pred seba, zamiešame a odriekame: **„Noty, noty, notičky, chytíme vás do rúčky, hľadáme notu** – napríklad **polovú!!!“** Dieťa čo najrýchlejšie musí zodvihnúť kartičku, na ktorej je daná nota. Kto zdvihne kartičku posledný – hľadá ďalšiu notu.

2. Spadla som do studne

Cieľom hry je rozvíjanie melodického cítenia a hudobnej pamäti.

Deti stoja v kruhu, jedno dieťa sedí v strede (v studni) a povie: **„Spadlo som do studne!“** Ostatní sa pýtajú: **„Kto ťa má vytiahnuť?“** Dieťa v strede kruhu následne určuje úlohy: **„Ten, kto zaspieva pieseň“; „Ten, kto zaspieva solmizačné slabiky“; „Ten, kto vytlieska rytmus piesne“** (napríklad *Prší, prší*), atď.

3. Hádanie hudobného nástroja

Táto hra sa môže hrať s Orffovými nástrojmi. Žiak daný nástroj vytiahne zo škatule, ktorá je za nepriesvitnou plachtou, a ostatní žiaci mu kladú rôzne otázky týkajúce sa spoznania nástroja. On môže odpovedať iba áno alebo nie. Starší žiaci do tejto hry môžu zapojiť všetky hudobné nástroje. Nástroj, na ktorý dotyčný myslí, napíše zozadu na tabuľu. Hra je zameraná na poznanie a rozlíšenie hudobných nástrojov.

4. Telefón

Na túto hru, aby bola na hodinách hudobnej výchovy alebo hudobnej náuky efektívna, mám dopredu pripravené kartičky, na ktorých sú informácie o nejakom hudobnom skladateľovi alebo poučky z hudobnej teórie. Žiak si v tichosti prečíta informáciu na kartičke, kartičku vráti a snaží sa ju zreprodukovať ďalšiemu žiakovi. Napríklad: **„Franz Schubert je najpoetickejší rakúsky hudobný skladateľ raného romantizmu, ktorý zložil 600 piesní“** alebo **„Intonácia je správne nasadenie výšky tónu alebo správne čítanie nôt a ich presná reprodukcia.“**

5. Hlavička, nožička, zástavka (pohybová)

Výchovno-vzdelávacím cieľom tejto hry je naučiť žiakov koordinovať pohyby s osvojenou hudobnou teóriou.

Žiaci v pomalšom tempe bežia v kruhu. Keď učiteľ povie **„Hlavička“**, žiaci si čupnú a rukami si objímu nohy a sklonia hlavu. Pri povele **„Nožička“** sa žiaci postavia na jednu nohu. Ak zaznie povel **„Zástavka“**, žiaci mávajú rukami.

6. Remeselníci

Žiaci sa za dverami dohodnú, na aký hudobný nástroj budú hrať. Žiakom v triede nenapovedajú ani začiatočnými písmenami. Ostatní žiaci hádajú podľa ich pantomímy. Cieľom hry je dokázať rozlíšiť hudobné nástroje na základe posunkov.

7. Cestujeme po Slovensku

(hra pre 2 – 5 žiakov)

Cieľom hry je rozvoj hudobnej predstavivosti, hudobnej fantázie a hudobnej tvorivosti.

So žiakmi vyrobíme väčšiu mapku Slovenska, na ktorej vyznačíme farebnými hracími políčkami geografické lokality, ako napríklad Prešov, Východná, Stupava, Trenčín, Kúty, Prešporok (Bratislava), Kráľova hoľa, rieka Hron, rieka Ondava, Drietomská dolina, Heľpa, Detva, Horehronie, Tatry, Tajov, Inovec, Nitra, Orava, Levoča a ďalšie. Pomedzi ne dolepíme ďalšie hracie políčka, na ktoré môžeme dať rôzne nástrahy, ako „stojíš 1 kolo“, „vráť sa na políčko Štart, Prešporok“, „postupuješ o 2 políčka dopredu“, atď., a hráme s figúrkami a kockou z hry Človeče, nehnevaj sa. Keď žiak skočí na políčko s mestom, musí zaspievať ľudovú pieseň, v ktorej sa spomína dané mesto, napr. *A od Prešova; Na Orave dobre; Stupavská krčma; Tam okolo Levoči; Horehron, dolehron; To ta Heľpa; Na tej Detve; Detvianski žandári; Na trenčianskom moste; Kúty, Kúty, to je pekné mestečko; Prešporská kasáreň; Pri Prešporku na Dunaji; Drietomskou dolinou; Tam, pod Tatrami; Trenčín, dolinečka; Trenčianske hodiny; Neďaleko od Trenčína; V richtárovej studni; Na Kráľovej holi; Od Tajova bystrá voda; Tam okolo valala; Okolo Súče...*

Niekedy používam vlastnú kocku, na ktorej sú značky: celá nota – 4 políčka dopredu, polová nota – 2 políčka dopredu, štvrťová nota – 1 políčko dopredu, štvrťová pomlčka – stojíš 1 kolo, krížik – 5 políčok dopredu, béčko – 5 políčok dozadu. K tomu používam hracie políčka z detských časopisov: na jar jarné o lienke, na jeseň o ježkoch a jabĺčkach, počas zimy o snehuliakoch a deťoch na korčuliach.

8. Pexeso

(hudobná prípravka)

Výchovno-vzdelávacím cieľom tejto hry je rozvoj hudobnej fantázie a hudobnej tvorivosti.

Vyrobila som si pexeso s motívmi, ktoré sa spievajú v detských ľudových piesňach, napr.: húsky (*Maličká som, Čie sú to húsky*), žabka (*Skáče žaba po blate*), dážď (*Prší, prší*), slniečko (*Slniečko sa zobudilo*), vtáčik (*Takto letia vtáci*), rybka (*Chytil otec rybu, Rybička maličká*), líška, vlk (*Prosil líšku vĺčik*), podkova (*Kováč kuje*), jabĺčko (*Červené jabĺčko*), zajačik (*Poznáte zajka, Zajačik ušiačik, Pôjdeme my do hájička*), had (*Dnes je veľká paráda*), macko (*Medveďku, daj labku*), psík (*Pod horou, pod horou, Kúpil si pes topánočky*), atď. Vždy keď dieťa nájde pár, zaspieva o ňom danú pieseň.

9. MSNP – meno, skupina, nástroj, pieseň

Obdobná hra ako „meno, mesto, zviera, vec“, rozvíjame v nej rýchlosť, pohotovosť z osvojenej hudobnej terminológie.

10. Abeceda

Triedu rozdelím na 4 skupiny. Potichu odriekam abecedu, prvý žiak ma zastaví. Na písmeno, ktoré vyjde, všetky skupiny hľadajú v slovnej zásobe slová, ktoré sú späté s hudbou. Bod získava skupina, ktorá má najviac slov.

11. Šípová Ruženka

(hudobná prípravka)

Deti spomedzi seba vyvolia Šípovú Ruženku, ktorá bude stále v kruhu, gašparka, zlú vílu, kráľoviča. Šípová Ruženka je uprostred kruhu a podľa textu piesne k nej príde vždy ďalšia vyvolená postava. Inak všetky deti spievajú a točia sa okolo Ruženky. Hra je také nenáročné divadielko pre malé deti. Rozvíja predstavivosť a spoluprácu.

1. Ruženka bola ľúbezná, ľúbezná, ľúbezná, Ruženka bola ľúbezná princezná.
2. I prišiel ku nej gašparko, gašparko, gašparko, i prišiel ku nej gašparko, riekol jej:
3. Ruženka moja daj pozor, daj pozor, daj pozor! Ruženka moja, daj pozor na zlú vílu.
4. Ruženka pozor nedala na zlú vílu.
5. A prišla ku nej zlá víla, riekla jej.
6. Ruženka moja, zaspi len dlhý sen.
7. Ruženka spala 100 rokov sladkým snom.
8. A vyrástol tam z ruže plot tŕňový.
9. Raz išiel tadiaľ kráľovič a zlámal plot.
10. Ruženka moja, zobuď sa z toho sna.
11. A bola svadba veselá na zámku, v altánku!!!

12. Hudobný skladateľ ide do sveta

Čo si so sebou zoberie? Každý žiak povie jednu vec, ďalší zopakuje po predchádzajúcich a pridá svoju vec. Hra je zameraná na rozvoj predstavivosti a hudobnej terminológie.

13. Notičky, notičky, nehýbte sa!

Výchovno-vzdelávacím cieľom tejto hry je naučiť žiakov koordinovať pohyby s povelmi.

Určí sa trasa, po ktorej sa bude skupina detí (notičiek) presúvať. Na konci trasy je skladateľ, ktorý odriekava: **„Notičky, notičky, nehýbte sa!“** Je otočený chrbtom k skupine. Kým to hovorí, deti sa snažia čo najrýchlejšie k nemu priblížiť. Ale v momente, keď to dopovie, otočí sa čelom k skupine. Ak zbadá, že sa niekto hýbe alebo sa výrazne priblížil, môže ho vrátiť až na štart alebo mu určí, o koľko krokov sa musí vrátiť späť. Výhodou je, keď to skladateľ povie rýchlo a zrozumiteľne, aby „notičky“ mali čo najmenej času na presun. Kto prvý dobehne skladateľa, je novým skladateľom.

V závere chcem vyjadriť presvedčenie, že ponúknuté hry a aktivity sa stanú vhodným a obľúbeným motivačným materiálom pre mnohých mojich kolegov-hudobníkov.

Mgr. Ivana KOŠTIALOVÁ
ZŠ s MŠ Nemecká, foto autorka

Pietny akt uloženia ostatkov Ladislava Škultétyho-Gábriša do hrobu v jeho rodisku Mojtíne.

Najdlhšie slúžiacim vojakom na svete bol Slovák

L. ŠKULTÉTY-GÁBRIŠ SPOČINUL V MOJTÍNE

Na konci príbehu boli čestné salvy z pušiek. Ich rachot sa rozliehal dolinou Považia, kde už od roku 1472 (prvá zmienka o obci sa datuje rokom 1364) vo vtedajšom panstve Košeca volali poľnohospodársku obec Mojtinom. Dodnes je tomu tak, iba dĺžeň v názve pribudol. K súčasnému Mojtínu, ktorý sa nejakou zvlášť zaujímavou udalosťou nevpísal do slovenských dejín, akiste iba ak dosahom vzdelanostnej znamenitosti „prezentačne" prispel Matúš Kučera, náš významný historik, bývalý minister školstva a veľvyslanec v Chorvátsku, ktorý sa v Mojtíne pred 80 rokmi narodil. Kým od 27. júna tohto roku, teda odo dňa pripomienky výročia 275. narodenín Ladislava Škultétyho-Gábriša, sa k nemu priradil aj tento mojtínsky rodák – legendárny zástavník cisárskeho vojska rakúsko-uhorskej monarchie, ktorého telesné ostatky s patričnými poctami spočinuli po dlhých 182 rokoch v slovenskej zemi. „Domov" sa vrátil husár, ktorý 81 rokov slúžil v sedle a bol verný svojmu panovníkovi.

Kto bol vlastne „večný vojak", ktorý sa zaslúžil o toľko pozornosti, vzruchu? A prečo sa navrátil domov až po takmer dvoch storočiach? Po akých pohnútkach? Ak je život Ladislava Škultétyho-Gábriša samý príbeh, potom nutne načim poznamenať, že aj jeho posmrtné putovanie na rodnú hrudu až z rumunského Aradu malo „dobrodružný" svojráz. Na jeho začiatku bola intenzívna komunikácia Zastupiteľského úradu SR v Bukurešti so zastupiteľstvom obce Mojtína pri Púchove, najmä starostkou Evou Gabrišovou, a kompetentnými rumunskými úradmi. Výsledkom rokovaní bol súhlas rumunských úradov s exhumáciou telesných ostatkov Ladislava Škultétyho-Gábriša. Po niekoľkých hodinách ich vyzdvihli z trojmetrovej hĺbky vnútorne murovaného hrobu na cintoríne v Arade. V hrobe sa našlo viacero väčších kostí, dva celé kĺby, časti lebky a, čo bolo z dôkazového hľadiska podstatné, aj zvyšky husárskej uniformy. Ešte v rovnaký deň, 21. mája tohto roku, boli ostatky „večného vojaka" prevezené vojenským špeciálom na Slovensko.

O ďalší mesiac – 27. júna – legendárnemu husárovi-vlajkonosičovi, ktorý sa stal nielen fenoménom vzťahu k službe vlasti, ale aj poslom lásky k blížnym, najmä však dobročinným podporovateľom rodákov, vzdala posledné pocty vari celá, poltisícky obyvateľov čítajúca obec. Ďalší prišli z blízkej obce Pružiny, ale aj zo zahraničia – z Maďarska, Rumunska, ale aj z Českej republiky. Ba dokonca pán Vašek Moravčík „od Břeclavi" z Moravy prišiel vzdať hold statočnému vojakovi v parádnej tmavomodrej husárskej uniforme so sýtožltými šnúrami. „Som rád, že vojenskí historici objavujú pre nás, ‚koničkárov', ktorých opantalo obdobie a tradície cisárskych vojsk a vojenského kumštu monarchie, nové príbehy. Keďže podobnú udalosť môže každý z nás zažiť iba jediný raz vo svojom živote, nemohol som odolať. Príbeh ‚večného vojaka' je jednoducho neopakovateľný," vyznal sa muž z obce Velké Bílovice, ktorý si záľubu k vojenskej sláve historickej monarchie pestuje v nahromadenej literatúre, ako aj v jazde na koni, ktorého má doma v stajni.

Keďže v kontexte niekdajšej monarchie sa cisársky „večný vojak", ako mu s obľubou vravia aj historici, stal osobnosťou multikultúrnou a multinárodnou, na slávnostnom obrade uloženia ostatkov Ladislava Škultétyho-Gábriša sa zúčastnili tak veľvyslanci Rumunska, Maďarska a Rakúska na Slovensku, ako aj jeho excelencia Ján Gábor, slovenský veľvyslanec v Rumunsku. Práve on sa významnou aktivitou pričinil o úspešný návrat mojtínskeho rodáka na Slovensko. Po svätej omši v zaplnenom Rímskokatolíckom kostole sv. Cyrila a Metoda v Mojtíne, ktorú celebroval žilinský biskup Tomáš Galis a vojenský ordinár František Rábek, uložili pozostatky večného vojaka s vojenskými poctami čestnej stráže Ozbrojených síl SR, ako aj členov 8. husárskeho pluku do hrobky v jeho rodnej obci v priestore obecného farského úradu rímskokatolíckej cirkvi. Nadnárodný význam osobnosti Škultétyho-Gábriša si v Mojtíne uctili náhrobkom v štyroch jazykoch. Napokon, bola to aj viacjazyčnosť, ktorá charakterizovala Škultétyho. Okrem slovenčiny, maďarčiny a nemčiny sa dohovoril aj po latinsky či po francúzsky.

V slovenskej zemi po 182 rokoch.

Kto bol Ladislav Škultéty-Gábriš

Ladislav Škultéty-Gábriš sa narodil v Mojtíne 27. júna 1738 a od svojich 12 rokov plných 81 rokov pôsobil ako husár v službách štyroch cisárov – Márie Terézie, Jozefa II., Leopolda II. a Františka I. Prežil 22 vojen na 256 bojiskách a vojenská história ho považuje za najstaršieho vojaka sveta. Bojoval 12-krát proti Francúzom, sedemkrát proti Prusom, dvakrát proti Turkom a raz proti ruskému cárovi.

V radoch chýrneho Hadíkovho pluku sa Škultéty-Gábriš dostal na bojiská sedemročnej vojny (1756 – 1763). Pod osobným velením neskoršieho maršala sa vtedy 19-ročný Ladislav vyznamenal v bitke pri Kolíne (17. 6. 1757) a vzápätí pri najúspešnejšej akcii habsburskej armády – dobytí Berlína v októbri 1757. V tejto vojne sa Andrejovi Hadíkovi podaril „husársky kúsok". Na čele

V husárskych mundúroch so štandardou Andreja Hadíka.

Pýcha na hrdinov, alebo O navracaní ducha vlastenectva

LEKCIE SEBAVEDOMIA

Keď sa pred časom stretol šéf rezortu školstva Dušan Čaplovič s predsedom Slovenského zväzu protifašistických bojovníkov Pavlom Sečkárom, aby uzavreli zmluvu o spolupráci medzi príslušným ministerstvom a občianskym združením, vyzdvihnúc pri podpise motív budúcoročného jubilea 70. výročia Slovenského národného povstania (SNP) s akcentom na šírenie demokratických tradícií, humanizmu a odmietanie extrémizmu akéhokoľvek druhu v radoch školskej mládeže a premietnutie tejto témy vo vyučovacom procese, nevdojak, hoci ako zástanca dobre mieneného oprašovania našej národnej histórie, neubránil som sa predtuche. A čo ak aj súce semiačko – čo ako ho budeme piplať a zalievať, vzklíči do chatrnej byľky?

Inak povedané: hoci už iba pri letmom pomyslení na neakurátne odhadnutý efekt kampaňovitosti, neúmerný obsahový „strih", výber neraz nezáživných (rozumej prejavom, rozprávaním, komunikáciou a pod.) hrdinov z bojov ľútych v slovenských horách (pričom ich je rok po roku menej...) a podcenenie ďalších naoko nedôležitých faktorov, nenačim veľa predvídavosti na to, že dobrá myšlienka potrebného oprašovania aj „duchovnými výdobytkami ponovembrovej epochy" zapadnutej povstaleckej histórie i iných jedinečných sekvencií slovenských národných dejín, vzbudzujúcich nielen obdiv, ale aj nasledovaniahodný prímer vlasteneckých prejavov – pravdaže, v inej kvalite i sfére a v zharmonizovanej generačnej prezentácii – by sa mohla minúť želateľnému účinku.

Preto je nanajvýš potrebný nielen citlivý prístup k inak žiadanej i príťažlivej téme, ale aj forma, spôsob prezentácie povstaleckých príbehov či výber žijúcich svedkov SNP, samotné ozrejmenie udalostí SNP vo svetle celkovej súvislosti moderných slovenských dejín, možno aj cez prizmu kontrastov ich zideologizovanej protirečivosti. Napokon, v súčasných technických, multimediálnych a múzejno-archívnych podmienkach myšlienku návratu témy SNP ako najprikladnejšieho národného i vlasteneckého počinu Slovákov v ich novodobých dejinách priamo do škôl medzi mladých ľudí, ale najmä pôsobením ich pedagógov, schopných si náročnú tému osvojiť nielen

asi 3 500 mužov obsadil 16. októbra 1757 pruské hlavné mesto Berlín. Zaznamenal pritom stratu 10 mužov. Medzi 28 zranenými bol aj mladý Škultéty-Gábriš. Samozrejme, Hadík mal primálo vojakov, než aby stotisícovú metropolu držal dlhšie. Jeho odvážny, šikovný až drzý manéver mal najmä psychologický význam. Berlín opustil až po tom, čo mesto zaplatilo výkupné 300-tisíc toliarov. Mária Terézia bola nadšená a Hadíka povýšila na generála.

Samotný Škultéty-Gábriš sa roku 1768 v rámci reorganizácie dostal do 8. husárskeho pluku, kde prežil zvyšok svojej vojenskej služby. Zranenia utrpel aj v ďalších vojnách, no vždy vyviazol živý. Zúčastnil sa napríklad rakúsko-tureckej vojny v rokoch 1787 – 1791. To už bolo obdobie Francúzskej revolúcie, ktorá bola spúšťačom štvrťstoročia vojen krajiny galského kohúta proti takmer celej Európe. Historici Vladimír Segeš a Vojtech Dangl píšu, že vzhľadom na vysoké straty rakúskych vojsk je vlastne zázrakom, že Škultéty-Gábriš prežil napoleonské vojny. Celkovo sa počas života zúčastnil 22 vojenských ťažení. Dokonca sa aj vie, koľko „večný vojak" meral: asi 170 centimetrov.

Za svoju vernú službu si vyslúžil dve najvyššie vyznamenania pre mužstvo habsburskej armády – striebornú medailu a delový kríž. Keď si cisár František roku 1825 vo viedenskom Hofburgu pri nástupe čestnej stráže 8. husárskeho pluku všimol staručkého, vtedy už 87-ročného zástavníka Ladislava, za jeho vernú službu ho chcel povýšiť. On však odmietol a prosil, aby mohol do smrti ostať v službe cisárskeho zástavníka. To mu splnil. Svoj žold, ku ktorému mu dojatý cisár pridal ďalších sto zlatých ročne, venoval z lásky svojmu rodisku Mojtínu na výstavbu kostola a školy. Historické zdroje hovoria, že Ladislav Škultéty-Gábriš postupne takto poslal svojej rodnej obci až 30-tisíc zlatých! V tých časoch to bola ohromne veľká suma, hotové majetky.

Ladislav Škultéty-Gábriš zomrel 19. augusta 1831 vo veku 93 rokov v plukovom lazarete v obci Svätom Mikuláši, ktorá je dnes súčasťou mesta Arad v Rumunsku, odkiaľ jeho pozostatky po 182 rokoch previezli tohto mája po exhumácii na Slovensko.

Poctu „večnému vojakovi" L. Škultétymu-Gábrišovi vzdali v Mojtíne aj prívrženci monarchistickej vojenskej slávy.

Pripravil Ľudo POMICHAL
Foto autor

profesijne, ale aj – a najmä – ľudsky, treba len privítať. Zobrať si ju za svoju v celej jej bohatosti, šírke a rozmanitosti, aj keď – a nech to nevyznie v tomto kontexte ako deklasovanie historického sebavedomia, skôr ako reálny fakt – povstanie proti neporovnateľnej presile i kvalite nemeckých fašistov trvalo iba niekoľko dní...

Školy, pedagógovia a žiaci, najmä vo vyšších ročníkoch základných škôl a na stredných školách, budú mať možnosť dotknúť sa našej slávnej histórie konečne aj intenzívnejšie, vedomostne i emotívne duchaplnejšie, než tomu bolo doteraz. Iba pár strohých kapitol či odsekov, nech by už boli naše školské učebnice akokoľvek kvalitné a múdre, v málokom nabudí motiváciu siahať do priečinkov našich národných dejín bezprostredne prepojených na moduly patriotizmu, aj keď sa v globálnej a liberálnymi posunmi zľahostajnenej pospolitosti práve vlastenecké cítenie dva razy nenosí. Lenže, ruku na srdce: postačí nám v šľachetne mienenom počine ohraničiť sa v budúcnosti iba Slovenským národným povstaním?

Nože skúsme vtiahnuť aj do „odľahlejších" stáročí. Aj v nich jesto príkladov za hrste. Od samého Sama a jeho ríše, kráľa Svätopluka, hrdých kniežat Pribinu a Rastislava cez stredovekých rytierov, brániacich opevnenia a hrady, nositeľa vojenskej stratégie a ľsti a autora „husárskeho kúska" maršala Andreja Hadíka, turčianskeho rodáka a hlavného veliteľa cisárskych vojsk vo Viedni, až po revolucionárov a statočných dobrovoľníkov Hurbanovho vojska rokov meruôsmych. Medzitým i potom boli a sú ďalší, zasluhujúci si pozornosť a úctu. Legendárny „večný vojak a husár", Slovák z Mojtína Ladislav Škultéty-Gábriš, bol jedným z takejto galérie výnimočných...

Jedným dychom, šanca na navrátenie historického vedomia a sebaúcty najmladšej generácii Slovákov – aj cez príbehy výnimočných osobností, prejavivších sa vojenským fortieľom, strategickým dôvtipom či chrabrou mužnosťou generálov a vojvodcov – je tu. Stačí sa jej „iba" s vervou a zajedno i pokorou mocne a zároveň aj s citom chopiť!

Téma sv. Cyrila a Metoda v edukačnom procese výtvarnej výchovy

REFLEXIE HISTORICKEJ TÉMY

Súčasťou vedeckej konferencie s názvom *Vzdelávanie – súčasť misie sv. Cyrila a Metoda*, ktorá sa uskutočnila v dňoch 3. – 4. júla 2013 v kaštieli v Mojmírovciach, bola aj výnimočná výstava venovaná tematike týchto dvoch svätcov. Výstavu usporiadalo Metodicko-pedagogické centrum, regionálne pracovisko (MPC RP) Bratislava.

Na výstave mohli prezentovať svoje výtvarné diela nielen výtvarní pedagógovia, ale aj žiaci a študenti. Spolu bolo vystavených 58 výtvarných diel z celého Slovenska. Svoje diela predstavili siedmi výtvarní pedagógovia, zároveň boli vystavené výtvarné práce žiakov materskej školy, základných škôl, základných umeleckých škôl až po práce študentov stredných umeleckých škôl.

Hlaholika ako zdroj výtvarnej inšpirácie

Námet svätých Cyrila a Metoda, ich poslstva pre náš národ je naozaj náročnou témou na výtvarné aktivity žiakov a študentov, no zároveň je pre nich veľkým prínosom, ak sa môžu bližšie stretnúť s týmito osobnosťami prostredníctvom rozličných historických materiálov, ktoré im poslúžia ako inšpiračné zdroje výtvarných aktivít.

Pozoruhodné bolo, s akým zanietením sa podarilo mnohým výtvarným pedagógom motivovať žiakov a študentov k realizácii zaujímavých výtvarných prác. Žiaci a študenti sa s chuťou pustili naprieč takou náročnou témou a dokázali vytvoriť napríklad i portréty svätých Cyrila (Konštantína) a Metoda, vznikli veľmi pozitívne pôsobiace výtvarné práce. K preferovaným výtvarným technikám patrila najmä kresba pastelom, maľba temperovými alebo akrylovými farbami, koláž, papierová mozaika a kombinované výtvarné techniky. Písmo hlaholika bolo samostatným výrazným inšpiračným zdrojom výtvarných aktivít, pretože má vysokú estetickú hodnotu. Hlaholské písmo a jeho symbolika sa stalo súčasťou viacerých pútavých farebných kompozícií.

Na zaujímavú cestu sa vydala PaedDr. Gabriela Strýčková, riaditeľka Materskej školy na Švantnerovej ul. z bratislavskej Dúbravky. So svojím tímom navrhla metodický deň pre materské školy s rozličnými aktivitami na tému našich vierozvestcov. Cieľom aktivít metodického dňa bolo vyjadriť rôznymi umeleckými výrazovými prostriedkami (výtvarne, dramaticky) pocity a dojmy z historickej udalosti príchodu Konštantína a Metoda a ich odkaz pre dnešok. Pomocou využitia digitálnych technológií a RNA programu na interaktívnej tabuli dúbravské deti vytvorili nádherné koláže s námetom sv. Cyrila a Metoda idúcich na hrad Devín. Rozstrihané veľké mince deti skladali pomocou detektora kovov, výtvarne zaujímavo dokázali rozihrať písmo hlaholiku a nezabudli tvorivo vyzdobiť šál pre vierozvestcov.

Študenti Súkromnej strednej umeleckej školy zo Žiliny pod vedením výtvarnej pedagogičky Mgr. Andrey Vittekovej priniesli nový pohľad a tematiku odkazu sv. Cyrila a Metoda rozpracovali prostredníctvom grafickej tvorby. Andrea Vitteková sa predstavila mysticky pôsobiacimi grafikami s názvom *Archetypy*. Na výstave v kaštieli v Mojmírovciach sa z tejto strednej umeleckej školy prezentovali svojimi výtvarnými dielami aj ďalší dvaja výtvarní pedagógovia – Mgr. art. Andrej Mazúr a Mgr. Katarína Rybárová.

Druhou strednou umeleckou školou, ktorá sa zapojila do výstavy Metodicko-pedagogického centra, bola Stredná umelecká škola Ladislava Bielika z Levíc. Aj v tomto prípade prišlo k stretnutiu výtvarných prác študentov a výtvarnej pedagogičky PaedDr. Melindy Šteinerovej.

Vďačná téma presahujúca čas i priestor

Akademický sochár Michal Zdravecký, v súčasnosti pôsobiaci ako zástupca riaditeľa v Škole úžitkového výtvarníctva Josefa Vydru v Bratislave, vytvoril dve pozoruhodné diela vzťahujúce sa na život a pôsobnosť sv. Cyrila a Metoda. Z králického pieskovca, ktorý sa ťaží v okolí Banskej Bystrice, vytvoril 230 cm vysoké sochy sv. Cyrila a Metoda. Každá má hmotnosť jeden a štvrť tony, pričom osadené sú v bratislavskom Lamači na Kostole sv. Margity. Druhým výnimočným monumentálnym dielom, na ktorom pracoval spolu so svojou manželkou Júliou, je zlátená mozaika z keramiky rozmerov dvakrát tri metre, ktorá je umiestnená na apside v exteriéri Pravoslávneho chrámu sv. Cyrila a Metoda v Michalovciach. Na výstavu v kaštieli v Mojmírovciach pripravil Michal Zdravecký fotografickú dokumentáciu tvorby týchto výnimočných výtvarných diel a zároveň tretinový model sochy sv. Cyrila z lamačského Kostola sv. Margity.

Nádhernými výtvarnými prácami skrášlili výstavu aj dve školy z Banskej Štiavnice – Základná umelecká škola a Spojená katolícka škola sv. Františka Assiského, ako vyhlasovatelia súťaže *Dedičstvo, vieru nám chráň*, do ktorej sa mohli zapojiť žiaci a študenti od 6 do 19 rokov z akejkoľvek základnej, základnej umeleckej alebo strednej školy na Slovensku. Pre súťaž zvolili dve témy: prvou bola *Sv. Cyril a Metod – patróni Európy*, druhou *Dedičstvo Otcov (viera, vzdelanosť, hlaholika, cyrilika, Biblia)*. Vyhlasovateľom súťaže sa podarilo zaujať množstvo škôl z celého Slovenska. Najviac v žiackych a študentských prácach rezonovala téma portrétu sv. Cyrila a Metoda.

Počas koncipovania zaujímavej výstavy s tematikou vierozvestcov sv. Cyrila a Metoda som mala možnosť spoznať výnimočných výtvarných pedagógov, ktorí dokázali u svojich žiakov a študentov vzbudiť záujem o takú náročnú, a pritom dôležitú tému, ktorá priamo súvisí s dejinami nášho národa.

Mgr. Slávka GÉCOVÁ,
učiteľka kontinuálneho vzdelávania pre výtvarnú výchovu, MPC RP Bratislava
Reprofoto autorka

Pugačevkárski deviataci učiteľmi

V HUMENNOM SA UČIA HROU

Prvý tohtoročný septembrový piatok bol úvodným dňom osláv venovaných Pamätnému dňu mesta Humenného a zároveň pripomenutím si 696. výročia prvej písomnej zmienky o našom meste. Väčšina žiakov tuší, že v tento deň sa v ich školách vyučovanie nekoná a náplňou dňa zvykne byť prechádzka a kultúrny program na námestí. Žiaci 5. A a 9. A Základnej školy na Pugačevovej ul. v Humennom spolu so svojimi triednymi učiteľkami strávili tento piatok neobyčajne.

Prv než sme sa spoločne nechali pohltiť programom, ktorý sa konal na humenskom Námestí slobody, strávili sme neopakovateľné chvíle v jazykovom laboratóriu. Naši skvelí deviataci sa totiž rozhodli privítať piatačikov pri ich prechode z primárneho vzdelávania na nižšie stredné vzdelávanie úplne originálne. Najskôr si pripravili powerpointové prezentácie, zhostili sa úlohy učiteľov a prezradili veľa informácií o rôznych významných miestach nachádzajúcich sa v Humennom. Je známe, že v našej škole sa venuje veľká pozornosť výučbe cudzích jazykov a ich neustálemu rozvoju najmä v oblasti komunikácie. Deviataci sa v úlohe učiteľov museli prehrýzť aj náročnou výzvou prepojiť výklad o našom meste so znalosťou anglického jazyka. Ako „veľkí učitelia“ si pripravili rôznorodé aktivity na danú tému v anglickom jazyku a spolu s piatačikmi sa prelúskavali zadaniami. V záverečnej úlohe si piataci upevnili získané dvojjazyčné informácie a zároveň ukázali, že si z výkladu starších spolužiakov odniesli mnoho vedomostí.

Po absolvovaní prvej časti netradičného vyučovacieho dňa sme sa vybrali po chodníčkoch nášho mesta. Deviataci sa zmenili na sprievodcov a piatakom priamo v uliciach predstavili výnimočné miesta. Spoločne navštívili renesančný kaštieľ, skanzen, rímskokatolícky i gréckokatolícky kostol, humenskú hvezdáreň či Fontánu lásky. Záver našej poznávacej vychádzky sme venovali kultúrnemu vystúpeniu folklórneho súboru Chemlon a sladkej zmrzline.

Treba uznať, že deviataci zvládli úlohy učiteľov a sprievodcov na výbornú, kým piataci si obohatili znalosti o Humennom, dokonca i bilingválne, a všetci spoločne sme prežili zaujímavý deň venovaný nášmu rodnému mestu. Dúfame, že podobné aktivity nás budú sprevádzať celým školským rokom a prispejú k upevňovaniu vzťahov medzi učiteľmi a žiakmi, aby sa tak i samotné vyučovanie stalo pre žiakov atraktívnejším.

Mgr. Vladimíra ŠEVECOVÁ KERLÍKOVÁ
Foto Mgr. Jana ŠUBERTOVÁ

Šťastní žiaci sú zväčša aj zdravší a úspešnejší

ZAUJALO NÁS

Nedávno vedci prišli po svojich výskumoch k záveru, že kto je šťastný, bude mať aj úspech a zdravé srdce. Dariť sa mu môže v rôznych oblastiach života, teda aj v škole a štúdiu. Platí to, samozrejme, aj pre učiteľskú profesiu, ba aj pre rodičov.

Vedci zistili, že ľudia v depresii majú väčšiu náklonnosť na choroby srdca. Týka sa to najmä mladých ľudí. Iný vedecký tím prišiel na to, že šťastní ľudia sú úspešnejší. Z toho teda jednoznačne vychádza, že ak chceme mať v našich školách lepšiu atmosféru a výsledky, mali by sme pracovať na tom, aby ľudia, ktorí sa tam stretávajú a pracujú na spoločných vzdelávacích aktivitách, boli čo najšťastnejší a najspokojnejší. Budú zdravší, ale budú dosahovať aj lepšie výsledky. Takže, čo treba viac?

Švédski odborníci z Karolinska Institutet vyskúmali, že najmä u mladých ľudí vo vekovom rozpätí od 25 do 50 rokov trpiacich na depresiu existuje zvýšené riziko koronárnych ochorení srdca. Mladšie ani staršie vekové kategórie sa nebudú od tejto skupiny výrazne líšiť. Švédi na to prišli na základe štúdia zdravotných záznamov všetkých ľudí prepustených zo švédskych nemocníc za takmer 15 rokov. Podľa ich údajov sa do nemocníc dostalo pre liečbu depresie takmer 45-tisíc ľudí. Žien bolo o 6-tisíc viac ako mužov. U takmer dvoch tisíc z nich sa časom objavili problémy so srdcom. Odborníci porovnali záznamy s registrom obyvateľstva – zobrali do úvahy vek, geografickú polohu aj sociálno-ekonomický status a vyrátali, že srdcia ľudí trpiacich depresiou majú 1,5-krát väčší predpoklad ochorieť, ako keby ich majitelia nemali depresívne stavy. Depresívni ľudia vo veku 25 až 39 rokov sú na tom najhoršie a majú až trikrát vyššiu pravdepodobnosť na budúce srdcové ochorenia ako psychicky vyrovnaní jednotlivci.

Odborníci na Kalifornskej univerzite zas robili výskum „chronicky“ šťastných ľudí na vzorke 275-tisíc ľudí. Ukázalo sa, že šťastnejší ľudia sú úspešnejší v súkromnom i profesionálnom živote. Šťastie dávajú vedci do súvislosti s pozitívnymi emóciami, ktoré u šťastných ľudí prevládajú.

Aké poučenie by sme si mali z týchto výskumov zobrať v rodinnom a školskom prostredí? Budujme pozitívnu klímu medzi blízkymi ľuďmi v rodinách i školách. Dôležité je vtiahnuť do tohto procesu aj tých najmenších či starších žiakov, bez ohľadu na ich vek. **(lupa)**

Ako ďalej s disciplínou v základných školách

ČO SI O TOM MYSLÍM

Keď počúvam argumentáciu obhajujúcu zvyšovanie počtu žiakov v triedach – „keď sme my chodili do školy, bolo nás viac ako 30 a nerobilo to žiadne problémy“ – priznám, že sa mi zvyšuje tlak. Títo „pamätníci“ zabúdajú na jedno. Vtedy v školách bola disciplína!

Dnes viacerí žiaci, ale aj rodičia si z demokracie osvojili najmä práva, a nie povinnosti. Osobne si myslím, že najväčším problémom v školách je udržanie disciplíny na vyučovacích hodinách. Možno na prvom stupni (1. – 4. ročník) základnej školy to nie je až také zásadné – deti v tomto veku prevažne spolupracujú. Možno aj na stredných školách to nie je až také vážne – študenti už majú pubertu za sebou, a keď sa nevedia normálne správať po prvom ročníku, môžu byť zo štúdia vylúčení.

Najhoršia situácia je určite na druhom stupni (5. – 9. ročník) základných škôl. Deti dospievajú, čo sa prejavuje nedostatočnou pozornosťou, vzdorom, ale aj agresívnym správaním. Znížená známka zo správania nie je pre nich žiaden trest, niektorí rodičia ich priestupky ešte obhajujú, a znevažujú tak zároveň aj prácu učiteľa...

Keď už sme stanovili priemer známok ako podmienku na prijatie na stredné školy, prečo nedávame aj podmienku, že znížená známka zo správania bude stopkou na niektoré druhy stredných škôl? Iste, hneď za rok či dva sa tým nevyrieši problém s disciplínou, ale postupne žiaci i rodičia pochopia, že aj na základnej škole musia dodržiavať pravidlá slušného správania. A znížená známka zo správania bude mať svoj význam a dôležitosť.

Mgr. Ferdinand BRUNOVSKÝ,
ZŠ s MŠ Pavla Demitru Dubnica nad Váhom

Moje školské zápasy

FEJTÓNOVÝM TÓNOM

Som učiteľ. Voľakedy som hrával futbal, takže veľmi dobre viem, čo to znamená hrať zápas. Na ihrisku som ich odohral stovky. Dnes som učiteľ a som presvedčený, že aj teraz ich denne odohrám niekoľko. Tentoraz sú však mojimi protihráčmi žiaci. Kým kedysi sme futbal hrávali najmä v nedeľu, školské zápasy sa odohrávajú počas pracovného týždňa. Majú stanovený spoločný začiatok. A to napriek tomu, že výsledok jedného neovplyvňuje výsledok zápasu v inej škole. V tej našej a v tej mojej triede to niekedy prebieha tak, ako to komentuje nezávislý komentátor:

Čas stretnutia: *8.00 hod. – 8.45 hod.*

Miesto zápasu: *Trieda 8. B, I. poschodie, Základná škola Veselé Kocúrkovce*

Priebeh: *Zápas sa začína mojím malým meškaním. Nešla električka, lebo opravovali koľajnice. A tak ma zviezol školník, ktorý bol nakúpiť v potravinách tovar do školskej jedálne.*

2. minúta: *Vstupujem do dverí. Cez otvorený kúsok vyletí von špongia. Minula ma len vďaka vypestovanému inštinktu a opatrnosti. Akciu som ani nekomentoval. Spoza katedry som vyzval prítomných, aby bonzli mená tých, ktorí ešte fajčia na záchode a pred vchodom do školy, ktorí ešte nakupujú v neďalekej samoške proviant, aby prežili ťažký študentský údel. Zisťujem teda, koľko hráčov bude dnes na našom vzdelávacom ihrisku. Pár dlhodobo chorých, niekoľko blicérov ich počet znižuje.*

4. – 6. minúta: *Robím zápis látky, ktorú budeme preberať, do triednej knihy. Dnes nastupujú mančafty v pomere 1 (učiteľ) : 28 (žiakov).*

7. minúta: *Začína sa skúšanie a preverovanie vedomostí.*

Prvý polčas hodiny začínam útokom na mozgové závity žiakov. Pri skúšaní sa snažím vydolovať niečo, čo by sa dalo považovať za vedomosti a modernou terminológiou „kompetencie“. Bolo to, akoby ste hľadali ihlu v známej kope sena. Výnimkou bola iba Janička, ktorá ignoruje miestny spolok odmietajúcich účastníkov vyučovania a systematicky sa napriek posmeškom učí na každú hodinu. Jej odpoveď pred tabuľou ma presvedčila, že v celej triede je aspoň jeden človieček, kvôli ktorému som ešte stále kantorom s ilúziami, že počet takýchto jedincov bude rásť.

14. minúta: *Pri tabuli som vystriedal vzorku triedy. Od lenivcov cez ignorantov, bláznov až po zástupcov pár ďalších normálnych žiakov. Predstavenie sa konalo v čase, keď je len začiatok školského roka a známky ešte zaujímajú málokoho. Iné to bude pred klasifikačnou konferenciou.*

20. minúta: *Výklad nového učiva. Chcel by som svojich žiakov naučiť čosi, čo by sa im v živote naozaj zišlo. V učebných osnovách je takýchto vecí dosť veľa, ale popravde je tam strašne veľa zbytočností, ktoré učiteľom odoberajú čas na to, aby sa mohli venovať zmysluplným veciam. Myslím, že reforma školstva je aj o reforme obsahu a najmä prepojení jednotlivých tém a predmetov v jednotlivých ročníkoch tak, aby na seba nadväzovali a navzájom sa podporovali. Robím čo môžem, aby som udržal pozornosť pár jednotlivcov, ktorých oči ma sledujú a uši počúvajú. Tvorivé úlohy, do výkladu zakomponovávam tu graf, tu filmovú ukážku, tu otázku, tam vtip. Niektorí naozaj počúvajú. Je to mikroviťazstvo poznatkov nad lenivosťou ducha. Mimoriadna vzácnosť doby, kde víťazí prvá signálna sústava nad druhou. Sex, jedlo, pitie víťazí nad myšlienkami, myslením, duchovnom. Poznanie, že aj ľudstvo sa môže pohybovať na zostupnej stupnici.*

42. minúta: *Ešte raz zhrnúť učivo, pochváliť pár jedincov, ktorí nezaspali a prežili môj útok v dokonale obrannom štýle.*

45. minúta: *Rozhodca – zvonček na chodbe – odpískal, teda odzvonil, koniec zápasu o ľudské myslenie. V niektorých krajinách vraj učiteľom po vydarenej prednáške či hodine študenti zatlieskajú, v krajinách s pragmatickejším žiactvom búchajú dlaňami po laviciach. Nehnevám sa, že mne sa takej pocty ešte nedostalo. Asi musím ďalej trénovať, aby som mohol podávať ešte lepší výkon. Na futbale sa mi to stávalo častejšie. O desať minút začínam ďalší súboj vo vedľajšej triede. Držte mi palce. V tomto roku ma čaká ešte niekoľko stovák takýchto stretnutí...*

Ľubomír PODLUŽIANSKY

ŠKOLSTVO ODBORNE

28/2013, 19. september 2013 | Príloha UN | Rozširované bezplatne, Ročník LX

Centrá ako regionálne strediská

V minulom čísle sme písali, že s novým školským rokom začínajú na severe Slovenska pôsobiť ďalšie centrá odborného vzdelávania a prípravy (COVP). Redakcia dostala pozvanie z Nových Zámkov, kde COVP začína pôsobiť v Strednej odbornej škole hotelových služieb a obchodu. Myslím, že sa netreba obávať toho, ako sa s takýmito centrami „vrece roztrhlo“. Schvaľujú ich zriaďovatelia škôl, pracovníci odborov školstva samosprávnych krajov dlhodobejšie sledujú kvalitatívny vývoj odborného vzdelávania v školách, ktoré sa o tento certifikát uchádzajú. Neodmysliteľnou súčasťou udelenia „licencie“ je materiálne vybavenie odborných učební a dielní potrebnými informačnými technológiami, technickými a strojovými zariadeniami.

V nich môžu kvalifikovane pôsobiť iba zanietení pedagógovia. Podstatne väčšiu šancu majú preberať certifikát od zriaďovateľa tí riaditelia, ktorí majú dobré kontakty aj s podnikateľmi a firmami pôsobiacimi v ich regióne. Osobnými vzťahmi s nimi a preukázateľnými výsledkami prípravy žiakov na teoreticky kvalifikovanú odbornú prax v externom prostredí sa im skôr darí získať partnerskú dôveru. Od nej sú o niečo bližšie k tomu, že sa im podarí zabezpečiť pre školu moderné technické zariadenie, ktoré napomôže zvýšiť kvalitu praktickej prípravy žiakov.

Osobne by ma zaujímalo, či zmysel COVP spočíva výlučne v čo najkomplexnejšej príprave budúcich kvalifikovaných odborníkov z radov žiakov konkrétnej vzdelávacej inštitúcie, susedných partnerských škôl, alebo externe študujúcich. Alebo či sa tým pootvára perspektíva väčších, čo najkomplexnejšie vybavených stredných odborných škôl, ktoré budú ďalším konkrétnym prvkom toho, čomu sa už takmer štvrťstoročie všeobecne hovorieva transformácia, racionalizácia siete vzdelávacích zariadení. Dobre vieme, že mnohé stredné odborné školy sa sprvu reformovali neraz na základe udržania vlastnej existencie, a niektoré akoby doteraz mali na zreteli, že sa nebodaj vrátia zašlé časy a znova budú pripravovať stovky absolventov povedzme pre niekdajšie tradičné priemyselné, strojárske odvetvia či služby socialistického charakteru. Vynára sa preto otázka, povedzme nateraz číro teoretická, či COVP sa postupne nestanú veľkými školami s jasným školským vzdelávacím programom, do ktorých budú rodičia s racionálnym postojom posielať svoje deti s vedomím, že tam sa budú vzdelávať v odboroch, ktoré im pomôžu vstúpiť kvalifikovane do nejednoduchého prostredia trhu práce.

Ak by sa centrá uberali týmto smerom, potom by malým školám s dosť všeobecne zameraným vzdelávacím programom možno hrozili ešte väčšie existenčné problémy, prípadne zánik. Nie je to moje želanie. Iba uvažujem, či pre kvalitu odborného vzdelávania je vskutku najvyššou hodnotou to, aby žiaci mali z domu do školy čo najbližšie, pretože náklady na cestovné sú vysoké a platiť nebodaj za internát by bolo pre rodinu finančne priam likvidačné. Alebo: či sa kvalitné vzdelávanie stane rovnocenne výsostnou hodnotou spoločnosti i rodiny.

Dušan MIKOLAJ

Pohyb ozajstného hrnčiarskeho kruhu, chlad hliny ohrievanej detskými rúčkami, prvé lektorské inštrukcie – a formuje sa džbánik, ako pripomienka stáročia dávnych odkazov historickej keramiky a aktuálnej prítomnosti tradičných remesiel. **Foto Dušan MIKOLAJ**

Magnetizujúce tradičné remeslá

Ústredie ľudovej umeleckej výroby (ÚĽUV) celkom na záver letných prázdnin pozýva na víkendové dni do Bratislavy remeselníkov, ktorí sa aktívne venujú tradičným remeselným, ľudovým, domáckym či inakšie nazývaným činnostiam. Viacerí sú nositeľmi ocenenia Majster ľudovej umeleckej výroby, čo zaručuje popri preukázaní neodmysliteľných zručností dôvernú znalosť pôvodných prírodných materiálov, ich funkčnú predprípravu na výsledné spracovanie do kvalitných a esteticky príťažlivých výrobkov.

ÚĽUV začal organizovať každoročné festivaly tradičného remesla roku 1991, do povedomia verejnosti vošli pod názvom Dni majstrov. Ich 23. ročník zaplnil značnú časť historického centra hlavného mesta. Slávnostný začiatok ohlasovali trubači z veže na Hlavnom námestí, pódium pod ňou lákalo divákov na divadelné, spevácke, tanečné vystúpenia. Počas dvoch dní si predovšetkým na Hviezdoslavovom námestí mnohoraké remeselnícke činnosti a hotové výrobky od viac ako stovky remeselníkov z rozličných oblastí Slovenska pozreli doslova tisícky zahraničných turistov prichádzajúcich do Bratislavy a mnohí domáci návštevníci zaujímajúci sa o naše tradície. Na Primaciálnom paláci sa usadili čipkárky, aby predviedli regionálnu pestrosť výrobkov jemného remesla, uprostred rozpaľovali v ohni kusy železa kováči. A neďaleko v plnom sústredení deti, niektoré ešte ani nie s povinnou školskou dochádzkou, tvorili pod obdivnými zrakmi svojich matiek, otcov prvé remeselné dielka.

Do našich novín sme počas Dní majstrov začali pripravovať rozhovor s generálnou riaditeľkou ÚĽUV Mgr. Danou Kľučárovou, PhD. Rozprávali sme sa predovšetkým o tom, ako národná inštitúcia s takmer sedemdesiatročnou históriou môže a akým spôsobom v súčasnosti aktívne prispieva k prepojeniu tradičnej remeselnej výroby s oblasťou vzdelávania. ÚĽUV má, prirodzene, na zreteli predovšetkým formy praktickej odbornej prípravy priamo vo svojom stredisku na bratislavskej Obchodnej ulici, roku 2005 otvorilo svoju pobočku – Regionálne centrum remesiel ÚĽUV – v Banskej Bystrici. Skúsení lektori vedú záujmové kurzy Školy remesiel ÚĽUV, viaceré za účasti profesionálneho výtvarníka obsahujú systém niekoľkých kvalitatívnych stupňov, pričom záverečným je viactýždňová práca na voľnú tému. Za posledné desaťročie boli viaceré kurzy akreditované ministerstvom školstva ako štandardné vzdelávacie aktivity. Účastníci po ich ukončení získavajú oficiálne potvrdenie o absolvovaní celoštátne platného kurzu.

Dušan MIKOLAJ

Technické vzdelávanie nie je chiméra

Už 29. medzinárodná vedecko-odborná konferencia *Technické vzdelávanie ako súčasť všeobecného vzdelávania* sa konala v dňoch 9. a 10. septembra vo Veľkej Lomnici. Jej hlavným organizátorom bola Katedra techniky a technológií Fakulty prírodných vied Univerzity Mateja Bela (UMB) v Banskej Bystrici, spoluorganizátormi Katedra techniky a informačných technológií Pedagogickej fakulty Univerzity Konštantína Filozofa (UKF) v Nitre a oddelenie techniky Katedry fyziky, matematiky a techniky Fakulty humanitných a prírodných vied Prešovskej univerzity (PU) v Prešove.

Za predsedníckym stolom sedeli hlavní referujúci, viacerí tvorili vedecký výbor konferencie: prof. Ing. Tomáš Kozík, DrSc., z Pedagogickej fakulty nitrianskej UKF, prof. PhDr. Mária Kožuchová, CSc., z Pedagogickej fakulty Katolíckej univerzity v Ružomberku, prof. PaedDr. Jozef Pavelka, CSc., z Katedry fyziky, matematiky a techniky Fakulty humanitných a prírodných vied PU, prof. PaedDr. Milan Ďuriš, CSc. z banskobystrickej UMB bol zároveň moderátorom otváracej časti. Štátny pedagogický ústav (ŠPÚ) v Bratislave aktívne reprezentoval jeho riaditeľ doc. PaedDr. Viliam Kratochvíl, PhD., Ing. Gabriela Horecká zo Štátneho inštitútu odborného vzdelávania (ŠIOV) vystupovala ako manažérka národného projektu nazvaného *Podpora profesijnej orientácie žiakov základnej školy na odborné vzdelávanie a prípravu prostredníctvom rozvoja polytechnickej výchovy zameranej na rozvoj pracovných zručností a práca s talentami*.

Členovia pracovnej skupiny ŠIOV zapojení do tohto národného projektu zasadali už v predvečer konferencie. Ako uviedol prof. Milan Ďuriš, táto problematika je obsahovo úzko prepojená aj na základný obsah konferencie, ktorej cieľom bola prezentácia výsledkov práce vedeckých, vedecko-výskumných a pedagogických pracovníkov zaoberajúcich sa didaktickými a odbornými otázkami výučby technických odborných predmetov na základných, stredných a vysokých školách i v rámci prípravy učiteľov predmetu technika na učiteľských fakultách.

V úvodný deň organizátori zaradili do programu zásadné príspevky odborníkov venujúcich sa predovšetkým technickému vzdelávaniu na základných školách. Nosnou tematickou oblasťou boli zmeny a perspektívy technického vzdelávania vo vzdelávacej oblasti *Človek a svet práce*. Prof. Ďuriš konštatoval: „Odborná i laická verejnosť vníma pozitívne postoj ministra školstva na potreby zavedenia systémových zmien vo všeobecnom, v technickom a prírodovednom odbornom vzdelávaní na základných školách i odbornom vzdelávaní na stredných školách.“ V spolupráci s pracovníkmi ministerstva školstva a jeho odborných inštitúcií, predovšetkým ŠPÚ a ŠIOV, sa vytvára pozitívna a aktívne pretrvávajúca klíma pri presadzovaní technického odborného vzdelávania. To sa má

(pokračovanie na strane 18)

Praktické zručnosti – predpoklad presadenia sa na trhu práce

Strana 18

Osobnostné prístupy žiakov k téme a jej realizácii

Hovoríme s riaditeľom SOŠ stavebnej a geodetickej v Bratislave Ing. Karolom Ďungelom

Strany 20 a 21

Príkladná spolupráca so zamestnávateľmi

Strany 22 a 23

Základňa pre rozvoj cestovného ruchu

Strana 23

Európsky duch slovenského architekta

Strana 24

Pridajte svoje podujatie na web

TÝŽDEŇ VEDY A TECHNIKY

Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky organizuje v spolupráci s Národným centrom pre popularizáciu vedy a techniky v spoločnosti pri Centre vedecko-technických informácií SR Týždeň vedy a techniky na Slovensku, ktorý sa bude konať v termíne od 11. do 17. 11. 2013.

V prípade organizovania vlastných podujatí má škola možnosť zverejniť ich na webovom sídle Týždňa vedy a techniky na Slovensku. Potrebné je zaregistrovať sa a následne v menu *Sprievodné podujatia*, časť *Pridanie podujatia* vložiť do systému vlastné podujatie.

Každé sprievodné podujatie je cez webové sídlo oficiálne zaradené do programu Týždňa vedy a techniky na Slovensku a informácie o ňom sú prezentované vedeckej i laickej verejnosti. Podujatia zadané do 15. 10. 2013 budú zaradené do tlačenej brožúry sprievodných podujatí. **(tm)**

Praktické zručnosti – predpoklad presadenia sa na trhu práce

SOŠ HANDLOVÁ

Koncom minulého školského roka Stredná odborná škola (SOŠ) v Handlovej, zastúpená riaditeľom Mgr. Jozefom Barborkom (na fotke vľavo), a spoločnosť LG tech, zastúpená konateľom spoločnosti Ing. Romanom Chrappom, PhD., podpísali memorandum o spolupráci a položili základy na prípravu spoločného školiaceho centra. Spolupráca je zameraná na propagáciu a komunikačnú stratégiu v oblasti programovania, tvorby webových stránok, propagačných materiálov a grafických prác v prospech oboch zúčastnených strán. „Máme ambíciu prepojiť odborné vzdelávanie s aktuálnymi potrebami zamestnávateľov a praxe. Radi by sme prispeli k zvýšeniu kvality vzdelávania a uplatniteľnosti absolventov SOŠ v Handlovej," uviedol Roman Chrappa.

Pripravované školiace centrum sa bude sústrediť najmä na progresívny študijný odbor handlovskej školy grafik digitálnych médií. Cieľom odboru je pripraviť na trh práce kvalifikovaných pracovníkov schopných samostatne vykonávať pracovné činnosti v technickej a grafickej oblasti, ako je práca s fotografiami, s bitmapovou a vektorovou grafikou, spracovanie textových a obrazových predlôh pomocou skeneru a grafických a zalamovacích programov či zvládnutie grafického dizajnu.

V rámci praktickej výučby budú študenti pracovať na reálnych zákazkách z praxe, čo pomôže skvalitniť samotnú výučbu a študentom nadobudnúť praktické znalosti, ktoré uľahčia ich vstup na trh práce.

Je dôležité podotknúť, že o spoluprácu s podnikateľským sektorom pri získavaní praxe pre svojich študentov sa SOŠ v Handlovej pokúša od zaradenia študijného odboru grafik digitálnych médií do výučby. Podarilo sa to však až nedávno. Po výborných výsledkoch študentov školy prišla firma LG tech s ponukou a požiadala školu o spoluprácu. Horná Nitra patrí medzi regióny s vysokou nezamestnanosťou, preto je táto ponuka pre študentov školy veľkou príležitosťou nadobudnúť praktické skúsenosti už počas štúdia, a jednoduchšie sa tak uplatniť v zamestnaneckej praxi. Od tohto školského roku je naplánovaná prax študentov vo firmách, s ktorými spoločnosť LG tech spolupracuje.

Ďalšou výhodou spolupráce je získanie certifikátu od firmy o absolvovaní praxe pre jednotlivých študentov s portfóliom prác, na ktorých pracovali. Najlepší zo študentov budú mať príležitosť priamo sa zamestnať vo firme či získať pracovné ponuky na vlastný živnostenský list.

(sošh)

Po ľavici moderátora otváracej časti 29. medzinárodnej vedecko-odbornej konferencie Technické vzdelávanie ako súčasť všeobecného vzdelávania prof. Milana Ďuriša z UMB v Banskej Bystrici sedí riaditeľ ŠPÚ doc. Viliam Kratochvíl, Ing. Gabriela Horecká zo ŠIOV, manažérka národného projektu Podpora profesijnej orientácie žiakov základnej školy na odborné vzdelávanie a prípravu prostredníctvom rozvoja polytechnickej výchovy zameranej na rozvoj pracovných zručností a práca s talentami, a prof. Jozef Pavelka z PU v Prešove.

Technické vzdelávanie...

(dokončenie zo strany 17)

konkrétne prejaviť v budúcom školskom roku. Parciálne zmeny sa začnú presadzovať už v otvárajúcom sa školskom roku.

Významný podnet mali aj závery predchádzajúcich konferencií o technickom vzdelávaní smerujúce k novým opatreniam, respektíve k tvorbe nových pedagogických dokumentov. Zmeny predchádzala kvalitatívna analýza súčasného stavu, na základe ktorej boli navrhnuté nové opatrenia na posilnenie odborného vzdelávania práve v základných a stredných odborných školách. Nezastupiteľnú úlohu i osvetovú misiu pri tom plnili členovia predmetových komisií vo vzdelávacej oblasti *Človek a svet práce*. Mnohé konštruktívne návrhy na riešenia zamerali na technické vzdelávanie, ktoré potrebuje veľkorysejší priestor na realizáciu. „Prešiel rok od posledného stretnutia a na základe podnetov a pozitívnych zmien dochádza v základných a stredných školách k výraznému posilneniu technického, prírodovedného a odborného vzdelávania."

Hosťami medzinárodnej konferencie boli odborníci z Česka, Poľska, Ukrajiny, po prvýkrát sa jej zúčastnili ruskí delegáti. Predniesli viac ako štyri desiatky príspevkov, ktoré budú publikované v zborníku *Technika a vzdelávanie*. Zástupcovia Slovenskej inovačnej a energetickej agentúry so sídlom v Banskej Bystrici prispeli do problematiky príspevkom *Žiť energiou v školách* a predovšetkým ukážkami, ako tému realizovať na základnej škole a strednej škole motivačne pútavo a najmä názorne a zážitkovo.

Viacerí referujúci prihliadali na kontext školskej reformy základných a stredných škôl vo sfére technického vzdelávania. K nosným témam konferencie a k obsahu vystúpení referujúcich sa vrátime v nasledujúcich číslach UN.

Dušan MIKOLAJ
Foto autor

Ocenenie z rúk Ing. Aleny Galanovej zo Štátneho inštitútu odborného vzdelávania za prvé miesto v súťaži preberá Patrik Václavík.

Budúci projektanti ukázali vysokú kreativitu

SPŠS ŽILINA

Cieľom súťaže Rodinný dom Velux, ktorú realizuje rovnomenná spoločnosť na výrobu strešných okien, je podpora kreativity študentov stredných stavebných škôl – budúcich architektov a stavbárov. Úlohou súťažiacich tento rok bolo navrhnúť rodinný dom, v ktorom by strešné okná predstavovali hlavný zdroj denného osvetlenia. Úspešní boli aj žiaci našej školy.

Súťažné práce museli obsahovať dispozičné riešenia jednotlivých podlaží, rezy objektom a 3D zobrazenia, ako i osadenie objektu do terénu. K návrhu mali účastníci doložiť simuláciu miestností v programe Daylight Visualizer. Prihlásené projekty mali zohľadňovať súčasné energeticky efektívne riešenia budov, ktoré zabezpečia trvalo optimálne vnútorné prostredie na zdravé a pohodlné užívanie.

Súťaž má v našej škole už tradíciu a zastrešujú ju Ing. arch. Ľubomíra Buchová a Ing. Eva Kucharová. „So žiakmi pracujeme počas celého školského roka. Začíname prednáškami zástupcov spomínanej firmy, ktorí študentov oboznámia nielen s podmienkami súťaže, ale aj s najnovšími výrobkami a trendmi v architektúre doma a v zahraničí," hovorí Eva Kucharová. Po registrácii záujemcov do súťaže,

Mladí ľudia pomohli oživiť medzevskú hvezdáreň

PROJEKT

Tajomstvá vesmíru sa dajú spoznávať aj na zemi. Presviedča o tom Hvezdáreň v Medzeve po slávnostnom otvorení planetária, ktoré sa uskutočnilo 29. augusta. Otvorenie planetária je výsledkom dlhoročnej spolupráce viacerých subjektov. Hvezdáreň od roku 2012 spolupracuje s Centrom voľného času - Regionálnym centrom mládeže (CVČ - RCM) Košice a s neformálnou skupinou mládežníkov. Vo hvezdárni sa uskutočnili odborné astronomické výstavy s medzinárodnou účasťou, kde na vernisážach prednášali členovia Ústavu experimentálnej fyziky Slovenskej akadémie vied Košice. Koncom augusta sa tu v rámci celoeurópskeho projektu mládežníckej výmeny *Everyone under one sky (Všetci pod jedným nebom)*, financovaného zo zdrojov Európskej únie (EÚ) v programe Mládež v akcii, zišli mladí ľudia z piatich krajín.

„Spoluprácou na projekte sa podarilo v Medzeve vytvoriť trojrozmernú stálu expozíciu planetárneho systému a dokončiť planetárium, ktoré ‚sa nehýbalo' 15 rokov. Zhodnotili sme budovu hvezdárne, pre návštevníkov pribudli možnosti tráviť tu chvíle počas celého roka, čo sa týka najmä prezentácií pre školy,"

žiaci pracujú na svojich návrhoch, ktoré potom prezentujú v digitálnej a tlačenej forme v školskom kole. To sa koná každoročne v máji. Komisia tvorená architektom a zástupcami učiteľov odborných predmetov, prípadne zástupcami firmy vyberá 3 až 5 najlepších prác, ktoré postupujú do celoštátneho kola.

Piaty ročník súťaže potvrdil rastúcu kvalitu prezentovaných prác. Z celej Slovenskej republiky sa prihlásilo 83 študentov zo 16 stredných odborných škôl so zameraním na staviteľstvo. Do celoštátneho kola postúpilo 28 projektov. S potešením môžeme konštatovať, že doteraz sme boli úspešní v každom ročníku súťaže. Patrili nám popredné priečky, ale i špeciálne ocenenia za netradičné riešenia rodinných domov. Ani tentoraz tomu nebolo inak.

Prvé miesto získal náš žiak druhého ročníka Patrik Václavík. Porota ocenila kultivované a vyzreté riešenie rodinného domu v radovej zástavbe. Za ním sa umiestnil ďalší náš žiak, študent tretieho ročníka Matej Brišák. Jeho projekt oslovil porotu súhrou objektu s okolitou krajinou a slobodnou prácou so životným priestorom. Okrem udelených cien sa porota pochvalne vyjadrila aj o práci nášho žiaka Adama Mahdiara, ktorý navrhol dom na pontónoch. Dom sa zasúva a vysúva do terénu v závislosti od ročného obdobia, čím dbá na energetickú hospodárnosť. Tento projekt porotu doslova nadchol.

Súťaž je veľkou motiváciou pre mladých projektantov, pretože majú možnosť porovnať svoje zručnosti a schopnosti so žiakmi iných škôl v rámci celého Slovenska. Žiacke práce prinášajú tvorivé nápady, o ktoré prejavili už aj po minulé roky záujem odborné časopisy *Sprievodca výstavbou* a *Dom a byt*.

(spšsza)

hovorí Oľga Ballaschová z Hvezdárne v Medzeve.

Projekt mládežníckej výmeny *Everyone under one sky* je určený mladým ľuďom vo veku 13 až 30 rokov, ako aj mládežníckym pracovníkom. Jeho cieľom je podporiť mladých, ktorí chcú byť aktívni, chcú cestovať, spoznávať nových ľudí z celej Európy a sveta, nadviazať nové priateľstvá, vyjadrovať svoj názor, získať nové poznatky a zručnosti, ktoré im v budúcnosti pomôžu presadiť sa. Podporuje mobilitu v rámci EÚ, ako aj za jej hranicami, neformálne vzdelávanie, interkultúrny dialóg, participáciu a začlenenie mladých ľudí s nedostatkom príležitostí. Program taktiež podporuje rozvoj a výmenu skúseností, odborných znalostí a príkladov dobre praxe medzi osobami pracujúcimi s mládežou.

„Mládežníckej výmeny v Medzeve sa tento rok zúčastnilo 27 mladých ľudí z Fínska, Grécka, Belgicka, zo Slovenska a Slovinska. Cieľom bolo obnovenie aktívnej účasti miestnej hvezdárne na verejnom živote obyvateľov mesta. Program bol kombináciou praktických a teoretických činností, počas ktorých sa mladí ľudia oboznámili s históriou hvezdárne a obce, spoznali astronómiu prostredníctvom praktických pozorovaní nočnej oblohy, prispeli k vybavenosti hvezdárne vytvorením funkčného planetária a trvalej výstavy, pomohli propagovať hvezdáreň medzi miestnymi obyvateľmi. Vďaka projektu mali tiež možnosť predstaviť jednotlivé krajiny, ako aj ich kultúru a históriu nielen medzi sebou, ale aj miestnym mládežníkom. Projekt kládol dôraz na oživenie miestnej komunity, spoznanie nových kultúr a vytvorenie vzorového príkladu pre ostatné krajiny," vysvetlil autor projektu Patrik Paugsch.

Mladí ľudia z okresu Košice-okolie tak získali ďalšiu možnosť na zmysluplné využívanie voľného času – veď hviezdy sa dajú spoznávať aj na zemi.

(zb), foto archív CVČ - RCM

Hrnčiarstvo

REMESLÁ

Hrnčiarstvo, ktorého začiatky siahajú až do predhistorickej epochy, patrí medzi najstaršie a zároveň najrozšírenejšie remeslá na svete vôbec. Rozšírené bolo aj v stredovekom Uhorsku, hoci, pokiaľ ide o cechy, oneskorovalo sa. Zo stredoveku je doložený hrnčiarsky cech iba v Bardejove, jeho štatút vydali roku 1475. V 16. storočí boli založené samostatné hrnčiarske cechy v Šamoríne (roku 1540), Spišskom Podhradí (1547), Prešove (1550), Kežmarku (1556), Košiciach (1556), Trnave (1567), Bratislave (1569), Levoči (1570),

Hrnčiar a jeho výrobky na rytine Josta Ammana z roku 1568.

Žiline (1582), Trenčíne (1584), Spišských Vlachoch (1594) a v obci Brezanoch (pred rokom 1600). V Banskej Štiavnici, Bátovciach, Hybiach a Stropkove sa hrnčiari zasa združili do spoločných cechov s predstaviteľmi iných remesiel. V období najväčšieho rozmachu cechov bolo na Slovensku takmer 60 miest a mestečiek či obcí, kde pôsobili hrnčiarske cechy.

Remeselní i ľudoví majstri

Popri remeselnom hrnčiarstve malo veľký význam aj ľudové hrnčiarstvo. Jeho predstavitelia síce nemali remeselnícku kvalifikáciu, ale ich výrobky takmer nezaostávali za profesionálnymi. Výroba ľudových hrnčiarov dosahovala ako jediné odvetvie aj v období rozkvetu cechov významné rozmery, lebo čo do kvality i kvantity bola porovnateľná s produkciou profesionálnych remeselníkov.

Do sféry hrnčiarskeho remesla patrila aj výroba kachieľ a stavba pecí, vychýreným a žiadaným výrobkom bratislavských hrnčiarov boli zelené glazúrované kachlice s rozmanitými reliéfnymi ozdobami. Je nepochybne zaujímavé, že v stredoveku pôsobilo v našich mestách viac hrnčiarov ako v novoveku. Súvisí to zaiste s tým, že s rozvojom kovospracujúcich remesiel škálu úžitkových nádob a riadov obohatili výrobky cinárov, medikováčov, mosadzníkov a ďalších remeselníkov, napríklad sklárov.

V daňovom súpise z roku 1434 sa medzi 888 zdaňovanými obyvateľmi Bratislavy menovite uvádzajú ôsmi hrnčiari, viacerí z nich vlastnili aj vinice a podľa výšky zaplatenej dane ich možno zaradiť medzi dobre situovaných mešťanov. V súpise z fiškálneho roka 1452/1453 sa medzi daňovníkmi uvádzajú až dvanásti hrnčiarski majstri.

V Archíve mesta Bratislavy sa nachádza viacero cechových štatútov a písomností hrnčiarskeho cechu. Popri najstaršom štatúte z roku 1569, ktorý je publikovaný v Špieszovej práci *Štatúty bratislavských cechov*, sa zachovali aj formuláre, podľa ktorých tunajší hrnčiari požičiavali svoje artikuly ako vzor aj iným cechom. Jeden z nich je z roku 1699, druhý nemá datovanie. O tom, že bratislavské hrnčiarske štatúty sa ako vzor naozaj často požičiavali, svedčia dva odpisy štatútov, respektíve ich úvodných a záverečných častí, z roku 1633. Jeden je pre majstrov z Komárna, preložený do maďarčiny, a druhý pre majstrov z Rábu (Győru), ktorí ho po preložení do maďarčiny roku 1689 ďalej požičali majstrom z Vacova (Vácu). Za výpožičku štatútov sa platievalo, takže bratislavskí hrnčiari mali z toho finančný príjem. V Archíve mesta Bratislavy sa zachoval aj originál štatútu hrnčiarskeho cechu, ktorý roku 1764 vydala kráľovná Mária Terézia.

Najstarší zachovaný štatút bratislavského hrnčiarskeho cechu z 18. apríla 1569 je

Stredoveká hrnčiarka na hracej karte okolo roku 1450.

písaný po nemecky a má viacero nečíslovaných článkov (dovedna 17). Vydali ho richtár, mešťanosta a mestská rada, ktorých o to požiadali *„ctihodní majstri hrnčiarskeho remesla, všetci z tohto mesta, naši spolumešťania Georg Holzapfel, Michel Lackhner, Hanns Schröttl, Thomas Harschling spolu s tovarišmi, ktorých nateraz majú..."* Medzi povšimnutiahodné požiadavky patrí, aby žiaden majster nezamestnával viac tovarišov ako iný. Druhého tovariša mohol zamestnať vtedy, keď všetci mali po jednom, tretieho, keď všetci mali po dvoch, a štvrtého, až keď všetci mali po troch tovarišoch. Keď niektorý majster alebo majsterka už tovariša nepotrebovali, mal sa dotyčný tovariš obrátiť na predáka herbergu, čiže tovarišskej ubytovne, ktorý sa v štatúte označuje ako otec (*Vater*), a ten mu našiel prácu u takého majstra, ktorý tovarišov potreboval.

Pokuty vo vosku

Ak sa tovariš bez dôvodu vzoprel majstrovi alebo majsterke, zaplatil pokutu pol funta (čiže približne 0,28 kg) vosku. Tovariš, ktorý hral hazardné hry, musel zaplatiť takú istú pokutu, jeho spolutovariš, ktorý by to videl a neoznámil, zaplatil jeden funt. Tovariš, ktorý dokázal samostatne pracovať, bol platený úkolovo, pričom za kopu (čiže 60 kusov) riadu dostával 5 uhorských denárov, okrem toho týždenne 18 viedenských fenigov na víno a v piatok a nedeľu k hlavnému jedlu trúnok. Za opravenie (tzv. zaflekovanie) „zelených kachieľ" tovarišovi zaplatili dva viedenské fenigy a „čiernych kachieľ" jeden fenig.

Roku 1767 mal hrnčiarsky cech v Bratislave presne toľko majstrov ako pri svojom vzniku, čiže štyroch. K roku 1822 bolo v meste 6 hrnčiarov, v Podhradí jeden, roku 1828 pracovalo v bratislavskom hrnčiarskom cechu 7 majstrov a 13 tovarišov. V tom istom roku evidovali v Modre 55 hrnčiarskych majstrov, v Novej Bani 45 majstrov, v Pukanci 44 majstrov, v Bardejove a Ľubietovej po 35 majstrov. V Prešove bolo vtedy 28, vo Zvolene 25, v Bytči 24 a v Haliči pri Lučenci 19 hrnčiarskych majstrov.

Na Slovensku sa čo do typológie hrnčiarskych výrobkov prejavovalo viacero regionálnych rozdielov. Osobitný typ predstavovali hrnčiari habánskeho pôvodu, ktorí pôsobili na západnom Slovensku; ich vychýrenými strediskami boli najmä Veľké Leváre a Sobotište. Špecializovanú skupinu tvorili aj hrnčiari-džbánkari; roku 1828 ich evidovali v ôsmich miestach na západnom Slovensku a v Banskej Bystrici. Ako stredisko džbánkarstva neskôr vynikla predovšetkým Stupava. Modranská keramika zasa dodnes patrí k skvostom nášho hrnčiarstva.

Doc. PhDr. Vladimír SEGEŠ, PhD.

Aj súčasní slovenskí keramikári potvrdzujú silu tohto remesla u nás – majster Štefan Mlich oživil vo svojej tvorbe belujskú hrnčiarsku tradíciu.

Leonardo da Vinci v Snine opäť úspešný

SPŠ SNINA

V školskom roku 2013/2014 bude mať 66 žiakov Strednej priemyselnej školy v Snine možnosť absolvovať mobilitnú stáž v zahraničí v rámci Programu celoživotného vzdelávania v podprograme Leonardo da Vinci. Už po ôsmykrát bola škola úspešná v rámci schvaľovacej procedúry a škole bol pridelený grant z prostriedkov Európskej únie.

Prijímajúcimi partnermi pri implementácii projektu sú podniky v britskom Londýne a českom Písku.

Hlavným cieľom projektu nazvaného *Stáž v zahraničí = rozvoj odborných a jazykových kompetencií* je prepojenie teoretického štúdia žiakov v škole s praktickou činnosťou vo firmách a pridanou hodnotou stáže je rozvíjanie informačno-komunikačných technológií a jazykových odborných kompetencií. Stáž je súčasťou vzdelávacieho procesu a nadväzuje na teoretické odborné predmety vyučované v škole. Naším zámerom je zapojiť čo najviac žiakov do praxe vo firmách rôznorodého zamerania, súvisiaceho so smerovaním školy, a to priamo do prípravného a výrobného procesu, ktorý je realizovaný na najmodernejšom strojovom vybavení.

Ing. Michal ROMAN, manažér projektu

Osobnostné prístupy žiakov k téme a jej realizácii

ROZHOVOR

Hovoríme s Ing. Karolom Ďungelom, riaditeľom Strednej priemyselnej školy stavebnej a geodetickej v Bratislave.

História mnohých stredných odborných škôl v posledných dvoch desaťročiach má viaceré spoločné znaky. V menších mestách hľadali východisko z núdze tak, že neraz spájali pod jednu strechu odbory obsahom výučby od seba značne vzdialené. Vaša škola patrí medzi tie, v ktorých sa napriek zmenám podarilo udržať podstatu ich pôvodného zamerania. Čomu ste pri transformáciách odborného školstva nepodľahli, do akej miery ste volili kompromis?

Ono to nie je také jednoduché, ako to na prvý pohľad vyzerá. Do roku 1991 jestvoval právny predchodca súčasnej školy, Stredná priemyselná škola stavebná. Bola jednou z najväčších škôl v bratislavskom regióne, vyučovali sa v nej štyri študijné odbory – pozemné stavby, dopravné stavby, vodohospodárske stavby a geodézia a kartografia. Od školského roku 1991/1992 sa odbor geodézia a kartografia začal vyučovať na novozriadenej škole s názvom Stredná geodetická škola, ktorá vznikla s týmto cieľom. Stavebné odbory ostali naďalej v rámci jestvujúceho právneho subjektu s tým, že od školského roku 1993/1994 sa tri študijné odbory pozemné, dopravné a vodohospodárske stavby zlúčili do integrovaného odboru staviteľstvo a v škole sa začal vyučovať nový odbor technické a informačné služby v stavebníctve. Celých dvadsať rokov fungovali obe vetvy pôvodnej školy samostatne a nezávisle od seba, až sa roku 2011 opäť spojili do jedného právneho subjektu. Na druhú časť otázky je odpoveď jednoduchá – sme jedinou stavebnou priemyselnou školou v Bratislavskom kraji a tým, že pokrývame prirodzené potreby regiónu, kmeňové odbory dokázali prežiť.

Bol nejaký špeciálny dôvod na vytvorenie Strednej geodetickej školy?

V hektickom období začiatku 90. rokov išli do popredia vlastnícke vzťahy, a tie sa dotkli práve odboru geodézia a kartografia, ktorý sa začal vyučovať na samostatnej škole. V tejto oblasti nastal ohromný pracovný boom, bolo potrebné doplniť pracoviská správ katastra zamestnancami s vysokoškolským aj so stredoškolským odborným vzdelaním. V tomto období špecializované pracoviská štátnej správy prijali do zamestnania kvantum ľudí bez potrebnej kvalifikácie. Tí sa potrebovali rekvalifikovať. Vtedajšia Stredná geodetická škola, neskôr Stredná odborná škola geodetická vykryla fakticky na území celého Slovenska všetky požiadavky zamestnávateľov. Počas približne desiatich rokov v spolupráci s Úradom geodézie, kartografie a katastra Slovenskej republiky rekvalifikovala v rámci pomaturitného rekvalifikačného štúdia veľké množstvo pracovníkov správ katastra na potrebné odborné výkony.

Ing. Karol Ďungel, riaditeľ SPŠ stavebnej a geodetickej v Bratislave.

Ako vtedy reagovali žiaci základných škôl a ich rodičia? Vycítili, že prihlásiť sa na štúdium na tomto type školy znamená existenčnú perspektívu?

Ak porovnávam súčasné problémy s nedostatočným počtom žiakov, v tých časoch sme mali pretlak záujemcov o štúdium a nemohli sme splniť všetky požiadavky zo strany verejnosti. A ako perličku dodám: keď chodili požiadavky z komerčnej sféry na prijímanie absolventov školy do zamestnania, musel som ich pred učiteľmi skrývať, lebo platové ponuky pre stredoškolákov boli podstatne lukratívnejšie, ako mal vysokoškolsky vzdelaný pedagóg s dlhoročnou praxou.

Aká je situácia dnes?

Žiaľ, slovenský pracovný trh v tejto oblasti je pomerne malý, a nie vždy platí, že práve trh vyrieši všetko. Dlhodobo pôsobili na Slovensku tri školy, ktoré zabezpečovali stredoškolské vzdelávanie v odbore geodézie, katastra a kartografie. Teraz vyučujú tento odbor v trinástich, ak nie dokonca šestnástich školách. Taký počet je zbytočný, mnohí absolventi nie sú pre trh práce potrební.

Bratislava a jej širšie okolie je v tejto oblasti na tom predsa len podstatne lepšie. Platí to aj o uplatniteľnosti absolventov školy v tomto regióne?

V Bratislave je záujem žiakov predovšetkým o štúdium humanitných predmetov na gymnáziách, na školách umeleckého zamerania a podobne. Odborné stredné školy vrátane priemyselných tu nemajú vysokú pozíciu. Dotklo sa to i našej školy. Zriaďovateľ, Bratislavský samosprávny kraj, preto rozhodol o zlúčení Strednej priemyselnej školy stavebnej a Strednej odbornej školy geodetickej do jedného subjektu a od 1. júla 2011 fungujeme pod hlavičkou Strednej priemyselnej školy stavebnej a geodetickej v Bratislave.

> „Žiaci si začínajú uvedomovať, aký význam má preniknúť za brány školy. V súťaži Rodinný dom Velux nikto nechcel veriť, že práce našich žiakov sú ich vlastné. Úroveň obsahu, precíznosť spracovania bola perfektná. Ani mne sa pri prvom prezeraní nechcelo uveriť, že nie sú odkopírované.“

Ale toto rozhodnutie neprišlo „ako blesk z jasného neba“.

Samozrejme, nie. Informačné šumy boli už predtým, zlúčenie sa očakávalo z dôvodu poklesu žiakov a aj na základe toho, ako je postavený normatív financovania. Samostatne nemohla ekonomicky prežiť ani jedna z týchto škôl. Fúzia bola pre mnohých zainteresovaných nepríjemná a nestotožňovali sa s ňou, v konečnom dôsledku sa však ukázala ako prospešná nutnosť.

Ako vyzerá výučba takto spojených škôl?

V minulom školskom roku maturovali žiaci v štyroch triedach. Dve triedy boli v odbore staviteľstvo, jedna v odbore technicko-informačné služby v staviteľstve a jedna v geodézii, katastri a kartografii. Najsilnejšia bola z hľadiska počtu maturantov trieda geodetov, maturovalo v nej 26 žiakov, dvaja mali prerušené štúdium.

Spomínali ste vysoký záujem o tento odbor pred dvoma desaťročiami. Čo je pre žiakov lákadlom v súčasnosti?

Je to stále príťažlivý študijný odbor, absolventov školy čaká zaujímavá práca. Ak sa pozrieme z okna, na školskom pozemku práve majú prax geodeti, práca v teréne je pre viacerých bližšia ako kancelárska. Možnosti zamestnať sa nie sú zlé ani v súčasnosti. Hoci pravda je taká, že väčšina absolventov, približne štyri pätiny, pokračuje v štúdiu na vysokých školách. Z tohto pohľadu sme dokonca predstihli viac ako polovicu bratislavských gymnázií. Odborná výbava žiakov získaná v našej škole je z hľadiska možností na iných technických školách perfektná. Dobrú spoluprácu máme so Stavebnou fakultou Slovenskej technickej univerzity (STU), sledujeme, ako sa tam darí v štúdiu našim absolventom. Máme odtiaľ odozvy, že z hľadiska odbornosti vysoko prekračujú latku priemeru do tretieho ročníka a gymnazisti sa im v odborných predmetoch začínajú vyrovnávať až na úrovni bakalára. Podobne je to v dvoch ďalších odboroch, ktoré sa študujú v našej škole.

Prax žiakov študijného odboru geodézia, kartografia a kataster.

Aké majú možnosti uplatniť sa v zamestnaní hneď po skončení štúdia maturanti?

Existujú viaceré vyhodnocovania štatistických údajov o zamestnanosti absolventov stredných odborných škôl. Na odbory staviteľstvo, geodézia, kartografia, kataster z nich vychádzali zaujímavé čísla, štatistiky však zvyčajne nepodávajú komplexne objektívny obraz. Bolo by ich potrebné spresniť v konkrétnych bodoch. Napríklad, či sa týkajú absolventov študijných, alebo učebných odborov. Ďalej z hľadiska regiónu, lebo ak napríklad na východnom Slovensku dvojročné odbory staviteľstva, teda doplnky základného štúdia, absolvujú žiaci zo znevýhodneného sociálneho prostredia, ich nezamestnanosť rastie do vysokých čísel. Podľa našej vlastnej štatistiky sú absolventi našej školy v podmienkach Bratislavy na tom veľmi dobre. Okrem niekoľkých príkladov dobrovoľnej nezamestnanosti neviem o nikom ďalšom, že by bol evidovaný na úrade práce. Zamestnajú sa buď v komerčnej sfére, vo firmách, alebo verejných organizáciách. V odbore staviteľstvo alebo technicko-informačné služby sa zamestnávajú na úrovni stredných riadiacich kádrov, na stavbách v príprave výroby, v projekcii a podobne.

Čo ešte skresľuje obraz o reálnom stave kvality prípravy žiakov na stredných školách?

Osobne mám výhrady voči tomu, že v rámci reformy odborného školstva došlo k zlúčeniu študijných a učebných odborov bez ohľadu na dĺžku trvania štúdia. Boli dané takpovediac do jedného vreca. Teraz sa fakticky nerozlišuje rozdiel medzi typmi škôl. Pritom sú veľké medzi gymnáziami a strednými odbornými školami, kde je štúdium ukončené síce v tej istej kategórii maturitou, a školami, ktoré majú trojročné učebné odbory alebo trojročné s dvojročnou maturitnou nadstavbou. Tam by bolo potrebné rozlišovať, lebo vedomostná úroveň žiakov je pri štatistickom vyhodnocovaní rozptýlená do týchto kategórií. Ak sa z nich urobí globalizovaný priemer, výpovedná hodnota je deformovaná, dosť odlišná od reálneho stavu.

Akú kvalifikáciu v odbornej praxi dostanú teda absolventi stavbárskeho študijného odboru vo vašej škole povedzme v porovnaní s niekdajšími stavebnými učilišťami?

Pri takomto porovnávaní by som sa musel vracať do dávnejšej minulosti a zároveň popierať, čo som uviedol v predchádzajúcej odpovedi. O vedomostnej úrovni našich žiakov som už hovoril v súvislosti s ich úspešným pokračovaním na vysokých školách. Tvrdo sme nastúpili na trend výpočtovej techniky a snažíme sa perfektne kopírovať požiadavky trhu práce. Inými slovami: neučiť len preto, aby sme učili, ale to, čo potrebuje prax. Mnoho predmetov – komplet výpočty, ich spracovanie, kreslenie, rysovanie – už neučíme klasickou formou, ako sme sa im venovali v minulosti my, ale na prostriedkoch výpočtovej techniky. Na softvéroch, ktoré sa používajú v reálnej praxi. Absolventi ovládajú nové systémy, a tak sa vedia priamo zapojiť do pracovného procesu. Ideme dokonca tak ďaleko, že vieme dodržať aj úroveň jednotlivých softvérov. Pri využívaní tejto skutočnosti sme dospeli k tomu, že okrem maturitného vysvedčenia získavajú naši absolventi aj certifikáty, napríklad Autodesk. Stredná priemyselná škola stavebná a geodetická splnila podmienky členstva v Programe Autodesk Academia a získala štatút Autodesk Academia.

Ako dlho máte licenciu na udeľovanie tohto certifikátu?

Dva roky, ako jedna z dvoch stredných odborných škôl na Slovensku. Keď som certifikáty udeľoval prvým absolventom, hovoril som im: čo vám teraz dávame, nie je papier na založenie do vitrínky, ale sprievodca, kto-

VIZITKA

Ing. Karol Ďungel (1953), absolvent Strednej priemyselnej školy stavebnej v Žiline, roku 1977 ukončil Stavebnú fakultu Slovenskej vysokej školy technickej v Bratislave (terajšia STU). Pracoval na úseku zodpovedného geodeta na výstavbe Vodného diela Gabčíkovo a pri iných veľkých investičných akciách. V rokoch 1985 – 1994 pôsobil v Úrade geodézie, kartografie a katastra SR, kde prešiel viacerými riadiacimi funkciami. Od roku 1994 sa venuje pedagogickej činnosti, v súčasnosti je riaditeľom Strednej priemyselnej školy stavebnej a geodetickej v Bratislave. Je lektorom Ústavu súdneho znalectva Stavebnej fakulty STU v Bratislave a členom skúšobnej a autorizačnej komisie Komory geodetov a kartografov. Je autorom viacerých odborných publikácií určených pre stredné a vysoké školy a venuje sa ďalším mimoškolským vzdelávacím aktivitám.

rý pôjde celým vaším pracovným životom. Zamestnávatelia vedia, že vlastník certifikátu dosiahol v štúdiu veľmi dobré výsledky. Z hľadiska ovládania softvérov sú naši absolventi takmer na úrovni vysokoškolákov a pri vysokoškolskom štúdiu ich naplno využívajú. Vlani u nás získalo tento certifikát 27 absolventov. Okrem toho v rámci vyučovacieho procesu na technicko-informačných službách používajú na jednoduché účtovníctvo softvér Alfa plus alebo Cenkros plus. Ten je určený na kvalitné oceňovanie a riadenie stavebnej výroby. Minulý rok piati žiaci, ktorí vlani splnili kvalifikačné podmienky zadávateľa, získali certifikát Alfa plus a pätnásti certifikát Cenkros plus. Tieto certifikáty vydávame už päť rokov.

Odkiaľ prišiel základný podnet na využívanie týchto softvérov? Vyplynul z vašich školských vzdelávacích plánov alebo vychádzate v ústrety požiadavkám budúcich zamestnávateľov absolventov školy?
Vyšiel najmä od nás a pre odberateľov našich absolventov bol do určitej miery prekvapením. Nepredpokladali, že ich vedomostná úroveň je až taká vysoká. Spätná väzba od zamestnávateľov z praxe je veľmi dobrá. Vlani sme po prvýkrát začali pripravovať žiakov na získanie certifikátu na softvéry, ktoré používajú geodeti na prevádzku geodetických informačných systémov, na geodetické výpočty, na tvorbu máp, geodetických plánov a podobne. Jeho získanie bude náročné, potrebné vedomosti a zručnosti si žiadajú vysokú odbornú pripravenosť žiakov. Pritom zodpovedajú dennodennej činnosti v praxi.

Aká je dĺžka štúdia potrebná na získanie konkrétneho certifikátu?
Podstatný nie je súčet hodinových dotácií. Dôležité sú získané vedomosti a zručnosti. Je to súbor predmetov, v ktorých žiaci nadobúdajú potrebné zručnosti. Výsledkom je, že napríklad držiteľ certifikátu AutoCAD je schopný naprojektovať stavbu, rodinný dom alebo menšiu prevádzku – vrátane rozpočtu – a spracovať ich vizualizácie. Takže ak by si absolvent založil živnosť, je celkom sebestačný.

Dalo by sa dodať, že absolvent môže mať aj architektonické ambície?
Hoci architektúra je doména vysokej školy, pre žiakov je vynikajúce, ak sa s ňou zoznámia už na strednej škole. Jednou z oblastí širokospektrálneho odboru staviteľstvo, ktorý v tomto školskom roku otvárame, je architektúra a interiérový dizajn. Takže žiakom sa ponúkajú aj tieto študijné možnosti. Už teraz je v našej škole skupina žiakov, ktorí majú umelecké cítenie a zároveň sa zaujímajú o technickú stránku problematiky.

Tu sa ponúka porovnávanie s gymnaziálnou prípravou. Majú gymnazisti príležitosť získať na štúdium architektúry také vedomosti ako vo vašej škole?
Zovšeobecním to. Stredné odborné školy nemožno porovnávať s gymnáziami. V gymnáziách sú podstatne vyššie dotácie na štúdium jazykov či humanitnú prípravu. U nás je to kompenzované tým, že podstatne viac priestoru je venovaného odborným predmetom. Takže všetko má svoje plusy aj mínusy. Na vysokých školách technického zamerania sa asi ľahšie študuje tým, ktorí majú takýto základ už zo strednej školy.

Pri podobných porovnávaniach sa často hovorí o kvalite výučby, o úrovni konkrétnych škôl.
Bude dlho trvať, kým sa nájdu kritériá, ktoré dajú objektívny obraz o kvalite školy. Pohľady a kritériá bývajú často zúžené, výsledky hodnotení rôzne, a tak základnou otázkou v súčasnosti je, či možno školy vôbec objektívne porovnávať. Budem to ilustrovať na príklade maturity z predmetu matematika. V rebríčku hodnotení sa vôbec neuvádza, aké sú hodinové dotácie na tento predmet, koľko sa matematiku žiaci v konkrétnej škole učia. Na gymnáziách je vrátane seminárov a cvičení podstatne vyššia hodinová dotácia ako v kategórii našich škôl. Na gymnáziách si žiak volí maturitu buď z matematiky, alebo z iného predmetu. U nás je maturita z predmetu matematika dobrovoľná. Žiaci, ktorí majú dobré známky, sa na ňu neprihlásia. Nemajú totiž dôvod, lebo sú už prijatí na vysokú školu podľa koncoročných známok (mnohé vysoké školy technického zamerania majú stanovené kritériá a bez prijímacích skúšok berú žiakov, ktorí majú z matematiky na polročnom vysvedčení jednotku alebo dvojku). Ale ich spolužiaci s trojkami, štvorkami, teda slabšia kategória žiakov, si povedia, maturitu mám dobrovoľnú, tak to skúsim – keď pánboh dá, aj motyka strelí. Ak bude mať žiak zlú známku, v podstate sa nič hrozné nedeje. Podľa súčasných pravidiel sa zlá známka na maturitné vysvedčenie jednoducho nezapíše. Ale ak mu sadnú otázky a na maturite uspeje, má zaručené prijatie na vysokú školu bez prijímacích pohovorov. Zneužívanie takto zle nastaveného systému ide až tak ďaleko, že ak má žiak na externej časti maturitnej skúšky pocit, že to nebude nič moc, jednoducho úmyselne „zhavaruje“ a má stopercentnú istotu, že mu matematika nepokazí maturitné vysvedčenie. Výsledok je potom taký, že do rebríčka kvality maturantov vstupujú gymnáziá so všetkými – z toho mnohými vynikajúcimi – žiakmi a nás v tomto pomyselnom rebríčku zastupujú väčšinou priemerní a podpriemerní žiaci.

Múr postavený priamo v budove školy – aby žiaci vnímali, že bez neho nie je stavbárske povolanie plnohodnotné.

Akú prax – z pohľadu duálneho vzdelávania – môžu získať vaši žiaci mimo priestorov školy?
Väčšinu toho, čo potrebujú, získajú priamo v škole. Od prvého ročníka po štvrtý absolvujú praxe dvojakého druhu. V priebehu školského roka sú to štyri hodiny týždenne, na jeho záver je dvojtýždenná sústredená prax. Prax záleží na študijnom odbore, konkrétnej triede. Podľa mojej predstavy by si žiaci mali viac pestovať svoje manuálne zručnosti. Tam však zase narážame na problém normatívov, na spôsob financovania škôl, ale to je pesnička, ktorú všetci poznáme a ktorú samotní riaditelia škôl nijako nevedia ovplyvniť. Všetci sme do istej miery nespokojní, bolo by preto vhodné aj v rámci bratislavského regiónu zriadiť centrum odborného vzdelávania a prípravy pre odbor staviteľstva a geodézie. Uvažuje sa o takomto kroku, v centre by potrebná prax bola ľahšie realizovateľná. A pre absolventa školy užitočná. Ak začne náš absolvent pracovať na pozícii stavbyvedúceho, mal by ovládať aj základné zručnosti a poznať technológie, aby vedel svojich podriadených upozorniť na praktické chyby pri ich remeselnej práci. Takýto záber, žiaľ, teoretická výučba nateraz neobsahuje. V rámci oživenia výučby a priblíženia odbornej problematiky žiakom sa žiaci zúčastňujú exkurzií s rôznym zameraním. Okrem toho priamo v rámci vyučovania v škole zabezpečujeme pre žiakov prednášky rôznych stavebných firiem, tematicky zamerané na ich stavebné a technické výrobky s názorným predvedením najnovších materiálov a technologických postupov.

Keby ste mali tú právomoc vy, kde by ste začali s riešením tohto problému?
Posilnil by som prax, získavanie manuálnych zručností tak, aby sa s nimi vhodne skĺbili znalosti informačno-komunikačných technológií. Žiaci poznajú technológie, vedia projektovať, navrhovať, kalkulovať, ale mali by vedieť aj pozrieť sa na múr a povedať, čo na ňom treba opraviť, aký materiál je vhodný, akou technológiou pracovať. Preto jeden vzorový múr máme na chodbe školy. Je našou povinnosťou upozorňovať na problémy s kvalitou remeselnej výroby a s nedostatkom kvalifikovaných remeselníkov. Riešením nie je prijímanie robotníkov povedzme z Ukrajiny alebo Rumunska. Svedčí to o deformácii nášho pracovného trhu aj nezrelosti podnikateľského prostredia, kde každý pozerá v prvom rade na mieru vlastného zisku, ostatné ide bokom.

Vyučujúca odborných predmetov Ing. Alžbeta Strižincová v školskom múzeu.

Ale sú medzi nimi už remeselníci, ktorí majú objednávky na niekoľko mesiacov.
Sú skôr výnimkou. Potrvá ešte, kým sa to vyváži.

Čo praktické môžu vykonať žiaci priamo v škole?
Koncom minulého školského roka skupina žiakov z odboru staviteľstvo spracovala pasportizáciu budovy školy. Súbežne s overením získaných teoretických vedomostí vykonávali užitočnú činnosť. Chýba totiž projektová dokumentácia budovy, ktorá má už tridsať rokov, podľa základných kritérií, technických predpisov, noriem. Robili to v digitálnej podobe, pričom si precvičili znalosti a zručnosti z ovládania softvérov. Zároveň sme získali informácie a prehľad, ktorý už dávno mal byť pohromade. Počas hodín praxe žiaci tiež opravujú opadané omietky či maľujú priestory školy, tí zručnejší si dokonca vyskúšali aj položiť keramický obklad. Žiaci si navyše hlbšie uvedomili, že budova školy je aj ich osobnou súčasťou.

Aké sú presahy praktických činností žiakov mimo školy?
Naši žiaci sa viackrát prepracovali na medzinárodné súťaže. V Tunisku prezentovali zdokumentovanie technickej pamiatky tunela v Slavošovciach, ktorá je málo známa aj na Slovensku. Vlani sme mali zastúpenie na súťaži v Barcelone. Žiaci si začínajú uvedomovať, aký význam má preniknúť za brány školy. V súťaži *Rodinný dom Velux* nikto nechcel veriť, že práce našich žiakov sú ich vlastné. Úroveň obsahu, precíznosť spracovania bola perfektná. Ani mne sa pri prvom prezeraní nechcelo uveriť, že nie sú odkopírované. Ale sú to ich vlastné návrhy, a nielen v polohe vizuálnej, podopierajú ich statickými výpočtami.

Čomu sa venujú vaši budúci geodeti?
Posledné roky v rámci Stredoškolskej odbornej činnosti alebo maturitných projektov sa zamerali na identifikáciu a následnú lokalizáciu čiernych skládok. Cenné na tom je, že iniciatíva vyšla priamo od žiakov. Časť z nich je z Bratislavy, časť z okolitých dedín, mestečiek. Niektorí podali návrh ako projekt na maturitnú skúšku, po jeho schválení sa mohli naplno venovať jeho realizácii. Zaznamenali rozlohu, určili približnú kubatúru, podľa lokalizácie skládky zistili na katastri vlastníka. Vypracovali kompletný elaborát a predložili ho ako občiansky podnet v príslušnej obci na riešenie. Pravda, pokračovanie zmyslu ich práce je na vedení obce. Niektorí starostovia sa podnetu venujú, iní ho zas posunú dostratena. Na mladých ľudí to nepôsobí povznášajúco, ale podstatu dosiahli. Oni a škola urobili prospešnú verejnú činnosť, ktorej zmysel sa časom predsa len prejaví.

Aké témy s praktickým zameraním vypracovávajú žiaci stavebných odborov?
Spomeniem niektoré maturitné práce, ktoré obhajujú na záver svojho štúdia. Tematicky vychádzajú buď zo zadaní vyhlásených školou, alebo završujú svoju aktívnu účasť v Stredoškolskej odbornej činnosti. Vlani to bolo vytváranie priestorových modelov, repliky historických pamiatok v 3D obrazoch. Obsahujú všetky sféry vizualizácie, rezy, prierezy, pôdorysy, štruktúru strechy. Vypracovali podrobnú kalkuláciu a rozpočtovanie stavieb, navrhovali projekty rodinného domu, nízkoenergetických budov, rekonštrukcie pôvodných stavieb, nadstavieb na klasických panelákoch vrátane zelene. Vytvorenie obytných priestorov pre zdravotne postihnutých občanov riešili z hľadiska bezbariérového prístupu, efektivity a ďalších sprievodných aspektov objektov tohto typu.

Netreba osobitne zdôrazňovať rozdiel medzi opravou pravopisu v slohovej práci a posúdením kvality a presnosti takýchto návrhov. Ako k nim pristupujú vaši pedagógovia?
Kým ich žiak vypracuje do verejne prijateľnej polohy, potrebuje na to veľa hodín konzultácií, doplnení a korekcií. Aj naše učiteľky, ktoré dobre poznajú svojich žiakov, bývajú neraz prekvapené, aké faktory berú do úvahy a čo všetko do svojich projektov vedia zapracovať. To sa nedá posúdiť zbežným pohľadom. Posudzujú ich práce s osobnou účasťou, venujú pozornosť všetkým potrebným detailom, upozorňujú na možné pochybenia. Ak žiak urobí niekde zásadnú chybu, musí vedieť, kde sa stala a ako ju opraviť. Takáto práca kolegýň znamená, prirodzene, podstatne viac, ako je splnenie si základnej pedagogickej povinnosti.

Dal by sa podľa týchto návrhov priamo postaviť objekt?
Viaceré práce žiakov sú kvalitatívne na takej odbornej úrovni. Na ich projektoch chýba iba pečiatka autorizovaného architekta, pri statických výpočtoch pečiatka statika. Stredoškoláci však nemajú kompetencie ponúkať svoje návrhy potenciálnym objednávateľom, takéto oprávnenie majú iba absolventi vysokej školy. Podobne je to pri prácach geodetov, tu je stanovené zákonom, že na takúto činnosť potrebujú vysokoškolský diplom a musia absolvovať príslušné štátne skúšky. Po absolvovaní strednej školy však môžu pracovať v architektonických ateliéroch, na geodetických úradoch.

Môže ich terajšie zanietenie pre projektovanie naznačovať, že viacerí maturanti majú reálne šance stať sa úspešnými architektmi?
Niektorí sa nimi zaručene stanú. Napríklad žiacke práce v súťaži *Rodinný dom Velux* ochotne posudzoval náš bývalý absolvent. Vyučuje na katedre architektúry a s uznaním konštatoval, že za jeho stredoškolských štúdií sa takéto návrhy ešte nerobili. Naše potešenie sa násobí tým, že žiaci sa púšťajú do toho srdcom, rozmýšľajú, tešia sa z výsledku svojej tvorby. To sa nedá stihnúť na vyučovaní ani ako súčasť bežných domácich zadaní. Venujú tomu množstvo voľného času, osobného štúdia. Pravda, nezanedbateľná je i miera umeleckého talentu.

Dá sa stručne charakterizovať, aká teda je súčasná mládež?
Zvykneme mladých často kritizovať, ale ak dostanú podnetné úlohy a správne ich usmerníme, ich výsledky sú nádherné. Viacerí majú originálne myslenie, nezaťaženú predstavivosť, nápady a konkrétne výstupy. Povedzme pri medzinárodnej súťaži stavieb z vlnitej lepenky na tému *Most v mojom okolí*. Žiaci z odboru staviteľstvo si vybrali most Apolo cez Dunaj. Zostrojili jeho model presne v mierke podľa originálneho projektu. Oblúky na moste natreli fosforeskujúcimi farbami, v prítmí maketa svetielkuje, akoby ste hľadeli na originál stavby z diaľky. Práve na tomto pekne vidieť aj symbiózu jednotlivých odborov. Geodeti pripravili technický podklad, zamerali územie v okolí mosta, výšku hladiny, aby to bolo možné zobraziť v 3D priestore... Je zaujímavé sledovať prístup žiakov k téme a jej realizácii.

Dušan MIKOLAJ
Foto Ján SÚKUP

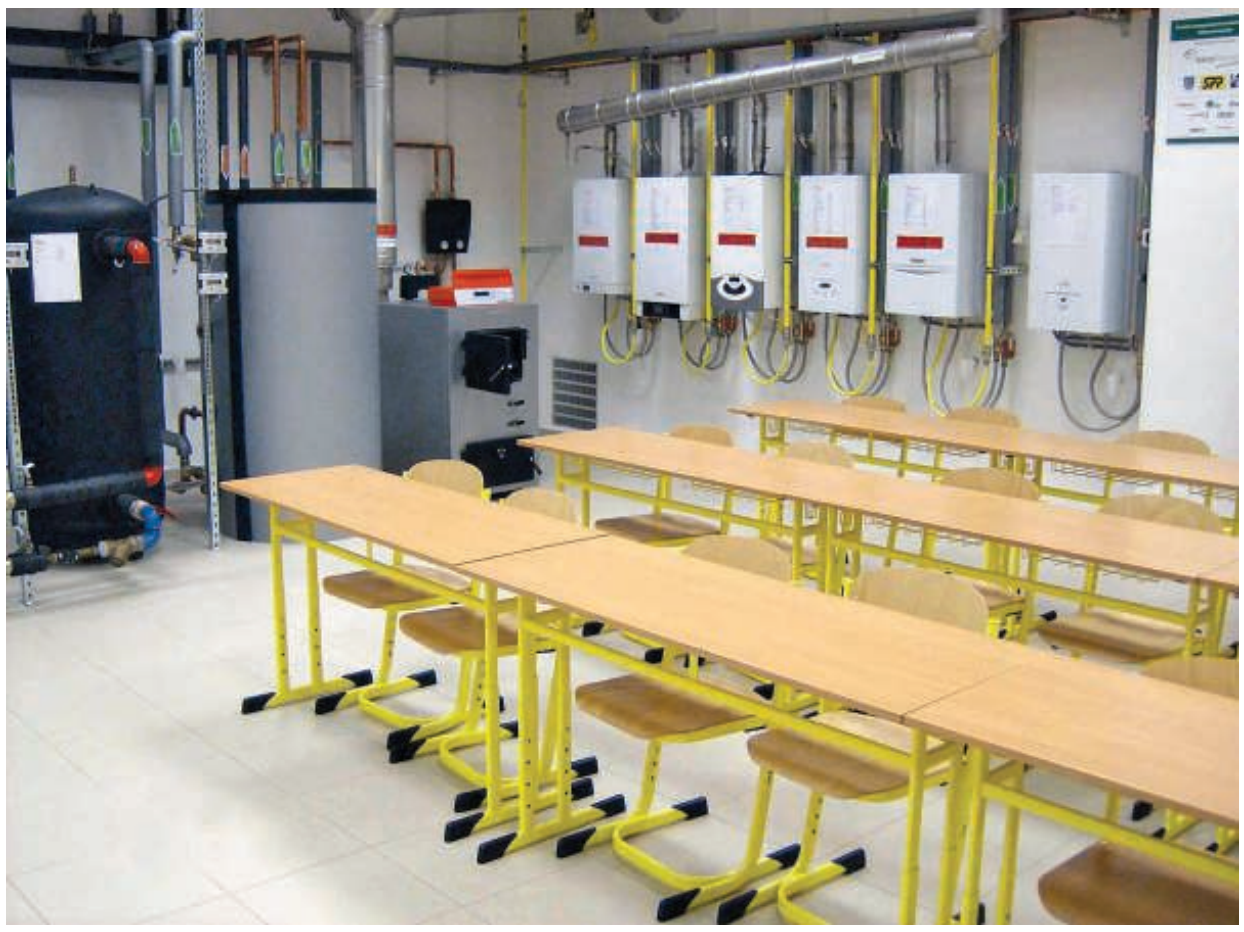

Nová učebňa pre nový odbor technik energetických zariadení budov.

Príkladná spolupráca so zamestnávateľmi

SOŠ ELEKTROTECHNICKÁ TRNAVA

V súčasnosti sa zo všetkých strán zdôrazňuje, že kvalitná výučba sa má stať jedným z rozhodujúcich cieľov všetkých druhov a typov škôl a musí byť zabezpečená na všetkých úrovniach a vo všetkých oblastiach vzdelávania. Stále rozsiahlejšie uplatňovanie výsledkov vedy a techniky vo všetkých odvetviach hospodárstva, teda aj vo výrobných činnostiach, vyvoláva potrebu sústavne aktualizovať kvalifikačnú štruktúru pracovníkov. Nové profesie v sebe integrujú vyššie požiadavky na intelektuálne schopnosti, teoretické vedomosti, praktické zručnosti, zmysel pre novú techniku a technológie.

Zmeny v spoločnosti prinášajú aj meniace sa školské prostredie, modernizáciu vzdelávacieho procesu, ktorého cieľom je osvojenie si bežných zručností na prácu s informáciami, podpora poznania žiakov, aby lepšie chápali svet, v ktorom žijú, a nevyhnutnosť jeho udržateľného rozvoja. Výučba ich má viesť k porozumeniu základným vedeckým, technologickým a technickým metódam, postupom a nástrojom a rozvíjať zručnosti pri ich aplikácii, rozvíjať osvojenie si základných poznatkov, pracovných postupov a nástrojov potrebných na kvalifikovaný výkon povolania na trhu práce a pripravovať žiakov na celoživotné vzdelávanie. Strategický význam vzdelávania, výchovy, učenia nespočíva preto iba v dosahu na jednotlivca, ale na celú spoločnosť, a podčiarkuje ho najmä globalizácia, rýchly rozvoj technológií, informatizácia spoločnosti a zmeny na trhu práce. Stredné odborné školy sú dôležitým článkom stredoškolského vzdelávania mládeže. Nadväzujú na výsledky prípravy v základnej škole, rozvíjajú všeobecné vedomosti a osobnosť žiakov, vytvárajú a rozširujú teoretické vedomosti a praktické zručnosti charakteristické pre učebný, resp. študijný odbor. Dobrej škole nemôže byť ľahostajné, čo bude s jej absolventmi po ukončení štúdia. Škola má byť prípravou na to, čo príde po jej skončení. Reálna prepojenosť škôl s praxou je preto nanajvýš aktuálna. Vplyv budúcich zamestnávateľov na školy sa musí zvyšovať, v opačnom prípade budú školy vychovávať mladých ľudí iba pre úrady práce.

Dôkazom prepojenosti Strednej odbornej školy (SOŠ) elektrotechnickej na Sibírskej ulici v Trnave s praxou je získanie ocenenia v súťaži o najlepšiu spoluprácu škôl so zamestnávateľskou sférou pri príprave žiakov pre odvetvia v pôsobnosti Ministerstva hospodárstva SR v školskom roku 2011/2012 (spolupráca s EkoFondom, n. o.) a 2012/2013 (Samsung Slovakia). Vedenie a kolektív pedagógov našej školy si uvedomujú, že vzdelávanie stredoškolskej mládeže má dynamický priebeh, ktorý by mal prioritne odrážať aktuálne potreby trhu práce a pripraviť absolventov na ich uplatnenie sa v praxi o niekoľko rokov neskôr. Školský systém v Slovenskej republike prechádza principiálnymi zmenami. Dominantným sa stávajú kompetencie žiaka, jeho schopnosť učiť sa, komunikovať a riešiť problémy. K moderným trendom patrí aj preferovanie kooperácie pri vzdelávaní, nadväzovanie spolupráce, teda otváranie sa sociálnym partnerom, svetu. Odborné vzdelávanie totiž dávno prekročilo rámec školstva a miestnej lokalizácie.

V duchu spomenutých myšlienok, cieľov a priorít sa snažíme, aby pri odbornom vzdelávaní na praktickej i teoretickej príprave žiakov participovali i zamestnávatelia súkromného a štátneho sektora. Príprava by sa mala zamerať predovšetkým na prípravu na život, teda na maximálne uplatnenie sa na pracovnom trhu. Naším zámerom je podporovať odborný rast žiakov, tvorivo rozvíjať kompetencie, viesť ich k samostatnej tvorivej činnosti a podporovať záujem o sebavzdelávanie. Výchova stredoškoláka trvá niekoľko rokov, ale trh práce sa mení a vyvíja rýchlejšie. Zamestnávatelia často signalizujú, že na pracovnom trhu sú absolventi, ktorí nie sú pripravení pre ich potreby, že školy nemajú požadovanú štruktúru učebných a študijných odborov a na trhu je prebytok absolventov niektorých škôl. Pružne reagovať na potreby trhu práce znamená prispôsobiť sieť škôl, vzdelávacích programov a prijať ďalšie opatrenia, vyžaduje si to efektívnu spoluprácu škôl, zamestnávateľov, úradov práce a ďalších sociálnych partnerov. Sektorové štúdie by mali odhadovať požiadavky zamestnávateľov na ľudské zdroje v najbližšej budúcnosti, a naopak, vzdelávanie by malo zabezpečiť maximálnu možnú pružnosť a adaptabilitu absolventov. Dôraz by sa mal klásť na analyzovanie potrieb zamestnávateľov, teda na definovanie, koľko a akých absolventov potrebujú, resp. budú potrebovať v budúcnosti. Zamestnávatelia uprednostňujú flexibilného absolventa, ktorý má základnú orientáciu vo svojom odbore, ovláda odborné termíny, hovorí aspoň jedným cudzím jazykom, vie sa učiť, je motivovaný na permanentné vzdelávanie sa, má komunikatívne a sociálne zručnosti, kriticky a tvorivo myslí, je tímový hráč, vie pracovať s informáciami, vie rozumne argumentovať a má podnikateľské zručnosti. Špecialista sa z neho stáva na konkrétnom pracovisku aj vďaka firemnému vzdelávaniu, stážam a pod.

Ukážka odbornej praxe.

Desiatky žiakov a desiatky firiem

Stredná odborná škola elektrotechnická v Trnave už od svojho vzniku úzko spolupracuje s mnohými zamestnávateľmi, predovšetkým z hospodárskej sféry. Cieľom je produkovať dlhodobo uplatniteľné ľudské zdroje pre trh práce. Snažíme sa, aby odborné vzdelávanie a príprava zodpovedali potrebám a požiadavkám, ktoré odrážajú aktuálny záujem o pracovnú silu. Vznik niektorých odborov v škole podnietil práve dopyt na trhu práce po odborníkoch na praktický výkon konkrétnej profesie. Vedenie školy si uvedomuje, že poskytovanie vzdelávacích služieb, ktoré reagujú na potreby trhu práce, je jej silnou stránkou, príležitosťou na získanie konkurenčnej výhody, ktorá ju odlišuje od ostatných stredných škôl v regióne. Škola je vstupnou bránou do života. Je tu pre žiakov, nie žiaci pre školu.

Pri nadväzovaní spolupráce s podnikateľskými subjektmi vychádzame zo skutočnosti, že kvalita školy je aj mierou užitočnosti, to znamená, že vzdelávací program školy musí byť zmysluplný, a teda využiteľný v praxi – najmä na zamestnanie či ďalšie štúdium. V súčasnosti máme pre 58 žiakov uzatvorené dohody o spolupráci pri zabezpečení praktického vyučovania formou odborného výcviku pre učebné a študijné odbory a formou odbornej praxe pre študijné nadstavbové odbory s desiatkami firiem, z ktorých uvediem aspoň niektoré: EkoFond Bratislava, Elektrokov-Uniservis Trnava, ESM-YZAMER, energetické služby a monitoring, Trnava, Jadrová a vyraďovacia spoločnosť Bratislava, Mont MG Šaľa, PosAm Bratislava, Samsung Electronics Slovakia Galanta, Slovenské cukrovary Sereď, Slovenské elektrárne – závod Atómové elektrárne Bohunice, Slovenský plynárenský priemysel Bratislava, Termomont Dolná Krupá, Západoslovenská energetika Bratislava, ŽOS Trnava.

Dlhoročné budovanie kvality

Dobré meno si buduje každá škola. Svojou dlhoročnou prácou, snažením svojich učiteľov, majstrov odbornej výchovy, vychovávateľov, žiakov, riadiacich pracovníkov, spoluprácou s okolím, so svojimi partnermi, zriaďovateľom, ako aj úspešným začlenením svojich absolventov na trhu práce. Spolupráca školy s podnikateľskými subjektmi tak dáva pohľad na súčasné a budúce aktivity školy, jej hodnoty, poskytovanie vzdelávacích služieb, čo škola chce a kam mieri, čo ju odlišuje od ostatných konkurentov. Spolupráca SOŠ elektrotechnickej so zamestnávateľmi je v tomto kontexte zameraná predovšetkým na:

- aktívny vstup zamestnávateľov do tvorby vzdelávacích programov,
- definovanie požiadaviek na profil absolventa (potrebné vedomosti, zručnosti, schopnosti a vlastnosti) a ich počet potrebný v určitom časovom horizonte,
- hmotné zabezpečovanie žiakov počas štúdia formou štipendií,
- organizovanie spoločných technických súťaží,
- podieľanie sa na materiálno-technickom vybavení školy,
- poskytnutie moderných technológií,
- poskytovanie firemných publikácií a materiálov škole,
- prípravu a realizáciu spoločných projektov školy a podniku,
- kooperáciu a účasť na ročníkových, záverečných a maturitných skúškach,
- súčinnosť pri celoživotnom vzdelávaní učiteľov odborných predmetov, napr. formou stáží, praxí, školení, firemných vzdelávacích aktivít a pod.,
- kooperáciu pri kariérnom poradenstve už na ZŠ,
- súčinnosť pri príprave a realizácii aktivít školy,
- účasť na projektoch s odborným zameraním,
- účasť na vyučovacom procese formou prednášok, besied a pod.,
- umožnenie stáží a praxí žiakov priamo vo firmách,
- zriaďovanie firemných minipracovísk v škole.

Odovzdávanie ceny škole v súťaži Najlepšia spolupráca strednej odbornej školy so zamestnávateľskou sférou pri príprave žiakov pre odvetvia v pôsobnosti Ministerstva hospodárstva SR na tohtoročnom podujatí Mladý tvorca v Nitre.

Uchytiť sa od prvého dňa, zotrvať čo najdlhšie

Prvotnou funkciou trhu vzdelávania je predovšetkým zaistiť čo najdlhšie a najlepšie uplatnenie sa absolventov na pracovnom trhu, teda uspokojenie požiadaviek zamestnávateľov. Chceme, aby absolventi SOŠ elektrotechnickej Trnava boli od prvého dňa nástupu do zamest-

nania plnohodnotnými a upotrebiteľnými pre potreby zamestnávateľa. Už niekoľkoročnú spoluprácu máme s energetickými organizáciami, kde je na odbornej praxi 26 žiakov. Túto spoluprácu pokladáme už za samozrejmú. V minulom roku sa začala dobrá spolupráca so Slovenským plynárenským priemyslom, ktorá nadväzuje na päťročnú spoluprácu s EkoFondom, neinvestičným fondom tohto partnera, a tešíme sa, že pokračuje naďalej. Už teraz máme v tejto oblasti pripravené projekty s prísľubom partnera na ich financovanie, čím by stúpla kvalita vybavenosti laboratórií. Dobré skúsenosti z predchádzajúcich školských rokov s konkrétnymi firmami pôsobiacimi v blízkom okolí našej školy nás podnietili osloviť ďalšie podnikateľské subjekty, nadväzovať ďalšie spolupráce, a tak zvyšovať prepojenosť školy s trhom práce. Záleží nám na tom, aby sme vychovávali absolventov v počte a kvalite, aké potrebujú zamestnávatelia. Škola sa svojou prácou a pripomienkami aktívne zapája cez svojho riaditeľa Ing. Jozefa Krivošíka ako člena Sektorovej rady pre energetiku, plyn a elektrinu do tvorby Národnej sústavy povolaní, ktorú koordinuje Centrum vzdelávania Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny SR.

Galanta je súčasťou Trnavy

V školskom roku 2011/2012 sme začali intenzívne spolupracovať so spoločnosťou Samsung Electronics Slovakia (SESK), ktorá pôsobí v Galante. Produkcia spoločnosti je zameraná najmä na výrobu najmodernejších LCD televízorov s LED technológiou, ktorá umožňuje sledovať obraz v 3D rozlíšení, a s funkciou SMART. Neustála modernizácia výroby umožňuje vyrábať stále novšie modely podľa požiadaviek trhu. V priebehu niekoľkých rokov sa galantský podnik stal najväčším výrobným závodom spoločnosti Samsung v Európe. Za desať rokov vyrobil 60 miliónov produktov a preinvestoval viac než 350 miliónov eur. Galantský podnik spolu so svojimi priamymi dodávateľmi výrazne pôsobí na úroveň zamestnanosti v regióne. Zamestnáva takmer 2-tisíc pracovníkov rôznych profesií. Spoločnosť kladie veľký dôraz na ochranu životného prostredia, bezpečnosť a ochranu zdravia pri práci a efektívne využívanie energií pri všetkých svojich aktivitách v súlade s nasledujúcimi záväzkami:

- sústavne zlepšovať zavedený systém riadenia bezpečnosti a ochrany zdravia pri práci, ochrany životného prostredia a energetiky prostredníctvom strategického plánovania, efektívnej realizácie a účinného monitorovania stanovených cieľov,
- minimalizovať znečistenie životného prostredia používaním najlepších dostupných technológií a vytvárať bezpečné a environmentálne priaznivé pracovné prostredie s cieľom zvyšovať životný štandard,
- zabezpečovať zhodu so všetkými platnými právnymi a ostatnými predpismi, požiadavkami súvisiacimi so životným prostredím, s bezpečnosťou a ochranou zdravia pri práci a hospodárení s energiou,
- uprednostňovať environmentálne, bezpečnostné a energetické hľadisko vo všetkých aspektoch výroby, a to aj vo fáze návrhu a nákupu nových či zmenených zariadení a vybavenia,
- uprednostňovať dodávateľov a obchodných partnerov, ktorí sa správajú v súlade s environmentálnou a bezpečnostnou politikou,
- šetriť suroviny a energie s cieľom neustáleho znižovania energetickej náročnosti,
- otvorene komunikovať o aktivitách smerujúcich k zlepšovaniu ochrany životného prostredia, zvyšovaniu stupňa bezpečnosti a ochrany zdravia pri práci, ako aj energetickej efektívnosti so všetkými zainteresovanými stranami.

SESK si uvedomuje, že budúcnosť celej spoločnosti nezávisí iba od úspechu jednotlivcov, ale aj od ich vzájomnej spolupráce a snahy dosiahnuť spoločný cieľ. Vzdelanie pracovníkov považuje za dôležitý faktor v rozvoji ľudských zdrojov, a preto nadviazala spoluprácu s našou školou. Dohoda o zabezpečení a realizácii odborného výcviku žiakov uzatvorená v súlade s § 43 ods. 12 zákona č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a v súlade so zákonom č. 184/2009 Z. z. o odbornom vzdelávaní a príprave bola podpísaná 1. januára 2012. Pred uzatvorením dohody spoločnosť zorganizovala pre žiakov exkurziu – prezentáciu a obhliadku závodu. Prezreli si oddelenia, kde by mali vykonávať odborný výcvik. V prezentácii boli oboznámení s náplňou práce jednotlivých oddelení. Po vianočných prázdninách roku 2012 nastúpilo na odborný výcvik 16 žiakov tretieho ročníka a 16 žiakov druhého ročníka 3-ročného učebného odboru elektromechanik so zameraním na úžitkovú techniku, rozdelení boli do piatich oddelení.

Vybavení na odbornú prácu

Výchovno-vzdelávací proces metodicky riadi majster odbornej výchovy z našej školy. Hodnotenie odbornej prípravy sa uskutočňuje na mesačnej báze – žiaci hodnotia svojich mentorov, spokojnosť a prínos praxe v spoločnosti SESK, mentori hodnotia žiakov, ich kvalitu a prínos pre SESK.

Žiaci majú po úspešnom ukončení štúdia možnosť zamestnať sa v spoločnosti SESK. V minulom roku túto pracovnú príležitosť využilo 8 žiakov, ktorí podpísali pracovnú zmluvu a po absolvovaní záverečných skúšok v učebnom odbore nastúpili v SESK od 1. septembra 2012. Všetci boli certifikovaní spoločnosťou SESK na základe dosiahnutých výsledkov v priebehu odborného výcviku.

Na základe úspešného školského roka 2012/2013 pokračujeme v spolupráci i v tomto školskom roku. V septembri 2013 nastúpilo na odborný výcvik 10 žiakov 3-ročného učebného odboru 2683 2 15 elektromechanik so zameraním na úžitkovú techniku, 3 žiaci 4-ročného študijného odboru 2697 4 mechanik-elektrotechnik a 1 žiak 3-ročného učebného odboru 2683 2 11 elektromechanik so zameraním na silnoprúdovú techniku. Spoločnosť žiakom poskytuje odmenu za produktívnu prácu a tiež zabezpečuje dopravu z Trnavy do Galanty a stravu. V rámci Dňa otvorených dverí na SOŠ elektrotechnickej nám spoločnosť Samsung aktívne pomáhala pri získavaní – nábore – žiakov zo základných škôl na štúdium propagáciou elektrotechnického priemyslu v školách a sponzorskými akciami. Darovala nám štyri moderné televízne prijímače v hodnote 16-tisíc eur, ktoré využívame na propagáciu jednotlivých učebných a študijných odborov. Na pravidelných stretnutiach s predstaviteľmi spoločnosti bolo získaných veľa podnetov na ďalšiu kontinuitnú spoluprácu. Uvádzame niektoré výhody a vízie:

- certifikát spoločnosti SESK – akreditovaný doklad ako súčasť záverečnej skúšky,
- zavedenie učebného programu PLC programátor,
- praktická časť odbornej zložky maturitnej skúšky v podmienkach SESK,
- príprava na povolanie prostredníctvom kvalitnej odbornej prípravy za spolupráce Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky, Trnavského samosprávneho kraja, spoločnosti SESK, spolupracujúcich zväzov priemyslu,
- začlenenie našej školy do celoslovenského programu transformácie škôl.

Ďalšou veľkou oblasťou spolupráce je celoživotné vzdelávanie. Spoločnosť SESK v spolupráci s nami bude zabezpečovať tento projekt aj so zamestnávateľskými zväzmi, kde očakávajú veľký prínos úrovne vzdelanosti nielen absolventov školy.

Účasť na odborných projektoch

Z mnohých projektov spomeniem aspoň dva.

REFUGE je spoločný projekt EkoFondu, SOŠ elektrotechnickej Trnava, Spojenej školy Banská Bystrica-Kremnička, SOŠ technickej Prešov, zahraničných partnerov a Štátneho inštitútu odborného vzdelávania v Programe celoživotného vzdelávania Leonardo/Prenos inovácií. Projekt propaguje technické stredoškolské vzdelávanie, osobitne zamerané na obnoviteľné zdroje energie, čo je v intenciách energetických usmernení Európskej únie. Výstupmi projektu sú učebné texty o obnoviteľných zdrojoch, príručka o povolaniach, semináre a workshopy pre výchovných a kariérnych poradcov.

Projektom, ktorý sa práve rozbieha, je rozsiahly národný projekt *Rozvoj stredného odborného vzdelávania*. Jeho cieľom je zvýšiť úroveň odborného vzdelávania a jeho význam v budúcnosti. Výstupy a výsledky projektu budú dostupné pre všetky odborné školy. V 21 odborných školách sa zriadia pilotné centrá odborného vzdelávania, kde budú moderne vybavené odborné učebne. SOŠ elektrotechnická Trnava bola vybratá ako jedno z centier, konkrétne pre elektrotechniku. Dúfame, že aj účasť v tomto projekte bude znamenať kvalitatívny posun odborného vzdelávania v našej škole a predstaví mladým ľuďom odborné a najmä elektrotechnické smerovanie ako odbor budúcnosti.

Ukážka odbornej praxe.

RNDr. Ing. Iveta BAKIČOVÁ,
zástupkyňa riaditeľa SOŠE Trnava
Foto archív školy

Základňa pre rozvoj cestovného ruchu

SOŠ NOVÉ ZÁMKY

Pri Strednej odbornej škole (SOŠ) hotelových služieb a obchodu v Nových Zámkoch bolo v pondelok 9. septembra slávnostne otvorené Centrum odborného vzdelávania a prípravy v oblasti cestovného ruchu, hotelových služieb a obchodu. Slávnostnú pásku centra prestrihli predseda Nitrianskeho samosprávneho kraja Milan Belica, generálna sekretárka Združenia obchodu a cestovného ruchu SR Eva Szabóová a členka Nitrianskej regionálnej komory Slovenskej obchodnej a priemyselnej komory Jana Machatová. Slávnostného otvorenia sa za zriaďovateľa školy Nitriansky samosprávny kraj (NSK) zúčastnili aj Helena Psotová, riaditeľka Úradu NSK, a Ľubica Libová, vedúca odboru školstva, mládeže, športu a kultúry Úradu NSK. Prítomní boli aj zástupcovia firiem z oblasti cestovného ruchu a obchodných organizácií z kraja, s ktorými novozámocká škola úzko spolupracuje.

Centrum bude v rámci akreditovaného vzdelávacieho programu ďalšieho vzdelávania v siedmich akreditovaných programoch zabezpečovať prípravu odborníkov na základe požiadaviek zamestnávateľov. V zmysle poverenia Slovenskej obchodnej a priemyselnej komory bude vykonávať odbornú prípravu inštruktorov a delegovaných zástupcov profesijných zväzov a stavovských organizácií za členov komisie pre odbornú zložku maturitnej a záverečnej skúšky. Centrum zapadá do projektu budovania špecializovaných centier odborného vzdelávania a prípravy vo vybraných stredných školách Nitrianskeho samosprávneho kraja kvôli čo najlepšiemu prepojeniu vzdelávania s reálnou praxou. Je pozoruhodné, že zodpovední pracovníci školy zachytili svetový trend v rozvoji terciárnej sféry a pre odvetvie cestovného ruchu, ktoré je bezpochyby jedným z najsľubnejších a najrýchlejšie sa rozrastajúcich odvetví slovenského hospodárstva, budú podľa požiadaviek trhu vychovávať odborníkov pre stredný stupeň riadenia. Výstižne to pri slávnostnom akte uviedol aj Milan Belica, predseda NSK: „Rozvoj cestovného ruchu má u nás ešte obrovské problémy. Od tohto projektu očakávam, že pokryjeme tmavé miesta v jeho rozvoji na území nášho kraja. Náš kraj je síce obilnicou Slovenska, ale má aj podmienky na rozvoj cestovného ruchu, a práve toto centrum dopĺňa podstatu pôvodného názvu školy, a tým je samotný cestovný ruch. Sme krajom termálnych prameňov, máme vybudované relaxačné centrá, ktoré sú hladné práve po absolventoch, čo by vedeli na európskej úrovni poskytnúť služby v súčasnosti už bežné v kvalitnom cestovnom ruchu. Verím, že projekt bude úspešný, že zvýši šance mladých ľudí zamestnanosť sa."

Škola je vyprofilovaná a zameraná na prípravu odborníkov pre tento segment trhu. Vo svojej oblasti patrí medzi najväčšie stredné odborné školy na Slovensku.

(jt), foto archív školy

Bezplatná finančná gramotnosť

JASR

Viac ako 4-tisíc žiakov základných a stredných škôl absolvovalo v minulom školskom roku vzdelávací program Junior Achievement Slovensko (JASR) a Slovenskej bankovej asociácie (SBA) nazvaný *Viac ako peniaze*. Jeho zmysel a kvalitu potvrdzujú výsledky centrálneho výstupného testovania. Tie ukázali nárast úspešnosti testovaných žiakov až o 60 % oproti výsledkom ich vstupného testovania.

Vzdelávací program je určený predovšetkým žiakom 8. a 9. ročníkov základných škôl a žiakom 1. až 4. ročníkov stredných škôl, nepriamo však aktivizuje aj ich rodičov, príbuzných a známych. Nabáda ich, aby so žiakmi diskutovali o ich školských zadaniach či domácich úlohách. Školy zapojené do programu majú pri príprave žiakov možnosť získať aj dobrovoľných konzultantov z bankového prostredia.

„Prvý školský rok programu *Viac ako peniaze* prekonal naše očakávania. Môžeme tak povedať, že prispel k zvýšeniu finančnej gramotnosti žiakov. Najväčšia vďaka a zásluha patrí učiteľom a ich žiakom, ktorí sa do programu zapojili," povedal programový manažér JASR Peter Kalčevský. Výkonný riaditeľ SBA Ladislav Unčovský vyslovil potešenie z toho, že žiaci, ktorí projekt absolvujú, budú vedieť pracovať s financiami mnohokrát lepšie ako ich rodičia. A ak budú v programe pokračovať, majú šancu svoje vedomosti si prehĺbiť. „Ale ako bankár budem spokojný až vtedy, keď si sami budú vedieť vybrať bankové produkty tak, že s nimi budú aj spokojní," dodal.

Program *Viac ako peniaze* je zážitkový a vytvorený v súlade s Národným štandardom finančnej gramotnosti. Jeho cieľom je zvýšiť vedomosti žiakov a naučiť ich plánovať si budúcnosť s vedomím, že tá nezanedbateľne stojí na financiách. Popri školách myslia organizátori aj na angažovanosť učiteľov. Pre tých, ktorí majú záujem program vyučovať v škole, je vzdelávanie realizované ako akreditované kontinuálne inovačné vzdelávanie a jeho absolvovaním získajú 25 kreditov. Školám je program poskytovaný bezplatne, prihlásiť sa na aktívnu účasť v ňom v tomto školskom roku môžu ešte do 4. októbra 2013 prostredníctvom elektronickej prihlášky. Viac o programe sa dozviete na webovom sídle projektu. **(aj)**

Európsky duch slovenského architekta

DUŠAN SAMUEL JURKOVIČ

Pred 145 rokmi, 23. augusta 1868, sa v Turej Lúke narodil Dušan Samuel Jurkovič. Zakladateľ národnej i modernej slovenskej architektúry zomrel 21. decembra 1947 v Bratislave, pochovaný je vo svojom rodnom kraji, v Brezovej pod Bradlom, nad ktorou sa týči jeho najvýznamnejšie architektonické dielo: Mohyla generála M. R. Štefánika na Bradle. Náš „náturista" (univerzitne neškolený odborník a konštruktér krásnej architektúry) do svojich päťdesiatich rokov žil v rakúsko-uhorskom štátnom zväzku, takmer tri ďalšie desaťročia v Československej, z nich počas druhej svetovej vojny v Slovenskej republike, po nej sa roku 1946 stal jedným z prvých nositeľov ocenenia národný umelec. Od roku 1964 udeľujú jeho nasledovníkom za tvorivý prínos do novej architektúry Cenu Dušana Jurkoviča.

Ak by sme zašli za podrobnejšími informáciami priamo do školských knižníc, nemôžeme si v nich nevšimnúť rozsiahlu slovartovskú monografiu *Architekt D. S. Jurkovič*. Má takmer 400 strán, je v nej viac ako 700 fotografií, obrázkov a nákresov, na ktorých možno sledovať cestu od koncepčného zrodu architektonického diela až po jeho konečnú podobu, neraz s osadením do mestského či prírodného prostredia. Autorkou nosného diela o význačnej osobnosti je historička umenia doc. PhDr. Daniela Bořutová, CSc. Prvú monografiu o Jurkovičovi publikovala pred dvoma desaťročiami, aktuálne vydanie charakterizoval profesor architektúry

Pamätník Slovenského národného povstania v Kremničke.

Matúš Dulla ako zrelý plod dlhej precíznej a podrobnej práce, hlbokého a zainteresovaného premýšľania o osobnosti „najväčšieho slovenského architekta". Docentka architektúry Henrieta Moravčíková dodáva, že „v kontexte slovenskej architektúry je mimoriadny solitér. Dominuje svojím pionierskym postavením, veľkosťou osobnosti i komplexnosťou autorského opusu. V jeho osobe sa spája zrod autentickej domácej architektonickej kultúry s európskym duchovným rozmerom a univerzálnym humánnym posolstvom."

Aké boli „učňovské roky" nášho architekta? Začnime rokmi 1884 – 1889, keď navštevoval štátnu školu remesiel vo Viedni a v nej staviteľský odbor pod vedením profesora Rudolfa Feldschareka. V architektúre sa zdokonalil v ateliéroch Blažeja Bullu a Michala Urbánka. Po prvej svetovej vojne navrhol prvé montované domy, ktorými sa usiloval riešiť problémy slovenského stavebníctva. Roku 1921 zaviedol do praxe stavby domov z pálených veľkoplošných dielcov, čo sa označuje ako „prvý krok k prefabrikácii". Roku 1938 mu bratislavská univerzita udelila čestný doktorát.

Plastika Dušana Jurkoviča od sochára Ladislava Snopka na bratislavskom nábreží Dunaja.

Dušan Jurkovič ako architekt nadviazal na európske trendy modernej architektúry v prvej polovici 20. storočia, pričom cieľavedome zužitkúval ľudovú architektúru. Podľa webových informácií na prelome 19. a 20. storočia vo všetkých európskych centrách architektúry vznikala nová vlna tvorby, ktorá prekonávala všetky zažité formy, ako historizmus či jednotvárny eklekticizmus. Nové smery sa uberali rozmanitými cestami a reflektovali či už romantické, ale i racionálne predstavy o bývaní a všetkom, čo s ním súvisí. Výraznejšie sa to prejavilo v príklone k tradícii, vo využívaní jej detailov a ornamentov.

Mnohé diela vytvoril náš architekt na Morave, napríklad v kúpeľnom mestečku Luhačoviciach, kde je aj jeho vlastná vila. V Poľsku po prvej svetovej vojne navrhol ako tichú spomienku na neľútostnú ľudskú masakru viaceré pomníky, brány, kríže, ohrady. Na Slovensku popri Štefánikovej mohyle na Bradle postavenej roku 1928 (či mohyle v Ivanke pri Dunaji na mieste pádu lietadla) stojí známy Spolkový dom v Skalici, v Martine Štefánikov ústav sociálnej starostlivosti. V Modre je jeho dielom sirotinec, pomník Ľudovíta Štúra a náhrobok J. M. Hurbana. Pre Bratislavu navrhol sanatórium MUDr. Karola Kocha na Partizánskej ulici, kolóniu robotníckych domov Dynamitka, činžovné domy a vily pre Legionárske stavebné družstvo na Ursínyho ulici, rodinné domy aj vlastnú vilu na Lermontovovej ulici. V Kremničke je pôsobivý pamätník obetiam Slovenského národného povstania, pre Čierny Balog na Horehroní navrhol kultúrny dom. Vo Vysokých Tatrách realizovali roku 1937 jeho architektonický návrh na lanovú dráhu z Tatranskej Lomnice na Lomnický štít.

Vo svojom zrelom veku sa Jurkovič ako generálny predseda Umeleckej besedy slovenskej verejne angažoval za zachovávanie architektonických a prírodných pamiatok na Slovensku. Roku 1924 sa stal predsedom Spoločnosti Slovenského vlastivedného múzea a spoluzakladateľom múzea v Bratislave, roku 1929 predsedom novozaloženej Školy umeleckých remesiel v Bratislave a neskôr sa zaoberal typizovanou výstavbou školských budov pre slovenský vidiek. V rokoch 1930 až 1935 získal veľký počet ocenení z výstav umenia po celej Európe.

Čo nevidíme v našich osobných počítačoch

IKT

V Učiteľských novinách sme už predstavili príťažlivú slovartovskú edíciu rámcovanú 50 myšlienkami, ktoré by ste (sme) mali poznať – úvahami a analýzami významných vedcov popularizujúcich svoje skúmania a všeobecné poznania. V minulom školskom roku sme spomínali knihy zaoberajúce sa matematickými zákonitosťami (autor Tony Crilly), dosť zložitým uvažovaním filozofov nad ich mnohorakými očareniami svetom (Ben Dupré), psychologickými a duševnými danosťami človeka (Adrian Furnham) či civilizačnou prítomnosťou manažmentu (Edwarde Russel-Walling).

Nedávno sme písali o 50 myšlienkach o fyzike od Joanny Bakerovej a teraz sa pristavíme pri digitálnom veku Toma Chatfielda, britského autora, analytika a popularizátora informačných technológií.

Ak by ste si želali vytiahnuť otázku o jednej zo šiestich spomenutých kníh, mnohí by ste pravdepodobne pri odpovedi pred školskou tabuľou dali prednosť práve tejto: *Digitálny vek. 50 myšlienok, ktoré by ste mali poznať*. Jednu skupinu študentov totiž nemusí priťahovať fyzika ani matematika, iným sú vzdialené vnútorné svety

filozofie či psychológie. Ale všetci tušíme, že táto téma bude „o počítačoch", a každý máme doma jeden, v škole ďalší, mnohí bežne zapínajú laptop vo vlaku, v priestoroch s wifi. Hodiny denne hľadíme na obrazovku, cez internet sa poľahky dostaneme k informáciám, o ktorých sme presvedčení, že s nimi vystačíme až k maturite, ba ľahostajnejší veria, že je nenahraditeľnou pomôckou aj pri vysokoškolskom štúdiu. Nehádam sa, sám viem, že ak napíšem do vyhľadávača *Tom Chatfield Digitálny vek*, na webovej stránke významného vydavateľstva sa mi ponúkne bárs takáto anotácia knihy: Ľudská civilizácia prechádza búrlivým vývojom, a hoci v súčasnosti má prístup k internetu okolo dvoch miliárd ľudí, čo je takmer tretina celkovej a polovica dospelej populácie, pre väčšinu z nás je tempo technologických a kultúrnych zmien príliš rýchle a len ťažko dokážeme pochopiť, čo sa vlastne deje. Publikácia *Digitálny vek* sa preto stáva nenahraditeľným pomocníkom pri spoznávaní digitálnych technológií, od internetových prehliadačov využívaných pri surfovaní na internete a aktualizovaní svojich statusov na sociálnych sieťach cez dosah na ochranu súkromia nášho permanentne zmäteného sveta až po *culture jamming*, ktorý čoraz častejšie využívajú protestné hnutia v boji proti tradičným autoritám, od malvéru k *mashupom* cez spam k sémantickému webu, od blogovania, četovania, agregácie k vírusom, e-mailu či avatarom.

Ak by ste boli skutočne na skúške dôkladne testujúcej vaše vedomosti a oproti sebe máte náročného učiteľa, pravdepodobne by ste dali prednosť aktuálnej téme blogu, než sa vyjadrovali k základnej podstate zhruba polstoročnej aktívnej histórie internetu a jeho zložitejšieho než pragmatického významu. Pri každodennom využívaní sme si dosť sebaistí, že na ňom nájdeme „všetko, čo potrebujeme", a pramálo sa trápime nad tým, že je to iba zanedbateľný zlomok rozsiahleho a navzájom prepleteného informačného sveta („viditeľný web" je pre nás iba percentom z rozsiahleho a ustavične narastajúceho celku). Nech je ospravedlnením za takéto zjednodušenia väčšiny využívajúcej internet aspoň „definícia" Erica Schmidta, amerického softvérového inžiniera a jedného zo šéfov Google: Internet je prvá vec, ktorú ľudstvo síce vymyslelo, ale nepochopilo. Ide o najväčší anarchistický experiment v dejinách.

Tom Chatfield ide vo svojej knihe pekne po poriadku a myslím si, že už vstupná charakteristika je obrazným háčikom na udici, ktorým skúsení rybári zakaždým otvárajú tiché dobrodružstvá svojich lovov. Nabáda nás, že o internete by sme nemali uvažovať ako o technológii, ale skôr ako o infraštruktúre: hŕba poprepájaného hardvéru a softvéru – od podmorských káblov a telefónnych liniek po stolové počítače a mobilné telefóny – spájajúca čoraz viac zariadení po celom svete. Cez internet je dostupných mnoho služieb vrátane asi tej najznámejšej, ktorou je web – internet tu však bol prv. Ide o rozsiahlu fyzickú sieť, na základe ktorej funguje súčasná digitálna spoločnosť.

O publikácii *Digitálny vek* sa píše, že predstavuje povinné čítanie pre všetkých, ktorí sa chcú zorientovať a porozumieť rozsiahlym spoločenským zmenám v dnešnom digitálnom veku. Treba azda dodať, že internet nenabáda ani tak na analytické rozmýšľanie, momentálne dosť jednoznačne vedie k zautomatizovanému nazeraniu na postavenie človeka v zložitom a neraz rozporuplnom svete.

KALENDÁRIUM

Adam Tomčáni

(✻ 4. december 1755 Kamanová – † 24. júl 1831 Pešť) – prvý svetský profesor fyziky na Slovensku. Od roku 1778 študoval na univerzite v Budíne, neskôr matematiku a fyziku na zememeračskom inštitúte. Na inštitúte začínal ako asistent, potom pôsobil ako profesor fyziky na akadémii vo Veľkom Varadíne, na Kráľovskej akadémii v Bratislave prednášal fyziku, neskôr na Katedre fyziky a mechaniky strojov Peštianskej univerzity, kde bol tiež dekanom a rektorom. Jeho nástupcom bol ďalší významný slovenský vedec Štefan Anián Jedlík (1800 – 1895). Tomčáni je autorom viacerých vysokoškolských učebníc. Jeho najvýznamnejším spisom je monografia o galvanizme *Dissertatio de theoria phaenomenorum electricitatis galvaniae* (1809), prvá svojho druhu v celom Uhorsku. V 355-stranovej knihe skúmal fyzikálne a chemické vlastnosti elektrického článku, galvanizmus v jednoduchých vodičoch a organických látkach. Podieľal sa na výskume následkov zemetrasenia v Uhorsku.

Kliment Ochridský (tiež svätý Kliment, Kliment Velický, Kliment Sloviensky)

(✻ cca 840 – † 27. júl 916) – žiak sv. Cyrila a Metoda, jeden zo sv. Sedempočetníkov. Na Veľkú Moravu prišiel spolu s Konštantínom a Metodom, roku 868 bol spolu s Metodom, Gorazdom a Naumom vysvätený v Ríme za kňaza. Po vyhnaní z Veľkej Moravy po roku 885 sa spolu s ostatnými žiakmi svätých vierozvestov uchýlil do Bulharska, kde v Ochride (meste v dnešnom juhozápadnom Macedónsku) založil stredisko slovanskej bohoslužby. Roku 893 knieža Simeon zriadil velické biskupstvo, ktoré viedol práve Kliment. Po smrti ho pochovali v ochridskom kláštore. V Bulharsku je uctievaný ako národný svätec.

Július Gretzmacher

(✻ 19. august 1836 Levoča – † 26. január 1906 Banská Štiavnica) – banský inžinier. Absolvoval Banskú a lesnícku akadémiu v Banskej Štiavnici, pracoval v nej v rokoch 1865 až 1904. Začínal ako asistent na katedre deskriptívnej geometrie, od roku 1883 bol vedúcim katedry baníctva. Odborne a publikačne bol činný najmä v oblasti banských meraní. Je autorom banských máp hnedouhoľných baní v Handlovej. Svoje poznatky publikoval v nemeckých časopisoch. Za svoju činnosť bol vyznamenaný Radom cisára Františka Jozefa. Podieľal sa tiež na vzniku Sitnianskeho turistického klubu.

Michal Maheľ

(✻ 19. august 1920 Trhovište – † 7. august 1999 Bratislava) – geológ, akademik. Od roku 1939 študoval na Prírodovedeckej fakulte UK, bol žiakom profesora Dimitrija Andrusova. V rokoch 1949 – 1952 na fakulte pôsobil ako docent, neskôr na Slovenskej vysokej škole technickej a v Geologickom ústave Dionýza Štúra, kde bol v rokoch 1958 – 1963 riaditeľom. Od roku 1975 bol akademikom SAV a ČSAV a do roku 1986 pracoval zároveň ako externý profesor na Prírodovedeckej fakulte UK. O jeho prednášky bol veľký záujem, priťahoval študentov svojimi bohatými terénnymi skúsenosťami a vážnosť si získal i pedagogickými kvalitami.

Podieľal sa na geologickom výskume územia v rozličných častiach Slovenska. Pre jeho vedeckú činnosť bolo príznačné spojenie usilovnej terénnej i vedeckej práce a snaha udržať krok s najnovšími vedeckými trendmi vo svete. Publikoval viac ako 40 monografií, príručiek, máp a vysvetliviek k nim. Významne prispel k tvorbe prehľadnej geologickej mapy ČSSR v mierke 1 : 200 000 ako hlavný redaktor mapového listu Banská Bystrica, Žilina a Bratislava. Vyhotovil viacero geologických máp v rôznych mierkach, publikoval vedecké štúdie o geologickej stavbe skúmaných území. Svoj regionálno-geologický výskum spájal s tvorbou geologických máp a s riešením tektonických problémov. Do povedomia zahraničnej odbornej verejnosti sa dostal ako jeden z najlepších znalcov geológie Západných Karpát, najmä vďaka tektonickej mape karpatsko-balkánskeho regiónu a priľahlých území v mierke 1 : 1 000 000, vydanej v rokoch 1973 a 1974 spolu s rozsiahlymi vysvetlivkami. Viedol tektonickú komisiu Karpatsko-balkánskej geologickej asociácie a významne sa podieľal na jej aktivitách. Ako prvý štruktúrne definoval horniny alpského južného penninika v Západných Karpatoch a označil ich ako váhikum, čím významne prispel k pochopeniu geologickej stavby tejto oblasti. Medzi jeho posledné významné diela patrí práca *Geologická stavba československých Karpát 1. Paleoalpínske jednotky.* Je to prvé a dosiaľ najkomplexnejšie knižné dielo zaoberajúce sa geológiou Západných Karpát vychádzajúce z princípov platňovej tektoniky.

Stranu pripravil Dušan MIKOLAJ

Prognóza vývoja ukazovateľov materských a základných škôl do roku 2025

Prognostická štúdia

Úvod

Kým pred niekoľkými rokmi sa očakávalo, že trajektórie školských populačných skupín budú mať v tomto desaťročí jednoznačne klesajúci trend, reálny vývoj od roku 2003 naznačuje, že je nutné tieto predstavy korigovať. Na túto zmenu reagovalo v rokoch 2007 a 2012 Výskumné demografické centrum (VDC) pri Štatistickom úrade (ŠÚ) SR aktualizáciou prognózy obyvateľstva SR.

Ako naznačuje demografický vývoj školskej populácie, v najbližších rokoch môžeme očakávať výraznejšie kvantitatívne zmeny v štruktúre sústavy škôl a školských zariadení regionálneho školstva. Čaká nás pokračujúci pokles žiakov stredných škôl. Naopak, základné školy začínajú rásť a taktiež materské školy zaznamenávajú zvýšený populačný tlak.

Úlohou školskej prognózy je premietnuť aktuálnu **demografickú prognózu** na súbor školských ukazovateľov. Školstvo je v tejto štúdii ponímané ako inštitucionalizovaný typ **sociálneho systému**. Jeho prvky, školské ukazovatele, sú zoskupené do subsystémov zodpovedajúcich jednotlivým druhom škôl. Subsystémy sú predmetom matematicko-štatistického modelovania a ich výsledkom je kvantitatívna prognóza konkrétnych ukazovateľov.

Školská prognóza je výsledkom simulácie vývoja školských ukazovateľov v **matematickom modeli** regionálneho školstva. Analýza časových radov sa opierala o retrospektívny vývoj školstva od roku 1970, s dôrazom na obdobie rokov 2000 – 2012. Predmetom prognózy boli bazálne ukazovatele detí/žiakov, tried, učiteľov. Na orientačné účely bola spracovaná aj prognóza škôl. Popis budúcej činnosti školského systému, prehľad o trendoch, dĺžke fáz rastu, resp. poklesu, úrovni a veľkosti zmien v kulminačných bodoch umožňuje prijímať vhodné strategické opatrenia týkajúce sa napr. racionalizácie siete škôl.

Prognostická štúdia je členená do troch kapitol. Prvá sa zaoberá demografickými východiskami, druhá a tretia je venovaná materským a základným školám. Materské a základné školy obsahujú popis **činnosti systému**, t. j. charakteristiku vývoja ukazovateľov od roku 1970. Druhá časť popisujúca **správanie systému** sa zoberá relevantnými väzbami medzi ukazovateľmi, je zameraná na transformáciu vstupných veličín na výstupné premenné. V tretej časti sú uvedené samotné výsledky prognózy s komentárom.

Zoznam skratiek

Skratka	Význam
Pi	populácia i-ročných
Pi-j	populačná skupina i- až j-ročných
MŠ	materské školy
ZŠ	základné školy
D	deti v MŠ
Di	i-ročné deti v MŠ
Z	žiaci v ZŠ
Zi	žiaci v i-tom ročníku ZŠ
N	novoprijatí do ZŠ
O	odchádzajúci zo ZŠ spolu (končiaci, odchádzajúci na špeciálne a stredné školy)
T	triedy
U	učitelia
Ub	učebne
Š	školy
Z/T	pomer žiakov a tried (miera naplnenosti tried)
Z/U	pomer žiakov a učiteľov (miera záťaže učiteľov)
Z/Ub	pomer žiakov a učební (miera naplnenosti učební)
Z/Š	pomer žiakov a škôl (miera veľkosti škôl)
MI	medziročný index (medziročné podiely hodnôt)
FI	fázový index (podiel hodnôt z konca a zo začiatku fázy)
pb	percentuálny bod

Pozn.: V celom materiáli sa využíva konvencia, že uvedený rok predstavuje prvý rok daného školského roku, napr. 2012 znamená školský rok 2012/2013.

1. Demografické východiská

Úroveň výkonových ukazovateľov v systéme regionálneho školstva (počet detí, žiakov, tried, učiteľov, učební, škôl) je podmienená demografickým vývojom a distribučnými pomermi v sústave škôl. Populačný vývoj určuje mieru záťaže na školský systém a spolu so sociálno-ekonomickými faktormi aj mieru dopytu po danom type škôl a výchovno-vzdelávacích služieb. Vplyv populačného vývoja na školský systém neprebieha jednoznačne – deterministicky, ale je odrazom stochastických (pravdepodobnostných) zákonitostí. Tieto z pohľadu systémovej dynamiky premietajú procesy z mikroúrovne (konkrétnych jednotiek, detí, žiakov, tried, učiteľov, škôl) do výsledných trajektórií na makroúrovni systému.

1.1 Referenčná populácia materských škôl

Po dlhom období sa od roku 2003 začal zvyšovať počet novonarodených detí. V súčasnosti sa rodí o 10-tisíc detí viac ako pred desiatimi rokmi. Táto okolnosť sa premietla do nástupu rastovej fázy referenčnej populácie detí v materských školách (tab. D1).

Modusovou populáciou pre materské školy sú deti vo veku **3 až 5 rokov**. Deti mladšie ako 3 roky a staršie ako 6 rokov majú v predškolskej výchove marginálne zastúpenie.

Počet 3- až 5-ročných detí sa dlhodobo znižoval, pokles sa zastavil až roku 2006 na úrovni 165 500. Od roku 1990 sa táto populačná skupina znížila o vyše 100-tisíc. Rastová fáza sa začala roku 2007 a mala by podľa aktuálnej demografickej prognózy trvať do roku 2016. V tomto období sa ukazovateľ zvýši celkovo o 18 % (FI). Počet detí narastie na 180 600, čo je o 15-tisíc viac ako v súčasnosti.

Od roku 2017 by mala referenčná populácia opäť klesať. Medziročným tempom -1 % by sa mala do roku 2025 znížiť o 10 % (graf D1).

1.2 Referenčná populácia základných škôl

Do prvého ročníka základných škôl nastupujú deti prevažne vo veku **6 rokov**. Ich počet klesal priemerným tempom 3 % až do roku 2008. Od roku 2000 sa tak znížil zo 65 600 na 50 500. Rastová fáza nastúpila roku 2009 a podľa novej prognózy by mala trvať do roku 2017. Ukazovateľ bude rásť ročným tempom 1 % a celkovo sa zvýši o 20 %. Počet 6-ročných by mal v tomto období vzrásť o 10 200 na 60 700 detí. V ďalších rokoch bude klesať, roku 2025 dosiahne úroveň približne 56-tisíc detí (tab. D2).

Referenčnou populáciou pre žiakov I. stupňa základných škôl sú deti vo **veku 6 až 9 rokov**. Ich počet sa od roku 2000 do roku 2010 znížil o 83-tisíc na 206 200. Nasledujúca rastová fáza by mala trvať do roku 2020. Priemerným ročným tempom rastu necelého 1 % sa počet detí zvýši o 17 %, a to na 240 200. V nasledujúcom období bude ukazovateľ klesať, roku 2025 dosiahne hodnotu približne 231-tisíc (graf D2).

Žiaci II. stupňa základných škôl sú prevažne vo veku **10 až 14 rokov**. Táto veková skupina sa od roku 2000 znížila o 123 200 na súčasných 277 900 a mala by naďalej klesať. Roku 2015 bude v nej ešte o 15-tisíc detí menej. V nasledujúcej rastovej fáze ukazovateľ vzrastie z 262 700 na približne 300-tisíc v roku 2025.

Graf D1: Vývoj populácie 3- až 5-ročných detí s prognózou do roku 2025

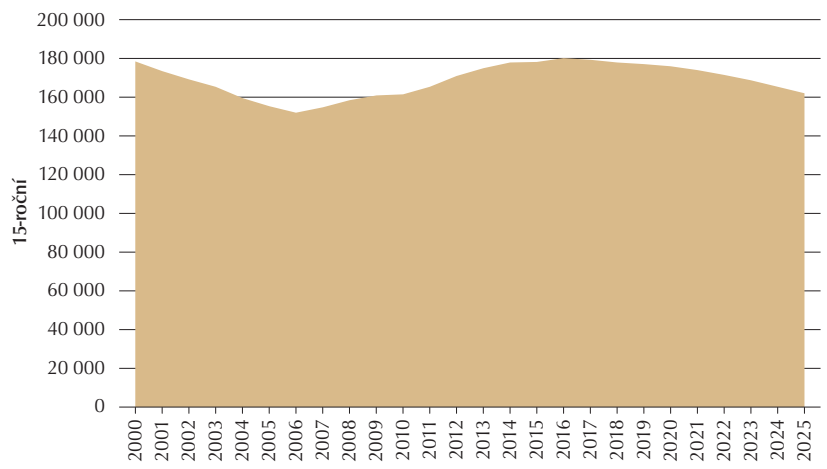

Tab. D1: Vývoj populácie detí predškolského veku s prognózou v rokoch 2012 až 2025

Rok	3-roční	4-roční	5-roční	3- až 5-roční	Medziročný index MI(P3-5)	Druh fázy FI(P3-5)
2000	58 556	59 464	60 697	178 717	•	
2001	56 386	57 845	59 967	174 198	0,97	
2002	55 635	56 395	57 858	169 888	0,98	
2003	53 905	55 651	56 403	165 959	0,98	fáza poklesu
2004	50 803	53 914	55 642	160 359	0,97	
2005	50 472	50 822	53 936	155 230	0,97	
2006	51 370	50 469	50 830	152 669	0,98	0,85
2007	53 398	51 390	50 469	155 257	1,02	
2008	54 121	53 409	51 412	158 942	1,02	
2009	53 659	54 138	53 423	161 220	1,01	
2010	54 270	53 663	54 149	162 028	1,01	
2011	57 077	54 439	54 008	165 524	1,02	rastová fáza
2012	59 725	57 078	54 441	171 244	1,03	
2013	57 722	59 725	57 077	174 524	1,02	
2014	60 692	57 724	59 725	178 141	1,02	
2015	60 081	60 697	57 728	178 506	1,00	
2016	59 800	60 091	60 703	180 594	1,01	1,18
2017	59 453	59 816	60 102	179 371	0,99	
2018	59 113	59 474	59 831	178 418	0,99	
2019	58 668	59 140	59 494	177 302	0,99	
2020	58 213	58 700	59 165	176 078	0,99	
2021	57 316	58 253	58 729	174 298	0,99	fáza poklesu
2022	56 293	57 360	58 285	171 938	0,99	
2023	55 315	56 340	57 394	169 049	0,98	
2024	54 269	55 364	56 377	166 010	0,98	
2025	53 185	54 320	55 403	162 908	0,98	0,90

Zdroj: VDC ŠÚ SR

Tab. D2: Vývoj populácie detí na I. stupni základných škôl s prognózou v rokoch 2012 až 2025

Rok	6-roční	Medziročný koeficient MI(P6)	Druh fázy FI(P)	6- až 9-roční	Medziročný index MI(P6-9)	Druh fázy FI(P6-9)
2000	65 552	•		289 078	•	
2001	61 038	0,93		272 902	0,94	
2002	59 961	0,98		259 030	0,95	
2003	57 863	0,97		244 720	0,94	
2004	56 400	0,97	fáza poklesu	235 303	0,96	
2005	55 644	0,99		229 917	0,98	fáza poklesu
2006	53 939	0,97		223 884	0,97	
2007	50 842	0,94		216 834	0,97	
2008	50 472	0,99	0,77	210 903	0,97	
2009	51 403	1,02		206 690	0,98	
2010	53 432	1,04		206 153	1,00	0,71
2011	54 527	1,02		211 156	1,02	
2012	54 009	0,99		214 236	1,01	
2013	54 439	1,01	rastová fáza	216 976	1,01	
2014	57 074	1,05		220 031	1,01	
2015	59 725	1,05		225 238	1,02	rastová fáza
2016	57 732	0,97		228 973	1,02	
2017	60 710	1,05	1,20	235 256	1,03	
2018	60 112	0,99		238 309	1,01	
2019	59 846	1,00		238 448	1,00	
2020	59 513	0,99		240 246	1,01	1,17
2021	59 188	0,99	fáza poklesu	238 742	0,99	
2022	58 753	0,99		237 398	0,99	
2023	58 311	0,99		235 873	0,99	fáza poklesu
2024	57 422	0,98		233 789	0,99	
2025	56 407	0,98	0,93	231 019	0,99	0,96

Zdroj: VDC ŠÚ SR

Graf D2: Vývoj referenčnej populácie detí pre I. stupeň ZŠ do roku 2025

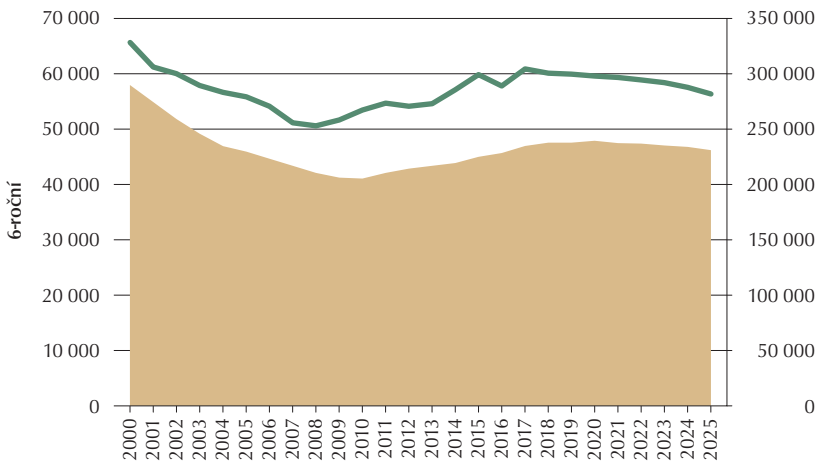

Legenda: 6- až 9-roční, 6-roční.

Graf D3: Vývoj referenčnej populácie detí pre II. stupeň ZŠ do roku 2025

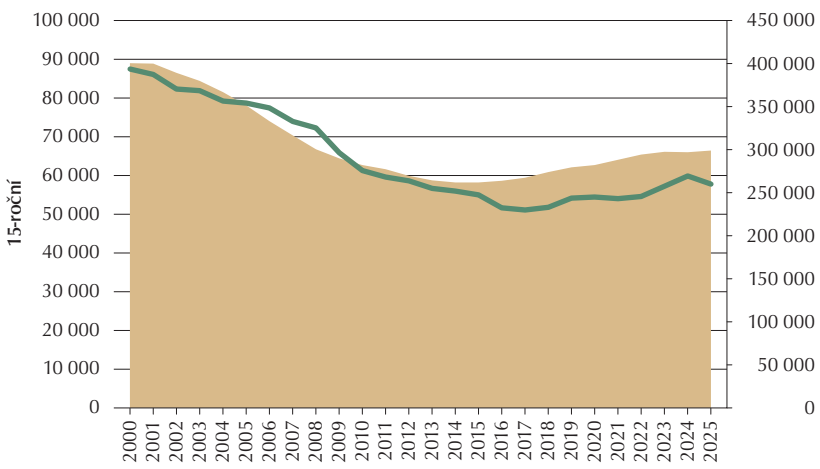

Legenda: 10- až 14-roční, 15-roční.

Počet **15-ročných** klesol od roku 2000 o 27 900 na súčasných 59 600. Ukazovateľ bude aj naďalej klesať priemerným ročným tempom 3 % až do roku 2017, keď by mal dosiahnuť hodnotu 50 900. V ďalších rokoch prejde do rastovej fázy s medziročným tempom rastu 2 %. Do roku 2025 by sa mal počet 15-ročných zvýšiť na približne 58-tisíc detí (graf D3 a tab. D3).

2. Materské školy

Zákon č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní charakterizuje funkciu materskej školy takto: *„Materská škola podporuje osobnostný rozvoj detí v oblasti sociálno-emocionálnej, intelektuálnej, telesnej, morálnej, estetickej, rozvíja schopnosti a zručnosti, utvára predpoklady na ďalšie vzdelávanie. Pripravuje na život v spoločnosti v súlade s individuálnymi a vekovými osobitosťami detí.“* Materské školy boli týmto zákonom preradené od 1. septembra 2008 zo školských zariadení do sústavy škôl.

2.1 Vývoj materských škôl od roku 1970

Počiatky inštitucionálnej formy predškolskej výchovy na našom území majú dlhodobú tradíciu, ktorá siaha až do prvej polovice 19. storočia. Jej extenzívny rozvoj však nastáva až v druhej polovici 20. storočia.

Kvantitatívny vývoj ukazovateľov materských škôl je determinovaný demografickým vývojom a rozvojovým potenciálom siete materských škôl. Populačný vývoj určuje mieru dopytu a tlaku po tomto druhu služieb, ktoré materská škola podľa svojich možností saturuje plným alebo len čiastočným spôsobom.

Referenčnou populáciou pre deti v materských školách je skupina 3- až 5-ročných. Táto mala v 70. a na začiatku 80. rokov výrazne rastúci trend, s priemerným ročným tempom rastu 7 100 detí. V priebehu rokov 1972 – 1982 sa tak počet detí zvýšil z 224 565 na 290 220, t. j. o 29 % (graf MŠ1).

Nasledujúcich 24 rokov bol ukazovateľ vo fáze poklesu s priemerným tempom -6 200 detí za rok. Od roku 1983 do roku 2006 poklesol z 285 700 na 152 700, t. j. až o 47 %. Od roku 2007 počet detí v tejto skupine rastie, dosiaľ sa zvýšil o 12 %.

V súvislosti s demografickým vývojom rástol v rokoch 1970 – 1985 aj počet **detí v materských školách**. Priemerným tempom rastu 10 500 za rok sa zvýšil zo 119-tisíc na takmer 250-tisíc, t. j. 2,1-násobne (tab. MŠ1).

Trajektória počtu detí v MŠ mala v tomto období charakteristický tvar s-krivky. Jeho nástupnú etapu (do roku 1972) vystriedal dynamický rast v rokoch 1973 – 1980. Saturácia potrieb zaškolenosti populácie nastala v rokoch 1981 a 1985. Táto pokračovala aj v zmiešanej fáze rokov 1986 – 1989, kde už vplyvom demografie v niektorých rokoch počet detí v MŠ poklesol.

V súvislosti s nástupom spoločenských systémových zmien došlo v rokoch 1990 a 1991 k ruptúre vo vývoji ukazovateľa. Počet detí v MŠ sa v priebehu dvoch rokov znížil až o 22 %.

Po tomto zlome nasledovali tri cyklické etapy s tendenciou zastavenia prepadu, prvá bola v rokoch 1992 – 1995, druhá 1996 – 2001 a tretia 2002 – 2006. Súhrne v týchto rokoch poklesol počet detí v MŠ o ďalších 26 %. *Tento vývoj odrážal neujasnenosť koncepcií a súboj o nové miesto materských škôl v reformujúcom sa školskom systéme.*

Po zmiešanej fáze rokov 2007 – 2009 počet detí v MŠ začal rásť. V priebehu troch rokov sa zvýšil až o 8 % (schéma MŠ1).

Ďalšie základné ukazovatele – **triedy, učitelia, školy** – štatisticky silne korelovali s vývojom počtu detí v MŠ. Ich trajektórie sú si preto podobné, modifikujú základný tvar určujúcej premennej (graf MŠ2).

Počet **tried** sa v rastovej fáze rokov 1970 – 1989 zvýšil viac ako dvojnásobne, zo 4 600 na 9 400. Priemerné tempo rastu v tomto období bolo 296 tried za rok. Následne do roku 2006 sa ukazovateľ znížil na 6 700, t. j. o 28 %. V tejto celkovo klesajúcej fáze, kde sa vyskytovali krátke lokálne nárasty, bolo priemerné tempo poklesu -108 tried za rok. Od roku 2007 ukazovateľ vzrástol o 10 % na 7 400.

Počet **učiteliek** v materských školách sa v rastovej fáze rokov 1970 – 1989 zvýšil 2,1-násobne, a to z 8 800 na 18 700. Následne poklesol o 30 % na 13 200 a do súčasnosti sa zvýšil o 10 % na 14 500.

V rastovej fáze sa zvýšil počet materských **škôl** o 53 % z 2 700 na 4 100. Ročne v tomto období pribúdalo v priemere 87 škôl. V nasledujúcej fáze poklesu, ktorá trvá od roku 1990 do súčasnosti, sa znížil počet škôl zo 4 052 na 2 861, t. j. o 29 % (tab. MŠ2).

Naplnenosť tried materských škôl, meraná pomerom detí a tried (D/T), sa do roku 1989 pohybovala na úrovni 27,2 s rozpätím od 25,7 do 28,5 detí na triedu. V zlomových rokoch 1990 a 1991 poklesla na 21,8 a do roku 1999 klesla ešte na 20,7. Od roku 2000 oscilovala na priemernej úrovni 20,2 dieťaťa na triedu (graf MŠ3).

Tab. MŠ1: Vývoj referenčnej populácie a detí v MŠ

Rok	3- až 5-roční (P3-5)	Medziročný index MI(P3-5)	Druh fázy FI(P3-5)	Deti v MŠ (D)	Medziročný index MI(D)	Druh fázy FI(D)
1970	233 441	•		119 026	•	
1971	226 389	0,97	fáza poklesu	122 258	1,03	
1972	224 565	0,99		125 511	1,03	
1973	232 969	1,04		133 277	1,06	
1974	239 149	1,03		144 414	1,08	
1975	247 962	1,04		158 013	1,09	
1976	255 061	1,03		171 103	1,08	
1977	269 436	1,06	rastová fáza	187 719	1,10	rastová fáza
1978	279 111	1,04		206 110	1,10	
1979	285 704	1,02		219 995	1,07	
1980	287 881	1,01		231 155	1,05	
1981	289 935	1,01		237 282	1,03	
1982	290 220	1,00	1,29	242 932	1,02	
1983	285 686	0,98		246 647	1,02	
1984	279 654	0,98		249 785	1,01	
1985	272 966	0,98		249 448	1,00	2,10
1986	270 478	0,99		247 663	0,99	
1987	268 363	0,99		247 601	1,00	zmiešaná fáza
1988	266 117	0,99		246 753	1,00	
1989	261 613	0,98		241 458	0,98	0,97
1990	255 405	0,98		216 336	0,90	ruptúra
1991	246 121	0,96		188 821	0,87	0,78
1992	239 311	0,97		188 502	1,00	
1993	235 382	0,98		183 972	0,98	
1994	232 215	0,99	fáza poklesu	174 436	0,95	
1995	228 398	0,98		161 697	0,93	
1996	223 575	0,98		168 154	1,04	
1997	211 742	0,95		169 300	1,01	
1998	198 759	0,94		167 504	0,99	
1999	185 730	0,93		161 818	0,97	fáza poklesu
2000	178 717	0,96		154 232	0,95	
2001	174 198	0,97		150 587	0,98	
2002	169 888	0,98		151 125	1,00	
2003	165 959	0,98		150 718	1,00	
2004	160 359	0,97		149 232	0,99	
2005	155 230	0,97		141 814	0,95	
2006	152 669	0,98	0,53	140 014	0,99	0,74
2007	155 257	1,02		139 374	1,00	
2008	158 942	1,02		138 186	0,99	zmiešaná fáza
2009	161 220	1,01	rastová fáza	138 496	1,00	0,98
2010	162 028	1,01		139 239	1,01	
2011	165 524	1,02		144 130	1,04	rastová fáza
2012	171 244	1,03	1,12	149 511	1,04	

Zdroj: ÚIPŠ

Tab. D3: Vývoj populácie detí na II. stupni základných škôl s prognózou v rokoch 2012 až 2025

Rok	10- až 14-roční	Medziročný index MI(P10-14)	Druh fázy FI(P10-14)	15-roční	Medziročný index MI(P15)	Druh fázy FI(P15)
2000	401 088	•		87 528	•	
2001	399 453	1,00		86 016	0,98	
2002	390 830	0,98		82 390	0,96	
2003	381 130	0,98		81 947	0,99	
2004	367 989	0,97		79 012	0,96	
2005	350 312	0,95		78 796	1,00	
2006	332 963	0,95		77 343	0,98	
2007	317 024	0,95	fáza poklesu	73 828	0,95	
2008	301 204	0,95		72 255	0,98	fáza poklesu
2009	291 031	0,97		65 836	0,91	
2010	283 917	0,98		61 045	0,93	
2011	277 860	0,98		59 618	0,98	
2012	270 205	0,97		58 566	0,98	
2013	265 130	0,98		56 761	0,97	
2014	263 204	0,99		55 941	0,99	
2015	262 698	1,00	0,65	55 035	0,98	
2016	265 179	1,01		51 554	0,94	
2017	268 728	1,01		50 936	0,99	0,58
2018	274 150	1,02		51 721	1,02	
2019	279 912	1,02		54 055	1,05	
2020	283 187	1,01	rastová fáza	54 575	1,01	
2021	289 958	1,02		54 082	0,99	rastová fáza
2022	295 695	1,02		54 532	1,01	
2023	298 534	1,01		57 182	1,05	
2024	298 386	1,00		59 851	1,05	
2025	299 895	1,01	1,14	57 881	0,97	1,14

Zdroj: VDC ŠÚ SR

Graf MŠ1: Vývoj počtu detí v MŠ a referenčnej populácie od roku 1970

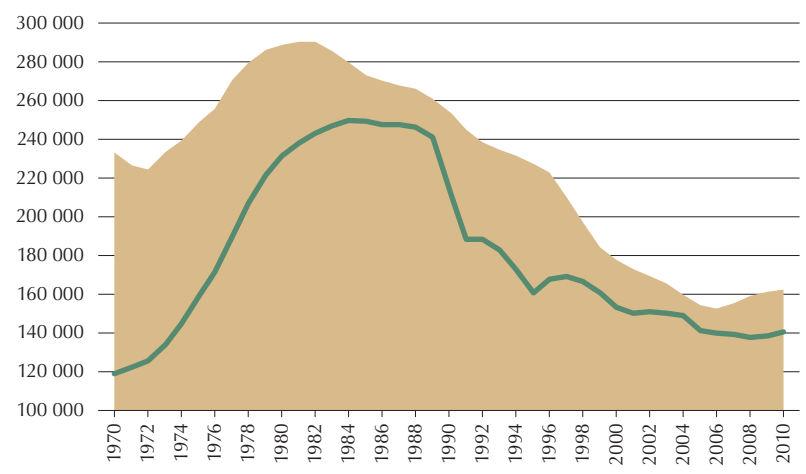

Legenda: 3- až 5-roční (P3-5), deti v MŠ (D).

Schéma MŠ1: Fázy vývoja počtu detí v MŠ od roku 1970

Roky	Fáza	Podfázy
1970 – 1985	rastová	nástup (1970 – 1972), rast (1973 – 1980), saturácia (1981 – 1985)
1986 – 1989	zmiešaná	
1990 – 1991	ruptúra	
1992 – 2006	klesajúca	I. cyklus (1992 – 1995), II. cyklus (1996 – 2001), III. cyklus (2002 – 2006)
2007 – 2009	zmiešaná	
od 2010	rastová	

Tab. MŠ2: Vývoj počtu tried, učiteliek a škôl

Rok	Triedy (T)	Druh fázy FI(T)	Učiteľky (U)	Druh fázy FI(U)	Školy (Š)	Druh fázy FI(Š)
1970	4 608		8 782		2 645	
1971	4 735		9 011		2 676	
1972	4 855		9 304		2 712	
1973	5 079		9 795		2 790	
1974	5 391		10 454		2 891	
1975	5 807		11 306		3 023	
1976	6 174		12 079		3 128	
1977	6 686		13 148		3 283	
1978	7 256		14 265		3 457	
1979	7 758	rastová fáza	15 224	rastová fáza	3 599	rastová fáza
1980	8 124		16 180		3 723	
1981	8 363		16 497		3 789	
1982	8 606		17 020		3 852	
1983	8 873		17 651		3 931	
1984	9 096		18 113		3 991	
1985	9 182		18 249		3 976	
1986	9 202		18 306		4 010	
1987	9 261		18 414		4 022	
1988	9 377		18 701		4 042	
1989	9 390	2,04	18 729	2,13	4 052	1,53
1990	9 296		18 620		4 025	
1991	8 651		17 306		3 759	
1992	8 604		17 218		3 642	
1993	7 962		15 834		3 482	
1994	7 387		14 639		3 343	
1995	7 445		14 933		3 322	
1996	7 664		15 382		3 332	
1997	7 781		15 780		3 330	
1998	7 885	fáza poklesu	15 935	fáza poklesu	3 327	
1999	7 821		15 807		3 310	
2000	7 576		15 229		3 263	
2001	7 491		15 100		3 243	fáza poklesu
2002	7 524		15 115		3 235	
2003	7 488		14 963		3 210	
2004	7 117		13 931		3 046	
2005	6 795		13 201		2 945	
2006	6 736	0,72	13 149	0,70	2 928	
2007	6 739		13 164		2 910	
2008	6 908		13 445		2 871	
2009	7 062	rastová fáza	13 741	rastová fáza	2 873	
2010	7 126		13 896		2 869	
2011	7 277		14 248		2 865	
2012	7 395	1,10	14 515	1,10	2 861	0,71

Zdroj: ÚIPŠ

Od roku 1970 do roku 1989 sa zvýšil **priemerný počet detí** materských škôl zo 45 na takmer 60. Počas zlomu v rokoch 1990 a 1991 sa toto číslo znížilo na 50,2. V nasledujúcich rokoch sa s miernymi odchýlkami znižovalo, minimum (46,4) dosiahlo roku 2001. Ostatných päť rokov rastie a v súčasnosti má „priemerná" materská škola 52 detí.

2.2 Štruktúra vzťahov v subsystéme materských škôl

Materské školy tvoria podsystém sústavy škôl, stoja na začiatku hierarchického procesu výchovy a vzdelávania a sú dôležitým (možno v niektorých individuálnych prípadoch aj nutným) predpokladom vstupu na základnú školu. Dynamika subsystému materských škôl sa prejavuje variabilitou hodnôt v celom súbore ukazovateľov. Veľkosť populácie sa odráža v počte potenciálnych záujemcov o návštevu materskej školy, skutočný počet je potom výsledkom kapacitných možností siete materských škôl, disponibilného počtu učiteliek, ekonomických faktorov a súboru ďalších interných alebo externých činiteľov. Ukazovatele subsystému vytvárajú úzko prepojenú štruktúru vzťahov, kde hodnoty jednej premennej ovplyvňujú úroveň ďalších. V sociálnych systémoch vrátane školského nemajú vzťahy spravidla prísne deterministickú, ale voľnejšiu **stochastickú** (pravdepodobnostnú) formu. Silu vzťahov je možné merať **korelačným koeficientom**. Koeficienty sa pohybujú v intervale (0 až 1), hodnoty blízke nule svedčia o nezávislosti ukazovateľov, blízke jednej indikujú tesnú lineárnu závislosť.

Matica korelačných koeficientov teda odráža tesnosť väzieb medzi prvkami systému. Prepojenosť sa časom mení. Sú určité obdobia, keď sú väzby silné, a iné, keď sú výrazne voľnejšie, slabšie. Prvé obdobia sú „čitateľnejšie", ľahšie sa predvída ich vývoj, jednoduchšie sa prognózujú. V druhom prípade začínajú prevažovať turbulencie, systém má vyššiu entropiu a jeho prognózovanie je zaťažené vyššou chybovosťou.

Príkladom „čitateľného" systému boli materské školy v **období rokov 1970 až 1989**. Počet detí v MŠ bol na 78 % determinovaný referenčnou populáciou a väzby vo vnútri systému sa blížili 100 %. Pre súbor bazálnych ukazovateľov materských škôl mala korelačná matica v tomto období hodnoty uvedené v tab. MŠ3.

V turbulentných **deväťdesiatych rokoch**, naopak, došlo k uvoľneniu väzieb. V tomto období populácia determinovala počet detí v MŠ len na 62 %. Taktiež vnútorné väzby systému poklesli.

V období **od roku 2000** určovala populácia počet detí v MŠ na 67 % a počet detí determinoval ostatné ukazovatele na vyše 70 %. Tab. MŠ4 korelačných koeficientov reprezentuje vzťahy za obdobie rokov 2000 až 2011. Všetky koeficienty sú štatisticky významné a ich vysoké hodnoty svedčia o silnej pozitívnej závislosti.

Pomer detí v MŠ k populácii 3- až 5-ročných detí (označovaný ako hrubá zaškolenosť) sa od roku 1970 výrazne menil. Štartoval na hodnote 0,51 (roku 1970), výrazne rástol a kulminoval v druhej polovici 80. rokov. Maximum 0,93 dosiahol roku 1988. Od roku 1990 došlo k jeho rapídnemu poklesu, do roku 1995 sa prepadol na úroveň 0,71. Postupnou revitalizáciou materských škôl sa zaškolenosť dostala roku 2003 opäť nad úroveň 0,90. Po roku 2004, keď ukazovateľ dosiahol nové maximum (0,93), mierne klesá. V súčasnosti je to 0,87.

Nárast/pokles populácie 3- až 5-ročných o 1 000 spôsobuje v priemere nárast/pokles detí v MŠ o 600. Sila tejto závislosti je stredná, dosahuje 67 %.

Triedy stredne silne korelujú s ukazovateľom detí v MŠ. Dôsledkom je, že počet detí v MŠ určuje na 72 % počet tried (koeficient determinácie R^2). Zvyšných 28 % vplyvu pripadá na ostatné relevantné faktory. Ešte silnejšia bola táto závislosť v rokoch 1970 až 1989, keď ukazovateľ detí vysvetľoval počet tried na takmer 99 %. V generovaní počtu tried po roku 1990 zohrávali stále väčšiu úlohu aj ďalšie ukazovatele (počet učiteliek, škôl, ekonomické faktory...). Ich vplyv sa v porovnaní so spomínaným obdobím zvýšil z 1 % na 28 % (graf MŠ4).

V období rokov 2000 až 2011 malo zvýšenie/zníženie počtu detí v MŠ o 1 000 priemerný dôsledok zvýšenie/zníženie počtu tried o 45.

Závislosť počtu **učiteliek** od počtu tried patrí medzi najsilnejšie väzby v subsystéme. Zodpovedá im vysoký koeficient determinácie R^2. V období rokov 2000 až 2012 mal hodnotu až 97,9 % (graf MŠ5).

Nárast/pokles počtu tried o 100 má za následok nárast/pokles počtu učiteliek v materských školách o 251.

V rokoch 2000 až 2012 vývoj počtu **materských škôl** „rešpektoval" vývoj referenčnej populácie len na necelých 40 % (v období rokov 1970 až 1989 to bolo 68 %). K disharmónii dochádzalo najmä v ostatných štyroch rokoch, keď pri náraste populácie 3- až 5-ročných o 13 500 poklesol počet materských škôl o 10. Pokiaľ v predchádzajúcej fáze klesala populácia, zníženiu o 1 000 detí zodpovedal pokles škôl o 16. Podľa tohto vzťahu si nárast populácie v ostatných rokoch vyžadoval zvýšenie počtu škôl o 216, a nie pokles. Dôsledkom toho bola zvýšená naplnenosť škôl, táto vzrástla zo 48 na 52 detí na školu.

2.3 Prognóza vývoja ukazovateľov materských škôl do roku 2025

Populácia dvojročných detí začala rásť roku 2005, jej rastová fáza by podľa prognózy mala trvať do roku 2013. Počty 3-, 4-, 5- a 6-ročných budú postupne kulminovať do roku 2017.

Po dosiahnutí maxima budú populačné ročníky materských škôl prudko klesať, roku 2025 sa vrátia približne na súčasnú úroveň (tab. MŠ5 a graf MŠ6).

Referenčné populačné ročníky sa prechodom do subsystému MŠ pretransformujú do počtu detí materských škôl.

Počty detí v materských školách podľa veku budú v súlade s populáciou kulminovať postupne v rokoch 2013 – 2017. V nasledujúcom období do roku 2025 poklesnú približne na terajšiu úroveň (tab. MŠ6 a graf MŠ7).

Celkový počet detí v materských školách začal rásť roku 2009. Rastová fáza bude trvať do roku 2017, v nej sa počet zvýši o 14 %.

V porovnaní so súčasnými 149 500 sa zvýši počet detí na 157 300, t. j. o 5,2 %. Do roku 2025 poklesne o 9 % a dosiahne približne 143-tisíc (graf MŠ8).

Hrubá zaškolenosť (D/P3-5) od roku 2005 do roku 2010 poklesla z 0,91 na 0,86. Ostatné dva roky mierne vzrástla. V prognózovanom období by mala oscilovať okolo hodnoty 0,88 (tab. MŠ7).

Proporcionálne s vývojom počtu detí v materských školách by mal rásť aj počet **tried, učiteliek a škôl**. Rastová fáza týchto ukazovateľov by mala kulminovať v rokoch 2016, 2017. Následne budú počty klesať (tab. MŠ8).

Počet tried by sa mal do roku 2017 zvýšiť na 7 800, počet učiteliek na 15 800. Proporčne tomu by zodpovedalo približne 3-tisíc škôl.

Do roku 2025 by mali počty tried poklesnúť na približne 7 100 a počty učiteliek v materských školách na 14-tisíc (graf MŠ9).

Graf MŠ2: Vývoj ďalších ukazovateľov MŠ od roku 1970

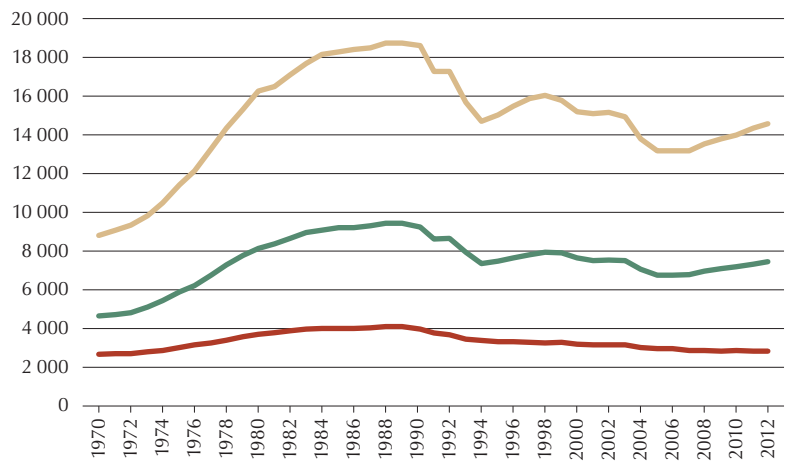

Legenda: učiteľky, triedy, školy.

Graf MŠ3: Vývoj pomerových ukazovateľov MŠ od roku 1970

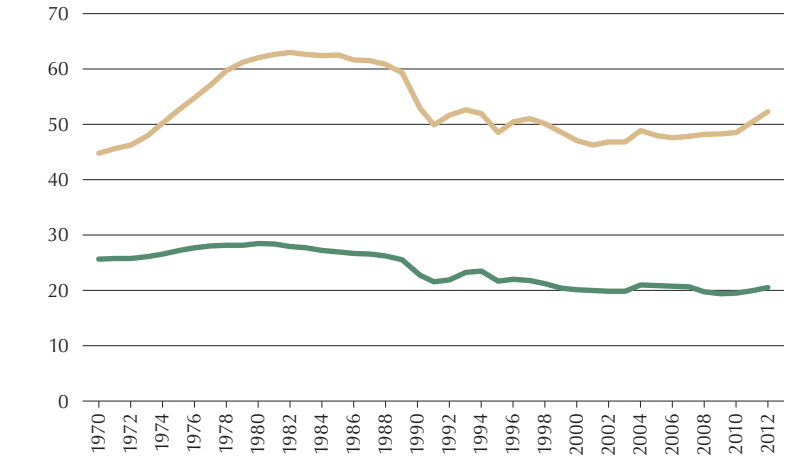

Legenda: priemerná veľkosť škôl (D/Š), priemerná naplnenosť tried (D/T).

Tab. MŠ3: Korelačná štruktúra materských škôl (roky 1970 až 1989)

Ukazovatele	3- až 5-ročné deti	Deti v MŠ	Triedy	Učiteľky	Školy
3- až 5-ročné deti	1	•	•	•	•
Deti v MŠ	0,882	1	•	•	•
Triedy	0,812	0,990	1	•	•
Učiteľky	0,810	0,990	1,000	1	•
Školy	0,827	0,994	0,999	0,999	1

Tab. MŠ4: Korelačná štruktúra materských škôl (roky 2000 až 2012)

Ukazovatele	3- až 5-ročné deti	Deti v MŠ	Triedy	Učiteľky	Školy
3- až 5-ročné deti	1	•	•	•	•
Deti v MŠ	0,816	1	•	•	•
Triedy	0,938	0,857	1	•	•
Učiteľky	0,932	0,882	0,989	1	•
Školy	0,624	0,818	0,694	0,781	1

Graf MŠ4: Závislosť počtu tried od počtu detí v MŠ (roky 2000 až 2012)

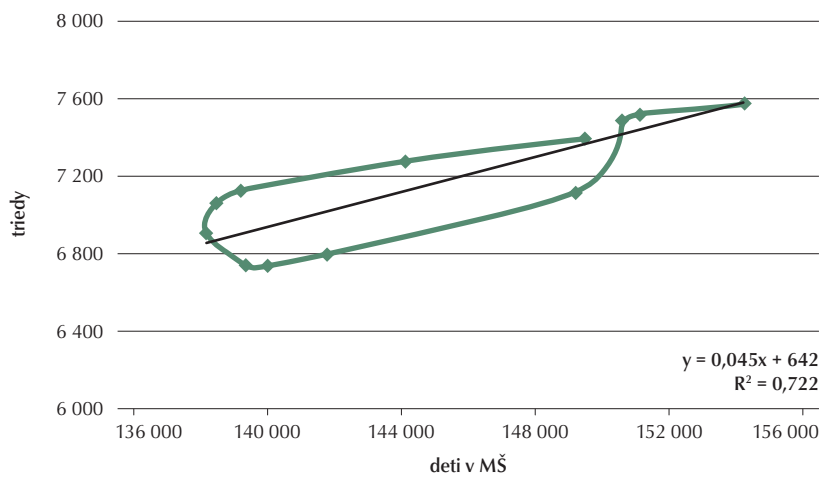

Graf MŠ5: Závislosť počtu učiteliek od počtu tried v MŠ (2000 až 2012)

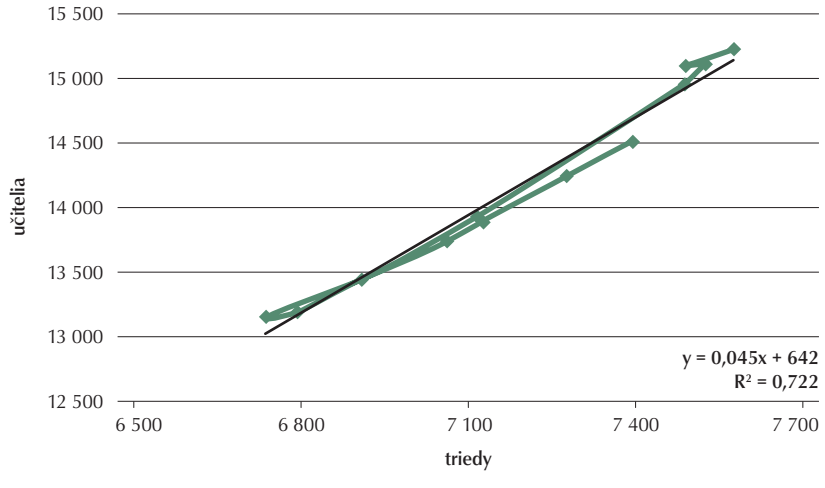

3. Základné školy

Základná škola vo formulácii školského zákona „podporuje rozvoj osobnosti žiaka, vychádzajúc zo zásad humanizmu, rovnakého zaobchádzania, tolerancie, demokracie a vlastenectva, a to zo stránky rozumovej, mravnej, etickej, estetickej, pracovnej a telesnej. Poskytuje žiakovi základné poznatky, zručnosti a schopnosti v oblasti jazykovej, prírodovednej, spoločenskovednej, umeleckej, športovej, zdravotnej, dopravnej a ďalšie poznatky a zručnosti potrebné na jeho orientáciu v živote a v spoločnosti a na jeho ďalšiu výchovu a vzdelávanie.“

3.1 Vývoj základných škôl od roku 1970

Mladá populácia, z ktorej prevažná väčšina absolvuje predškolskú prípravu, začína v základných školách plniť povinnú školskú dochádzku. Počty žiakov a hodnoty ďalších nadväzujúcich ukazovateľov sú preto silne determinované demografickým vývojom.

Demografický vývoj sa v druhej polovici 70. rokov 20. storočia vyznačoval nástupom „silných“ ročníkov. Predchádzajúci pokles sa v rokoch 1975 až 1985 zmenil na intenzívny rast. V tomto jedenásťročnom období pribúdalo každoročne priemerne 2 200 šesťročných detí, počas rastovej fázy sa ukazovateľ zvýšil až o 31 %. Nasledujúcich 23 rokov počet detí s ojedinelými výnimkami klesal, do roku 2008 poklesol na 48 % stavu z roku 1985. Ostatné tri roky počet 6-ročných detí stúpa (graf ZŠ1).

Počty detí **novoprijatých do 1. ročníka** základnej školy kopírovali populačnú krivku 6-ročných. Po doznení klesajúcej fázy začal počet novoprijatých od roku 1975 rásť. Do roku 1985 sa zvýšil o 29 % na svoje dlhodobé maximum 95 800.

Potom nasledovala dlhodobá klesajúca fáza, keď sa ukazovateľ do roku 2008 znížil na 47 500. Priemerným tempom -2 100/rok sa tak znížil na 50 % stavu z roku 1985. V ostatných troch rokoch sa počet novoprijímaných na základné školy zvyšuje (tab. ZŠ1).

Trajektória **odchádzajúcich** zo základnej školy (končiaci posledný ročník ZŠ, končiaci predčasne ZŠ alebo odchádzajúci do špeciálnych škôl, resp. stredných škôl) nie je jednoduchou modifikáciou novoprijatých s príslušným časovým posunom.

Od roku 1970 dochádzalo k rôznym zmenám, napr. dĺžky školskej dochádzky v ZŠ z deväť rokov na osem rokov a naopak, pritom deviaty rok bol niekedy možný, inokedy povinný.

Ostatný prechod na povinný 9. ročník sa uskutočnil v rokoch 1997 až 1999.

Zo základných škôl roku 1970 **odchádzalo** takmer 100-tisíc žiakov. Do roku 1984 poklesol ich počet na 77 300. Následne roku 1992 počet kulminoval na úrovni 93 400.

V nepravidelnom vývoji od roku 1993 (ruptúry v rokoch 1997 až 1999 spôsobil prechod na povinný 9. ročník) je však zreteľný celkovo klesajúci trend. V tejto fáze sa počet odchádzajúcich zo ZŠ znížil na súčasných 53 500.

Celkový počet žiakov základných škôl v 70. rokoch klesal, znížil sa zo 759-tisíc (roku 1970) na 666-tisíc (roku 1979). Od roku 1980 začal rásť, a to aj napriek tomu, že v tom čase sa uskutočňovala transformácia ZDŠ na ZŠ a rušili sa deviate ročníky. Počet žiakov kulminoval na úrovni 732-tisíc roku 1986.

Od roku 1989 vstupuje ukazovateľ do klesajúcej fázy. S výnimkou rokov 1997 až 1999, keď sa opäť zavádzal povinný deviaty ročník, sa počet žiakov znižoval. Roku 1990 dosiahol 721 700, desať rokov na to 651-tisíc a v súčasnosti je na základných školách 431 200 žiakov. Od roku 1999 sa pokles zvýraznil, prešiel do rovnomerného lineárneho trendu s tempom poklesu až -24 000 detí za rok. Tempo poklesu sa v ostatných troch rokoch znížilo.

V minulosti sa v základných školách niekoľkokrát menila organizácia stupňov. Do roku 1979 tvorili prvý stupeň ročníky 1. až 5., od roku 1980 až do súčasnosti je to 1. až 4. ročník. Zmeny nastávali aj na druhom stupni. V rokoch 1976 až 1984 v rámci „prestavby základného školstva“ boli deviate ročníky postupne rušené. Deviaty ročník sa opäť stal povinný od roku 1999. Z dôvodu väčšej kompatibility dlhodobých časových radov sa v analýze používa členenie ročníkov na 1. až 4. a 5. až 9., t. j. podľa súčasného stavu.

V rokoch 1970 až 1985 sa v počte žiakov **1. až 4. ročníka** vystriedali dve fázy, 11-percentného poklesu a 25-percentného rastu. Roku 1986 nastupuje táto kohorta do dlhej, 25-ročnej fázy poklesu. Priemerným tempom -8 200/rok sa jej počet znížil z 381 200 na 196 400, t. j. až o 48 %. Prvý nárast signalizujúci zmenu fázy nastal roku 2011.

Počet žiakov **5. až 9. ročníka** klesal do roku 1982. Následná rastová fáza napriek zrušeniu deviateho ročníka v rokoch 1984 až 1989 ho zvýšila o 18 %. Od roku 1991 prešla táto skupina na klesajúcu trajektóriu, ktorú dočasne v rokoch 1997 až 1999 prerušil prechod na povinný deviaty ročník. Od roku 2000 sa intenzívnym poklesom -12 700/rok znížil počet žiakov z 360 300 na 234 400, t. j. o 35 %.

Počty žiakov základných škôl s medziročnými a fázovými indexmi od roku 1970 sú uvedené v tab. ZŠ2. Kvôli časovej kompatibilite sú ročníky rozčlenené podľa súčasných stupňov, t. j. na 1. až 4. ročník a 5. až 9. ročník.

Tab. MŠ5: Prognóza populácie 2- až 6-ročných detí

Rok	2-roční	3-roční	4-roční	5-roční	6-roční
2005	51 353	50 472	50 822	53 936	55 644
2006	53 383	51 370	50 469	50 830	53 939
2007	54 108	53 398	51 390	50 469	50 842
2008	53 648	54 121	53 409	51 412	50 472
2009	54 231	53 659	54 138	53 423	51 403
2010	57 189	54 270	53 663	54 149	53 432
2011	59 722	57 077	54 439	54 008	54 527
2012	57 716	59 725	57 078	54 441	54 009
2013	60 684	57 722	59 725	57 077	54 439
2014	60 069	60 692	57 724	59 725	57 074
2015	59 780	60 081	60 697	57 728	59 725
2016	59 427	59 800	60 091	60 703	57 732
2017	59 079	59 453	59 816	60 102	60 710
2018	58 627	59 113	59 474	59 831	60 112
2019	58 165	58 668	59 140	59 494	59 846
2020	57 261	58 213	58 700	59 165	59 513
2021	56 234	57 316	58 253	58 729	59 188
2022	55 251	56 293	57 360	58 285	58 753
2023	54 203	55 315	56 340	57 394	58 311
2024	53 114	54 269	55 364	56 377	57 422
2025	52 050	53 185	54 320	55 403	56 407

Pozn.: Prognózované hodnoty sú od roku 2012. *Zdroj: VDC ŠÚ SR*

Graf MŠ6: Prognóza referenčnej populácie MŠ

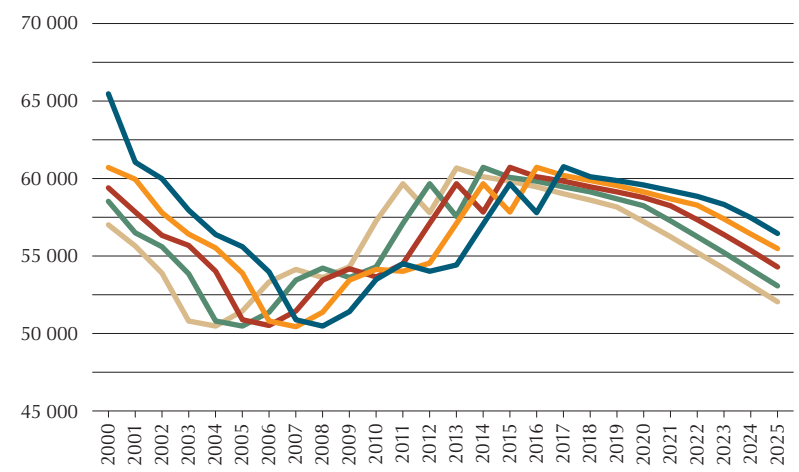

Legenda: 2-roční, 3-roční, 4-roční, 5-roční, 6-roční.

Tab. MŠ6: Prognóza počtu detí v MŠ podľa veku

Rok	≤ 2 roky	3 roky	4 roky	5 rokov	≥ 6 rokov
2005	8 468	30 043	36 976	45 762	20 565
2006	8 088	31 729	37 238	42 665	20 294
2007	6 924	33 449	38 249	41 826	18 926
2008	5 392	32 976	38 993	42 047	18 778
2009	4 804	32 180	39 153	43 509	18 850
2010	4 435	32 537	38 802	44 094	19 371
2011	6 156	35 526	39 371	43 507	19 570
2012	6 925	37 258	41 906	43 893	19 529
2013	7 282	35 448	43 665	45 662	19 598
2014	7 208	37 272	42 202	47 780	20 547
2015	7 174	36 897	44 376	46 182	21 501
2016	7 131	36 725	43 933	48 562	20 784
2017	7 089	36 512	43 732	48 082	21 856
2018	7 035	36 303	43 482	47 865	21 640
2019	6 980	36 029	43 237	47 595	21 545
2020	6 871	35 750	42 916	47 332	21 425
2021	6 748	35 199	42 589	46 983	21 308
2022	6 630	34 571	41 936	46 628	21 151
2023	6 504	33 970	41 190	45 915	20 992
2024	6 374	33 328	40 477	45 102	20 672
2025	6 246	32 662	39 713	44 322	20 307

Pozn.: Prognózované hodnoty sú od roku 2013. *Zdroj: ÚIPŠ*

Graf MŠ7: Prognóza počtu detí v MŠ podľa veku

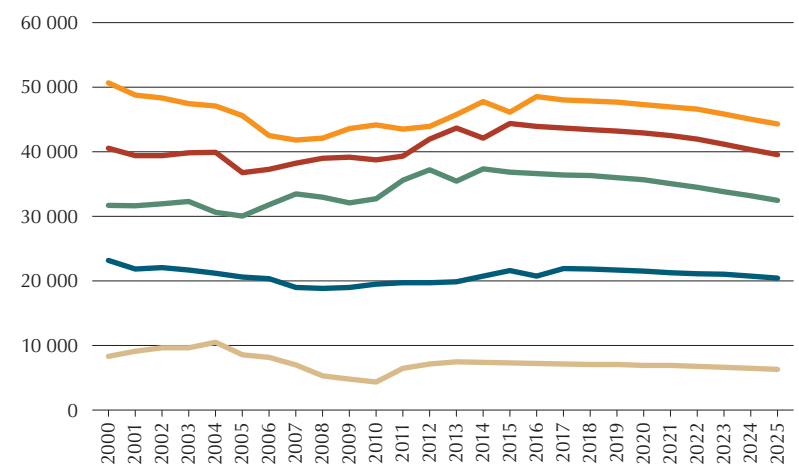

Legenda: ≤ 2 roky, 3 roky, 4 roky, 5 rokov, ≥ 6 rokov.

Tab. MŠ7: Prognóza počtu detí v MŠ

Rok	3- až 5-roční (P3-5)	Deti v MŠ spolu (D)	Druh fázy FI(D)	D/P3-5
2005	155 230	141 814		0,914
2006	152 669	140 014	fáza poklesu	0,917
2007	155 257	139 374		0,898
2008	158 942	138 186	0,97	0,869
2009	161 220	138 496		0,859
2010	162 082	139 239		0,859
2011	165 524	144 130		0,871
2012	171 244	149 511		0,873
2013	174 524	151 655	rastová fáza	0,869
2014	178 141	155 009		0,870
2015	178 506	156 130		0,875
2016	180 594	157 134		0,870
2017	179 371	157 270	1,14	0,877
2018	178 418	156 325		0,876
2019	177 302	155 386		0,876
2020	176 078	154 294		0,876
2021	174 298	152 827	fáza poklesu	0,877
2022	171 938	150 916		0,878
2023	169 049	148 572		0,879
2024	166 010	145 952		0,879
2025	162 908	143 251	0,91	0,879

Zdroj: ÚIPŠ

Graf MŠ8: Prognóza počtu detí v MŠ

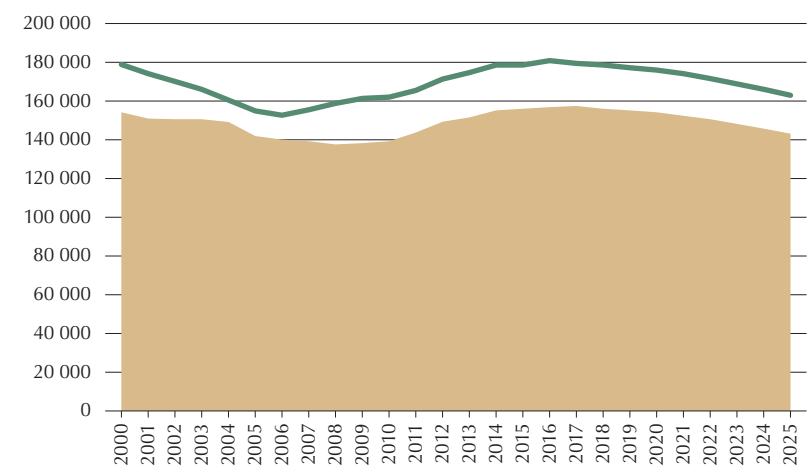

Legenda: deti v MŠ spolu (D), 3- až 5-roční (P3-5).

Tab. MŠ8: Prognóza počtu tried, učiteliek a škôl (MŠ)

Rok	Triedy	Učitelia	Školy (orientačne)
2005	6 795	13 201	2 945
2006	6 736	13 149	2 928
2007	6 739	13 164	2 910
2008	6 908	13 445	2 871
2009	7 062	13 741	2 873
2010	7 126	13 896	2 869
2011	7 277	14 248	2 865
2012	7 395	14 515	2 861
2013	7 581	15 157	2 916
2014	7 741	15 561	2 981
2015	7 772	15 637	3 002
2016	7 848	15 828	3 022
2017	7 816	15 748	3 024
2018	7 773	15 639	3 006
2019	7 725	15 519	2 988
2020	7 671	15 384	2 967
2021	7 595	15 194	2 939
2022	7 495	14 942	2 902
2023	7 373	14 635	2 857
2024	7 241	14 304	2 807
2025	7 106	13 966	2 755

Zdroj: ÚIPŠ

Graf MŠ9: Prognóza počtu tried, učiteliek a škôl (MŠ)

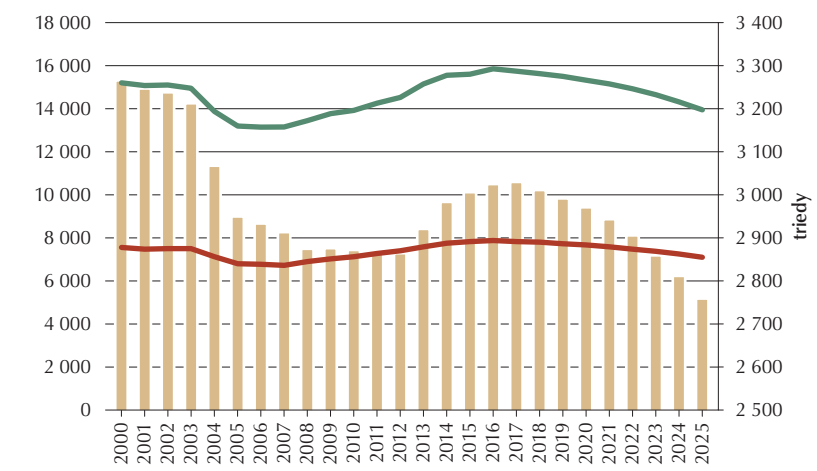

Legenda: školy (orientačne), učitelia, triedy.

Počet **tried** klesol od roku 1970 do roku 1981 z 29 600 na 25 500. Nasledujúcich jedenásť rokov rástol a roku 1992 dosiahol úroveň 29 200 tried. V rokoch 1993 až 1999 osciloval na úrovni 29-tisíc. Od roku 2000 rovnomerne klesal. Tempom -731/rok sa znížil z 29 100 na 23 300. Ostatné dva roky sa počet tried v základných školách mierne zvyšoval.

Podobným spôsobom prebiehal aj vývoj počtu **učiteľov** (interných a externých spolu). Pokles v druhej polovici 70. rokov sa zastavil roku 1981 na úrovni 33 200

Tab. ZŠ1: Vývoj prírastkov a úbytkov zo systému ZŠ

Rok	Novoprijatí do 1. ročníka ZŠ	Medziročný index MI(N)	Druh fázy FI(N)	Odchádzajúci zo ZŠ spolu	Medziročný index MI(O)	Rozdiel (N-O)
1970	83 038	•		98 726	•	-15 688
1971	80 344	0,97		90 900	0,92	-10 556
1972	77 760	0,97	fáza poklesu	89 259	0,98	-11 499
1973	75 008	0,96		86 954	0,97	-11 946
1974	74 422	0,99	0,90	81 015	0,93	-6 593
1975	75 708	1,02		84 014	1,04	-8 306
1976	76 862	1,02		83 542	0,99	-6 680
1977	78 266	1,02		85 485	1,02	-7 219
1978	81 451	1,04		87 414	1,02	-5 963
1979	88 060	1,08		90 503	1,04	-2 443
1980	91 976	1,04	rastová fáza	86 242	0,95	5 734
1981	93 078	1,01		88 302	1,02	4 776
1982	94 778	1,02		90 247	1,02	4 531
1983	95 720	1,01		85 095	0,94	10 625
1984	95 690	1,00		77 253	0,91	18 437
1985	95 847	1,00	1,29	77 462	1,00	18 385
1986	92 872	0,97		80 692	1,04	12 180
1987	88 703	0,96		86 852	1,08	1 851
1988	88 149	0,99		90 736	1,04	-2 587
1989	88 093	1,00		92 510	1,02	-4 417
1990	88 411	1,00		92 228	1,00	-3 817
1991	86 505	0,98		92 237	1,00	-5 732
1992	82 265	0,95		93 364	1,01	-11 099
1993	80 197	0,97		92 658	0,99	-12 461
1994	78 354	0,98		90 060	0,97	-11 706
1995	76 227	0,97		85 939	0,95	-9 712
1996	76 994	1,01		87 381	1,02	-10 387
1997	78 029	1,01	fáza poklesu	75 242	0,86	2 787
1998	73 733	0,94		69 476	0,92	4 257
1999	72 052	0,98		43 226	0,62	28 826
2000	67 829	0,94		83 722	1,94	-15 893
2001	61 265	0,90		81 469	0,97	-20 204
2002	58 955	0,96		79 328	0,97	-20 373
2003	56 693	0,96		75 515	0,95	-18 822
2004	55 310	0,98		74 529	0,99	-19 219
2005	54 166	0,98		72 780	0,98	-18 614
2006	53 074	0,98		73 610	1,01	-20 536
2007	49 927	0,94		69 930	0,95	-20 003
2008	47 531	0,95	0,50	68 103	0,97	-20 572
2009	47 945	1,01		59 963	0,88	-12 018
2010	49 563	1,03	rastová fáza	56 017	0,93	-6 454
2011	50 145	1,01		53 539	0,96	-3 394

Zdroj: ÚIPŠ

učiteľov. Ukazovateľ v ďalšom období rástol, do roku 1992 sa zvýšil na 39 900. Po oscilačnom období nastal v súvislosti s napĺňaním 9. ročníkov roku 1999 lokálny skok. V ďalšom období počet lineárne klesal tempom -916 učiteľov/rok, do roku 2009 sa znížil zo 42 200 na 35 200, t. j. takmer o 20 %. Ostatné dva roky počet učiteľov základných škôl mierne rástol (graf ZŠ3).

Vývoj **učební** mal iný priebeh ako predchádzajúce dva ukazovatele. S menšími výnimkami dlhodobo rástol, v rokoch 1970 až 2002 sa zvýšil z 24-tisíc na 34 900. Od roku 2003 sa medziročne znižuje v priemere o 400 učební, roku 2009 dosiahol úroveň 32 500. Ostatné dva roky počet učební v základných školách opäť mierne vzrástol.

Počet základných **škôl** klesal až do roku 1987, v priebehu sedemnástich rokov sa znížil z 3 837 na 2 292. Od roku 1990 bolo možné zriaďovať aj neštátne školy, čo sa odrazilo vo zvyšovaní ich počtu. Do roku 1993 sa počet škôl v porovnaní s rokom 1989 zvýšil o 181. V nasledujúcej päťročnej oscilačnej fáze sa pohyboval na úrovni 2 485 škôl. Od roku 1999 ukazovateľ každoročne klesá, priemerným tempom -24 škôl/rok sa znížil z 2 484 na súčasných 2 202 základných škôl.

Prehľad počtu tried, učiteľov, učební a škôl s medziročnými indexmi je uvedený v tab. ZŠ3.

Pomerové ukazovatele počtu žiakov na triedu (Z/T), učebňu (Z/Ub), učiteľa (Z/U) a školu (Z/Š) odrážajú štatistické miery naplnenosti tried, učební, záťaže na učiteľa a veľkosti školy. Na rozdiel od extenzitných ukazovateľov, ako sú počty žiakov, tried, učiteľov, atď., ktoré odrážajú rozsah, pomerové ukazovatele vyjadrujú intenzitu.

Pomerové ukazovatele do roku 1986, resp. 1987 rástli, odvtedy však postupne klesajú. Naplnenosť tried sa znížila z 27,3 (roku 1986) na 18,4 (roku 2011), počet žiakov na učiteľa (interného a externého spolu) v tom istom období z 20,9 na 12,1. Priemerný počet žiakov na školu klesol z 319 roku 1987 na súčasných 196 (graf ZŠ4).

3.2 Štruktúra vzťahov v subsystéme základných škôl

Sedemdesiate roky v základných školách sa vyznačovali prevažne klesajúcimi trendmi. V 80. rokoch nastúpila rastová fáza spôsobená príchodom „silných" populačných ročníkov. V druhej polovici tejto dekády nastupuje opäť pokles, ktorý sa zvýraznil v nasledujúcich obdobiach. Deväťdesiate roky sú **turbulentné**, s vysokou neproporcionalitou medzi ukazovateľmi. Od roku 2000 ukazovatele klesajú, ale ich vývoj je navzájom vyvážený a **proporcionálny**.

Zmeny vzťahov v štruktúre ukazovateľov základných škôl dokladá tab. ZŠ4 korelačných koeficientov žiakov s ďalšími ukazovateľmi.

V **sedemdesiatych rokoch** sa v súlade s počtom žiakov vyvíjal len počet tried a škôl. Počet učební mal zápornú koreláciu, t. j. pri poklese žiakov počet učební rástol (dôvodom bol nedostatok priestorových kapacít, cieľom bolo znížiť vysoký počet žiakov na jednu učebňu).

V **období rokov 1980 až 1989** s vývojom žiakov pozitívne korelovali triedy a učitelia. Naopak, opačný bol vývoj počtu škôl.

Deväťdesiate roky sú charakteristické nevyváženosťou bazálnych ukazovateľov a vysokou turbulenciou systému. Tomu zodpovedal neproporčný vývoj ukazovateľov. Pri poklese počtu žiakov rástol počet učební a škôl. Počty tried a učiteľov súviseli s vývojom počtu žiakov len veľmi slabo alebo vôbec.

Graf ZŠ1: Vývoj populácie a tokových veličín ZŠ od roku 1970

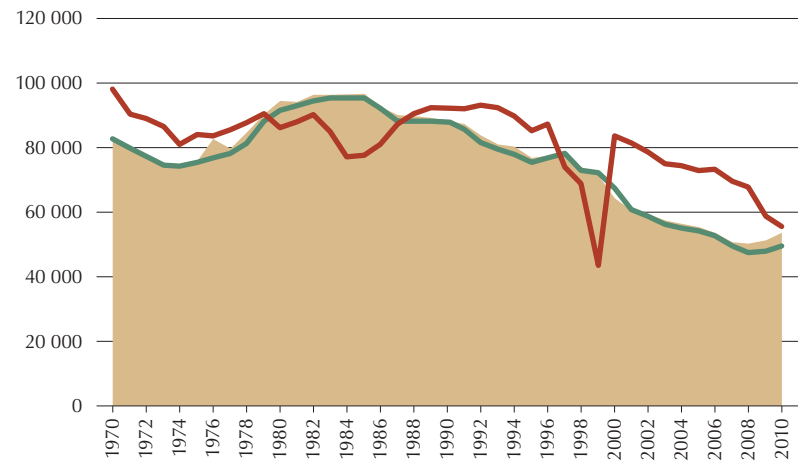

Legenda: 6-ročné deti, novoprijatí do 1. ročníka, odchádzajúci zo ZŠ spolu.

Graf ZŠ2: Vývoj počtu žiakov podľa stupňa ZŠ

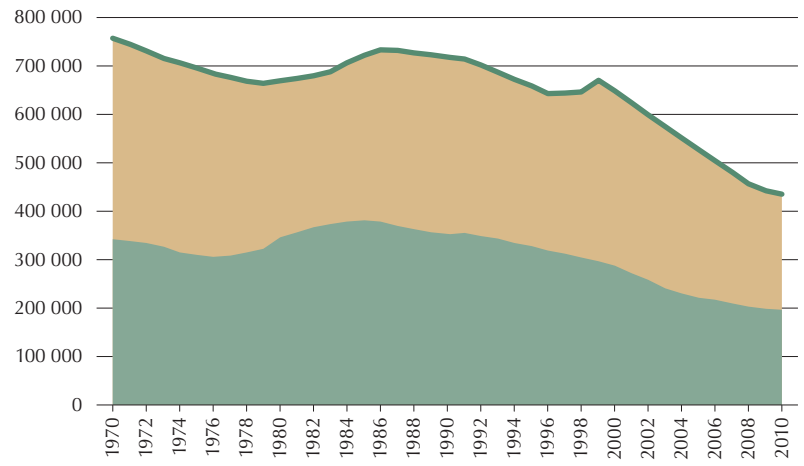

Legenda: žiaci v 5. až 8./9. ročníku, žiaci v 1. až 4. ročníku, žiaci spolu.

Tab. ZŠ2: Vývoj žiakov podľa stupňa ZŠ

Rok	Žiaci v 1. – 4. ročníku (ZI)	Medziročný index MI(ZI)	Druh fázy FI(ZI)	Žiaci v 5. – 8/9. ročníku* (ZII)	Medziročný index MI(ZII)	Druh fázy FI(ZII)	Žiaci spolu (Z)	Medziročný index MI(Z)	Druh fázy FI(Z)
1970	343 394	•		415 354	•		758 748	•	
1971	339 688	0,99		405 274	0,98		744 962	0,98	
1972	335 566	0,99		395 370	0,98		730 936	0,98	
1973	327 611	0,98	fáza poklesu	389 263	0,98		716 874	0,98	
1974	316 272	0,97		390 420	1,00		706 692	0,99	fáza poklesu
1975	308 961	0,98		387 271	0,99		696 232	0,99	
1976	305 871	0,99	0,89	381 501	0,99	fáza poklesu	687 372	0,99	
1977	306 529	1,00		371 854	0,97		678 383	0,99	
1978	313 177	1,02		357 338	0,96		670 515	0,99	
1979	323 318	1,03		342 913	0,96		666 231	0,99	0,88
1980	340 008	1,05		329 952	0,96		669 960	1,01	
1981	354 580	1,04	rastová fáza	319 149	0,97		673 729	1,01	
1982	367 754	1,04		310 427	0,97	0,75	678 181	1,01	
1983	375 220	1,02		312 301	1,01		687 521	1,01	rastová fáza
1984	378 586	1,01		326 042	1,04		704 628	1,02	
1985	381 177	1,01	1,25	340 092	1,04		721 269	1,02	
1986	379 446	1,00		352 810	1,04	rastová fáza	732 256	1,02	1,10
1987	372 051	0,98		359 678	1,02		731 729	1,00	inflexná fáza
1988	364 638	0,98		363 783	1,01		729 116	1,00	
1989	357 183	0,98		367 065	1,01		724 919	0,99	
1990	352 872	0,99		367 454	1,00	1,18	721 687	1,00	
1991	353 227	1,00		363 189	0,99		716 416	0,99	
1992	350 604	0,99		353 515	0,97		704 119	0,98	
1993	345 594	0,99		344 595	0,97		690 189	0,98	
1994	338 291	0,98		337 522	0,98		675 813	0,98	
1995	329 559	0,97		331 523	0,98		661 082	0,98	
1996	320 560	0,97		324 342	0,98	0,88	644 902	0,98	
1997	315 053	0,98	fáza poklesu	330 888	1,02	*(prechod*	645 941	1,00	
1998	307 263	0,98		340 614	1,03	*na povinný*	647 877	1,00	
1999	299 963	0,98		371 743	1,09	*9. ročník)*	671 706	1,04	
2000	290 653	0,97		360 313	0,97		650 966	0,97	fáza poklesu
2001	274 684	0,95		351 961	0,98		626 645	0,96	
2002	260 022	0,95		342 338	0,97	fáza poklesu	602 360	0,96	
2003	245 031	0,94		333 980	0,98		579 011	0,96	
2004	232 528	0,95		322 807	0,97		555 335	0,96	
2005	225 005	0,97		307 183	0,95		532 188	0,96	
2006	219 461	0,98		288 669	0,94		508 130	0,95	
2007	211 461	0,96		271 105	0,94		482 566	0,95	
2008	204 240	0,97		254 933	0,94		459 173	0,95	
2009	199 067	0,97		246 170	0,97		445 237	0,97	
2010	196 439	0,99	0,52	240 212	0,98		436 651	0,98	
2011	196 816	1,00	rastová fáza	234 358	0,98	0,65	431 174	0,99	0,59

Zdroj: ÚIPŠ

Tab. ZŠ3: Vývoj počtu tried, učiteľov, učební a škôl (ZŠ)

Rok	Triedy (T)	Medziročný index MI(T)	Učitelia (U)	Medziročný index MI(U)	Učebne (Ub)	Medziročný index MI(Ub)	Školy (S)	Medziročný index MI(S)
1970	29 555	•	36 147	•	23 979	•	3 837	•
1971	29 414	1,00	36 112	1,00	24 409	1,02	3 816	0,99
1972	29 133	0,99	36 113	1,00	24 644	1,01	3 737	0,98
1973	28 821	0,99	36 442	1,01	24 749	1,00	3 636	0,97
1974	28 553	0,99	36 552	1,00	25 244	1,02	3 548	0,98
1975	27 989	0,98	36 373	1,00	25 567	1,01	3 377	0,95
1976	27 050	0,97	35 063	0,96	25 500	1,00	3 164	0,94
1977	26 672	0,99	34 696	0,99	25 686	1,01	2 938	0,93
1978	26 295	0,99	34 086	0,98	25 570	1,00	2 748	0,94
1979	25 895	0,98	33 678	0,99	25 856	1,01	2 612	0,95
1980	25 609	0,99	33 336	0,99	25 886	1,00	2 506	0,96
1981	25 453	0,99	33 224	1,00	25 942	1,00	2 441	0,97
1982	25 510	1,00	33 426	1,01	26 387	1,02	2 415	0,99
1983	25 751	1,01	33 788	1,01	28 668	1,09	2 386	0,99
1984	26 125	1,01	34 231	1,01	27 235	0,95	2 355	0,99
1985	26 563	1,02	34 733	1,01	27 669	1,02	2 329	0,99
1986	26 845	1,01	35 086	1,01	27 937	1,01	2 307	0,99
1987	27 006	1,01	35 495	1,01	28 331	1,01	2 292	0,99
1988	27 156	1,01	35 846	1,01	29 025	1,02	2 295	1,00
1989	27 559	1,01	36 242	1,01	29 539	1,02	2 302	1,00
1990	28 390	1,03	37 244	1,03	30 669	1,04	2 358	1,02
1991	28 942	1,02	37 812	1,02	31 826	1,04	2 415	1,02
1992	29 207	1,01	39 867	1,05	32 943	1,04	2 472	1,02
1993	28 518	0,98	38 874	0,98	33 053	1,00	2 483	1,00
1994	28 224	0,99	38 813	1,00	33 228	1,01	2 481	1,00
1995	28 285	1,00	39 224	1,01	33 327	1,00	2 485	1,00
1996	28 059	0,99	39 213	1,00	33 303	1,00	2 493	1,00
1997	28 432	1,01	39 530	1,01	33 532	1,01	2 482	1,00
1998	28 918	1,02	40 482	1,02	33 781	1,01	2 484	1,00
1999	29 773	1,03	43 466	1,07	34 579	1,02	2 471	0,99
2000	29 093	0,98	42 174	0,97	34 691	1,00	2 447	0,99
2001	28 539	0,98	41 983	1,00	34 772	1,00	2 406	0,98
2002	27 916	0,98	41 213	0,98	34 922	1,00	2 396	1,00
2003	27 117	0,97	40 747	0,99	34 784	1,00	2 387	1,00
2004	25 924	0,96	38 758	0,95	34 201	0,98	2 342	0,98
2005	25 012	0,96	37 690	0,97	33 846	0,99	2 304	0,98
2006	24 165	0,97	36 734	0,97	33 390	0,99	2 283	0,99
2007	23 446	0,97	35 633	0,97	32 728	0,98	2 254	0,99
2008	23 351	1,00	35 246	0,99	32 601	1,00	2 237	0,99
2009	23 287	1,00	35 171	1,00	32 456	1,00	2 224	0,99
2010	23 305	1,00	35 382	1,01	32 833	1,01	2 216	1,00
2011	23 401	1,00	35 571	1,01	33 055	1,01	2 202	0,99

Zdroj: ÚIPŠ

Graf ZŠ3: Vývoj počtu tried, učiteľov, učební a škôl (ZŠ) od roku 1970

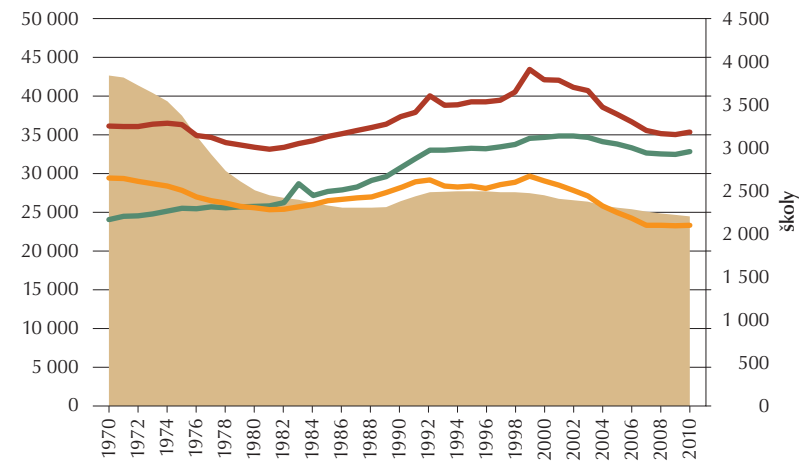

Legenda: školy, učebne, učitelia, triedy.

Graf ZŠ4: Vývoj pomerových ukazovateľov v ZŠ od roku 1970

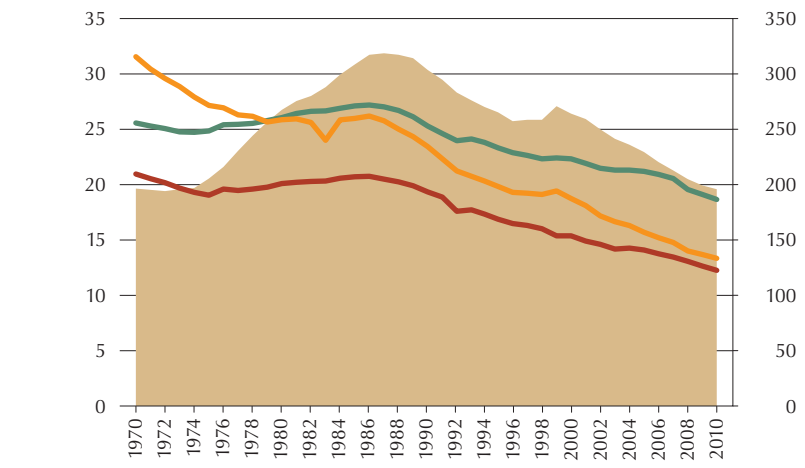

Legenda: Z/T - pomer žiakov a tried (priemerná naplnenosť tried), Z/U - pomer žiakov a učiteľov (priemerná záťaž na učiteľa), Z/Ub - pomer žiakov a učební, Z/Š - pomer žiakov a škôl (priemerná veľkosť školy).

Graf ZŠ5: Korelačné koeficienty žiakov s ostatnými ukazovateľmi

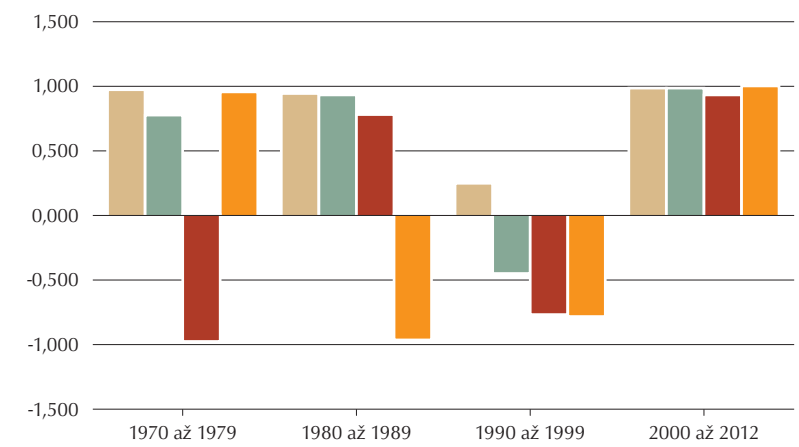

Legenda: triedy, učitelia, učebne, školy.

Graf ZŠ6: Vzťah novoprijatých do 1. ročníka ZŠ a 6-ročných detí v rokoch 2000 až 2012

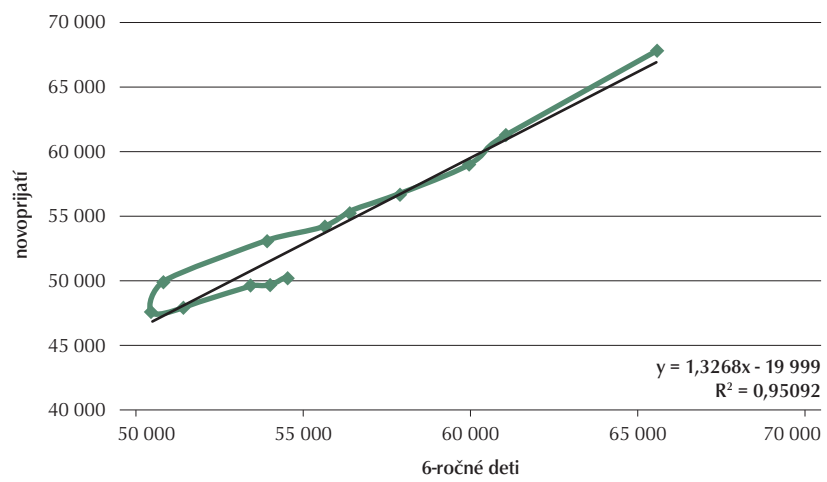

Tab. ZŠ4: Korelácie žiakov s ostatnými ukazovateľmi v dekádach od roku 1970

Dekáda	Triedy	Učitelia	Učebne	Školy
1970 – 1979	0,960	0,756	-0,974	0,945
1980 – 1989	0,931	0,925	0,770	-0,958
1990 – 1999	0,227	-0,456	-0,762	-0,776
2000 – 2012	0,977	0,975	0,918	0,993

Tab. ZŠ5: Korelačná štruktúra základných škôl (roky 2000 až 2012)

	Žiaci	Triedy	Učitelia	Učebne	Školy
Žiaci	1	•	•	•	•
Triedy	0,977	1	•	•	•
Učitelia	0,975	0,996	1	•	•
Učebne	0,918	0,943	0,964	1	•
Školy	0,993	0,974	0,973	0,912	1

Naproti tomu vývoj základných škôl od **roku 2000** je silne proporcionálny. S poklesom počtu žiakov tesne klesajú počty tried, učiteľov, učební a škôl. Stupeň prepojenia je veľmi silný, všetky korelačné koeficienty prekračujú hranicu 0,90 (graf ZŠ5).

Korelačnú štruktúru základných ukazovateľov tohto obdobia, z ktorého vychádza aj matematický model, zachytáva tab. ZŠ5.

Počet **novoprijatých do 1. ročníka** základných škôl je štatisticky silne zviazaný s vývojom 6-ročných detí. Populácia 6-ročných určovala v období rokov 2000 až 2012 počet detí nastupujúcich do základných škôl až na 95 % (koeficient determinácie $R^2 = 0{,}951$) – graf ZŠ6.

V kvantitatívnom vyjadrení je vzťah určený nasledujúcou regresnou rovnicou:

$$N = 1{,}33*P6 - 19\,999$$

Legenda: N – novoprijatí do 1. ročníka, P6 – 6-ročné deti.

Prietoky žiakov subsystémom ZŠ sú „brzdené" opakovaním ročníka. **Miera opakovania ročníka** je vyjadrená podielom opakujúcich zo žiakov príslušného ročníka. Najvyššia je v 1. ročníku. Do roku 2009 mala rastúci trend – kým roku 2000 opakovalo 1. ročník 3,9 % žiakoch, roku 2009 to bolo už 6,2 %. V ostatných troch rokoch však poklesla na 5,2 %. Priemerné hodnoty v ostatných ročníkoch I. stupňa ZŠ sú výrazne nižšie. Miera opakovania ročníka na II. stupni ZŠ je najvyššia v 5. ročníku, v ďalších ročníkoch je nižšia (tab. ZŠ6).

Negatívnym faktom je, že miera opakovania prevažnej časti ročníkov má rastúcu tendenciu.

Celkový počet žiakov **odchádzajúcich zo základných škôl** rovnomerne klesal priemerným tempom -2 700/rok. Kým roku 2000 opustilo ZŠ 83 700 žiakov, roku 2012 to bolo 51 900.

Najpočetnejšou skupinou odchádzajúcich sú žiaci, ktorí ukončili 9. ročník. Ich podiel sa od roku 2000 znížil z 88,7 % na súčasných 84,3 %. Dôvodom bol zvyšujúci sa podiel žiakov odchádzajúcich na stredné školy z 5. a 8. ročníka. Tento sa zvýšil z 3,8 % na 9,7 %. Podiel odchádzajúcich do špeciálnych škôl sa dlhodobo pohybuje na úrovni 2 %. Predčasne končiaci ZŠ (v nižšom ako 9. ročníku) tvoria v priemere 3,5 % všetkých odchádzajúcich.

Počty žiakov v jednotlivých ročníkoch sú vyjadrené bilančnými rovnicami, ktoré majú nasledujúci tvar:

$$Z_i(t) = Z_{i-1}(t-1) + P_i(t) - U_{i-1}(t)$$

Legenda: $Z_i(t)$ – žiaci i-teho ročníka v roku t, $P_i(t)$ – prírastky (žiaci opakujúci i-ty ročník), $U_{i-1}(t)$ – úbytky (žiaci opakujúci i-1 ročník, žiaci odchádzajúci na strednú školu, špeciálnu školu alebo žiaci predčasne končiaci ZŠ).

Naplnenosť tried (Z/T) základných škôl dlhodobo klesá. Pomer žiakov na triedu sa znižuje aj v jednotlivých ročníkoch, v porovnaní s rokom 2000 sa najviac znížil v triedach 4. ročník (o 4,7 žiaka na triedu). Najmenej (o 2,8) sa znížila naplnenosť tried 1. ročníka (tab. ZŠ7). Počty tried v ročníku sú vyjadrené nasledujúcimi rovnicami:

$$Ti = qi*Zi$$

i = 1 až 9

Legenda: Ti – triedy v i-tom ročníku, qi – naplnenosť triedy v i-tom ročníku, Zi – žiaci v i-tom ročníku.

Ako vyplýva zo štrukturálnej analýzy (tab. ZŠ2), vývoj ukazovateľov v predchádzajúcich dekádach bol značne heterogénny. V období rokov 2000 až 2012 sú však vzťahy medzi nimi proporcionálne a silne lineárne (tab. ZŠ3). To platí aj pre závislosť **počtu učiteľov od počtu tried** na jednotlivých stupňoch základnej školy.

Vývoj počtu tried na I. stupni ZŠ určoval počet učiteľov na 97 % (koeficient determinácie $R^2 = 0{,}973$). Pri poklese tried o 100 sa počet učiteľov znižoval v priemere o 71 (graf ZŠ7). Počet tried na II. stupni ZŠ determinoval počet učiteľov na 99 % (koeficient determinácie $R^2 = 0{,}994$). Pokles tried o 100 bol sprevádzaný znížením počtu učiteľov o 159 (graf ZŠ8).

Berúc do úvahy okrem tried aj premennú žiakov a ich interakcie, výsledné regresné rovnice na výpočet počtu učiteľov v základných školách majú nasledujúci tvar:

$$UI = 4521 + 1{,}04*TI - 0{,}01*ZI$$

Legenda: UI – učitelia na I. stupni ZŠ, ZI – žiaci na I. stupni ZŠ, TI – triedy na I. stupni ZŠ

$$UII = 1{,}96*TII - 0{,}01*ZII$$

Legenda: UII – učitelia na II. stupni ZŠ, ZII – žiaci na II. stupni ZŠ, TII – triedy na II. stupni ZŠ.

Vývoj počtu **učební** sa uskutočňoval vo voľnejšej závislosti od ostatných ukazovateľov. Napríklad počet tried určoval počet učební na 89 %, čo je síce vysoká hodnota, ale v porovnaní s predchádzajúcimi väzbami

Tab. ZŠ6: Priemerná miera opakovania ročníka v základnej škole (roky 2000 až 2012)

Roky	1. ročník	2. ročník	3. ročník	4. ročník	5. ročník	6. ročník	7. ročník	8. ročník	9. ročník
2000 – 2012	35,0 %	2,1 %	1,5 %	1,7 %	3,0 %	2,5 %	2,0 %	1,5 %	0,3 %

Tab. ZŠ7: Rozdiel v naplnenosti tried podľa ročníkov v rokoch 2000 a 2012

Rok	1. ročník	2. ročník	3. ročník	4. ročník	5. ročník	6. ročník	7. ročník	8. ročník	9. ročník
2000	19,7	21,3	21,8	22,6	23,1	23,3	23,4	23,4	23,2
2012	16,9	17,7	17,7	18,0	19,5	19,1	19,4	19,5	18,8
Rozdiel	-2,8	-3,6	-4,1	-4,7	-3,7	-4,2	-4,0	-3,9	-4,4

zo základných škôl odchádzať približne 54-tisíc žiakov. Počet žiakov končiacich 9. ročník bude klesať ešte do roku 2017, vtedy by ich malo byť 38 500. Do roku 2024 sa však tento počet zvýši na 45-tisíc žiakov.

Počet žiakov odchádzajúcich na stredné školy z nižšieho ako 9. ročníka rástol do roku 2006, odvtedy mierne poklesol. V prognózovanom období by sa mal pohybovať okolo hodnoty 5 300.

Na špeciálne školy by malo odchádzať v priemere 1 100 detí. Základnú školu bude predčasne končiť okolo 1 900 žiakov (tab. ZŠ11 a graf ZŠ12).

Graf ZŠ7: Vzťah počtu učiteľov a tried na I. stupni ZŠ (roky 2000 až 2012)

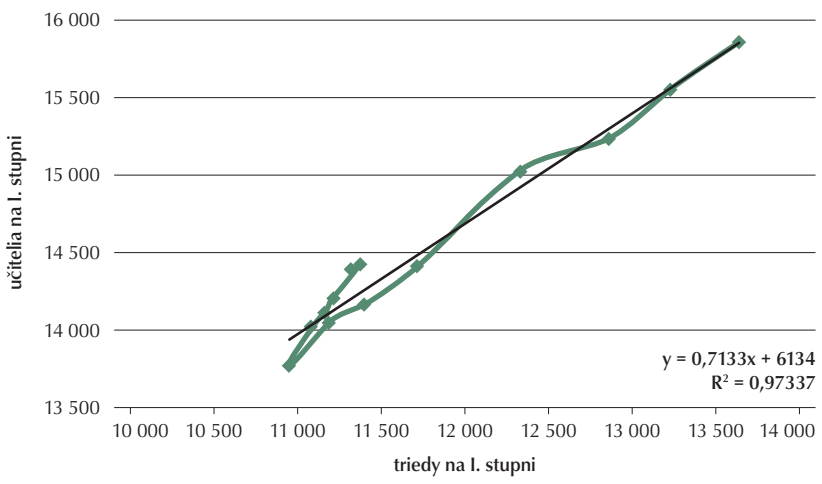

Graf ZŠ8: Vzťah počtu učiteľov a tried na II. stupni ZŠ (roky 2000 až 2012)

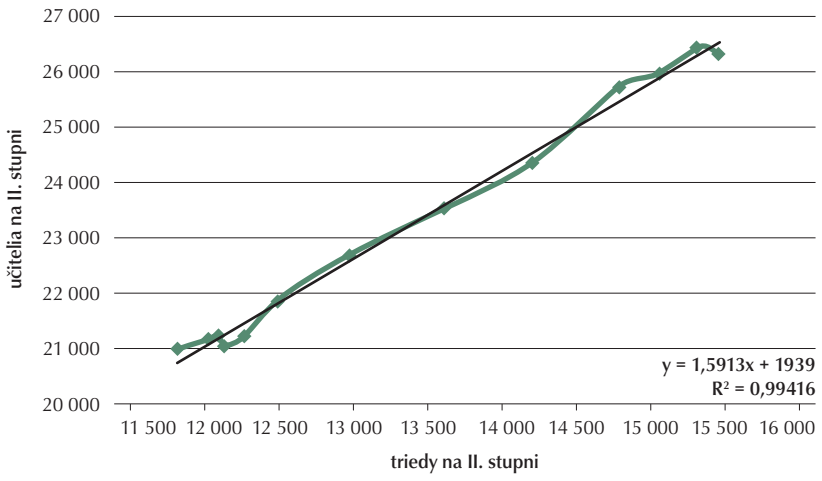

Graf ZŠ9: Vzťah počtu učební a tried v ZŠ (roky 2000 až 2012)

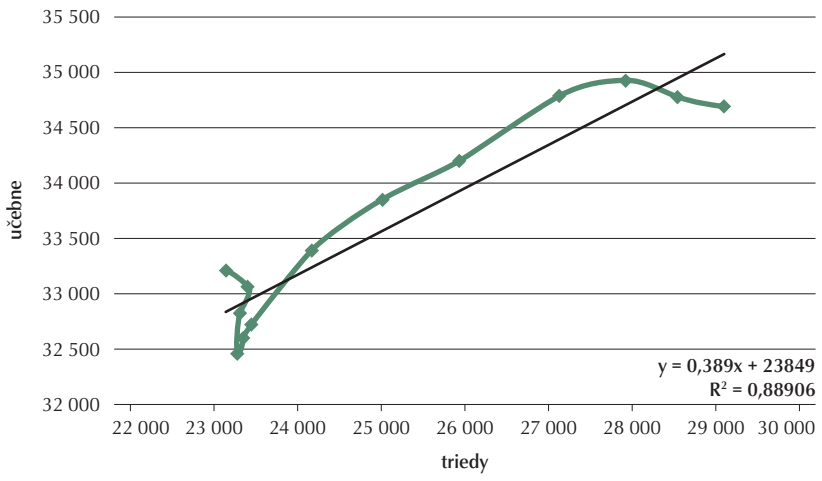

je najnižšia. Pri poklese tried o 100 dochádzalo k zníženiu počtu učební v priemere o 39 (graf ZŠ9).

Modelová regresná rovnica na výpočet počtu učební využíva dve premenné – triedy a učiteľov. Má nasledujúci tvar:

$$Ub = 17210 - 0{,}88*T + 1{,}02*U$$

Legenda: Ub – učebne, T – triedy, U – učitelia.

Výpočet počtu **škôl** je v porovnaní s ostatnými ukazovateľmi zložitejší. Jeho vyjadrenie školskými ukazovateľmi nie je postačujúce. Ako relevantné faktory do neho vstupujú aj ďalšie externé mimoškolské premenné (odrážajúce napr. ekonomické, finančné a špecificky regionálne podmienky). Preto jeho číselné vyjadrenie v prognóze má len orientačný význam.

3.3 Prognóza kvantitatívneho vývoja základných škôl do roku 2025

Do prvého ročníka základných škôl nastupujú deti prevažne vo veku 6 rokov. Táto referenčná populácia štatisticky významne determinuje počet **novoprijímaných** žiakov. Dlhodobý pokles novoprijatých sa zastavil roku 2008, keď dosiahol počet 47 500 detí. Nasledujúca rastová fáza (s indexom FI = 1,15) bude kulminovať roku 2017 na úrovni 54 800. Následne do roku 2025 by mal počet poklesnúť o 6 % na 51 500 novoprijatých.

Počet žiakov nultého ročníka by sa mal pohybovať v okolí hodnoty 3 700 detí (tab. ZŠ8 a graf ZŠ10).

Celkový počet žiakov základných škôl bude klesať ešte do roku 2014, a to na úroveň 425 300 žiakov. V nasledujúcej rastovej fáze sa počet zvýši o 9 %, roku 2023 by malo byť v základných školách 465-tisíc žiakov.

Pokles **žiakov I. stupňa** sa zastavil roku 2010 na úrovni 196 400 žiakov. Rastová fáza (s indexom FI = 1,12) by mala trvať do roku 2020. V tomto roku počet žiakov I. stupňa dosiahne približne 220 200. Následne do roku 2025 by mal poklesnúť na 213-tisíc.

Počet **žiakov na II. stupni** bude naďalej klesať, roku 2015 dosiahne minimum, 220 300 žiakov.

V ďalších rokoch nastúpi rastová fáza, ktorá zvýši počet o 13 %. Roku 2025 by malo byť na II. stupni približne 250-tisíc žiakov (tab. ZŠ9 a graf ZŠ11).

Prognóza žiakov základných škôl v jednotlivých ročníkoch je uvedená v tab. ZŠ10. Intenzita farebnej škály zvýrazňuje extrémne hodnoty a ich pohyb v prognózovanom období rokov 2013 až 2025.

Tokové veličiny, ktoré znižujú stavy v systéme, sa označujú ako **úbytky**. Tieto zahŕňajú celú skupinu ukazovateľov. Niektoré majú systematický charakter (končiaci ZŠ, pravidelný odchod žiakov na iný druh školy), iné (ktoré nie sú predmetom štatistického zisťovania) sú individuálne, resp. náhodné.

Celkový **počet žiakov odchádzajúcich** zo základných škôl neustále klesá. Pokles by sa mal zastaviť až roku 2017 na úrovni 46 400 žiakov. V porovnaní s rokom 2000 je to hodnota až o 45 % nižšia. V nasledujúcich rokoch nastúpi rastová fáza, kulminujúca roku 2024. Vtedy by malo

Graf ZŠ10: Prognóza počtu 6-ročných detí, žiakov 0. ročníka a novoprijatých na ZŠ

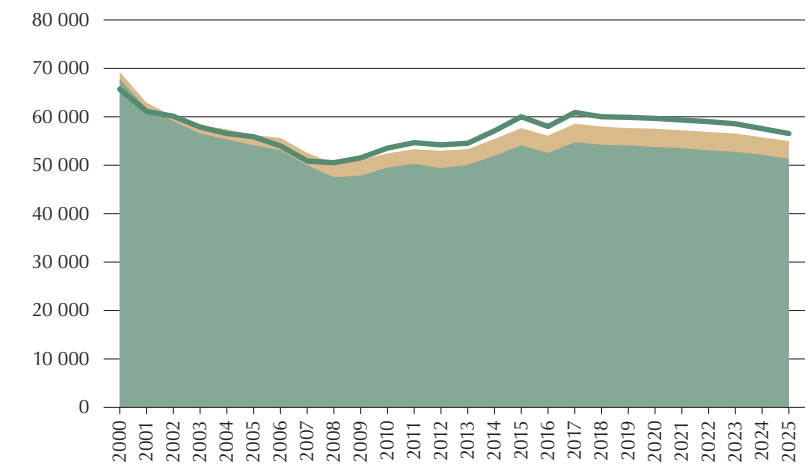

Legenda: žiaci 0. ročníka, novoprijatí do 1. ročníka, 6-ročné deti.

Graf ZŠ11: Prognóza žiakov základnej školy podľa stupňa a spolu

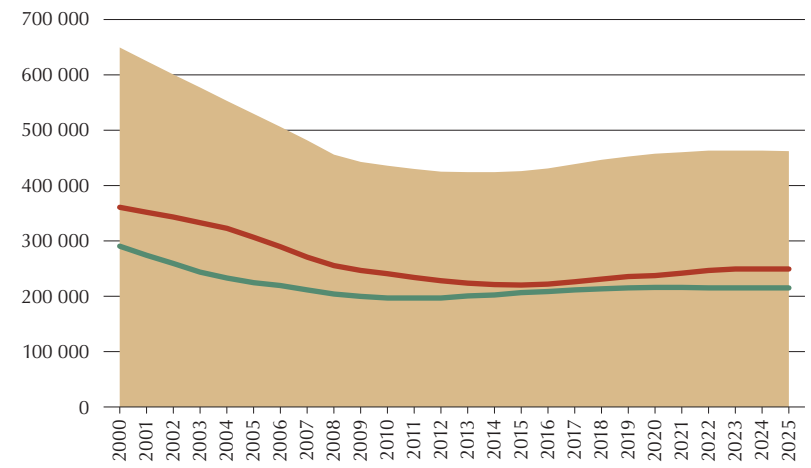

Legenda: žiaci ZŠ spolu, žiaci na I. stupni, žiaci na II. stupni.

Graf ZŠ12: Prognóza úbytkov žiakov zo systému ZŠ

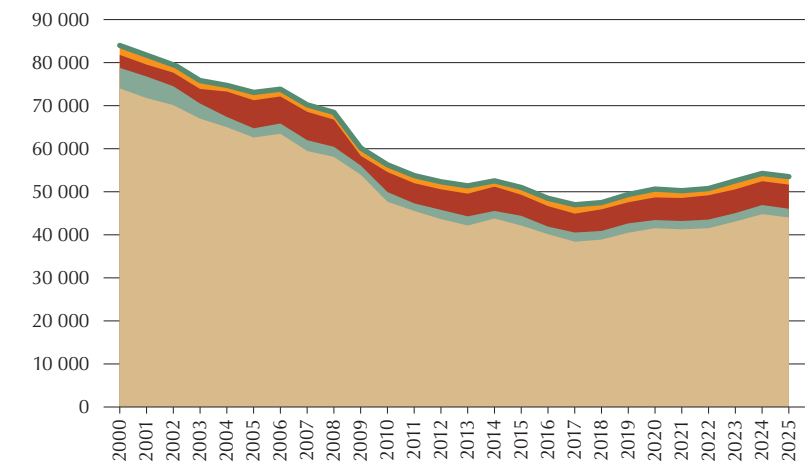

Legenda: žiaci končiaci v 9. ročníku, žiaci končiaci predčasne, odchod na stredné školy, odchod do špeciálnych škôl, odchádzajúci spolu.

Tab. ZŠ8: Prognóza počtu 6-ročných detí, žiakov 0. ročníka a novoprijatých do 1. ročníka

Rok	6-ročné deti	Žiaci 0. ročníka	Novoprijatí do 1. ročníka	Druh fázy FI(N)
2005	55 644	1 959	54 166	
2006	53 939	2 380	53 074	
2007	50 842	2 452	49 927	fáza poklesu
2008	50 472	2 542	47 531	
2009	51 403	3 134	47 945	0,88
2010	53 432	3 024	49 563	
2011	54 527	3 303	50 145	
2012	54 009	3 487	49 643	
2013	54 439	3 473	49 961	
2014	57 074	3 614	51 983	
2015	59 725	3 755	54 017	
2016	57 732	3 649	52 488	rastová fáza
2017	60 710	3 808	54 773	
2018	60 112	3 776	54 314	
2019	59 846	3 762	54 110	
2020	59 513	3 744	53 855	
2021	59 188	3 727	53 605	
2022	58 753	3 703	53 271	
2023	58 311	3 680	52 932	1,15
2024	57 422	3 632	52 250	fáza poklesu
2025	56 407	3 578	51 471	0,94

Pozn.: Prognózované hodnoty sú od roku 2013. *Zdroj: ÚIPŠ*

Tab. ZŠ9: Prognóza žiakov základnej školy podľa stupňa a spolu

Rok	Žiaci na I. stupni	Druh fázy FI(ZI)	Žiaci na II. stupni	Druh fázy FI(ZII)	Žiaci spolu	Druh fázy FI(Z)
2005	225 005		307 183		532 188	
2006	219 461		288 669		508 130	
2007	211 461	fáza poklesu	271 105		482 566	
2008	204 240		254 933		459 173	
2009	199 067		246 170		445 237	fáza poklesu
2010	196 439	0,87	240 212	fáza poklesu	436 651	
2011	196 816		234 358		431 174	
2012	198 808		227 844		426 652	
2013	201 249		224 450		425 699	
2014	204 340		220 923		425 263	0,80
2015	208 470	rastová fáza	220 277	0,72	428 747	
2016	211 383		221 771		433 153	
2017	216 230		225 323		441 553	
2018	218 749		229 996		448 745	
2019	219 032		234 785		453 816	rastová fáza
2020	220 209	1,12	237 360	rastová fáza	457 568	
2021	219 242		242 055		461 297	
2022	218 142		246 092		464 235	
2023	216 916	fáza poklesu	248 229		465 145	1,09
2024	215 262		248 366		463 627	fáza poklesu
2025	213 095	0,97	249 009	1,13	462 103	

Zdroj: ÚIPŠ

Tab. ZŠ10: Prognóza žiakov ZŠ podľa ročníkov

Rok	1. ročník	2. ročník	3. ročník	4. ročník	5. ročník	6. ročník	7. ročník	8. ročník	9. ročník
2000	70 777	71 406	72 203	76 267	70 773	71 472	72 243	73 252	72 573
2001	64 302	67 644	70 524	72 214	71 818	69 422	70 050	70 547	70 124
2002	61 658	61 220	66 679	70 465	67 661	70 469	68 247	68 443	67 518
2003	59 661	58 394	60 542	66 434	66 371	66 321	69 237	66 582	65 469
2004	58 035	56 408	57 759	60 326	61 821	65 051	64 943	67 599	63 393
2005	56 939	55 111	55 526	57 429	55 265	60 592	63 853	63 293	64 180
2006	55 912	53 878	54 332	55 339	52 770	54 055	59 357	62 283	60 204
2007	52 868	52 245	52 725	53 623	50 484	51 424	52 798	57 808	58 591
2008	50 707	49 615	51 478	52 440	49 327	49 495	50 287	51 308	54 516
2009	51 065	47 610	49 061	51 331	52 552	48 039	48 354	48 970	48 255
2010	52 319	48 132	47 018	48 970	51 340	48 889	46 996	46 980	46 007
2011	53 005	49 384	47 541	46 886	48 851	47 722	47 894	45 718	44 173
2012	52 389	50 225	48 836	47 358	46 742	45 122	46 751	46 627	42 602
2013	52 792	49 855	49 849	48 753	47 388	43 335	44 347	45 391	43 989
2014	54 836	50 230	49 503	49 772	48 774	44 007	42 537	42 965	42 640
2015	56 980	52 172	49 865	49 453	49 810	45 876	43 153	41 138	40 301
2016	55 567	54 237	51 772	49 807	49 520	46 896	45 007	41 763	38 585
2017	57 776	52 937	53 825	51 692	49 857	46 659	46 046	43 596	39 165
2018	57 436	54 982	52 586	53 745	51 711	46 960	45 829	44 615	40 880
2019	57 214	54 692	54 565	52 562	53 768	48 676	46 106	44 396	41 838
2020	56 946	54 466	54 313	54 484	52 655	50 621	47 781	44 667	41 637
2021	56 682	54 201	54 087	54 272	54 511	49 641	49 709	46 304	41 889
2022	56 334	53 938	53 824	54 046	54 347	51 331	48 790	48 203	43 421
2023	55 976	53 598	53 562	53 780	54 120	51 214	50 401	47 294	45 201
2024	55 275	53 250	53 223	53 514	53 852	50 994	50 313	48 850	44 356
2025	54 458	52 581	52 878	53 177	53 586	50 742	50 097	48 775	45 809

Zdroj: ÚIPŠ

Tab. ZŠ11: Prognóza úbytkov žiakov zo systému ZŠ

Rok	Žiaci končiaci v 9. ročníku	Žiaci končiaci predčasne	Odchod na stredné školy	Odchod do špeciálnych škôl	Odchádzajúci spolu	Druh fázy FI(O)
2005	62 765	2 347	6 310	1 358	72 780	
2006	63 697	2 206	6 484	1 223	73 610	
2007	59 739	2 442	6 353	1 396	69 930	
2008	58 215	2 339	6 201	1 348	68 103	
2009	54 050	2 223	2 628	1 062	59 963	
2010	47 968	2 096	4 659	1 294	56 017	
2011	45 729	1 858	4 715	1 237	53 539	fáza poklesu
2012	43 780	2 025	5 025	1 078	51 908	
2013	42 476	1 937	5 425	1 076	50 914	
2014	43 859	1 967	5 518	1 074	52 419	
2015	42 515	1 937	5 009	1 073	50 534	
2016	40 182	1 886	4 932	1 082	48 081	
2017	38 472	1 848	4 961	1 093	46 374	0,64
2018	39 049	1 861	5 098	1 114	47 122	
2019	40 760	1 899	5 248	1 132	49 038	
2020	41 715	1 920	5 323	1 145	50 103	
2021	41 514	1 915	5 292	1 154	49 876	rastová fáza
2022	41 766	1 921	5 483	1 164	50 334	
2023	43 293	1 955	5 603	1 171	52 022	
2024	45 068	1 994	5 532	1 173	53 767	1,16
2025	44 225	1 975	5 625	1 170	52 995	fáza poklesu

Pozn.: Prognózované hodnoty sú od roku 2013. *Zdroj: ÚIPŠ*

Počet **tried** poklesne do roku 2014 na 23-tisíc. Následne bude rásť, do roku 2024 by sa mal zvýšiť približne na 25-tisíc.

Počet **učiteľov** (interných a externých spolu) by mal do roku 2014 poklesnúť na 34 800. V ďalšej fáze sa ich potreba bude zvyšovať, roku 2023 by mala dosiahnuť úroveň približne 37 900.

Počet **učební** by sa mal do roku 2015 znížiť na úroveň 32 400, v ďalších rokoch vzrastie ich potreba približne na 33 800 v roku 2025.

Pri zachovaní proporcionality väzieb bazálnych ukazovateľov bude sa do roku 2014 znižovať počet **škôl** na úroveň 2 115. Vzhľadom na následnú rastovú fázu by sa mal ich počet do roku 2024 zvýšiť na približne 2 300 (tab. ZŠ12 a grafy ZŠ13 a ZŠ14).

Záver

Výsledky kvantitatívnej prognózy materských a základných škôl je možné zhrnúť takto:

1. Podľa aktuálnej prognózy obyvateľstva SR sa počet **3- až 5-ročných detí** zvýši zo 171 200 roku 2012 na 180 600 roku 2016, čo predstavuje 5,5-% nárast. Následne bude klesať, do roku 2025 sa zníži na 163-tisíc.
   Referenčná skupina žiakov I. stupňa základných škôl, t. j. deti vo veku **6 až 9 rokov**, by mala rásť do roku 2020. V tejto fáze sa zvýši o 17 %, a to z 211 200 na 240 200 detí. Do roku 2025 by sa mala znížiť na 231-tisíc detí.
   Referenčná skupina žiakov II. stupňa základných škôl, t. j. deti vo veku **10 až 14 rokov**, bude naďalej klesať. Zníži sa z 277 900 roku 2011 na 262 700 roku 2015. V nasledujúcej rastovej fáze sa však zvýši o 14 % na takmer 300-tisíc detí.
2. Celkový počet **detí v materských školách** bude do roku 2017 rásť. V porovnaní so súčasnosťou by sa mal zvýšiť zo 149 500 na 157 300, teda o 5,2 %. Do roku 2025 poklesne približne na 143-tisíc. Proporcionálne s týmto vývojom vzrastie aj potreba učiteliek na 15 700 v porovnaní so súčasným stavom 14 500. Roku 2025 by malo byť v materských školách okolo 14-tisíc učiteliek.
3. Počet **novoprijatých do 1. ročníka základných škôl** bude naďalej rásť, v porovnaní so súčasnými 49 600 deťmi nastúpi roku 2017 do základných škôl 54 800 detí. Do roku 2025 sa tento počet zníži na približne 51 500.
4. **Celkový počet žiakov** základných škôl ešte do roku 2014 mierne poklesne. Následne sa však zvýši o 9 %, a to zo 425 300 na približne 462-tisíc roku 2025.
   Počet **žiakov I. stupňa** základných škôl od roku 2011 rastie. Do roku 2020 sa zvýši zo súčasných 198 800 na 220 200, t. j. o 10,8 %. Roku 2025 by malo byť na I. stupni ZŠ okolo 213-tisíc žiakov.
   Počet **žiakov na II. stupni** základných škôl bude naďalej klesať. Oproti súčasnosti sa zníži z 227 800 na 220 300 roku 2015, t. j. ešte o 3 %. Do roku 2025 však vzrastie o 13 % na takmer 250-tisíc.
5. Celkový **počet žiakov odchádzajúcich** zo základných škôl neustále klesá. Pokles by sa mal zastaviť až roku 2017 na úrovni 46 400 žiakov. V porovnaní s rokom 2000 je to hodnota až o 45 % nižšia. V nasledujúcich rokoch nastúpi rastová fáza, kulminujúca roku 2024. Vtedy by malo zo základných škôl odchádzať približne 54-tisíc žiakov.
6. Potreba **učiteľov na I. stupni** základných škôl bude narastať zo súčasných 14 400 na 15 300 roku 2020, následne sa zníži na približne 15-tisíc roku 2025. Počet **učiteľov na II. stupni** základných škôl bude klesať ešte do roku 2015. V ďalšom období sa však ich potreba zvýši z 20 200 na takmer 23-tisíc roku 2025.
7. Počet **učební v základných školách** sa bude znižovať do roku 2015 z 33 200 na približne 32 400, do roku 2025 sa však zvýši na takmer 34-tisíc.

Graf ZŠ13: Prognóza celkového počtu tried, učiteľov a učební

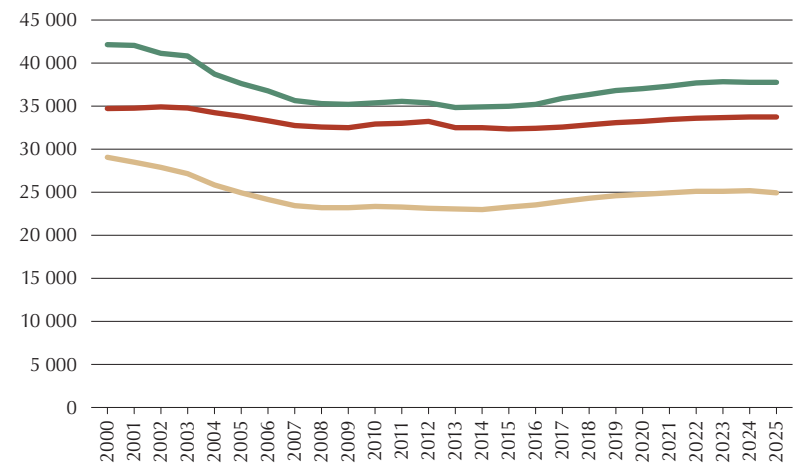

Legenda: triedy, učitelia, učebne.

Graf ZŠ14: Prognóza počtu tried a učiteľov podľa stupňa ZŠ

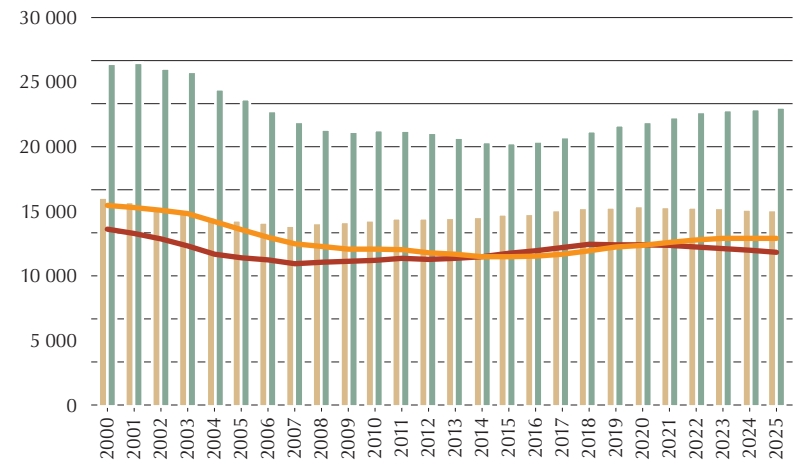

Legenda: učitelia na I. stupni, učitelia na II. stupni, triedy na I. stupni, triedy na II. stupni.

Tab. ZŠ12: Prognóza počtu tried, učiteľov, učební a škôl (ZŠ)

Rok	Triedy spolu	Triedy na I. stupni	Triedy na II. stupni	Učitelia* spolu	Učitelia na I. stupni	Učitelia na II. stupni	Učebne	Školy (orientačne)
2005	25 012	11 398	13 614	37 690	14 159	23 531	33 846	2 304
2006	24 165	11 187	12 978	36 734	14 047	22 687	33 390	2 283
2007	23 446	10 949	12 497	35 633	13 764	21 869	32 728	2 254
2008	23 351	11 081	12 270	35 246	14 015	21 231	32 601	2 237
2009	23 287	11 160	12 127	35 171	14 112	21 059	32 456	2 224
2010	23 305	11 214	12 091	35 382	14 204	21 178	32 833	2 216
2011	23 401	11 372	12 029	35 571	14 418	21 153	33 055	2 202
2012	23 143	11 323	11 820	35 384	14 389	20 995	33 214	2 177
2013	23 044	11 353	11 691	34 932	14 337	20 595	32 607	2 125
2014	23 038	11 531	11 507	34 764	14 492	20 272	32 439	2 115
2015	23 238	11 768	11 470	34 903	14 697	20 206	32 405	2 123
2016	23 468	11 925	11 543	35 165	14 832	20 334	32 471	2 139
2017	23 928	12 202	11 727	35 728	15 071	20 657	32 640	2 173
2018	24 312	12 340	11 971	36 279	15 191	21 088	32 865	2 207
2019	24 577	12 355	12 222	36 733	15 203	21 530	33 096	2 235
2020	24 776	12 420	12 356	37 025	15 259	21 766	33 219	2 252
2021	24 962	12 365	12 596	37 400	15 212	22 188	33 439	2 275
2022	25 113	12 303	12 810	37 723	15 158	22 565	33 636	2 295
2023	25 158	12 234	12 924	37 865	15 098	22 767	33 741	2 303
2024	25 068	12 140	12 928	37 791	15 016	22 774	33 745	2 299
2025	24 982	12 017	12 965	37 749	14 910	22 840	33 779	2 296

*Pozná.: * učitelia interní a externí spolu.* *Zdroj: ÚIPŠ*

Literatúra:

Faifr, V., Gál, F., Potúček, M., Zeman, M.: *Modelování společenských systému metodou KPM.* Praha: Sportpropag 1981.
Majtán, M., Herich, J.: *Školská prognostika.* Nitra: VŠPg 1995.
Švec, Š. a kolektív: *Metodológia vied o výchove.* Bratislava: IRIS 1998.
Hendl, J.: *Přehled statistických metod zpracování dat.* Praha: Portál 2004. 583 s.
Pacáková V. a kolektív.: *Štatistické metódy pre ekonómov.* Bratislava: Iura Edition 2009.
Potuček, M.: *Manuál prognostických metod.* Praha: SLON 2006.
Vincúr, P., Zajac, Š. a kolektív: *Úvod do prognostiky.* Bratislava: SPRINT vfra 2007.
Herich, J.: *Kvantitatívna prognóza vývoja materských, základných a stredných škôl do roku 2025.* Bratislava: ÚIPŠ 2007.
Zákon č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov.
Štatistická ročenka školstva SR. Bratislava: ÚIPŠ 1970 – 2012.
Prognóza obyvateľov SR 2012 – 2060 stredný variant. Výskumné demografické centrum. Bratislava: Infostat 2012.

Spracoval Mgr. Ján HERICH,
odbor metodiky a tvorby informácií ÚIPŠ